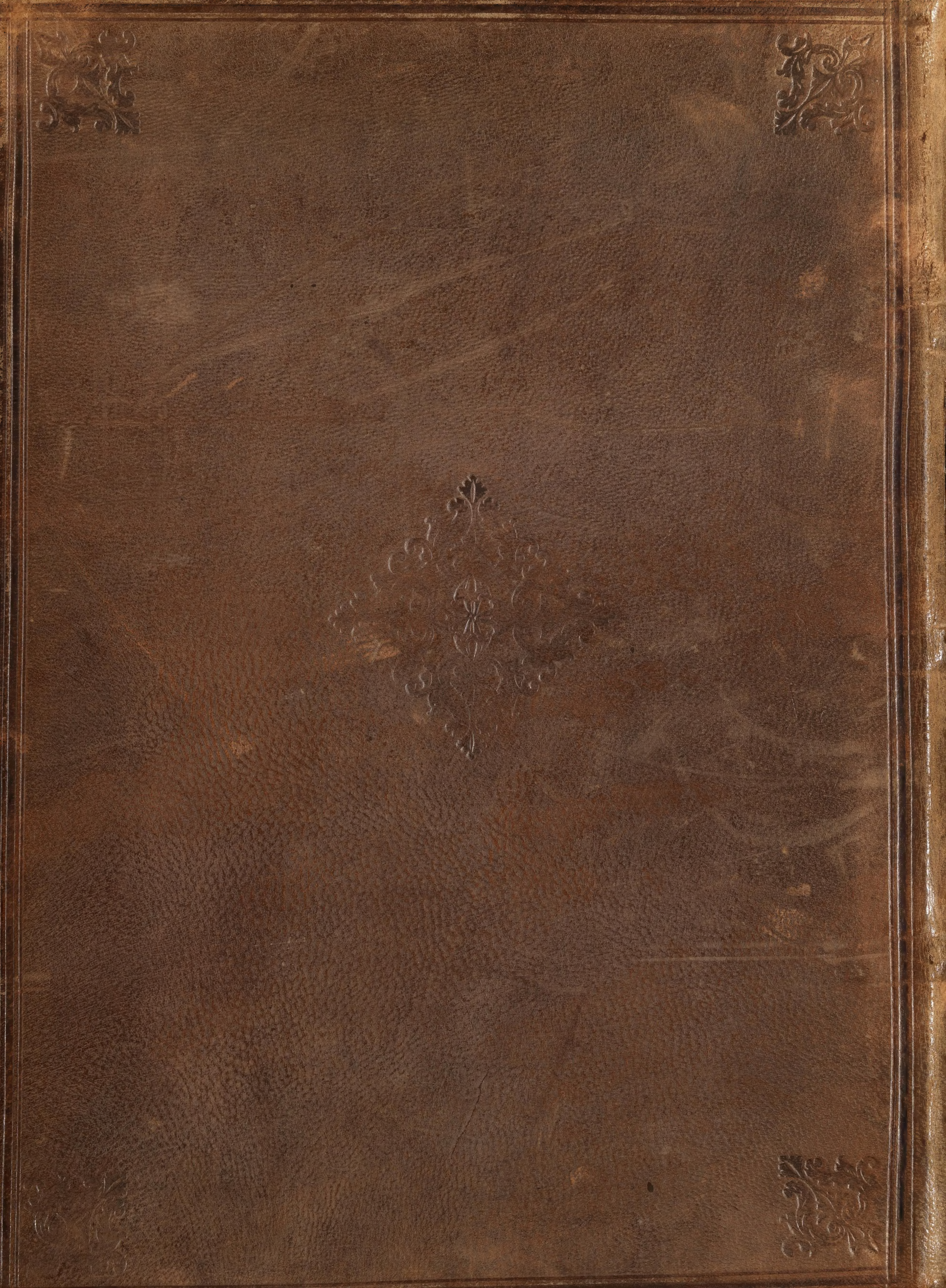

Ex Libris
Dr. David Jeselsohn
מספרי דוד יסלזון

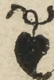
Isny

Paulus Fagius

1541 = ה׳ש״א

Liber rarus et bonae notae.

OPUSCULUM RECENS HEBRAICUM A DOCTISSIMO HEBRAEO ELIIA LEVITA GERMANO GRAMMAtico elaboratum, cui titulum fecit תשבי id est, Thisbites, in quo 712. uocum, quę sunt partim Hebraicę, Chaldaicæ, Arabicę, Gręcæ & Latinæ, quęq; in Dictionarijs non facilè inueniuntur: & à Rabbinis tamen Hebręorũ, in scriptis suis passim usurpantur: origo, etymon, & uerus usus doctè ostenditur & explicatur, per PAULUM FAGIUM, in gratiam studiosorum linguæ Sanctæ latinitate donatum.

E. Henderson St. Petersburg 1823.

Rationem Tituli inuenies in Præfatione authoris.

Impressum ISNAE in Algauia, Anno M. D. XXXXI.

Olaus Gerard Tychsen 1780.

Sum Bernhardi DamKen. Hamburg.

Lugduni Batavor. 1630.

Ex bibliotheca Gulielmi Coddaei.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

VANDOQVIDEM iam ab annis aliquot in hoc incumbo, optime lector, ut, si quæ sunt in Hebræorum scriptis, & penetralibus alicuius momenti, (ut certè multa sunt, modò adsit qui iuditio seligat, quiq; ad sacræ scripturæ normam ritè applicet) quæ Christianis hominibus, maximè Theologis, ad intelligendas sacras literas usui esse possunt, in lucem proferã. Factum est benigna uoluntate Dei Opt. Max. ut ad hoc meum institutum mihi duo cõmodissima & optatissima media contigere. Primum, liberalissimus Mœcenas, qui pro instituenda officina typographica, eaq; Hebræa, sumptus liberalissimè exponit. nempe D. Petrus Bufflerus, ciuis Isnensis, & honestissimus & pijssimus, qui ob singulare studiũ, quo prosequitur omnes doctos, & in ipsam pietatem promouendam totus incumbit, æternam laudem apud omnem meretur posteritatem. Nescio enim uerè an facilè similem alicubi terrarum opulentum aliquem inuenias, qui tanta liberalitate sua profundit bona, ubi uel docti alendi, uel pauperes iuuandi, uel etiam Euangelium Christi prouehendum, ut non uerear dicere, tantum illum hac in re effecisse, quantum multi docti scribendo & docendo. Alterum est, quòd doctissimus Hebræus, qualem uix secundum habet orbis, Helias inquam, genere Israëlites, & cognomento Leuites Germanus, passus est se ex Italia, inclyta urbe Venetorum, ISNAM uocari: ut ad istos meos conatus auxiliatrices præberet manus. Quo certè dubito num tota Iudæorũ gens, synergon

mihi in propaganda lingua Hebræa, ſuppeditare potuiſſet, & meliorem, & commodiorem. Rei enim Grãmmatices, quod rarum eſt apud Iudæos, præſertim Germanos, omnino peritiſsimus eſt, ut in qua omnem ætatem, uel ab ipſa contriuit pueritia. Vnde quicquid uſpiam eſt probatorũ ſcriptorũ diligenter legit, ſicut de eius eruditione ipſius ſcripta quę ante aliquot annos in lucẽ ędidit teſtantᷣ: è quibus tantũ ꝓfectũ fecerũt omnes ſtudioſi linguæ ſanctæ, ut ſanè quicquid eſt hodie uſpiam ſolidioris cognitionis linguæ Hebrææ, illi acceptum debeamus. quod etiam qui inter noſtros pręcipui ſunt, liberè, et ingenuè fateri nõ erubeſcunt. Chaldæam ſanè linguam nõ minus, quàm Hebręam nouit, ut qui omnes מתורגמנין id eſt, Thargumiſtas (ſic illi uocant Chaldæos interpretes, qui paraphraſticè ſacra ex Hebræo tranſtulerunt Biblia) diligentiſsimè, ſummoq́ꝫ cum ſtudio, legerit, uoluerit, & reuoluerit, ut ſanè ex illis Lexicon Chaldaicum doctiſsimum & utiliſsimum, cui nomen. מתורגמן fecit, collegerit, quod propediem in cõmunem utilitatem omnium ſtudioſorum linguæ ſanctæ ה״ס excudi curabimus. In ſacris Biblijs, quod alij Iudæi nõ tantopere curant, ut qui omne ferè tempus in Thalmudicis nenijs, alijsq́ꝫ cauillis terunt, adeò uerſatus eſt (qualem Hebræi בעל פסוק appellant) ut non tantùm capita omniũ librorum Bibliacorũ. Sed & ſingulos uerſus, dictiones, apices, accentus, & quicquid huiuſmodi eſt, in recenti habeat memoria, quod planè mirum eſt in homine tam ſene. Et argumentum eſt, quanto ſtudio, quantaq́ꝫ diligentia ſacris Biblijs incubuerit, id quod ipſe etiam de ſeipſo ſcribit, in Pręfatione ſuper librum Maſoreth Hamaſoreth, ſic inquiens, בדקדוק ובפסוק כי כל ימי עסוק. Itidem in Præfatione ſuper librum Sichronoth כל ימי היתי בפסוק ובדקדוק His certè non paruum pondus adijcit hominis ueneranda ſenectus, quæ eruditionem commendat, utpote à multis annis iam confirmatam, ut non ſint nuper nata, quæ ille nobis

ex

ex armario ſuo depromit,ſed bene meditata,ruminata, di
ſcuſſa,ſolida & firma.Et talem ſanè uirum,à quo diſcere
contendas,quærendum docent Hebræorum ſapientes. ſi-
cut legitur in פרקי אבות cap.4.(quem libellum & ipſe Lati
num feci) הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קיהות ושותה יין
מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן
Id eſt.Qui diſcit à iunioribus,cui ſimilis eſt?ei nempe, qui
edit uuas immaturas,& bibit muſtū de torculari ſuo. Qui
uerò diſcit à ſenioribus,cui ſimilis eſt? Ei nimirum, qui e-
dit uuas maturas,& bibit uinum uetus. Sed iam uenio
ad hominis fidem:religione quidem adhuc Iudæus eſt,ſed
qui uerè nō iniquus eſt in fidem noſtram,nec malignè ſen
tiens de Chriſto unico redemptore noſtro, ut plærique alij
Iudæi:multa uidet,multa intelligit,quæ alij non uident,&
intelligunt,ut iucundū admodum ſit cum homine de mul
tis conferre.Non referam hìc quàm facilis ſit in docendo,
quàm item & fidelis,ut hominem dicas omnium horarū,
& ad erudiendū omnibus natum:qualem, per Herculem,
nō facile inuenies inter omnes Iudæos.Quàm fideliter eū
Chriſtianos doceāt, multos ſummos uiros, magnis ſum-
ptibus expertos arbitror. Plęrique enim piaculum eſſe du
cunt,hominem Chriſtianum ſanctam docere linguam, id
quod teſtatur uulgò apud illos iactata ſententia אסור ללמד
al.147. תורה לגוי id eſt,Prohibitum eſt docere legem ethnicum. Id
quod colligunt ex iſto loco Pſalmi לא עשה כן לכל גוי ומשפטים
בל ידעום, id eſt,Non fecit taliter ulli genti(neque gentes) co-
gnouerunt iuditia eorum. Sed quàm uerè hoc dicant, &
quàm dextrè interpretentur:uide hac de re,ſi placet,Helię
libellum,cui nomen eſt Maſoreth Hamaſoreth, ubi diluit
calumnias quorundam Iudæorum, qui ei uitio uertunt,
quòd cōſuetudinem cum Chriſtianis habeat,illoſque ſanctā
doceat linguam.Habuit enim ex Chriſtianis nō uulgares
diſcipulos,ſed ſummos uiros,Cardinales,inquā,Epiſcopos,
& multos doctos: O quàm optandū eſſet,ut anni illius,ue
luti

luti. Aquilæ ſenectus renouarentur. Quantum enim hinc
commodũ redituũ eſſet ad omnes ſtudioſos linguæ ſan-
ctæ, cũ Christianos, tũ Iudęos. Formidandũ em̃, ne quãdo
occidua ſenectus hominem nobis de improuiſo è medio
abripiat. Sed gratias agamus Deo immortali, qui tanto
tempore illum nobis ſuperſtitem reliquit, nec paſſus eſt la
nificas ſororculas ſtamina ſua citius abrumpere. quin uo-
luit illum prius talentulum ſibi in Hebræa lingua concre-
ditum, non ſine magno fœnore reddere: pro quo ſanè be-
nefitio, ego in primis Deo meo indeſinenter gratias agere
teneor, utpote, cui mihi nõ tantũ ſcripta illius uidere, & le
gere licuit, ſed & uirũ coràm habere, hoſpitio excipere, cõ
uerſari, & ut Hebræus dicit, cũ illo פה אל פה uarijs de reb.
colloqui, eiusꝗ conſilio, mutuaꝗ opera, nouã quam paro
typographiam, eamꝗ Hebręam, auſpicari. Is inquam He
lias, uir tametſi Iudæus, tamen ob inſignem eruditionẽ
& mirificam humanitatem omni laude dignus, inter cæte-
ros libros, quos ſecum ex Italia adduxit, mecumꝗ impri-
mere ſtatuit, nouum libellum, antea non uiſum, neꝗ ex-
cuſum, attulit: cui titulum תשבי fecit, quod in eo 712. uo-
ces. totidem enim תשבי in numero facit, partim Hebræas,
partim Chaldaicas, Arabicas, Græcas & Latinas, quarũꝗ
uerũ uſũ in nullo Lexico facilè inuenies. & tamẽ ſubinde
à Rabbinis Hebræorum uſurpantur, lepidè explicat, ea-
rumꝗ originem, etymon, rectumꝗ uſum, idꝗ iuxta ordi
nem alphabeticum, pulchrè oſtendit. Quem laborem quũ
uiderim non parum prodeſſe omnibus ſtudioſis linguæ
Hebrææ, præſertim Commentaria legentibus, ut in qui-
bus iſtiuſmodi uocabula ſæpe occurrunt, quæ non intelli-
gere uſꝗ faſtidioſum eſt. Atꝗ mei etiam labores pręcipuè
eò tendunt, ut quibus ad legenda Commentaria Rabbino
rum, quæ illi. פירושים uocant, animus eſt, aditum & auxiliũ
præbeam, in quibus, tametſi multa ſint Iudaica, interim ta
men

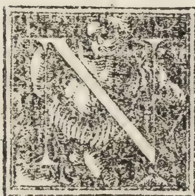
men & multa bona, ac utilia: quæ ad perdiscendam linguam Hebræam, & ad intelligenda sacra Biblia, multum conferunt: sicut nonnihil hac de re dissero in Præfatione mea, super librum Radicum R. D. K. quem totum latinum factum, breui (annuente Christo) typis euulgabimus. Nescio enim uerè, an unquam liber in Hebræa lingua, à quoquã mortalium scriptus sit, qui eo plus prodesse posSit omnibus solidè hebraicari cupiẽtibus. Quum inquã ad hoc meũ institutum multum commodare uideretur nouus iste Heliæ libellus, nolui ego illo ab ipso mihi exhibito solus frui, neque apud me illum supprimere, sed à me utcunq; latinitate donatum, omnibus quoque candidatis Hebrææ linguæ utendum impertire. Quare omnes, qui sanctam linguam amant, admonitos uolo, ut Heliȩ Leuitæ, opt. uiro gratias agant, deq; illius aduentu in Germaniã, ubi fœturas suas (nõ ingratus erga patriã) ædere statuit, multũ gratulentᷓ: qui tametsi multis premitᷓ annis, eoq; merito iam rude donandus, nondum tamen cessat noctesq; diesq; à laboribus hebraicis. Dein rogo, ut hanc meam operã, qua latinam uersionem è regione, sic, ut pagina paginæ respondeat, adieci, æqui boniq; consulant. Non est, ut hîc elegantia latini sermonis, quam difficulter fert lingua Hebræa, præsertim in tali materia spectetur. Studui itaque modo uerbum uerbo reddere, quò hebraismus eò melius cernatur. modo neglectis uerbis, ad uitandam obscuritatem, sensum ut potui, reddidi: in id incumbens, ut quæ in Hebræo breuissimè dicta sunt, maximè ubi Rabbinorũ citantᷓ authoritates, sic redderẽ, ut aliq̃ modo intelligi possent. Maluissent fortasSis quidã, semotis hebrȩis, latina tantũ habere, eaq; elegantiora & tersiora, eo etiã ordine & modo digesta, quo latinis aurib. magis accepta et grata essent, Sed malui ipse nunc hebrȩa adijcere, ut in ip̃o autore, tanq̃ in fõte (unde semp̃ purior aqua hauritᷓ)

quomodo

quomodo singulas uoculas hebraicè explicet, uideas: atq; inde etiam idiotismos hebraicos, & quicquid ad linguam attinet luculentius perspitias, ac percipias, Quòd si alicubi Hebræa non assequeris, iuuabit te fortasis latina uersio, sin illa tibi uel obscurior, uel breuior uidebitur, apertiora tibi fortè erunt Hebræa. Coniũxi ergo utranq; linguam, ut sicubi difficultas appareat, utraq; iuueris. Interim & hoc addere libet, candide Lector, ut sicubi hoc in libello quædam Iudaica cauilla deprehenderis, scias ea ab ipso etiam Helia nõ eo animo citari, q; uel ipse ea approbet, aut his fidem habeat. ut alicubi etiam manifestè testať, sed docendi tantum causa pro explicatione uocum ex Hebræorum scriptis, ubi illorum fit mentio, in mediũ adduci: quæ mihi etiam interpretis offitium agenti præterire, uel prorsus negligere & supprimere, nequaquam commodum uisum fuit. Fac ergo non quæ ad fidem, sed quæ ad linguã attinent ex præsenti discas libello. Proin quisquis es sanctæ linguæ studiosus, hunc Helię, & meum laborem, grato animo suscipe, quod ubi fieri intellexerimus, propediẽ alia, non minus utilia in lucem dabimus. Huc enim propendet animus meus totus, in quod etiã ope Christi, quoad uixero, incũbam: ut quicquid in penetralibus Hebręorum scitu dignum inuenero (ad quod sanè Heliæ præsentia non parum proderit) in apricum proferam. Christus, unica salus nostra, & æterna sapientia, uires suppeditet, uitam proroget, omnesq; meos conatus & labores, ad gloriã nominis sui, cõmunemq; Reipublicæ Christianę utilitatem: quod mecum ab illo omnes ardentissimis uotis exoptent, qui sanctam linguam amant, suspitiunt, et unicè colunt, benigniter dirigat: Cui sit laus, & gloria in secula seculorum. Amen.

Iacobo

IACOBO HARTMANNO DVRLACHENSI IVVENI DOCTO, PIO, ET CHRISTIANICIS moribus egregiè prædito, amico suo charissimo, Paulus Fagius S. D.

ON te latet opinor chariss. Hartmanne, hominum nostri seculi eruditorum cõmunis mos, qui nimirũ est, quod lucubrationibus suis in orbẽ spargendis, in primis de commodis prospitiant patronis, quibus tanquam dijs tutelaribus eas dedicent, quo contra maleuolorum obtrectationes, quæ nunquam desunt, propugnent, tueantur, & defendant. Tametsi fortassis inuenias, qui hac in re, inanem gloriam, munera, aut nescio quid aliud magis, quàm patrocinium ædito labori quærant. Hinc alius regem, alius principem, alius Episcopum, alius opimum aliquem Abbatem, Prælatum, aut opulentum aliquem ciuem, qui spem non fallat, & uoto egregiè respondeat, quæritat. Ego certè quum nihil horum habeam, aut possim, ut qui à puero usq;, nec in principũ, aut episcoporum aulis, nec in ædibus diuitum & magnatũ, sed in humilibus casulis & mappis, ab humilibus parentibus, & inter humiles semper fortunæ homines, & educatus, & conuersatus fuerim, humilia sanè (sed quæ Deo Opt. Max. & æterno eius filio, summo principi, unico saluatori nostro, nõ displicere sciam) quærere cogor. Quunq; unicum hoc meum uotum sit, omniumq; meorum conatuum unicus scopus, non ut inde ditescam, non ut inanem aliquam gloriolam aucuper, sed ut sanctã linguam pro mea paruitate, moduloq; mei ingenioli apud

 omnes

omnes studiosos eius promoueam, uisum est mihi talem quærendum esse amicum & patronum, cui hunc meum laborem qualemcunque dedicem, qui Hebrææ linguæ non omnino nullam habeat cognitionẽ, quique intelligat quantum ea ad intelligendas sacras literas habeat momenti, qui denique eam unicè mecum colat, amet, & ueneretur. Talis certè tu mihi uisus es optime Iacobe, idque multis de causis. Prima, singularis amor tuus, quo flagras in linguã sanctã, qui tantus in te fuit, ut discendi Hebræam linguam causa, uel neglecta nõ uulgari apud præclarissimã Zuuicciorũ Cõstantiæ familiã, ad me Isnam unà cũ optimo spei adolescente Iacobo Velociano concesseris. Altera, quòd iam ad legenda Rabbinorum cõmentaria egregiè te adornas: ad quod sanè institutum, nouus iste Heliæ libellus, Thisbites nomine, nõ parũ cõmodabit: ut q in eo explicat uoces obscuriores & difficiliores, quę subinde in Hebræorum scriptis occurrũt, & nõ intellectæ, lectori facilè tediũ adferunt. Tertia, quòd nõ dubitem, certis, infallibilibusque ad hoc etiam argumentis adductus, omnium tuorum studiorum finem esse, ut non tam eruditione, quàm pietate promoueas, ad quod mirè conducit Hebreæ linguæ cognitio, studium uerè utile & sanctum, Christianoque homine multis nominibus dignum. Videtur enim mihi profectò hæc lingua singularem sedem suam in pijs pectoribus habere, eorum inquam, qui non tam eruditionem quàm uitę innocentiam spectant. Quũ em̃ aliæ linguæ hominib. ad uarias res prophanas cognoscendas & tradendas seruierint, sola hęc supremo numini digna uisa est, qua cœlestia sua oracula mortalibus terrigenis patefaceret & commendaret. Vnde sola etiam & meritò quidem sancta lingua, præ omnibus alijs dici obtinuit. Postremo, quia semper præcipuus honos amicis, præsertim his qui nobis alijs arctius quodammodo sunt coniuncti debetur. Partẽ enim

ortus

ortus nostri (ut philosophus inquit) patria, partem sibi amici uendicant: expostulat certè aliquo modo, uel patriæ uicinia, quæ nos arctius cōstringit, ut tibi hūc honorē (si modò honor, ut plærique agnoscunt, est appellandus) tibi deferam. Hæ sunt charissime mi Hartmanne causæ, quæ me ut hoc nouum opusculum iam primum in lucem prodiēs tibi ut nuncuparem compulerunt. Quare boni consulas, grato animo suscipias, mecumque Christū, unicam salutem nostram, nunquam non toto pectore sollicites, quo istos meos labores hebraicos, & alios quos parturio, ad gloriā nominis sui, ædificationem Ecclesiæ suæ, omniumque studiosorum linguæ sanctæ communem utilitatem clementer fortunet, Vale Christianicè ex ISNA oppido Imperiali in Algauia.

D. GEORGIVS VOEGELI-nus, physicus Constantiensis, in laudem authoris & operis.

PRima fuit terris Hebreæ copia linguæ,
Qua sua delegit prodere iusta Deus.
Ex hac ergo sacri perquiras mystica uerbi.
Nam bene de primo fonte bibuntur aquæ.
Hactenus illa tamen multa, quod nocte latebat.
Pluribus errandi, maxima causa fuit.
Illis dum cuperet consultum primus Helias,
Fagius hinc, luci est tradita תשבי suæ.
Quæ prius ignotas tibi uoces explicat, illas
Si numeres centum septies inuenies.
Oportet tamen his alias bis addere senas,
Gaudeat ut meritò nomine Thisbi suo.

ספר התשבי
לאליהו התשבי
שרשיו במנין
תשבי

ורובם הם שרשים ׃ מלפנים אינם מפורשים ׃
ומורגלים בדברי רבותינו ׃ בתלמוד ומדרשים
בראשית רבא וילמדנו ׃ ולא יהיה שרש
בכל הספר ׃ שאינו דבר חדש מספר ׃
ועל זה פסוק אחד אָשִׁיר ׃ על
דרך מליצת השיר ׃ אין בית
אשר אין שם מ״ת חדש
איזה דבר ׃ אשר
לא נשמע
בבר ׃

שירה

אהיה חל כבשר ויצבי   גם עד כבמר או לביא
אשים פני כחלמיש   לעשות כרצון אלי אבי
הן לא איעף גם לא איגע   כל עוד רוחי היא תוך קרבי
אגדיל תורה גם אאדירה   אגיד לכל מה בלבבי
אתן עזרי ללשון עברי   ארחיבהו עם מכתבי
אוסיף עליו חסרון מליו   ערוך גם חמוהי לא הביא
אל המלות שהם חלות   גם לחמודות אשים לבי
גם שרשים המפורשים   בהם חדוש יגיד תוי
לא מידי יצאו בחי   אצא בהם את יד חובי
מקרא בלחוד משנה בלחוד   גם היוני גם הערבי
ולשון רומי הוא הלועזי   ולשון בת עמי גם אביא
הם בספרים רב נפזרים   אב״ד אומר מהם גם בי
אפתור כלם אגיד נעלם   לפניהם אעביר כל טובי
יראה חכם יוסיף לקח   גם לבער יהיה רבי
כי אמנם לא שקר מלי   אם לא איפה מי יכזיבי
מה שגיתי יבין אותי   יכתוב לו ספר איש רבי
אך יעשה זאת טרם אמות   כי מה אשיב אחרי שכבי
או ימות גם הוא כמוני   או ימתין לי עד עת שובי
שמה ישר נוכח עמו   ואפלט עם יושר ניבי
לכן קומי בא שירתי   תבל מעיר אל עיר סובבי
ולכי צפון בואי תימן   צד מזרחי גם מערבי
גם באדום וב־ ארץ יון   תוגרמא גם ארץ הצבי
ובכל פנה פצחי רנה   גם ספרי אחריך סחבי
אותו על שכמך תשאי   ובבגדך או תו תקריבי
מספר צערך תגידיהו   לפני כל אדם התיצבי

שירה

אַל תִּרְאִי כִּי לֹא תֵבֹשִׁי   אַל תִּכָּלְמִי אַל תַּעַצְבִי ׃
גַּם הַסֵּפֶר לֹא יֶחְפַּר   כִּי דִבּוּרוֹ כִּדְבַר נָבִיא ׃
אַתָּה סִפְרִי מִכֹּל עִבְרִי   גַּם מִבּוּצְרִי בָּא אַל תַּחֲבִיא ׃
וּלְשׁוֹאֶלְךָ מִי פוֹעֶלְךָ   תֹאמַר אֵלִי־יָהוּ לֵוִי ׃
הוּא עַשְׂבִּי וּקְרַאבִי   כִּשְׁמִי כִּשְׁמוֹ כִּבּוּי תִּשְׁבִּי ׃
גַּם כֵּן כַּשּׁוֹ־רֶשׁ הָאַחֲרוֹן   יָבֹא בְּאוֹר מִלַּת תִּשְׁבִּי ׃
אַד שָׁרְשֵׁי שֶׁבַע מֵאוֹת   וּשְׁנַיִם עָשָׂר סִימָן תִּשְׁבִּי ׃

LATINA REDDITIO HVIVS CARMINIS PARAPHRASTICA ET SOLVTA Oratione per Iacobum Velocianum in gratiam studiosorum linguæ Hebreæ.

VElocitate aquilis & hinnulis parem me faciam, pardos ac leones fortitudine æquabo, obfirmabo certè frontem meam audatia, ueluti durissmum saxum, ad exequendam scilicet patris mei cœlestis diuinam uolũtatẽ. Quã diu em̃ spiritus hos regit artus, nullla defatigatio, nullaq; lassitudo ab illustrãda & celebrãda lege impedire me poterit, quo minus recõditos sensus, intimasq; animi mei cogitationes omnes proferã. in hoc uidelicet, ut linguę sanctę auxiliũ ferã, eamq; scrptis meis dilatando locupletiorẽ reddã. Siquidẽ uoces ab alijs hactenus pretermissas, ab ipso etiã Kimhi & Aruch intactas, cum faciles tum difficiles, diligenter explicabo. & si quæ sunt ab alijs leuiter tactæ, de his quoq; noua, & multo solidiora adferet hic liber meus, ita ut ne una quidem uocula inexplicata prælabatur. Omne enim studium meum, quantum & possum

sum & debeo, illis præstabo. & tam Bibliacas, quàm Thalmudicas uoces, Græcas, Arabicas, Romanas, Italicas, & Germanicas: quæ per omnes paſsim authores diſperſæ ſunt, ordine digeſtas interpretabor: quarum etiam uocum bona pars in lege, prophetis, & hagiographis reperitur, de his quicquid boni in medium adferre potero, faciam parato animo. Quod ubi uidebit ſapiens, doctrinam adijciet: diſcipulis ſquoq; præceptoris loco erit: uera enim & certa ſunt quæ ſcribo, quod ſi cui diuerſum uidebit. Age, mecum in harenam deſcendat, ædito aliquo in hoc opere, coarguat: uerùm maturet hoc opus ſuum, priuſquam ipſe moriar, quî enim mortuus illi reſpondere potero? aut ſimul mecum ex uita emigret, aut reditus mei tempus expectet. & tum demum acriter cum eo decertabo, iuſtiſsimoq; triumpho ornatus uictor diſcedam. Nunc itaq; exurge ô carmen meum, ex urbe in urbem peruola, totumq; circumcurſa orbem. Ad aquilonem te confer, inde ad meridiem, ortum pete ſolis, ſimul & occaſum. Edumęam quoq;, Grætiam, Arabiam, & terram Iſraël, in medijs plateis attolle uocem tuam: & hunc librum humeris tuis impoſitum, tecum (ueluti principem geſtans) oſtentando circumfer. Ad numerum greſſuum tuorum præſentiam illius omnibus mortalibus annuntia: omnibus inquam, inſpitiēdi fac copiam. Nec eſt quòd uerearis, ut uel ludibrio fias, uel ignominia aliqua affitiaris. quandoquidem & liber ipſe talis eſt, quem ſuimet ipſius non pudeat: tam enim certa ſunt quæ dicit, quàm prophetarum oracula. Cæterum, tu liber meus omnibus ex æquo, cum Iudæis, tum Chriſtianis quoq; tui copiam facias, & interrogatus de authore, reſpondebis Eliam Leuitam eſſe, qui mihi inquias, idē nomē, quo ipſe gaudet, indidit, & cognomento תשבי appellauit. cuius uocis explicationē in radice ultima inuenies. Sunt aūt omnes radices, quæ in hoc libello continen̄t 712. quem numerū tibi conſtituūt literæ uocis תשבי

הקדמה בחרוזה

אפתחה במשל פי · אשר שמעתי בימי חרפי ·
כי היה באחת המקומות · אשר נקבו
בשמות · אמן אחד צייר · וצייר צלם איש על נייר · והיה
האיש ההוא תם וישר · יפה תואר ומשוח בששר · וידביקהו
על לוח עץ · ועל פתח ביתו היה אותו בועץ · להראות
העמים והשרים את יפיו · כי כליל הוא בהדרו וצבי עדיו
· ויהי כאשר כל העם רואים · והנה בתוך הבאים · בחן
אחד רצען · על משענתו נשען · וראה והביט את הוא ·
אחרי כן פתח את פיהו · ויאמר הנני עומד משתאה ·
איך הצייר שגה ברואה · הלא תראו כי שרוך הנעל · הפוך
מלמטה למעל · כשמוע הצייר את זאת · יצא גם הוא
לראות · וירא ויניע ראש · והודה ולא בוש · ויאמר צדקת
אתה הבחן · אך הלילה המעוות אתקן · וכן תקנהו טרם
הלך לישון · ולמחרתו הוציאו כמשפט הראשון · ויבא
הרצען שנית · ויוסף להביט בתבנית · ויאמר לצייר יפה
תקנת ועשית · אבל בדבר אחר שגית · כי רואה אני דבר
נבזה · כי הברכים אינן דומים זה לזה · האחד גדול
והאחד קטן · ויאמר לו הצייר לך אל השטן · כי משרוך
הנעל ולמעלה · אין לך בחכמה חלק ונחלה · ויהי הרצען
לבושה ולכלמה · ויפן וילך בחימה · וכן יראתי גם אני ·
במקרה הרצען יקרני · בענין זה החבור · רעה עלי ידבר ·
ויאמר אלי מי שהוא · מה לך פה אליהו · כלך למדברך
אצל דקדוק ומסורות · אין לך עסק בנסתרות · אל
תחמוד כבוד יותר מלמודך · ואל תנבל כסא כבודך ·
ולכן יראתי לקרבה אל המלאכה · פן לא אראה בה סימן
ברכה · אך רוחי הציקתני · ואש עצור בעצמותי ושרפתני

הקדמה בחרוזה

יצרת · שאלתי עזר השם ומאת · יכלתי לא ובכל ·
לי למעשה המחשבה · ויורני בדרך התשובה · כי מכיר
אני את מקומי · שיותר מדאי בטלתי גדלה לעצמי ·
שמלאני לבי לפרש כל השרשים · אשר בשום מקום אינם
מפורשים · ואת מאותם המפורשים כבר · אחדש בכל
אחד איזה דבר · ורובם מן הגמרא ומדברי רבותינו · כגון
בראשית רבה ותנחומא וילמדנו · ואת שבעונותי · כבר
עברו רוב שנותי · ולא ראיתי בטובה · בהויות דאביי ורבא
· ולחכמים מעט שמשתי · ומשאם ומתנם לא בקשתי ·
מכל מקום לבי לא מנעתי · ובאגדות ובמדרשים יגעתי ·
להוציא מהם דברים חשוקים · בפירושי ומדרשי הפסוקים
· עד שרוב גרסתם היא לי ידועה · וזה יהיה לי לישועה ·
את הספר הזה לחבר · ולברר וללבן את אשר אדבר ·
והנה יתר דברי הקדמתי · הלא הם כתובים בשירתי · אשר
בראש הספר שרתי · ובכן החרוזה הזאת גמרתי · ואתחיל
הדבור בדברי הלצה · ללמד על הכלל כלו יצא ׃

REDDITIO HVIVS PRAEfationis Rythmicæ per eundem Iacobum Velocianum.

APeriam in parabola os meũ, quã audiui in diebus iuuentutis meæ, nempe ꝙ alicubi locorũ artifex quidã pictor fuerit, qui imaginẽ quandã, uiri effigiem pulchrè referentem, in membrana depinxerat, egregia scilicet forma minioq; circumlinita, quã ligneę tabulæ affixã, foribus domus suæ appendit, quo pulchritudinẽ eius omnibus, tum

qui ex plæbe,tum qui ex primatibus erant,conſpitiendam
præberet:tota em̄ decora & formoſa erat. Accidit aũt, quũ
nemo nõ imaginẽ illã contemplaret̃, ut ſimul cũ alijs ueni
entibus accederet ſutor quidã ſenex, baculo ſuo innixus,
qui quũ & ipſe picturã inſpiceret ac cõtemplaret̃,tandem
in hæc uerba ꝓrupit.En nõ ſine admiratione adſto,cõſide
rans,qui factũ ſit quod pictor ille errauerit in re tam ma-
nifeſta. Nunquid em̄ uidetis quomodo ligulã calceamenti
inuerterit? Quo audito pictor,nũ hoc ita ſe haberet,cõſpe
cturus ꝓdibat,inſpecta pictura,caput mouit,errorẽq; libe
rè fateri nequaq̃ erubeſcens,ſeni reſpondit: Rectè iudica-
ſti ô ſenex,hac ipſa ꝓfectò nocte,quod erratũ eſt emenda-
bo,id q̃d etiã fecit anteq̃ ſe ſomno daret. Poſtero aũt die cũ
imaginẽ,ſolito more contemplandã in lucẽ ꝓferret,reuer-
ſus denuo calceator,illã intuitus eſt,inquiens ad pictorem,
ꝓbelle quidẽ prius uitiũ emendaſti,ſed in alia re grauius er
raſti.rem em̄ turpẽ ego cõſpitio,genua nẽpe ualde inter ſe
diſsimilia.alterũ em̄ altero maius apparet,cui reſpondit pi
ctor,abi ad ſathanam,à corrigia equidẽ calceamenti nõ li-
cet tibi altius aſcendere,quũ ea in arte nõ ſit tibi neq; pars,
neq; hæreditas(hoc eſt,ne ſutor ultra crepidã) hoc audito
calceator,pudore ſuffuſus,& ignominia affectus, auertẽs
ſe,cũ animi indignatione diſceſsit. Ita ego, ne ſimile quid-
dam mihi,quod calceatori,eueniat, ſanè timeo: ne ſcilicet
quiſpiã,qualis qualis ſit,de hoc meo opuſculo malè loquen
do,dicat:Quid hîc agis Elija?uade & loquere cum Gram-
matica & Maſoreth,nihil hîc tibi negotij eſt cum abſtru-
ſis iſtis. Ne gloriam ampliorẽ eruditione tua ambias, neq;
proſternas ſoliũ gloriæ tuæ. Quapropter ueritus ſum hoc
opus aggredi,timens,ne non ſatis fœliciter ſuccederet. Ni
mio tamen deſyderio,uelut ingenti igne accenſus,non po-
tui animum meum undiq; me anguſtiantem,diutius cohi-
bere, implorato Dei auxilio, quo hanc animi mei medi-

tationem propitius fortunaret, meqꝫ in uiam bonã dirigeret: mecum enim habito, non ignarus, quàm ſit mihi curta ſuppellex. Magnum enim eſt, & plus quàm ſatis quod conor. Siquidem in animũ duxi, omnes Radices explicare, quæ nullo in loco expoſitæ inueniuntur. Quòd ſi quas etiam ab alijs prius expoſitas in medium adfero: ſemper tamen in explicandis illis, nouum, quod alij non habent, adduco: multa uocabula uidelicet, ex Gemara, & ſcriptis Rabbinorum. nempe Breſchith Rabba, Tanchuma, & Vilamdenu adferens. Et licet propter peccata mea, bona pars meorum annorũ præterierit, ita ut non uiderim quæ bona inter ſeſe olim Abaie & Rabba (inſignes Rabbini) diſputarint. ſapientibus etiam parum ſeruiendo conuerſatus fuerim, quæqꝫ illi ultrò citroqꝫ tractare ſolent, non inueſtigauerim, nihilominus non abſtraxi animum meum, quin Agadoth, & Medraſchim legendis, operam dedi, eliciendo inde res ſcitu dignas, quæ nempe faciunt ad intellectum, & interpretationem ſacrarum literarum. In his, inquam, ſic me exercui, donec bona pars ſcientiæ illorũ mihi cognita facta ſit, id quod me non parum iuuabit ad componendum præſentem libellum, ad declarandum inquam & illuſtrandũ quæ in eo proloquar. Porrò quòd reliqua præfationis attinet, nunquid ea ſcripta ſunt in carmine, quod in capite huius libri cecini. Nunc itaqꝫ finem Præfationi huic rythmicè conſcriptæ imponã, incipiamqꝫ proſaica oratione, quæ adhuc ſuperſunt dicenda, exponere, ſummatim omnia perſtringendo.

הקדמה בהלצה

הנה כידוע כי אין בידינו היום מלשוננו הקדושה
רק מה שנמצא בכ"ד ספרי המקרא ודברים
מעטים מדברי המשנה לכן לא נוכל לדבר בה כל צרכנו

הקדמה בהלצה

והוברחנו לערב בה מן שאר לשונות הגוים כגון ארמי פרסי יוני ערבי רומי ודומיהם כמו שהם נמצאים לרוב בתלמוד ובמדרשים וכבר קם הרב רבי נתן בן הרב רבי יחיאל איש רומי שנת תתקמ"ד ליצירה וחבר מהם ספר על סדר האלפא ביתא וקרא שמו ערוך כי הוא כשלחן הערוך לפני האוכל כי אדם גדול בתלמוד היה אכן לא הביא הרב רק המלות התמורות הנמצאות בתלמוד ובמדרשים מלשונות הנזכרות לעיל ורבים מהם הביא ולא בארם ועל זה אני מתמיה הרבה מאד על מה הביאם גם יש שרשים הרבה שלא הביא כלל ואף אם הביא איזה מלה מהן לא הביאה רק לבאר איזה דין או פשט ולא לבאר המלה ההיא והנה אודיע נא אתכם את אשר אני עושה לספרי זה הנה כבר אמרתי בשירי בתחלת הספר שלא אביא בספרי זה רק המלות שבעל הערוך והרד"ק לא הביאם

והאמת הוא כי הרבה מלות במצאות ששמשו בהן בעלי המשנה והורגלו בהם המפרשי ומחברי הספרים בספריהם

כגון הואיל וכיון וכיון ואילולי ואלמלא והיכן והיאך ודלמא ושמא ואף על פי ואף על גב וכל שכן ואלא ומכל מקום ודומיהם רבים ואין מי שזכר בהן דבר ואני אדבר בם ואבאר מאין הם נגזרים ומאיזה לשון הם אך המלות שהם מורגלות בתלמוד כגון אלמא אדרבא אטו אימא מיירי מיתבי תיובתא ודומיהם אף על פי שבעל הערוך לא הביאם גם אני לא אביאם כי אין תועלת בידיעת רק למי שמעיין בתלמוד ואף על פי שמלאני לבי לבאר קצתם לא אבאר שום אחד מהם כדי שלא לבייש מי שאין לו באור אצלי גם אביא שרשים הרבה שרוב העם

הקדמה בהלצה

סבורים שהם לשון עברי או מלשון רזל ואינם אלא מלשון
עם ועם וכל· אותם המלות אביא ואודיע מה טבם וכן
הרבה שרשים הנמצאים בערוך גם בשרשי הרד"ק מ"מ אני
אביאם גם כן אבל אחדש בהם איזה דבר או בפתרונם או
בנקודתם או בקריאתם ורוב העולם טועים בם גם דקדוקם
אבאר בהרבה מהם ובאיזה בנין ראוי לדבר בם כי יש
מלות שלא יבאו רק בבנין הקל ויש בפעל הדגוש ויש
בהפעיל וכן כלם ורוב הלשונות שאבאר אביא ראיות
מהתרגום או אונקלוס או יונתן או ירושלמי והנה לא
נודע לנו מי הוא המתרגם של כתובים יש אומרים שהוא
רבי יוסי ויש אומרים שהוא עקילס הגר ויש אומרים
שהוא הירושלמי שתרגם התורה וגם שמו הוא פלאי גם
אביא ראיות הרבה מלשון יוני שהוא מכנים הרבה עם
תרגום ירושלמי וכן עם לשון רומי גם עם הלועזי
ששלשה אלה משותפין כאשר כתבתי והארכתי בהקדמת
ספר המתורגמן אשר במהרה יצא לאורה אי"ה וידעתי כי
רבים יתמהו על רוב מלות התרגו' שהבאתי באמרי בהרבה
מקומות זה הלשון לא נמצא עוד בתרגום או לא נמצא
רק במקום אחד או שנים או כך הוא מתורגם בכל המקרא
חוץ מן איוב משלי ותלים וכמו אלה רבות ולא יאמינו
לי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם אמנם אם ידעו
הטורח הגדל שטרחתי בחבור ספר המתורגמן גם בעיניהם
לא יפלא כי באמת שלש שנים עמדתי בחבורו ואז עברתי
על כל התרגומים כמה וכמה והנסיון יוכיח למי שיעיין
בו גם יתמהו על לשון יון שהבאתי בהרבה מקומות בידעם
שאינני מכיר הלשון ההו' אבל לא ידעו שמן הקארדינאל

הקדמה בהלצה

אשר עמדתי עמו שלש עשרה שנה קבלתי כל אלה כי
הוא היה בקי מאד בלשון יון   ויש לדעת כי לשון יון
שנמצא בדברי רז״ל על הרוב איננו הלשון שמדברים בו
המון עם מהיונים   אך מהלשון המדוקדק שיש להם
שבו כתבו ספריהם   וכן הדבר בלשון ערבי שהלשון
ההמוני איננו הלשון שנכתבו בו ספריהם והוא לשון מדו
מדוקדק מאד   וכן כתב הרמבם זל כל ספריו חוץ מהי״ד
הגדולה אשר עשה   וכן לשון לועזי הוא לשון לאטין
שנשתבש ומכל אלה יבאו קצת שרשים בספר זה ואבאר
כיד ײ הטובה עלי   והנה אם באתי לבאר בהקדמה זו
חלוקות כל השרשים שאביא בספרי זה ואתן סמנים בכל
חלק וחלק לאמור יש שרשים שאביא בעבור כך וכך ויש
מהם בעבור כך וכך תהיה ההקדמה פרקים פרקים   אך
כלל אחר אתן לך שיספיק לכלם וזהו דע לך כי לא אביא
שרש בכל הספר הזה שלא אגיד בו איזה חדוש   דהיינו
אין שרש בלי חדוש   והנה בעודני בביתי בווינ״צייה
ועמלתי בחבור הזה   היה לבי טרוד והרבה נפשי לתאבה
למצא מקום להדפיס הספר הזה כי המחוקק הגדול דניאל
בומבירגו כבר הניח עבודת הדפוס ולא יעבוד עוד וכמעט
הייתי מסכים לשלוח מן הארץ עד בלוניה   אך הוגד לי
כי גם שם לא יגיחו לי כי כבר שבתו ממלאכתם ויהי היום
ועודני מדבר אל לבי והנה אלי כתב מאיש אחד נוצרי
מארץ אשכנז מבשר ואומר איך שכבר הקים לו בית נאמן
להדפיס ספרים אין קץ   ולי אני עבדו קרא להיות ידי
אתו להגיה ספריו אשר ידפיס והוא יתן לי שכר טוב בעמלי
מצורות לזה כתב לי ששמע שיש תחת ידי ספרים אשר

הקדמה בהלצה

חברתי ועדיין לא יצאו לאורה והוא מרצה להדפיסם לי
כבל רצוני וכשמעי דבריו כי נעמו אמרתי לדבק טוב
הוא וזה היום שקויתי להדפיס כל הספרים אשר חברתי
מימי יש מהם שנדפסו כבר ועתה באתי להוסיף על
קצתם דברים רבים כהמה והם הפירוש על המהלך וספר
הבחור וההרכבה ופרקי א"ה וספר מסורת המסורת וספר
טוב טעם אלו ששה הם שנדפסו כבר והמתורגמן וספר
הזכרונות וספר הזה אדפיס עתה א"ה הרי ט' ספרי שחברתי
מצורפת לזה שכבר שמעתי שמעו הזות האיש נכבד וטוב
ומשכיל בלשוננו הקדושה נכנסו דברי כתביו באזני ואאות
לבקשתו וחמותי קל חיש ושמתי לדרך פעמי וידעתי כי
מאת יי היתה זאת כי כמה פעמים נקרא נקראתי משרים
רבים ונכבדים גם מקרדינאלי גם מהגמונים גם מעיר
פריז אשר בצרפת בצואת המלך יר"ה ולא השיתי אזן ׃
ובבאי הנה תהיתי בקנקנו ומצאתיו מלא ישן ולא הגד לי
החצי מחכמתו וידיעתו ורבים שואבים מי תורתו ודורש
טוב לעמו נאה דורש ונאה מפרש ובאמת ראוי הוא
שבני עמו יקראו עליו כמו שאנו קוראין על רבינו משה
בן מיימון ממשה עד משה לא קם כמשה כך יאמרו
עליו מפאולוש עד פאולוש לא קם כפאולוש ובראותו
הספר הזה אשר חברתי והכיר רב טובו ותועלתו בדרך
מאד והעתיק אותו ללשון לאטין אשר קראו הקדמונים
לשון רומי וחבר שתי הלשונות יחד עמוד לקראת עמוד
לא העדיף ולא החסיר ובכן הסכמנו להדפיסם יחד ונשים
עיונינו עליו בכל מאמצי כחנו הוא מצד אחד ואני מצד
אחר ונקרא איש אל אלהיו שיצליח את מלאכתנו ויהי
נועם יי אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו אמן ׃

וּבְכֵן נִשְׁלְמוּ הַהַקְדָּמוֹת ׃
בְּשֵׁם יוֹצֵר הַנְּשָׁמוֹת ׃
וּבְשֵׁם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיוֹת ׃
נַתְחִיל הַשָּׁרָשִׁים עַל סֵדֶר
הָאוֹתִיוֹת ׃

אות האלף

אב החדש החמישי נקרא אב ולא נמצא במקרא וכן שמות כל שנים עשר החדשים ניסן אייר סיון וכולי איגם לשון עברי רק לשון כשדים או פרסים ׃ והראיה כי לא נמצאו רק בספרי הגולה שהם זכריה ודניאל עזרא ואסתר ׃ ורבי אברהם אבן עזרא חשב גם עמהם ספר חגי בפרשת
בא אל פרעה והוא טעות סופר כי לא נמצאו כו ׃ שמות י״ב
ובארבע ספרים הללו נזכרו רק שבעה חדשים והם ניסן סיון אלול כסליו טבת שבט אדר ובתרגום ירושלמי
דמגילת אסתר בפסוק בחודש הראשון הוא חודש ניסן אסתר ג׳
נכתבו כלם על הסדר ׃

אבן מנהג קצת חכמי ספרד ליחס עצמם בלשון אבן כגון רבי אברהם אבן עזרא ׃ רבי שמואל אבן תבון ׃ רבי שלמה אבן גבירול ׃ וכן כל אותם שהיו בקיאים בלשון ערבי ׃ ואבן הוא בלשון ערבי כמו בן בעברי אבל אינו כמו בן המיוחסת לאב כי אם למשפחה כי אביו של רבי אברהם מאיר שמו ועזרא שם היחס וכן תבון וגבירול הם שם יחס המשפחה כי אביהם של שניהם נקראים יהודה ׃ וכן מנהג

RADICES INCIPIENTES AB Aleph.

B.] MENSIS QVINTVS VOcatur אב nec inuenitur in Biblia: sicut & omnium duodecim mensium nomina nõ inueniunt: quę sunt Nissan, Iiar, Siuan. &c, quæ nõ sunt uocabula hebraica, sed Chaldaica, uel Persica, cuius rei argumentum est, quòd inueniuntur tantum in libris (Bibliacis) qui in captiuitate conscripti fuerunt: ut est liber Zachariæ, Danielis, Ezræ, & Esther, quibus Aben Ezra annumerat & librum Haggai in Capitulo, Ingredere
Exod. 12. ad Pharaonem, &c. sed errore scriptoris hoc factum est, non enim inueniũtur in eo libro (mensium nomina) Porrò in uigintiquatuor libris bibliacis cõmemorant tantum septem menses, scilicet, Nissan, Siuan, Elul, Cislef, Tebeth, Schebat & Adar. At in Thargũ Hierosolymitano, super
Esther. 3. librũ Esther, circa hunc uersum, In mense primo, qui est mensis Nissan, &c. omnes iuxta ordinem scribuntur.

ABen,] In usu habent quidam ex sapientibus Hispaniæ, ut seipsos à familia uocabulo אבן cognominẽt, ut Rabbi Abraham Aben Ezra, Rabbi Schemuel Aben Thabbon, Rabbi Schelomo Abẽ Gabirol: & sic omnes qui exercitati fuerunt in lingua Arabica. Et nota quod Aben in lingua Arabica, idem quidem significat, cat quod בן in Hebræo, sed nõ idem ualet quod בן relatiuum ad patrem, immo ad familiam refertur. Nam pater ipsius Rabbi Abraham, nomine suo Meir appellatus fuit, & Ezra nomen est familiæ, quemadmodum & Thabbõ, Gabirol, nomina sunt gentilitia: utriusq; pater enim Iehudah uocatus fuit. Similem consuetudinem

חכמי האמות הערביים כמו אבן סני הרופא כי שם אביו
עלי וכן אבן רשד ויש שקורין המלה אבן הבית רפויה
ואינו כן בלשון ערבי רק דגושה ׃ ונוהגין הסופרים
לכתוב במקום אבן נון פשוטה לבד בנקודה אחת עליה
כזה ׳ן׳ כגון רבי יהודה בן שלמה ן׳ יחייא. יצחק בן
יהודה ן אברבינאל ודומיהם ׃

אבק בר האבוקה פירוש שקושרים שתים
או שלש או ארבע נרות יחד לעשות
להב גדול על כן נקראה אבוקה מלשון ׳ ויאבק איש
עמו ׳ שהוא לשון קשירה כמו שפירש רשי ׳ ובלעז בראשית ל״ב
טורצה ובלשון אשכנז שאבג קערץ או ואקל ׃

אבר בדברי רבותינו זכרונם לברכה אבר
מן התי׳ רמ״ח אברים יש באדם ׳
ולא נמצא זה הלשון בפסוק רק בלשון כנף כמו ׳ מי
יתן לי אבר כיונה ׳ ישאהו על אברתו ׳ ובלשון תילים נ״ה
עברי נקרא האבר נתח כמו ׳ תנתח לנתחיו ׳ דברים ל״ב
תרגומו תפליג לאברוהי ׳ וכן את הנתחים ׳ ית אבריא שמות כ״ט
׳ וכל לשון עצם דבאיוב ׳ משלי ׳ תלים ׳ מתורגם ויקרא ח׳
בלשון אבר כמו כל עצמותי תאמרנה ׳ כל אברי ׳ תילים לה
אין שלום בעצמי ׳ באברי וכן קראו ערות הזכר אבר תילים לח
כמו שאמרו עד שימות האבר ׳ אבר מדולדל ׳ ובלשון
עברי כנוי ערות הזכר בשר כמו ׳ רר בשרו ׳ וכן ערות ויקרא טו
הנקבה ׳ זוב מבשרה ׳ וכן ׳ בשר

& ſapientes populi Arabici habent.ut,Aben Sene medicus, patris enim ipſius nomen Eli fuit. Item, Aben Reſchad, Sunt porrò qui dictionem אבן legunt cum Beth raphato,quod tamē non fit in lingua arabica in qua dagges habet. Solent pręterea ſcriptores loco אבן ſcribere Nun ſimplex ſolum, habens ſupra ſe punctulū unū, hoc modo ן ut, Rabbi IehudaBen Schelomo ן Iechija.Iſahac Ben Iahudah ן Abarbinel.& id genus ſimilia.

ABak,] apud Rabinos noſtros (pię memoriæ) legitur] נר האבוקה per quod intelligunt candelam ubi duæ, tres,uel quatuor faces colligantur,ad faciendam magnā flammā, quaꝑpter uocabulū. אבוקה deſumptū eſſe
Gen.32. uidet̄ ab illo ויאבק איש עמו ubi colligationē,ſiue adhæſionē ſignificat, ſicut etiā expoſuit Rabbi Schelomo,Italice Torzah uocat̄ & in lingua Germanica,ſtanckkertz uel fackel.

EBer] apud Rabbinos legitur, Membrum de uiuo, Item, 248 membra ſunt in homine. In Biblia non inuenitur hoc uocabulum uſurpatum niſi pro ala,
Pſal. 55. ut, Quis dabit mihi alam qualem columba habet,Item, Et
Deut.32. portat eum ſuper alā ſuā. In lingua uero Hebræa mem-
Exod.28. brum נתח uocatur. ut,Et dimembrabis in membra ſua
Leuit.8. ubi Thargum habet לאברוהי Item,Et membra. Thargū, ית אבריא, Omne item uocabulū עצם id eſt,os,quod in Iob, Prouerbijs & pſalmis legitur. Chaldęus interpres per אבר
Pſal.35. reddit,ut,Omnia oſſa mea dicēt.pro quo Thargum habet
Ibidem 38. Omnia membra mea. Non eſt pax in oſſibus meis. Thargum, in membris meis. Hinc eſt,quod & pudenda maſculi Rabbini אבר uocarunt,ut cum dicunt, Donec moriat̄ membrum. Membrum languidum. Cęterum in Hebręa lingua uerēda maſculi, caro cognominant̄, Exempli gra-
Leuit. 15. tia, Si ſpuerit caro eius. ſimiliter & mulieris pudibūda,ut, Fluxus eius dē carne eius. huiuſmodi eſt, Caro aſinorū ca-
Exech. 23. ro eorum,id eſt quorum pudenda ſunt ſicut pudenda aſi-

 norum

חמורים בשרם ׃ פירוש ערות חמורים ערותם וכן הוא
מבנה בלשון ירך כמו יוצאי ירך יעקב ׃ ולנקבה ׃ שמות ח׳
את ירכך נופלת פירוש ערותה ׃ במדבר ה׳

אגד מדרש אגדה ׃ אגדת חלק ׃ הוא לשון משיכה ׃ תרגום וימשכו ׃ ובגידו ׃
ונקראו כן לפי שהדברים ההם מושכין את לב התלמידים
ולפעמים קוראין אותו הגדות מלשון הגדה ועוד אדבר
בם בשורש הגדה ׃

אגס הפרי הנקרא בלשון אשכנז בירן ובלעז פירי נקרא בלשון רבותינו זל אגסים ׃

איד קורין לחג של עובדי עבודה זרה איד כמו שאמרו רבותינו זל ג׳ ימים לפני אידיהן
וכן בפסוק כשבת המלך בתרגום ירושלמי יומא דאידא אסתר ח׳
הוה ליה ׃ והוא לשון שבר כמו ואיד נכון לצלעו וכן איוב יח
קורין לו בלשון עברי חגא כמו שאבאר בשרשו ׃

אווז נמצא בדברי רבותינו זל אווז ואווזא בשני ווין ׃ מן אווז בא לשון רבים אווזים ׃ ומן
אווזא אווזות ׃ והיה יותר נכון להקרא אווזאות בעבור
האלה והוא העוף הנקרא בלשון אשכנז גאנז ׃ ובלעז
פאפירה ׃ ומן המין הזה בר אווזא הנקרא בלשון אשכנז
ענט ובלעז אבירא ׃

אדק בדברי רבותינו זל אדוק במצות ׃ פירוש אחוז ומחובר תרגום צפד עורם על איכה ד׳
עצמם אדוק ׃ וכן אמרתי בהקדמתי בספר

norum, ueniunt & appellatione ירך, quod fœmur significat. ut, Egressæ de fœmore Iacob. Et de muliere dicitur,
Exod.1. Num.5. Cũ fecerit dñs corruere fœmur tuũ, intelligit, cunnũ eius.

AGAD.] Apud Rabbinos sæpe legitur Midrasch Agadah, Agadath Helek. uocabulũ hoc tractionẽ significat: unde ubi Hebreus dicit, Et traxerũt Ioseph: Thargum habet, ונגידו id est, & traxerunt. Vocantur autem colloquia quædam Rabbinorum Agadoth, eò quòd attrahunt cor discipulorum. Nonnunquam uerò & הגדות dicũt, quòd ab הגדה deductũ est, de quibus iterum loquar in radice הגדה
Gen.37.

AGAS] fructus est, qui Germanicè pyren nominatur Italicè Pyre Rabbini Agasim uocant.

ED] festum, quod idolorũ cultores celebrare solent Ed uocant, sicut patet ex eo ꝙ Rabbini dicunt, Tres dies ante festa eorum. Item ex eo quòd Thargum Hierosolymitanũ habet in hũc locũ, Cũ sederet rex Ahasuerus super soliũ regni sui Thargũ, Dies festus erat ei. Significat autem Ed contritionem, siue perditionẽ. ut, Perditio parata est lateri eius. Simili modo & in Hebræo perditio uenit appellatione חגא sicut declarabo in radice eius.
Esther 1.
Iob 18.

AVAZ.] apud Rabbinos nostros, אוז & אווז cum duobus uau inuenitur, ab אוז uenit numerus pluralis אוזים & ab אווז, אווזות magis tamen conueniret dicere אוזות idq; propter literam Aleph. Est autem אוז auis quæ Latinè anser, Germanicè Ganss, Italicè papira uocatur, cuius generis est & בר אווז Germanicè ein Ent, Italicè Anira.

ADAK.] apud Rabbinos legitur אדוק במצות id est, adhærens præceptis, idem ualet hoc uocabulũ quod אחוז, id est, appræhensus. & מחובר id est, coniunctus, Adhæsit
Thren. 4. cutis ossi eorum. ibi Thargum habet אדוק. Et in hac significatione ego usus sum in Præfatione mea, super librũ Si-

chronoth

הזכרונות כל ימי הייתי אדוק · בפסוק ובדקדוק ׃

ארון גליון יתבאר בשרש גליון ׃

ראשית א' **אויר** על פני רקיע השמים תרגום ירושלמי אויר ולא מצאתיו עוד בכל התרגום ובלשון אשכנז לופט ובלעז איירו והוא קרוב ללשון אויר ׃

אות אלף בית גימל וכולי נקראת כל אחת אות לפי שהיא אות וסמן על קול מוצאה ומבטאה וברבוי אותיות ולא אותות · להבדיל בינו ובין אותות ומופתים ׃
ירמיה ל"ב

אחור נקרא בית מוצא הריעי אחור כמו ויך
תהלים עח צריו אחור · פירוש מכת אחור הם
מלכים א' ז' האבעבועות וכן כל אחוריהם ביתה והמון העם קורין לו תחת

אחריות לשון זה מורגל בדברי רבותינו ז"ל · כגון נכסים שיש להם אחריות · וכן שקבל עליו אחריות · ובערוך פירש נכסי קרקע ואנחנו פותרים אותו בלשון שעבוד ובלעז אובליגאציון ובלשון אשכנז ור שפרוכן בור שאדן ׃

איטליא קורין לארץ הזאת שהיא ארץ לועז איטליא הנקרא בלשון אשכנז וועלש
יחזקאל כ"ז לאנד · וכן תרגם יונתן מאיי אלישה ממדינת איטליא
במדבר כ"ד וכן ציים מיד כתים · וכתים ודודנים שניהם ת"י איטליא
בראשית י' וכן יושבת בארץ עוץ מתורגם דמתבני באיטליא ׃
איכה ד'

chronot, ubi dico, Omnibus diebus meis adhæsi Pâsuc & Dikduk.

A V A N Gilaion] explicatur in radice· גלין.

Gen. 1. A V E R] In superficie firmamenti cœli, ibi Thargũ Hierosolymitanum habet אויר quod ipsum amplius non inuenio in toto Thargum, Germanicè lufft, Italicè אירה quod affine est uoci אויר

OT H,] Aleph, Beth, Gimel &c. unaquæque uocatur אות eò quòd nota & signum est, uocis prolatę & pronuntiatæ. In plurali numero dicitur אותיות & non אותות ad distinguẽdũ inter ipsum & אותות quod signa significat.

A chor.] sic uocatur locus, unde stercus exit, Exempli gratia, Et percussit hostes in posterioribus,
Psal. 78. id est, percussione, siue plaga in posterioribus, intelligit autem ulcera: eandem significationẽ habet et in hoc loco. Po
I. Reg. 7. steriora autem eorum erant introrsum. Vulgus תחת appellat.

A Charaioth] Vsitatum est hoc uocabulũ Rabbinis. ut, Diuitiæ quas habent oppignoratæ sunt. Item, Recepit super se oppignorationem. In Aruch (Thalmudico) exponitur. ככסי קרקע id est, diuitiæ, seu bona fundi: Germanicè, ligende güeter bona (ut uocãt) immobilia. Nos uerò interpretamur מעמד Italicè obligatio, & Germanicè versprechung für schaden.

I Talia] terram, quę aliâs לועז nominatur איטליא uocant, Germanicè Vuelschland, qua uoce usus est & Io
Ezech. 27. nathã Chaldęus De Insulis Elisa, De prouintia Italiæ. Itẽ.
Num. 24. Et naues uenient de (partibus) Kitthim. Kitthim & Do
Gen. 10. danim: in his duob. locis Thar. habet uocẽ Italia. Itẽ, Quæ
Thren. 4. habitas in terra Vz, Thargũ habet, q̃ extructa es in Italia.

B Porrò

בראשית כ"ו — ובבראשית רבה ׃ הנה משמני הארץ יהיה מושבך ׃ זו איטליא של יון אמר לי הקרדנאל שהיא המחוז הנקרא קלאבריא שהיא ארץ שמנה מאוד ׃

שמואל א' ד' / איוב כ"ב — **אי** כמו אין והוא בחירק כמו אי כבוד ׃ ימלט אי נקי ׃ וכן יש לומר אי אפשר בחירק והאומרים אי בצירי טועין כי הוא לשון איה ׃

איך בספרים הצובים נוהגים לומר איכות ומהות ובמות ׃ רוצה לומר איך הוא ומה הוא וכמה הוא ׃ וכן אמרתי אני בהקדמתי לפרק שירה ספר מעט הכמות ורב האיכות ׃

אית תרגום של יש אית ומזה אומרים כדאיתא במסכת פלונית או בפרק פלוני פירוש כמו שיש ׃

אכסן אל ישנה אדם אכסניא שלו פירוש המלון בלשון אשכנז הערברה ובלעז אלבירגו והאורח נקרא אכסנאי ׃ ונקרא גם כן אושפיזא עיין בשרשו ׃

אלא מלה יונית היא כמו כי אם או רק או אך ׃

אליו עם מם השמוש מאליו והוא כמו מעצמו וכן מאליהם או מאליה ׃ כמו מעצמם מעצמה ׃ ולא נמצא רק על גופי הנסתרים האלה רוצה

Porrò in Breschith Rabba in hunc uersum, Vbertates terræ erit habitatio tua. Gen. 27. Expositio sic habet: Hæc est Italia Grætiæ. Et Cardinalis quidam dixit mihi quòd sit regio, quæ Calabria uocatur, terra ualde fertilis.

I] idem ualet quod אין, & punctatur cum Hirec. Exempli gratia אי כבוד, id est, Non est gloria, ימלט אי נקי id est, Euadet etiam non innocens. Sic quoq; dicendũ est, אי אפשר, id est, Non est possibile. qui enim dicunt אי אפשר errant, cum si habeat Zere idem significet quod איה id est, ubi.

ECh,] in libris prophanis dicere solent איכות, id est, qualitas, מהות quidditas, וכמות & quantitas, quę idem ualent, ac si dicerent, quale est, quid est, quantum est. Ad hunc modum ego usus sum in Præfatione libri Capituli Cantici, quum dico, Liber quidem paruus est quantitate, sed magnus qualitate, ob id ꝙ cõtinet res necessarias.

ITh] Thargum quod respondet uerbo hebraico ים est אית quo uti solent Rabbini, quum dicunt, ut est in tractatu isto, uel, ut est in Capitulo illo, idem ualet, ac si diceretur כמו ים, id est, sicut est.

AChsan] apud Rabbinos legitur. Non mutet homo hospitiũ suum, ibi אכסניא idem significat quod המלון id est, diuersoriũ, Germanicè, Herberg, Italicè אלברגו Et hospes ipse אכסניא uocatur. qui & alio nomine אושפיזא dicitur. de quo uide in radice sua.

ELla] dictio Græca est, idem ualens quod כי אם, uel רק uel אך, id est, sed. duntaxat, ueruntamen.

ELaf] Quando recipit Mem seruile à principio hoc modo מאליו idem ualet quod מעצמו id est, à semetipso. Hinc quoq; dicit̃ מאליהן, מאליה, ꝑ מעצמם, מעצמה id est, à semetipsis, à semetipsa, & tantum inuenitur in tertijs istis perso-

 nis

לומר לא נוכל לומר מאלי מאליכם מאלינו ׃

אלו כדברי רבותינו ז"ל מה נשתנו אלו מאלו ׃ אלו ואלו הנשרפים האלת בצרי ופירושן כמו אלה ׃ ויש שכותבים יוד אחר האלת ואין צריך ׃

אלולי כן תרגום של לול ואלו כחיריק והרד"ק הביאו בשרש לול ושם אביאנו גם אני

אלמלי רבותינו ז"ל שמשו בזה הרבה אבל יש הפרש בין אלמלי הכתוב ביוד בסוף ובין אלמלא הכתוב באלת כי הכתוב באלת היא מלה מורכבת מן אם לא כלשון אשכנז ווער ניט כמו שאמרו אלמלא מורא מלכות וגומר אבל הכתוב ביוד הוא כמו לולי או אלו והאלת שבראש נוספת כמו שאמרו אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה הוו סגדין לצלמא ׃

אלך מכאן ואלך פירש והלאה ׃ אבל תרגום של הלאה הוא כמו העברי בלשון אשכנז פור באש ובלעז אולטרא ׃

אלך כדברי רבותינו ז"ל אילך ואילך כמו מכאן ומכאן ׃ או מזה ומזה רוצה לומר מזה הצד ומזה הצד בלשון אשכנז אויף ביידן זייטן ׃ ובלעז דא קווי או דא לי ׃

במדבר ל"ד **אלכסן** כגבולות הארץ פירש רשי ובא מן הצפון אל הדרום באלכסון פירוש כל קו שאינו עומד באורך או ברוחב אלא כזה ⁄ או כזה ׃ נקרא אלכסון בלשון אשכנז אובר צווערך ובלעז פיר טראווירסו ׃

ירמיה מ"ו **אלכסנדרי** אמון מנוא תרגום אתרגשות אליכסנדריא וכן כל נוא דביִרמיה מתורגם כן ׃ וכן

Hinc et ultra idem valet quod הלאה. Caeterum Thargum quod huic vocabulo respondet, idem cum Ebraeo. Germanice furbas, italice ultra.

ſonis,hoc eſt,non poſſumus dicere מאלינו מאליכן מאלי id eſt,à memetipſo,à uobiſmetipſis,à nobiſmetipſis.

ELu] apud Rabbinos legitur, quid uariant hæc ab illis? Item, Iſta & illa exuſta ſunt in quibus Aleph punctatur cum Zere, & idem ſignificat quod אלה. Sunt qui Iod literam poſt Aleph ſcribunt, quod tamē non eſt opus.

ILule] Thargum eſt quod reſpondet Hebræo לולי & אלו quod cum Hirec ſcribitur. Et Rabbi Dauid Kimhi mentionem eius facit in radice לול quemadmodum & ego citabo eam in ſuo loco.

ILemale] Crebrò utuntur hac uoce Rabbini,eſt tamen differentia inter אילמלי quod ſcribitur cum Iod in fine,& inter אילמלא quod ſcribitur cum Aleph, Quod enim ſcribitur cum Aleph,dictio eſt cōpoſita ab אם & לא Germanicè, vuer nit.ut, Niſi eſſet timor regni, &c.Sed quod ſcribitur cum Iod,idem ualet quod לולי aut אילו

et א capiti adjectum ut,cum dicunt, Si per torturā examinati fuiſſent Hananias Miſaël & Azaria adoraſſent imaginem.

2 ALachſan,] In Capitulo,in quo tractatur de terminis ciuitatum terræ Iſraël. Rabbi Schelomo

Num.34. ſic exponit, & pertingit ab Aquilone ad Meridiē per obliquū. ſenſus eſt, Omnis linea q̄ neq; longa,neq; lata eſt, hunc in modum figurata / uel taliter \ אלכסן uocatur,Germanicè, ūberzvuerch,Italice, Per taruerſo.

1 ELach,] Rabinis in uſu eſt, אילך ואילך, quod idem ualet ac ſi diceretur מכאן ומכאן uel מזה ומזה id eſt,ex iſto latere,& ex illo latere,Germanicè, auff beyden ſeytten,Italicè da que,uel,da li.

ALexandar.] אמון מכונא Thargum habet, Vulgus de Alexandria. Similiter omne נא quod in Hieremia legitur in Thargum per Alexandria redditur,uocatur au

נקראת עד היום ׃ והיא עיר סמוכה למצרים ונמצא בספרי הקדמונים שבנה אותה אלכסנדרוס מוקדון ׃

אלם בדברי רבותינו זל כל דאלים גבר לשון חוזק חזק ואמיץ דבתורה תרגם אונקלוס
(דברים ל"א) תקיף ואלים אבל דביהושע תרגם יונתן תקיף ועלים בע"ן
(יהושע ח') (דברים ל"א) וכן חזקו ואמצו שבתורה ברוב הנוסחאות תקיפו ואלימו באלף ׃

אלתר בדברי רבותינו זל לאכסני דבין לאלתר פירוש תכף ומיד בלשון אשכנז אזו בלד
ובלעז סוביטו ׃ ונראה לי שלא יתכן לאומרו בלי למד השמוש ׃

אמה נקרא האצבע הארוך אמה ונקרא גם כן ערות הזכר גיד האמה ׃

אמן מעשה ידי אמן ׃ אין לו דומה
(שיר ד') במקרא ותרגום של ׃ מעשה ידי
(דברים כ"ז) חרש ׃ עובד אומן והשם אומנות בלשון אשכנז מייבשטר שאפט ׃ ובלעז מיישטראנצה ׃

אמצע תמצא בשורש מצע ׃

אמורא בשורש תנא תמצאנו ׃

אנדרוגינוס אמרו רבותנו זכרונם לברכה בריה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה והיא מלה יונית ׃ אנדרו איש גינוס אשה

(אסתר א') **אנס** זה השורש לא נמצא במקרא רק בדת אין אונס ורבותינו זכרונם לברכה

tem hoc nomine adhuc hodie ciuitas Aegypti, quam, ut in libris antiquorũ legitur) Alexander Macedo extruxit

ALam,] Apud Rabbinos legitur, Quicunq; fortior est præualet: hoc uocabulum fortitudinẽ significat:
Deut.31. unde ubi in lege extat, Confortare & esto robustus, Thargum habet תקיף ואלים ubi אלים cum Aleph scribitur,
Iosue.1. quòd uerò in Iehoschuah legitur, Ionathan per תקיף ועלים trãstulit, ubi Allim cum Ain scribitur. Verùm illud quod
Deut.1. in lege extat תקיפו ואלימו id est, Confortamini & uiriliter agite. In plerisq; Chaldaicis exemplaribus cum Aleph scriptum inuenitur, hoc modo תקיפו ואלימו.

ALtar] Vsus eius est apud Rabbinos, quũ dicunt Hospiti, seu aduenæ iuditia cito (habentur) ubi אלתר idem ualet, quod תכף uel מיד mox, statim, Germanicè also bald, Italicè subitò. Et uidetur mihi non conuenienter dici אלתר absq; litera seruili Lamed, sed cum Lamed לאלתר.

AMA] Longissimus digitus אמה uocatur. Item uerenda masculi גיד האמה nominantur.

Cant.7. AMan] Operi manuum artificis. Non habet simile aliud in Biblia. & Thargum quod respondet Hebræo על ידי חרש id est, Opus manuum artificis est
Deut.27. עובד אומן id est, opus artificis: inde uenit nomen substantiuum אומנות, Germanicè Meisterschafft, Italicè, Maistranza.

EMZA] inuenies in radice מצא.

AMORA] inuenies in radice אמר.

ANdroginos] dicunt Rabbini sic uocari creaturã singularem, de qua non disertè iudicare potuerunt sapientes, num masculus aut fœmella sit: Estq; dictio græca, ab Anir, quod uirum, & Gyni, quod mulierem significat.

ANas] hæc uox semel tantum in Biblia legitur Est. 1. ca. Nemo erat qui cogeret, crebrò tamẽ ea Rabbini utuntur,

שמושו בו הרבה ובפרט בפעול הקל אנוס אנוסים אנוסה ובנפעל נאנס וכולי בלשון אשכנז גינוט ובלעז ספורצר

משלי ג׳ **אסא** אומרים למי שמתעטש אסותא פירוש רפואה · רפאות תהי לשרך · תרגום אסותא תהי לבושרך

אסר אסור והתר אפרש בשורש התר

ἀσθενής **אסתניס** כדברי רבותינו ז״ל רבינו הקדוש אסתניס הוה · קורין לאדם שיש לו נפש רעה ואינו יכול לאכול את לראות דבר מאוס
איוב ו׳ אסתניס · ומצאתי בתרגום דאיוב · מאנה לנגוע נפשי · סריבת למקרב נפשי הכון עבדין אסטניס והוא כתוב בטית

בראשית מ״א **אפטרופוס** אתה תהיה על ביתי · תרגם ירושלמי אפטרופוס · ובלשון רבים חסרו
אסתר ב׳ הסמך ואמרו אפטרופין · כמו · ויפקד המלך פקידים · וימני מלכא אפטרופין וכן עשו במלת לסטיס ושם אגלה לך הטעם · ואפטרופוס הוא בלשון יון אב ילדים ׃

ישעיה מ׳ **אפילו** את כל נטעו את כל זורעו את כל שרש · שלשתן מתורגמין אפילו ·
ישעיה ל״ג ובהרבה מקומות בתוספת על לשון המקרא כמו · ופסחים בזזו בז · תרגום ואפילו ישתארו בהון · ועקר המלה שהיא מורכבת משתי מלות את אלו ׃

utuntur,præſertim in participio præterito, primæ coniugationis Kal, ut אנוס coactus, אנוסים coacti,אנוסה coacta, Et in coniugatione paſsiua Niphal, נאנס id eſt,coactus eſt,Germanicè genœt,Italicè ספרצר.

ASſa] Dicunt ad eum qui ſternutat אסותא cuius expoſitio eſt רפואה. id eſt,ſalus,uel ſanitas,
Prou.3. Vnde Thargum quod reſpondet huic hebraico, Sanitas erit umbilico tuo.eſt, אסותא תהי לכונבך.

ASAR] Vetitũ & licitũ,declarabo in Radice היתר.

Iſthenis] Apud Rabbinos legitur,Rabbi noſter Ha cadoſch Iſthenis fuit: ſic autem uocant hominem, qui malè habet,quiq; nullo appetitu edendi tenetur,neq; aſpicere poteſt rem quæ nauſeam mouet. Vnde quod in Iobe legitur,Quæ rennuit contingere anima mea: Thar-
Iob 6. gum ſic tranſtulit Quæ rennuit contingere anima mea, quęq; faciunt me nauſeabundum. Et in nonnullis libris אסטנים cum Teth ſcriptum inuenitur.

Gen.41. APitropus] Tu eris ſuper domum meam. Ibi Thargum Hieroſolymitanum habet אפטרופוס. In plurali numero (legunt) cum defectu Samech אפטרופין. ut, Et conſtituit rex Præfectos: Ibi Thargum Hieroſoly-
Eſther.1 mitanum dicit, אפטרופין. Simili modo uſurpant uocabulum לסטים de quo pandam tibi rationem in radice ſua. Porrò אפטרופוס Græcum eſt,& ſignificat patrem liberorum,id eſt, nutritorem.

APhilu] Non fuerunt plantati,neque ſeminati,
Eſa.40 ſed nec truncus eorum fuit radicatus in terra. Hæc tria אל in Thargum exponuntur per אפילו quod in multis locis addere ſolet Thargum, ubi textus Biblia-
Ibidem 33. cus non habet.ut,Claudi diripuerunt prædam: ibi Thargum habet ואפילו יפתלח בהון quòd uerò ad originem huius dictionis attinet,compoſita eſt ex duabus dictionibus אף & לו.

C Aphiko-

אפיקומן אין מפטרין אחר הפסח אפיקומן פירשו בו בושריקון אפיקו מיני מזונות ׃ ותמיה אני איך לא ידעו שהוא לשון יון ממש אפיקומוס בקרא סעודה גדולה ׃ ומה שאוכלין אחר הסעודה בקרא אפיקומין ׃ ובדברי רבותינו זכרונם לברכה בקרא קינוח סעודה עיין בשורש קנח ׃

אפיקורוס המינין והאפיקורסין עיין בשרש פקר ׃

ר"לטינית **אפרק** גמיר ומגוג תרגום ירושלמי אפריקי וגרמיבין ׃ וכן אבי תרשיש ספינתא
יונה א' דאפריקי ועוד עיין בשרש תגר ׃

אפרסמון שמן אפרסמון ׃ יין אפרסמון ׃ והוא הנקרא גם כן בלסמון עיין בשרש בלסם

חבו **אפשי** אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אלא אפשי לשון בו חפץ ורצון ׃

אפשר הרבה הרגילו רבותינו זכרונם לברכה בזאת המלה ועניינה דבר שיוכל להיות בלשון אשכנז מוגליך ובלעז פוסיבולו ׃ והפכו אי אפשר כמו שכתבתי בשורש אי ׃ ונתוסף בתרגום על לשון
ר"לטינית ד' המקרא בהרבה מקומות כגון ומפניך אסתר מן קדמך
שמואל יח לית אפשר למטמרא אשר לא יספרו דלא אפשר להון דיתוספון ודומיהם ׃

APhikomen] Apud Rabbinos legitur. Non liberant post pæsach Aphikomē: Quod uocabulū exponūt, ut sit Noterikon, id est, dictio, quæ plures alias simul cōplectitur, has uidelicet, הפיקו מיני מזונות id est producite genera ciborum. Sed miror ego, quomodo non sciuerunt planè græcam esse dictionem, qui magnum conuiuium Aphikomos. & quod post conuiuium edunt, Aphikomin appellant, apud Rabbinos uerò (piæ memoriæ) hoc ipsum קנוח סעודה nominatur, Vide in in Radice קנח.

APHIKOROS] Hæreticos & Epicureos. uide in Radice פקר.

Gen.10. APhrak] Gomer & Magog. ibi Thargum Hierosoymitanum babet, Aphrica & Germania. Item in Ionæ.1. isto loco, Nauis Tharsis, Thargum, Nauis Aphrica, de quo amplius uide in Radice תגר.

APharsemon, Oleum Apharsemon, Vinum Apharsemon. uocatur item & alio nomine Balsamum: de quo uide in Radice בלסם.

AEphschi] Eius usus est apud Rabbinos. ut quum dicunt, Ne dicat homo nō est mihi uoluntas in carne suilla: quin potius dicat, Est mihi uolūtas in ea, &c. idem significat hoc uocabulum quod חפץ & רצון id est, desiderium, uoluntas.

AEphschar] Rabbini multûm utuntur hac dictione, pro re quæ fieri potest: Germanicè mūglich, Italicè, possibile. cuius contrarium est est, לא אפשר, id est, impossibile, sicut scripsi in Radice לא. Et in Thargum, in multis locis addi solet, ubi textus hebraicus non habet quod respondet. ut, Et à cōspectu tuo nō est possibile, ut abscon-
Gen.4. dar. Item, Quæ non colliguntur. Thargum, Quibus
2.Sam.11. non est possibile ut colligant se. & id genus similia.

A conspectu tuo abscondar. Tharg.

אֶצְבַּע סְתַם אֶצְבַּע הִיא הַסְּמוּכָה אֶל הַגָּדֵל וּבְרִבּוּי
אֶצְבָּעוֹת וְכֵן נִקְרְאוּ אֶצְבְּעוֹת הָרַגְלַיִם וְכֵן
קָרְאוּ גַ״כֵּ גִּיד עֶרְוַת הַזָּכָר אֶצְבַּע כְּאָמְרָם אֵין כָּל אֶצְבָּעוֹת
שָׁווֹת ׃

אָרִס נִקְרָא שׁוֹמֵר הַגַּן וְהָעוֹבֵד אוֹתוֹ אָרִיס
וְכֵן תַּרְגּוּם כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה ׳ הֵיכְמָה
שיר ח׳ דַּאֲרִיס נָטִיר לְכַרְמֵיהּ ׳ בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גֶּערְטְנֶר וּבְלַעַז
אוֹרְטוֹלַנוֹ ׃

תילים פ״ה **אָרַע** חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ טַבְוָן וּקְשׁוֹט אַרְעוּן
רות ב וְכֵן וַיִּקֶר מִקְרֶיהָ וַאֲרַע אַרְעוּתָא וְכֵן כָּל
לְשׁוֹן מִקְרֶה דִּבְכְתוּבִים מְתֻרְגָּם בִּלְשׁוֹן אַרְעֵי בְּאָלֶ״ף בְּרֹאשׁ
אֲבָל בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים מְתוּרְגְּמִין בִּלְשׁוֹן עַרְעֵי כַּכּ״בֵּ עַיְינֵן
עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ עָרַע ׃

אַשְׁמַאי זָקֵן אַשְׁמַאי ׃ פֵּירוּשׁ סְתַם זְקֵנִים
הֵם חֲכָמִים ׳ אֲבָל הַזָּקֵן שֶׁאֵינוֹ חָכָם
נִקְרָא זָקֵן אַשְׁמַאי ׃ יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא לְשׁוֹן אָשָׁם וְיֵשׁ
מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן שְׁמָמָה ׳ וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁיּוֹתֵר נָכוֹן לוֹמַר
מלכים ב׳ ת שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן עָשׂוּ אֶת אֲשִׁימָא ׳ שֶׁהוּא הַקּוֹף וְכֵן נִקְרָא
בלעז שִׁימְיָא ׳ וְהַזָּקֵן שֶׁאֵין בּוֹ חָכְמָה דּוֹמֶה לוֹ ׃

קהלת ח׳ **אַשְׁמְדַי** בְּפָסוּק אֲנִי קוֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ תַּרְגּוּם
אַשְׁמְדַי מַלְכָּא דְשֵׁידֵי וְאוֹמְרִים כִּי בְּעֵסֶת

EZba] Vbi abſolutè ponitur in Biblia, digitum ſignificat, qui proximus eſt pollici. In plurali numero dicitur אצבעות. quo nomine & pedum digiti uocantur. Similiter & pudibunda maſculi. ut cum dicunt, Non omnium digiti ſunt æquales.

ARas] Cuſtos horti, necnon & qui colit eum אריס nominatur, qua uoce uſus eſt Chaldæus interpres Cant. 8. Vinea fuit Solomoni, &c. Thargum, Sicut cuſtos qui cuſtodit uineam ſuam, Germanicè, Gertner, Italicè Hortulano.

Pſal. 85. ARa] Pietas & ueritas ſibi obuiam factæ ſunt: Ibi Tharg. habet, Benignitas & ueritas ſibi obuiauerunt. Item, Acciditq; ei euentus. Thargum וארע ארעותא id eſt, Et accidit ei caſus. Similiter omne מקרה quod in Hagiographis legitur in Thargũ per ארע transfertur cum Aleph in capite: quòd uerò in Lege & prophetis ſcribitur, in Thargum per ערע quod duo Ain habet redditur. Vide in Radice ערע.

ASchmai] Senex culpabilis. ubi abſolutè ponitur זקנים id eſt, ſenes, intelliguntur ſapientes: Senex uerò qui non eſt ſapiens, זקן אשמאי uocatur. Et quidam interpretes deriuant à uocabulo אשם, id eſt, culpa, delictum. Alij à שממה quod deuaſtationem ſignificat. Mihi autẽ magis firmum uidetur dicere quòd ueniat ab illo quod legitur 2. Reg. 17. עשו את אשימא ubi Simiam ſignificat: ſicut & Italicè Simia uocatur, Et ſenex, qui non pollet ſapientia, ſimilis eſt Simiæ. atque hinc uocatur ſenex Aſchmai.

ASchmadi] In uerſu qui extat in Eccleſi. cap. 1., Ego Koheleth fui rex, &c. Ibi Tharg. habet, Aſchmedai rex dæmonum. Et dicunt (Rabbini) Naẽmah

 ſoro-

אחות תובל קין היתה אשת שמדון אם אשמדאי וממנה נולדו השדים ועוד אדבר בם במלת לילית ׃ ונראה לי כי הוא נקרא גם כן סמאל כמו שאבאר בשרשו ׃

אשפז בדברי רבותינו זכרונם לברכה אדם יקנה מן החנוני ליהנות האושפיזא ונלקחת מלשון רומי קורין למלון וגם לאורח אושפיד ועיין בשרש אבסן ׃

אשכנז הכל נוהגין לקרא לארץ אלימאניה אשכנז בלשון אשכנז טויטש לאנד ׃ ונראה לי כי

ברשית י׳ לקחו זה מתרגום ירושלמי שתרגם גומר ומגוג אפריקי וגירמניא ׃ ובלשון רומי נקראת ארץ אשכנז גירמניא ברפי על הגימל ׃ ובערוך בשורש גרמן פירש לכן ביותר

עבדיה ח׳ וזהו האשכנזי ׃ ובפסוק אשר כנענים עד צרפת כתב רבי אבן עזרא כי שמע מפי גדולים שארץ אלימניה הם כנענים שברחו מפני בני ישראל ׃

בשם אשר חכמה יאלף
נשלמנו אות האלף

אות הבית

ביאה אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ׃ וכן בג׳ דברים האשה נקנית בכסף בביאה ובשטר

sororē Thubal Kain, quæq; uxor fuit Schimron matrem fuisse Aschmeda, & ex ea natos esse dæmones, qua de re amplius loquar in Radice לילית Atque mihi uidetur Aschmedai, & alio nomine Samaël appellatum fuisse, sicut declarabo in Radice sua.

ASchpas] Apud Rabbinos legitur, Homo emat ab hospite ut utilitatē ab eo habeat hospitiū. Et desumptum est hoc uocabulum à Latinis, apud quos, cum diuersorium, tum conuiua hospitis appellatione uenit, de quo uide latius in Radice אכסן

ASchkenaz] Omnes terram Alemaniæ Aschkenaz uocare solent, Germanicè Teütsch land. Et uidetur mihi, quòd desumpserint hoc ex Thargum Hierosolymitano quod Gomer & Magog per Aphrica & Germania reddidit. In lingua item Romana, terra Aschkenaz Germania: g scilicet leniter prolato uocatur: atque in Aruch Thalmudico Garman, qui nimium candidus est, exponitur: & talis est Aschkenaz, id est, Germanus. Porrò circa hunc Versum, Qui sunt cum Chananęis, usq; ad Zarphat. Aben Ezra scribit, se ex ore magnorum (uirorum) audiuisse, terram Alemaniæ, esse Chananæos, qui fugerint à facie filiorum Israël.

Gen. 10.

Obadiæ 1.

FINIT LITERA ALEPH, ET incipit litera Beth.

BIAH] Apud Rabbinos legitur, Mulier non fit grauida primo coitu. Item, Tribus rebus mulier acquiritur: Argento, Literis, & Coitu.

Est

הוא כנוי לתשמיש המטה דרך כבוד ׃ ויש הפרש בין ביאה לבעילה כמו שאפרש בשורש בעל ׃

בדאי כד עונשו של בדאי אפילו אומר אמת אין שומעין לו ׃ וכן שלא יאמרו משה
איוב י״ח בדאי הוא פירוש כזבן והוא מלשון בדיך מתים יחרישו והשם בדוי כמו שאמרו גדול השלום שדבר הכתוב בלשון בדוי ׃

ראשית י״ב **בדיל** למען ייטב לי בעבורך תרגום בדיל דייטב לי בדילך והוא כמו בשביל ואין לשמש בהם זולתי הבית ׃

בדק הרגילו רבותינו זכרונם לברכה בשרש זה בלשון חפוש ובקשה בלשון אשכנז זוכן ובלעז צירקאר באמרם בודקין את החמץ ׃ ובגמרא
משלי כ״ה בפסוק אשר העתיקו אנשי חזקיהו בדקו מדן ועד באר שבע ׃ וכן בספרי רפואות בדוק ומנוסה ׃ והשם בדיקה ואין לשמש בו רק בבנין הקל ׃

בהדיא תמצאיהו בשרש הדיא ׃

בהק ברבריי רבותינו זכרונם לברכה סימן מובהק פירוש מלבן וצח והוא נגזר מלשון
ויקרא י״ג בוהק הוא שהוא בגע

Est autem ביאה honesta periphrasis actus uenerei: estque differentia inter ביאה & בעילה, sicut declarabo in Radice בעל.

BAdai] Hæc est poena hominis mendacis. ut si quãdo occeperit uerum dicere, haud facilè adhibetur ei fides. Vt nõ dicerent, Moses mendax est. ibi בדאי idem significat, quod כזבן, id est, mendax, qua in significatione usurpatur & in Iob, cap. 11. Mendatia tua uiros ta-
Iob 11. cere faciunt. Inde nomen uenit בדוי, id est, mendatiũ sicut usurpatur à Rabbinis, quum dicunt, Tam magna res est pax, ut propter eam scriptura interdum dicat, quod non uerum est.

BAdel] Vt mihi bene sit propter te. Thargum בדיל דייטב בלילך די id est, ut bene mihi sit propter te, uel tui gratia: idem ualet quod בגביל id est, propter, neque usurpari debet absque Beth litera (præfixa.)

Gen. 12. BAdak] Rabbini hanc Radicem pro scrutatione & inquisitione usurpare solent, Germanicè, suchen, Italicè, zirkar, ut quum dicunt, Scrutantur fermentum. Item,
Prou. 25. Inquisierunt à Dan usque Beerscheba. Creber quoque usus eius est in libris medicinalibus, in participio præterito. ut quum dicunt, Probatum & tentatum est. Inde & nomen deriuatur בדיקה inquisitio: neque usurpatur nisi in coniugatione Kal.

BEHEDIA] inuenies in Radice בהדיה

BAhak] Signum euidens. Vel, Rabbi eius illustris: significatũ eius est, Candidus & clarus. Estque deductũ ab illo quod in Leuitico legitur בוהק הוא, ubi plagã

signi-

שיש בו לבנות הרבה ובלשון אשכנז לויטר ובלעז קייארו

בור אין בור ירא חטא פירוש אדם שאין בו לא תורה ולא דרך ארץ נקרא בור פירוש
משלי יב שוטה ובער · וכן ושונא תוכחת בער · וסני מכסנותא
משלי ל הוא בורא · בער אנכי מאיש · בורא דבר נשא אנא ׃

קהלת ב׳ **בזבז** בפסוק כי אין טוב וראית · ותרגום למא די אנא מבזבז ממונא והוא הפזור יותר מדאי כמו בדברי רבותינו זכרונם לברכה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכולי · ואין משמשין בו רק בבנין פעל ׃

בטל ובטלו הטוחנות · אין לו דומה במקרא אך בתרגום של עזרא אדין בטילת עבידת
קהלת יב ותומר והוא לשון שביתה תרגום · יום ולילה לא ישבותו
רחמית · לא יבטלון ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו גם כן בבנין פעל כמו שאמרו בפרקי אבות בטל רצונך מפני רצונו והתואר אדם בטל או בטלן והרבים בטלנים והשם בטול ובלשון נקבה בטלה ׃

בין שמשו בו רבותינו זכרונם לברכה בלשון הויה באמרם בין יחיד בין רבים בין איש בין אשה שהוא כמו יהיה יחיד או יהיו רבים יהיה איש

ſignificat,quæ multum candet, Germanicè, lauter, Italicè, Kaiaro.

BVr] Nullus fatuus timet peccatum. Homo,qui neque in Lege,neque in ciuilibus rebus uerſatus eſt,
Prou.12. uocatur Bur, id eſt, ſtultus & fatuus. Qui odit corrptionem ſtultus eſt.ibi Thargum בורא habet. Item,
Ibidem 30. Stultior quidem ſum,quàm uir ullus. Thargum, בורא דבר נשא אנא, id eſt, Stultior ego ſum, quàm ullus filius hominis.

Ecclеſ.3. BIzbez] Vidi itaq;,quòd non eſſet melius,quàm quòd homo gaudeat in operibus ſuis, &c.ibi Thargum habet, Ne dicat homo, ad quid ego expendo ſubſtantiam meam? &c.Hæc uox nimiam expenſionem ſignificat,ſicut & Rabbini uſurpant,quum dicunt, Qui expendit,non plus quàm quintam partem expendat, &c. Et tantum hoc uerbum in Coniugatione Piel uſurpatur.

Ecclеſ.12. BAtel] Et inutiles factæ fuerint molentes. Nuſquam hoc uocabulum amplius in Biblia legitur,prę
Ezræ.3. terquam in libro Ezræ,qui Thargum eſt.ut,Tunc impeditum eſt opus domus Dei,&c.Et ſignificat ceſſationem.
Gen.10. ut,Dies & nox non ceſſabunt. Thargnm, לא יבטלו Nō ceſſabunt. Cæterum Rabbini uſurpant ipſum etiam in Coniugatione Piel.ut in Capitulis patrum dicunt, Diſſipa uoluntatem tuam propter uoluntatem eius,&c. Inde uenit nomen formale,ſeu adiectiuum אדם בטל id eſt, Homo otioſus idem בטלן. Et in plurali uumero בטלנים otioſi. Item nomen ſubſtantiuum בטול otium,& in fœminino genere בטלה.

BEn] Rabbini utuntur ut habeat uim uerbi ſubſtantiui, hoc modo, Siue unus, ſiue multi: ſiue uir, ſiue mulier, quod idem eſt, ac ſi diceretur, Siue ſit unus, ſiue ſint multi, Siue ſit uir, ſiue

או תִהְיֶה אִשָּׁה וּכְמוֹ אֵלוּ רַבִּים מְאֹד וּבִלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז עז זייא וּבְלַעַז סִיאַה וּלְפְעָמִים שֶׁמִּשּׁוּ כָּזֶה בְּמִלַּת הֵן בְּאָמְרָם הֵן רַב הֵן מְעַט וּלְפְעָמִים בְּמִלַּת אֶחָד בְּאָמְרָם אֶחָד עָנִי אֶחָד עָשִׁיר רוֹצֶה לוֹמַר הַכֹּל אֶחָד יִהְיֶה עָנִי או יִהְיֶה עָשִׁיר בלשון אשכנז עז איז אלז אייגז ובלעז טוטו אונו ׃

דברים כ״ב **בֵּיץ** בֵּיצִים אוֹ אֶפְרוֹחִים וְלֹא בְּמִצָא מִמֶּנּוּ הַיָּחִיד בַּפָּסוּק ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שִׁמְּשׁוּ בו בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה בֵּיצָה שֶׁנּוֹלְדָה בְּיוֹם טוֹב וּבִסְמִיכוּת בֵּיצַת הַתַּרְנְגוֹלֶת וּבְרִבּוּי בֵּיצוֹת וְלֹא בֵּיצִים ׃

ירמיה כ״א **בֵּית דִּין** אֵין מְקוֹם מוֹשַׁב הַדַּיָּינִים נִקְרָא בֵּית דִּין אֶלָּא חִבּוּר הַדַּיָּינִים עַצְמָם נִקְרָאִים כֵּן ׃ וּפֵירוּשׁ כְּמוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה בלשון אשכנז גיזינד ובלעז פריגאדה וְכֵן הַקָּבָּה וּבֵית דִּינוֹ הֵם הַמַּלְאָכִים ׃

בֵּית הַכִּסֵּא מָקוֹם הַמְיוּחָד לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲשׂוֹת שָׁם צָרְכָם נִקְרָא בֵּית הַכִּסֵּא וְיֵשׁ חוֹרִין לוֹ מוֹשָׁב אוֹ מָקוֹם כִּסְּתָם ׃

דהריות י״א **בַּיְתוֹס** צָדוֹק וּבַיְתוֹס אֲבָאֵר בְּשׁוֹרֶשׁ צָדַק ׃

בִּלְבֵּל כִּי שָׁם בָּלַל תַּרְגּוּם אֲרֵי תַּמָּן בַּלְבֵּל ׃ כָּפוּל בּוֹ פָּא הַפֹּעַל בֵּין הָעַיִן וְהַלָּמֶד עַל מִשְׁקַל חִלְחֵל מִן חָלַל ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שִׁמְּשׁוּ בּוֹ הַרְבֵּה אַךְ בְּבִנְיַן פִּעֵל ׃ וְהַשֵּׁם בִּלְבּוּל עִנְיַן עִרְבּוּב וְקִלְקוּל ׃

mulier. & Id genus multa sunt, Germanicè, Es seye, Ita- Italicè Siah. Interdum simili modo utuntur uocula כן quum dicunt: Siue multum, siue parum sit. Nonnunquam dictione אחד ut, Vnus pauper, unus diues. sensus est, Totum unum est, siue pauper, siue diues fuerit, Germanicè, Es ist alles eins, Italicè, To- to uno.

Deut.21. BIz] Oua, aut pullos: Singulare eius non inuenitur in Biblia. Rabbini usurpant etiam in fœminino genere. ut, Ouum quod nascitur in die festo. Et in regimine, Ouum gallinæ. Et in plurali numero dicitur ביצות & non ביצים.

BEth din] Nequaquam locus ubi Iudices sedent Beth din uocatur. quin potius congregatio ipsa Iudicum sic nuncupatur, habet planè eandem uim, quam Hiere.31. & istæ loquutiones, Domus Israël, Domus Iehudah, Germanicè: gesind, Italicè Brigadah. Similis locutio est. Deus sanctus, & domus iuditij eius: ubi intelliguntur angeli.

BEth Hakisse] Locus destinatus filijs hominum, ut fatiant ibi necessitatem suam uocatur Beth Hakisse, Quidam uocant eum locum מושב uel מקום absolutè.

BAIETHOS] Zadok & Baiethos inuenies in Radice צדק.

BIlbel] Quia ibi confudit Dominus. Thargū. אחי Gen.11. תמן בלבל geminatur in eo prima Radicis inter secundam & tertiam, iuxta formam קלקל quod à קלל uenit. Estq; frequēs usus eius, uerùm in Coniugatione Piel. Inde & nomen uenit בלבול id est, cōmixtio & perditio.

 Bal-

בַּלְמוּס בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל מִי שֶׁאֲחָזוֹ בּוּלְמוּס ׃ אוֹמְרִים הַמְפָרְשִׁים שֶׁהוּא מִין רָעָב הַנִּקְרָא בּוּלְמוּס וּמִי שֶׁפּוֹגֵעַ בּוֹ יָבֹא לוֹ רָעָב גָּדוֹל וְאִם אֵינוֹ אוֹכֵל יָמוּת מִיָּד ׃ וְאֵינוֹ אֶלָּא שֵׁם חוֹלִי אֶחָד מִי שֶׁאֲחָזוֹ אוֹתוֹ חוֹלִי יֹאכַל הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׂבַּע וְאִם הָיָה כְּדִבְרֵיהֶם הָיָה אוֹמֵר מִי שֶׁמּוֹצֵא אוֹ מִי שֶׁפּוֹגֵעַ בְּבוּלְמוּס ׃ וּבֶאֱמֶת פֵּי׳ שֶׁבּוּלְמוּס נִקְרָא בִּלְשׁוֹן יָוָן גְּרוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹר לְפִי שֶׁאוֹכֵל הַרְבֵּה כַּשּׁוֹר ׃

שמות יד׳ **בַּלְסְטְרֵי** וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן וְגוֹמֵר ׃ פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל הַחִצִּים וּבַלִּסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם בִּלְשׁוֹן רוֹמִי קוֹרִין לְקֶשֶׁת בליסטא בלעז בליסטר ׃

שיר ז׳ **בַּלְסַם** הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ תַּרְגּוּם וּמִתְבַּסֵּם קַדְמַי כְּרֵיחַ בַּלְסְמוֹן וְהוּא שֶׁמֶן עָרֵב מְאֹד וְלֹא נִמְצָא רֵיחַ טוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְכֵן נִקְרָא בלשון אשכנז ׃ ובלעז באלסימו וְנִקְרָא גַם כֵּן אַפַּרְסְמוֹן כַּאֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

בַּעַל כָּל לְשׁוֹן בְּעִילָה שֶׁבַּמִּקְרָא אֵינוֹ בָּא רַק עַל הָאִישׁוּת ר״ל שֶׁהַבַּעַל מְשַׁמֵּשׁ עִם אִשְׁתּוֹ
דברים כ״א כְּמוֹ תָּבֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ ׃ וְכֵן וּבָא אֵלֶיהָ וּבְעָלָהּ ׃ וְכֵן וּבָעַל
דברים כד׳ בַּת אֵל נֵכָר ׃ הַנָּבִיא הוֹכִיחָם עַל שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת אֲבָל
מלאכי ב׳ רז״ל קָרְאוּ בְּעִילָה גַּם עִם שְׁאָר נָשִׁים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַבּוֹעֵל אֲרַמִּית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ ׃ שֶׁבַע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע ׃

BAlmas] Apud Rabbinos legitur, Si quem appræhenderit Bolmos. Stolidi homines dicunt esse genus herbæ, quæ Balmos uocetur, in quam si incidat quispiam, affitiatur magna fame, adeò, ut si non habeat quod edat, statim moriatur. Sed hoc non est uerum: Significat enim Balmos morbum quendam, qui si hominem inuadat, facit ut multum edat, & nunquam saturetur. Quòd si uerum esset, ut illi loquuntur, debebant Rabbini dicere, Qui inuenerit Bolmos. Vel, Cui obuiauerit Bolmos. In Aruch Thalmudico exponitur Balmos id esse, quod in Græca lingua guttur bouis uocatur, eò quod homo qui (laborat hac infirmitate) multum edat, instar bouis.

Exod.14. BElastar] Et profecta est columna nubis, &c. Exponit Rabbi Schelomo, ut separaret inter castra ægiptiorum & inter castra Israëlitarum ad recipiendum sagittas & iacula ægiptiorum, in lingua latina uocant arcum Balista Italicè Balistra.

Cant.7. BAlsam] Mandragoræ dederunt odorem. Thargum. Suauis odor fuit coram me, sicut odor balsami. unguentum est ualde dulce, neq; inuenitur odor ipso melior. Similiter uocatur & Germanicè, Italicè balsamo. Nuncupatur item alio nomine אפרסמון quemadmodum declaraui in Radice sua.

BAal] Omne Baal quod in Biblia extat, subagitationem, quæ in propriam uxorem fit significat, uult dicere, quum maritus coit cum uxore sua. Exempli gratia.

Deut.21. Et postea intrabis ad eam, maritabisq; eam. Item, Cum

Ibidem 24. receperit uir uxorem, & maritauerit eam. Item, Et in uxo

Malach.2. rem accepit filiũ Dei alieni: ubi propheta increpat, quòd duxissent uxores alienigenas. Cæterũ Rabbini uocant etiã בעילה ubi quis cum alijs mulierib. rem habet. ut cũ dicũt, Qui subagitat mulierem syriacam æmulantur, & irruunt in eũ. Item, Septẽ uicibus subagitauit eam impius

Item,

וכן כל בעילותיו בעילת זנות ויש הפרש בין בעילה לביאה כי לא נקרא ביאה רק הפעם הראשונה שהאיש משמש עם אשה ולכן לא תתרבה לומר ביאות כמו שנאמר בעילות ודוח ותמצא ׃

בקיא מי שיש לו איזה הרגל באיזה למוד או באיזו מלאכה נקרא בקי וברבוי בקיאים

בראשית מ״ט ובפסוק ׃ ולבן שנים מחלב תרגום ירו׳ בקיאין בהלכה וגומר והשם בקיאות בלשון אשכנז גיוואנליד ובלעז פראטיגא ׃

משלי ל״א **בר** מה ברי מה בר בטני ׃ כמו בן ולא
תילים ב׳ נמצא עוד בעברי ויש מפרשים כן נשקו בר וכן כל בן מתורגם בר או ברא ובתרגום ירושלמי
איוב ה׳ ביר כמו לא בין לוולא נכד לא ביר ליה ולא ביר ברא וכן רוב הפייטנים חותמים שמם פלוני בירבי פלוני והוא מורכב מן ביר ורבי ועוד אדבר מזה בשורש רבי ׃

קהלת ב׳ **בר** ומי יחוש חוץ ממני ׃ תרגום בר מיני
בראשית ט״ו וכן ׃ ויוצא אותו החוצה ׃ לברא וכן נוהגין כשזוכרין איזה חולי רע או מיתה משונה וכדומה לזה אומרים בר מינן פירוש חוץ ממנו ׃

שמות י״ב **בר** לבד מטף ׃ תרגום בר מן טפלא וכן כל
שמואל א׳ ב׳ לבד תרגום בר וכן אין בלתך ׃ לית בר
ישעיה מ״ג מנך ואין מבלעדי לית בר מני

Item, Omnes coitus eius sunt tanquã coitus qui fiũt in for
nicatione. Estq́ differentia inter בעילה & ביאה Nam ביאה
uocat̃ primus congressus. quo uir coit cũ muliere. Hinc
est quòd in plurali numero non dici solet ביאות sicut dici-
mus בעילות scrutare & me uerum dicere inuenies.

BAki] Is qui usum habet alicuius disciplinæ, uel
alicuius artis בקיא uocatur. Et in plurali numero di-
citur בקיאים: Vnde ubi textus hebraicus habet, Et albos
Gen.49. dentes à lacte. Thargum Hierosolymitanum habet.
בקיין בהלכה id est, exercitati in Halacha .nde & nomen uenit
בקיאות exercitatio, Germanicè gevuenlich, Italicè pra
ctica.

Prou.31. BAr] Quid fili mi, quid inquam fili uteri mei, idem
ualet quod Ben, id est, filius: nec amplius in Hebræo
extat. sũt tamẽ qui in hac significatione exponũt illud psal
Psal.2. mi נשקו בר Osculamini filiũ. Itẽ omne בן in Chaldęo reddit̃
per בר aut ברא & in Tharg. Hierosolymitano per ביר. ut,
Iob 5. Nõ erit ei filius, neq; nepos. Thar. לא ביר ליה ולא ביר ברא id
est, nec filius ei, nec filius filij. Idẽ quoq; plerunq; fieri so-
let apud poëtas, ut signent nomina sua isto uocabulo, di-
centes בירבי id est filius Rabbi istius, uel istius. Estq́ uo-
cabulum hoc compositum à ביר & רבי de quo iterum
loquar in Radice רבי Et quis festinabit magis quàm
ego. Thargum habet בר מני id est, extra me. Item, Et
Gen.15. eduxit eum foras. Tharg. לברא solet item hoc uocabu
lum usurpari ubi mentio fit morbi alicuius mali, aut mor-
tis non naturalis: & similium, ut quum dicunt בר מנן cuius
expositio est חוץ ממנו id est, id est, absit à nobis.

Exod.12 BAr] Præter paruulos. Thargum habet, בר מן טפלא
id est, exceptis paruulis Similiter omne לבר
Thargum reddit per בר Item, Nemo est præter
te. Thar. לית בר מנך. Itẽ, Nemo est præter me. Thar. לית בר מני.

כֻּלָּם לְשׁוֹן לְבַד וְהֵם קְרוֹבִים בְּעִנְיָן עִם הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו
בלשון אשכנז זונדרליך אוּ אוּן ובלעז כענצה ׃

תילים נ׳ **בַּר** בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אָלֶף ׃ תַּרְגוּם וְתוֹר בַּר דְּרָבֵי
בְּכָל יוֹמֵי טוּרֵי אַלְפִין וְכֵן בְּדִבְרֵי רז״ל בַּר
יוֹכְנֶה הוּא עוֹף גָּדוֹל מְאוֹד וְנִקְרָאִים בַּר מִלְּשׁוֹן שָׂדֶה
דְּמִתּוּרְגַּם בָּרָא אוֹ הֵם מֵעִנְיָן חוּץ דִּכְשֹׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו וּפֵירוּ׳
בַּר בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז ווילד ובלעז סלוודיג ׃

תילים קי״ג **בַּרְבַּר** תַּרְגוּם מֵעַם לוֹעֵז מֵעַמָּא בַּרְבְּרָאָה וַאֲנַחְנוּ
קוֹרְאִים כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ
לוֹעֵז ׃ וְתוּרְגְּמָה תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בַּרְבְּרִיאָה ׃ וְכֵן בַּרְבּוּרִים
מלכים א׳ ד׳ אֲבוּסִים אוֹמְרִים שֶׁהוּא עוֹף שֶׁמֵּן מִבַּרְבְּרִיאָה וְהָיָה עוֹלֶה
עַל שֻׁלְחַן שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם ׃

בַּת בְּדִבְרֵי רז״ל אַל יָתִיז אֶת הָרֹאשׁ כְּבַת אַחַת
פֵּירוּשׁ בְּפַעַם אַחַת וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאַיִן נִגְזַר
תילים י״ז זֶה אִם לֹא שֶׁהוּא נִגְזַר מִן בַּת עַיִן וְהוּא בְּדֶרֶךְ קְצָרָה כְּאִלּוּ
אוֹמֵר כְּבַת עַיִן אַחַת וּפֵירוּשׁוֹ כְּהֶרֶף עַיִן רוֹצֶה לוֹמַר רֶגַע ׃

בַּת בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה יוֹצֵאת בַּת ׃
קוֹל ׃ אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל וְכֵן בְּהַרְבֵּה
מְקוֹמוֹת וְאוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ קוֹל מַמָּשׁ אֶלָּא בַּת שֶׁל קוֹל ׃
דְּמִשֶּׁפָּסְקָה הַנְּבוּאָה הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ לִפְעָמִים ׃ וּבַעֲלֵי
הַקַּבָּלָה אוֹמְרִים שֶׁהוּא קוֹל שֶׁל מִדָּה אַחַת הַנִּקְרֵאת קוֹל
וְאוּלַי כֵּן הוּא ׃

Omnia idem ualent quod לבר Germanicè ſonder, uel on. Italicè ſenzah.

Pſal.50. BAr] Apud Rabbinos legitur, Bos agreſtis. Iumenta in montibus mille. ibi Thargũ habet, Et bos ſiluestris, qui depaſcit ſingulis diebus mille montes, Item, בר יוכנה ſic uocatur auis quædam ualde magna. Hæc omnia ueniunt appellatione בר quod reſpondet Hebræo שדה quod agrum ſignificat. & in T argum per ברא transfertur: uel ſunt de ſignificatione חוץ id eſt, extra, de quo ſupra diximus. Exponitur autẽ בר Germanicè vuild. Italicè ſyluatico.

Pſal.113. BArbar] De populo Loes. Thargum, De populo barbaro. Et Gen. 10. ubi textus hebraicus habet uocem Thogarma: Thargum Hieroſolymitanum habet
1.Reg.4. Barbaria. huius generis eſt ברבורים אבוסים ubi dicunt quod ſit auis pinguis, ueniens è Barbaria, quæq; cotidie ſuper menſam Solomonis apponebatur.

BAth] Apud Rabbinos legitur, Egreſſa aſt Bath Kol. Item, Non curam habent Bath Kol, & iſto modo uſurpatum inuenitur in multis locis. Et dicunt Bath Kol, non eſſe ueram ſiue ſolidam uocem, ſed filiam uocis: Cuius uſus olim fuit poſteaquam ceſſauiſſet prophetia. Cæterum qui periti ſunt artis Cabaliſticæ dicunt quod ſit uox cuiuſdam uirtutis diuinæ, quę uocetur קול, & fortaſsis ita eſt.

נשלמה אות הבית
בט״ו לחדש טבת

אות הגימל

גגית בדברי רז״ל כפה עליהם הר כגיגית · הוא האמבטי בלשון אשכנז בוט או קוף · ובלעז טינה ובערוך פירוש שהוא סל העשוי חורין חורין ונראה לי שהראשון עקר :

ישעיה ד׳ **גאון** יש גאון הוא לטובה כמו לגאון ולתפארת
שמות ט״ו וכן וברוב גאונך שהם לשון שררה בלשון
אשכנז הערשאפט ובלע סיביירייאה ויש לרעה כמו לפני
משלי י״ו שבר גאון גאה וגאון ודרך רעה והם לשון גאוה בלשון
משלי ח אשכנז הופרט ובלעז סופירבייא · וכן גאות יש לטובה
תילים צ׳ג ויש לרעה כגון יי׳ מלך גאות לבש לטובה · עטרת
ישעיה כ״ח גיאות שכורי אפרים לרעה · ונראה כל גאה תרגו׳ כל גיותן
איוב מ׳ והוא שם תואר ואנחנו נוהגין לומר גיותן הגימל בפתח · ותמהתי איך נעשה מן גאון שם תואר ואינו אלא שם דבר כדלעיל · וכן קצת החכמים שהיו אחרי האמוראים נקראו גאונים כגון רב שרירא גאון רבי סעדיה גאון ושמעתי שנקראו כן בעבור שהיו בקיאים בכל התלמוד שהם ששים מסכתות · גאון בגימטרייא ששים :

FINIT BETH, ET IN-
cipit litera Gimel.

GIGITH] Rabbini dicunt, Incuruauit super eos montẽ, ueluti tinã. (uasculũ est) quod alio nomine לגינבי uocatur Germanicè ein Butt, uel Cuppa, Italicè Tina. In Aruch Thalmudico exponitur quod sit sportula facta cum multis foraminib. mihi tamen uidetur primum interpretamentum solidius esse.

GAon] Est ubi uocabulum hoc in bonam partem accipitur. ut, In magnificẽtiam & decorem. Item, Et in multitudine magnificentiæ tuæ &c. Et si qui sunt similes loci, ubi dominium significat, Germanicè herschafft, Italicè siniería, Est & ubi in malam partem accipitur. ut, Præcedit superbia contritionem. Superbiam & arrogantiam & uiam malam. in quibus locis superbiam significat, Germanicè hoffart, Italicè, superbia. Simili modo & uocabulum גאות modo in bonam modo in malam partem accipitur. ut, Dominus regnauit & uestiuit se magnificentia. Vę coronę superbiæ, ebrijs Ephraim. Et aspice omnem superbum, ibi Thargum habet כל גיותן estq; nomen adiectiuum pro quo nos dicere solemus גיותן Gimel habente Pathah. Et miror ego quomodo è גאון factum sit nomen adiectiuum cum tamen sit nomen rei sicut illud supra positum. Hinc est quod & sapientum quidam qui post Amoraim uenerunt גאונים uocantur. ut, Rabbi Scheira Gaon, Rabbi Seadiah Gaon: & audiui sic appellatos fuisse, eò quòd exercitati fuerint in Thalmud, in quo sunt sexaginta Tractatus גאון enim in Geometria sexaginta facit.

Esa.4
Exod.15.
Prou. 16.
ibidem.8
Psal. 93.
Esa.28.

גַּב אַף עַל גַּב הוּא כְּמוֹ אַף עַל פִּי וְאוּלַי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם וַאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי וּפִתְרוֹנָם בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז וויא וואל דוד וּבְלַעַז בֵּין קִי ׃

גַּב כָּל מִלַּת עִם שְׁבָא בִּכְנוּי מְתוּרְגַּם בִּלְשׁוֹן גַּב בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי כְּמוֹ עִמּוֹ עִמְּךָ עִמִּי תַּרְגּוּם גַּבֵּיהּ גַּבָּךְ גַּבִּי וְכוּלֵי וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שִׁמְּשׁוּ בוֹ בִּלְשׁוֹן אֵצֶל בְּאָמְרָם כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר גַּבֵּי עוֹנֶשׁ וְכֵן גַּבֵּי שָׂכָר · בִּלְשׁוֹן אשכנז ביי ובלעז אפריסו ׃

גְּבַר בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה קָרְאוּ שֵׁם כִּנּוּי לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גְּבוּרָה בְּאָמְרָם אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְאוֹמֵר מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעֲנוּם וְכֵן צֵא וְהִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה אֲבָל אֵינוֹ בָא אֶלָּא עִם הֵא הַיְדִיעָה וְלָכֵן צָרִיךְ לִקְרֹא בֵית בַּגְּבוּרָה בְּפַתָּח ׃ שמות כ׳

גְּרַגְּרָנִיּוֹת אֲנַחְנוּ הוֹרִין כֵּן הַפְּרִי הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן אשכנז קירשן ובלעז צירידזי ׃ וּבְעָרוּךְ מְפָרֵשׁ אוֹתוֹ מִין עֵשֶׂב שֶׁאוֹכְלִין הַגְּמַלִּים וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא כְּזֶרַע גַּד בְּלַעַז הולייאנדרא וְכֵן בִּלְשׁוֹן אשכנז ׃

גִּדֵּל בִּקְרָא הָאֶצְבַּע הַגָּדוֹל גֻּדָּל וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי נִקְרָא בֹהֶן וְנִרְאֶה לִי שֶׁלֹּא נִקְרָא גֻּדָּל

GAb] Aph, Al, Gab, idem ualet quod aph, al, pi, id eſt, licet, quamuis. Et fortaſsis differentia eſt inter ea, ſed ego ignoro eam: expoſitio eorum in lingua Germanica eſt, vuievuol doch, Italicè Benki.

GAb] uocabulum עם quod uenit cum pronomine affixo. In Thargum Hieroſolymitano redditur per גבי, גבך, גב״ה, id eſt, ſecum, tecum, mecum, &c. Rabbini noſtri pro אגב, id eſt, apud, iuxta, utuntur. ut quum dicunt, quemadmodum ipſe dicit, Iuxta pœnam, Item, Iuxta mercedem, Germanicè bey, Italicè aphreſo.

GAbar] In Sermonibus Rabbinorum noſtrorum. nomen ſancti Dei benedicti uocari ſolet, גבורה id eſt, fortitudo: ſicut dicunt circa iſtum locum, Exod, 20. Ego Dominus deus tuus, &c. Ex ore fortitudinis audiuimus ea. Item, Eas & conſulas fortitudinem: ſed non uenit in hac ſignificatione, niſi cum He notificationis, quapropter neceſſe eſt, ut Beth in בגבורה proferatur cum pathah.

GVdgedanioth] Ita nos fructum appellamus, qui Germanicè kirſchen nuncupatur, Italicè ceraſa. Aruch Thalmudicum exponit pro herba quadam, qua cameli ueſcuntur. Et ſunt qui dicunt, quod formam habeat ſeminis Gad, Italicè Coliandro, quo nomine & à Germanis uocitatur.

GVdal] Maximus digitus, Gudal nominatur. cui in lingua hebræa בהן nomen eſt. Et uidetur mihi, maximum digitum manus Gudal ſolum

רַק הָאֶצְבַּע הַגָּדוֹל שֶׁל הַיַּד אֲבָל כֹּהֵן נִקְרָא שֶׁל הַיַּד וְשֶׁל הָרֶגֶל וְעוֹד קָרְאוּ לוֹ בְּגְמָרָא אֶצְבַּע צְרָדָא בִּלְשׁוֹן אשכנז דוימא ובלעז מוליקמו ׃

גֶּדֶר בְּהַגָּיוֹן כְּשֶׁהֵם מְבָאֲרִים מַהוּת וְאֵיכוּת שֶׁל שֵׁם אוֹ חָכְמָה אַחַת בְּמַאֲמַר קָצָר מְאוֹד קָרְאוּ לוֹ גֶּדֶר כְּגוֹן מַהוּ גֶּדֶר הָאָדָם אָמְרוּ הָאָדָם הוּא חַי מְדַבֵּר ׳ מַהוּ גֶּדֶר הָרְפוּאָה כַּד וְכַד ׳ גֶּדֶר הַשִּׁיר כַּד וְכַד ובלעז דפיניציון ׃

גֵּיהִנָּם קָרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מְקוֹם עוֹנֶשׁ הָרְשָׁעִים אַחַר מוֹתָם גֵּיהִנָּם לְפִי שֶׁגֵּי בֶן הִנֹּם הַסָּמוּךְ לִירוּשָׁלַיִם הָיָה מָקוֹם מְטוּנָּף שֶׁשָּׁם שָׂרְפוּ אֶת בְּנֵיהֶם לַמּוֹלֶךְ וְנִקְרָא כֵּן לְפִי שֶׁהַכֹּהֵן הָיָה שָׁם נוֹהֵם וְצוֹעֵק ובשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נִמְצָא גֵּיהִנָּם בְּלִי זֵכֶר בֵּן עַיֵּין בְּמָסוֹרֶת גְּדוֹלָה וְתָמַהְתִּי לָמָּה אָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ גֵּיהִנָּם בְּפַתַּח אוֹ בְּקָמֶץ וְלֹא נִמְצָא בְּפָסוּק רַק בְּחוֹלָם ׃

גּוֹי כָּל אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִיִּשְׂרָאֵל קָרְאוּ לוֹ גּוֹי כְּלוֹמַר שֶׁהוּא מִגּוֹי אַחֵר וְאִם נְקֵבָה הִיא קָרְאוּ לָהּ גּוֹיָה וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹת גּוֹיוֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִתָּכֵן בַּלָּשׁוֹן ׃

גְּוִיָּה רֹאשׁ הַגְּוִיָּה פֵּירוּשׁ רֹאשׁ גִּיד הָעֶרְוָה ׃

ſolum uocari,Bohen uerò cum manus, tum pedis digitum.In Gomora adhuc alio nomine עצבע גודל nuncupatur,Germanicè daumen,Italicè molicmo.

GEder] in Dialectica cum breuiſsima oratione, quidditatem & qualitatem nominis,aut artis alicuius explicant,id ipſum Geder uocant.ut,Quid eſt Geder hominis?reſpondent, Homo eſt animal quod loqui poteſt.Ita quum quæritur, quæ ſit definitio medicinæ, aut Muſices,taliter & taliter reſpondent,Italicè definition.

GEhinam] Rabbini noſtri locum ubi impij poſt mortem puniuntur Gehinam uocant,ab eo ſcilicet, quod uallis Ben Hinom prope Hieroſolymam locus immundus fuit,in quo exurebant filios ſuos idolo Moloch.Fuit autem locus iſte ſic denominatus à rugitu & clamore pueri,qui ibi exurebatur.Et in tribus locis inuenitur Gehinam abſq; adiuncto Ben,de quo uide in Maſoreth magna. Porrò admiror ego qui fiat, quod nos legimus גֵיהִנָם cum pathah,uel cum Kamez quum in Biblia tantum cum Holem inueniatur.

GOi] Omnem uirum qui non eſt Iſraelita, Iudæi Goi appellāt,quaſi dicāt, eſt de alia gente.Mulierem uerò Goiah nomināt, & in numero plurali dicūt גויות tametſi ſic dicere non congruat.

GEuiah] ראש הגויה Expoſitio eius eſt. Caput membri uirilis.

ד״ה א׳ י׳ **גוּפת** אֶת גוּפַת שָׁאוּל וְאֶת גוּפוֹת בָּנָיו ׃ וְלֹא בְמִיצָּא עוֹד בַּמִקְרָא וּשְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה ׃ אֲבָל אֶת גְוִיַּת שָׁאוּל וְאֶת גְוִיַּת בָּנָיו תַּרְגוּם יַת גוּפַיָא דְשָׁאוּל וְיַת גוּפֵי דִבְנוֹהִי שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן זָכָר וּמִזֶּה אָמְרוּ חֲכָמִים גוּף וְגוּפִים בִּלְשׁוֹן זָכָר ׃

שמואל א׳ ל״א

גַוַן כְּהַאי גַוְנָא פֵּירוּשׁ כָּזֶה הַדְּמוּת ׃ וְכֵן תַּרְגוּם כִּדְמוּת חֲמַת נָחָשׁ כְּגַוַן אֵירְסָא דְחִיוְיָא ׃ וְכֵן בְּפָסוּק וַיֹּאמֶר הַגּוֹאֵל לֹא אוּכַל לִגְאוֹל תַּרְגוּם כְּהַאי גַוְנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְמִפְרַק בלשון אשכנז גלייכניש ובלעז כימיליטו דיבי ׃

אסתר א׳ **גַוַן** עִנְיַן צֶבַע בְּגוֹן חוּר כַּרְפַּס תַּרְגוּם גַוַן חִיוַּר וְכֵן תַּחַשׁ תַּרְגוּם סַסְגוֹנָא פֵּירוּשׁ מִין חַיָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ צְבָעִים הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ״י שָׁם ׃

גוֹן הַרְבֵּה שִׁמְשׁוּ רז״ל בְּזֹאת הַמִּלָּה עִם כַּף שִׁמּוּשִׁית בְּאָמְרָם כְּגוֹן ׃ וּפִתְרוֹנָהּ כְּמִלַּת כְּמוֹ ׃ אֲבָל כְּמוֹ יְחוּבַּר אֶל הַכִּנּוּיִים בְּאָמְרָם כָּמוֹהוּ כָּמוֹךָ כָּמוֹנִי וְכוּלֵי וְלֹא כֵן מִלַּת כְּגוֹן ׃

גְוַן כָּל לְשׁוֹן עִנְיָן ׃ לֹא בְמִיצָּא רַק בְּקוֹהֶלֶת וּמְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן גַוְון ׃ כְּמוֹ עִנְיָן רַע גַוַן בִּישׁ ׃ וְכַעַס עִנְיָנוֹ וּרְגַז גַוְנֵיהּ וְאוּלַי הוּא מֵעִנְיַן גַוַן דִּלְעֵיל ׃

תהלים ה׳ משלי ה׳ **גְּדָם** אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם תַּרְגוּם בְּעֵל דְּבָבָא וְנָקִים ׃ וְכֵן קוֹרֵץ שְׂפָתָיו גְּדָים בְּשִׂפְוָתֵיהּ וּבְדִבְרֵי

I. Para.10 GVph] Corpus Saulis, & corpora filiorum eius.
Non inuenitur magis in Biblia, & utrunque est fœminini generis. Verum quod in Samuele legitur, Cor-
1. Sam.31. pus Saul atque corpora filiorũ eius. Thar. in masculino genere reddidit utrũque, hoc modo ית גופיה דשאול וית גופי דבנוהי
Hinc est quòd & sapientes dicunt גוף & גופים in genere masculino.

GAuan] כהאלי גונא Sensus est, Et id genus similia. Hinc est, quòd ubi textus hebraicus dicit, Venenum
Psal.58. habent in similitudinem ueneni serpentis. Thargum habet כגון אירסא דחיויא Itidem in Versu, Respondit propinquus, Non possum redimere pro me. Thargum dicit,
Ruth.4. Ad hunc modum non ego possum redimere, Germanicè gleichnis, Italicè Similitudine.

GAuan] colorẽ significat, ut, Sericum candidũ. Thar
Esther 1. gum, Colorem candidum. Item, ubi textus Bibliacus habet uocem תחש. Thargum habet ססגונא id est, Animal cui sunt multi colores, sicut & Rabbi Schelomo inibi exponit.

GOn] Multus usus est huius dictionis apud Rabbin. cũ præfixa litera seruili Caph. ut כגון. & idem ualet quod כמו sed כמו coniungit cum pronominibus affixis. ut כמוני. כמוך, כמוהן id quod non fit cum dictione כגון.

GAuan] Omnis significatio eius est res, siue negotium. & tantum inuenitur in Ecclesiaste, ubi ענין, in
Eccles.1. Thargum per גוין transfertur. ut, Hanc occupationẽ ma-
Ibidem 1. lam. Tharg. גוין בים. Item, Et molestia est occupatio eius. Thargum ורגו גוניה. Et fortassis est de significatione גוין suprapositi.

Psal.8. GAzam] Inimicum & ultorem. Thargum.
Prou.16 Authorem inimicitiæ & minacem. Item, Mouet labia. Thargum habet. Minatur labijs suis,

רז״ל אָבוּשׁ דְּהַיִּים וְלָא עָבִיד בלשון אשכנז דרייאן ובלעז מאביצר ׳ וְהַכְּלָל כָּל לְשׁוֹן גְּזוּם אֵינוֹ אֶלָּא לַעֲשׂוֹת רָעָה וְאֵין מְשַׁמְשִׁין בּוֹ רַק בְּבִנְיָן פִּעֵל הַדָּגוּשׁ ׃

גְּזְמָא פֵּירַשְׁתִּיהוּ בְּשֹׁרֶשׁ הַבָּאִי עַיֵּין שָׁם ׃

גָּזַר רוֹב לְשׁוֹן חוּח מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן גְּזֵרָה כְּגוֹן וַיָּשֶׂם אוֹתָהּ יוֹסֵף לְחוּק תַּרְגּוּם לִגְזֵרָה — בראשית מ״ז
וְכֵן זֹאת חֻקַּת דָּא גְּזֵרַתָּא וְכֵן מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ מִגְּזֵרַת מַלְכָּא — שמות י״ב / יונה ג׳
וְכֵן בְּדָתֵי פָּרַס וּמָדַי כִּגְזֵרִין פַּרְסָאֵי וּמְדָאֵי ׃ — אסתר א׳

גְּזֵרָה רז״ל קָרְאוּ לִשְׁמָדוֹת וְדָתוֹת שֶׁגּוֹזְרִין עָלֵינוּ הָאֻמּוֹת גְּזֵרוֹת וְהוּא מִלְּשׁוֹן אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ ׳ וְכֵן אָמְרוּ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי בלעז סינטינציה ובלשון אשכנז אורטייל ׃ — אסתר ב׳

גְּזֵרָה מִקַּל וָחוֹמֶר וּגְזֵרָה שָׁוָה הֵם מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן וְאֵין כַּאן מְקוֹם בֵּאוּרָם וּגְזֵרָה זוֹ פֵּירוּשׁ חֲתִיכָה בלשון אשכנז שְׁטוּק מִלְּשׁוֹן גִּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד ׃ — מלכים א׳ ג׳

גִּזְרָה הַמְּדַקְדְּקִים קָרְאוּ לְכָל חֵלֶק מֵהַפְּעָלִים גִּזְרָה כְּגוֹן גִּזְרַת הַשְּׁלֵמִים גִּזְרַת הַחֲסֵרִים וְכוּלֵי פֵּירוּשׁ חֲתִיכַת וְכֵן בְּמִצָּא בִּיחֶזְקֵאל וְהַגִּזְרָה הַבִּנְיָה ׳ וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹת קוֹרִין אוֹתָם גִּזְרוֹת הַגִּימֵל בַּחִירִיק וְהַדִּין בִּשְׁוָא וְהוּא טָעוּת וְהָרָאוּי לוֹמַר גְּזָרוֹת הַגִּימֵל בִּשְׁוָא וְהַדִּין בְּקָמֵץ כְּמוֹ מִן שִׂמְלָה שְׂמָלוֹת וְכָל אֵלוּ אַרְבַּע הַשָּׁרָשִׁים הַנִּזְכָּרִים הֵם קְרוֹבִים בְּעִנְיָן ׃ — יחזקאל מ״א

Et apud Rabbinos legitur, Homo qui minatur & nihil facit. Germanicè Drevuen, Italicè manizer. In Summa ubicunq; usurpatur hoc uocabulum גזום nihil nisi malè facere significat. Tantumq; eo authores in Coniugatione Piel daggessata uti solent.

GVZMA] explicaui in Radice הבאי ubi uide.

GAzar] ferè uocabulū חוק in Thargum reddi solet per גזרה id est, decretum. ut, Posuit autem
Gen.47. hoc Ioseph in decretum. Thargum לגזרה Item. Hæc est
Exod.12. lex Pæsach. Thargum, Hoc est decretum. Item, Ex con-
Ionæ.3. silio regis. Thargum, Ex decreto regis. Item, Iuxta decre-
Esther.1 ta Persarum & Medorum. Thargum, כגזרין

GEzera] Rabbini persecutiones, & ædicta, quæ cōtra nos populi decernunt גזרות uocant. Estq; no-
Esther 2. men deductum ab illo. Et quid esset diffinitum contra eā. Huiusmodi est, quòd dicunt, Decretum est coram me, Italicè sententia, Germanicè urteil.

GEzera] A minori ad maius, & à simili loco: Sūt ex tredecim modis, quibus lex ipsa exponitur, de quibus hic non est locus dicendi, Cæterum uox גזרה de qua hic agitur, pro parte exponitur, Germanicè ein stuck.
1.Reg.3. Et deducitur ab illo, Secate puerum.

GIzra] Grammatici unamquāq; partē, siue ordinē uerborum גזרה nominant. ut, Ordo perfectorum, ordo defectiuorū, &c. ubi sectionem significat. Similiter usurpatum inuenitur in Ezechiele, cap. 41. ut, Et intercisio ipsa. &c. In plurali numero dicunt גזרות Gimel leniter prolato, punctato cum Hirec, & Zain cum Scheua: Verùm hoc error est, dici enim debet גזרות gezaroth, punctato Gimel cum Scheua, & Zain cum Kamez: sicut de שמלה Simlah: in plurali dicitur שמלות Semaloth. Porrò omnes istæ quatuor Radices uicinitatē habēt in significādo:

גֵט — סֵפֶר כְּרִיתוּת דִּבְאוֹרַיְיתָא מְתוּרְגָּם גֵט פְּטוּרִין וְדִבִישַׁעְיָה מְתוּרְגָּם אִגֶּרֶת פְּטוּרִין וְדִבְיִרְמְיָה מְתוּרְגָּם אִגֶּרֶת גֵט פְּטוּרִין ובַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת כּוֹתְבִים טַעַם לָמָּה נִקְרָא גֵט לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שׁוּרוֹת ׃ וְקָשֶׁה לִי וַהֲלֹא אַתְּ שְׁאָר שְׁטָרוֹת נִקְרָאִים גֵט כְּגוֹן גֵט חוֹב שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת וְעוֹד לָמָּה לֹא נִקְרָא ד״ח או ה״ז או ט״ג וְאוּלַי שֶׁגַּם הֵם בְּגִימַטְרִיָּא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה ׃

דברים כ״ד, ישעיה נ׳, ירמיה ג׳

גִּיד — כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵנוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דְּבָרִים הַקָּשִׁים בְּגִידִין וְהוּא עֵשֶׂב מַר תַּרְגּוּם וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה ׃ מְרִירִין כְּגִידֵי ׃

משלי ה׳

גִּין — עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת ׃ תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בְּגִין כַּךְ אֲתַת עֲלָנָא הוּא כְּמוֹ בִּשְׁבִיל וְאֵין לְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם זוּלַת הַבַּיִת ׃ וְכֵן אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי יֵצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ וְאוּלַי וְכֵן פרש״י ׃

בראשית מ״ב, שמות י״ח

גַּיָּיס — כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהוּא יָרֵא מִפְּנֵי הַגַּיָּיס וְהַרְבּוּ גַּיָּיסוֹת בִּלְשׁוֹן רַבּוֹת וְלֹא נִמְצָא גַּיָּיסִים וּפֵירוּשׁוֹ חַיָּלוֹת ׃

גַּיָּיר — כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר ׃ וְכֵן אַבְרָהָם מְגַיֵּיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרָה מְגַיֶּירֶת אֶת הַנָּשִׁים שָׁרְשׁוֹ גּוּר כְּמוֹ מִן קוּם קָיַם ׃

Deut. 24. GEt] Liber repudij de quo in lege mentio fit, in Thargū per גט פטורין transfertur. Et q̄ in Esaia cap. 50. legitur per אגרת פטורין id est, epistola repudiorum redditur. Quod uerò in Hieremia extat cap. 3. Chaldæus interpres per אגרת גט פטורין reddidit. Cęterum (qui cōmentationes in Thalmud scripserunt, quas) Thosephoth nomināt, rationem perhibent, cur libellus repudij גט uocatus sit, nempe ab eo, quod continet tantum duodecim lineas, sed durum hoc mihi uidetur, quandoquidem & aliæ literæ ueniunt appellatione גט ut גט חוב, Germanicè ein schuldbrieff. Ad hæc, quid impedit quo minus (libellus repudij) ד׳ח uel ה׳ז uel ט׳ג &c. uocitetur, quæ & ipsa in Arithmetica duodecim constituunt.

Prou. 5 GId] Apud Rabbinos legitur, Verba dura tanquā absynthium: herba est amara. Vnde Thargum quod respondet Hebræo, Nouissimum autem eius amarum est ueluti absynthium, est, מררין כגידין Germanicè vuermut.

Gen. 42. GIn] Et idcirco uenit super nos hæc tribulatio. Thargum Hierosolymitanum habet בגין כך אתת עלנא, idē ualet quod בסבל id est, propter: neq; usurpari debet absq; Beth litera præfixa. ut, Si non egrederis tu propter me, egredere propter uxorem tuam, &c. Hæc habet Rabbi Schelomo, in suo perusch super Exod. cap. 18.

GAias] Apud Rabbinos legitur, Qui timet sibi ab exercitu. In plurali numero dicitur גייסות neq; inuenitur גייסים expositio eius est חיילות id est, Exercitus.

GAiar] Rabbini dicunt, Peregrinus qui proselytus efficitur. Item, Abraham uiros proselytos faciebat, Sara uerò mulieres. Radix eius est גיר sicut à קיים קים dicitur.

Gallal

דברים ט׳ **גלל** בגלל הדבר הזה · וכן וחיתה נפשי בגללך
בראשית י״ב · לשון בעבור ואין לשמש בהם בלי בית ׀

תהלים ע״ז **גלגל** נקראו השמים גלגלים שנאמר קול
רעמך בגלגל לפי שהם סובבים
תמיד והם שבעה שבכל אחד מהם אחד
מן שבעה כוכבי לכת שסימנם חנ״כל שצ״ם פירוש חמה
נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים ׀

גלגול דעת רבותינו זכרונם לברכה כי בתחיית
המתים לא יחיו רק הנקברים בארץ ישרא׳
והנקברים בחוצה לארץ אינם חיים אלא דרך גלגול
מחלות רוצה לומר שיתגלגלו תחת הקרקע עד תוך
ארץ ישראל ושם יחיו וזהו נקרא גלגול מחלות והם
חפירות חלולות תחת העפר בלשון אשכנז לוכר שנאמר
לבא במערות צורים ובמחלות עפר · ומזה מה
שאומרים בעלי הקבלה גלגול הנשמות ודעתם שכל
נשמה ונשמה נבראת שלשה פעמים רוצה לומר שהיא
מתגלגלת בגופי שלשה בני אדם ולוקחין סמך מפסוק
איוב ל״ג הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר · וכן
אומרים שנשמתו של אדם הראשון נתגלגלה בגוף של
דוד המלך ומדוד תתגלגל בגופו של משיח
וכן אדם ראשי תיבות אדם דוד משיח
· וכן אמרו שהנשמות של בעלי עבירות יתגלגלו
בגופי בעלי חיים כל אחד לפי עונו · כגון מי שבא על
הזכר נשמתו תתגלגל בארנבת לפי שהוא רובע ונרבע

Deut.15. Gen.12. GAllal] Propter rem istam. Item, Et uiuat anima mea tui causa. idem ualet quod בעבור nec usurpari debet absque Beth litera.

Psal.77. GAlgal] Cœli Galgalim uocantur: sicut dicitur. Vox tonitrui tui in sphera: ab eo scilicet quod iugiter circumeunt. Sunt autem septem Galgalim, quarũ unaquæque continet unam ex septem stellis erraticis: Harum signum est חנכל שצם id est, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Iupiter, Mars.

GIlgul] Sententia est Rabbinorum nostrorum (piæ memoriæ) quod in resurrectione mortuorum tantũ reuicturi sint, qui sepulti fuerunt in terra Israël: eos uerò qui extra terram Israël sepulti fuerunt non reuicturos, nisi per uolutationem, quæ fiat per occultas cauernas terræ: uolunt dicere, Nisi uoluerint se sub terra, donec ueniant in terram Israël: tum enim ibi demum reuicturos. Atque hæc uolutatio uocatur גלגול מחלות. Sunt autem מחלות fossæ cauę sub terra. Germanicè lœcher: sicut usurpatur Esa. cap. 2. Et introibunt in cauernas petrarum, & in uòragines terræ. Hinc est, quod Authores Cabalistici disserunt dè reuolutione animarum. quorum opinio est, unamquãque animã tribus uicibus creari: uolũt dicere. quòd ea uoluat se per corpora trium filiorum hominis. Et locus scripturæ unde probationem accipiunt est iste, Ecce omnia ista operatur Deus cum homine tribus uicibus: Vnde sic dicunt,
Iob.33.
quòd anima primi hominis uolutauerit se in corpore Dauid regis. & inde reuersura sit in corpus Messiæ. idque significari per literas, quæ sunt in uoce אדם quarum unaquęque integram dictionem constituat, Adam, Dauid, Messias. Sic quoque dixerunt quòd animæ hominum præuaricatorum migrẽt in corpora animaliũ, uniuscuiusque (animam) secundum id quod peccauit. Exempli gratia. Qui rem habuit cũ masculo anima eius, inquiũt, migrat in leporem, quod is scilicet in coitu, modo marẽ, modo fœmellã agit,

וּמִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ בִּשְׁמוּתוֹ תִתְגַּלְגֵל בְּגָמָל לְפִי כַּךְ אָמַר דָּוִד אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי ׃ פֵּירוּשׁ אָשִׁירָה לָךְ וְאוֹדְךָ בַּאֲשֶׁר הֶעֱבַרְתָּ חַטָּאתִי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִן הַגָּמָל ׃ תילים י״ג

גַּלָּח לְפִי שֶׁכֹּהֲנֵי אֱלוֹהַ הַנּוֹצְרִים מְגַלְּחִים פְּאַת רֹאשָׁם לְכָךְ נִקְרְאוּ גַלָּחִים ׃ וְהַיָּחִיד גַּלָּח הַלַּמֶּד דְּגוּשָׁה וּקְמוּצָה עַל מִשְׁקַל גַּנָּב גַּנָּבִים ׃ וְיֵשׁ מִין אַחֵר הַנִּקְרָאִים כּוֹמָרִים וּבְשֹׁרֶשׁ כֹּמֶר אֲפָרֵשׁ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּינֵיהֶם ׃

גִּלָּיוֹן ישעיה ח׳ קַח לְךָ גִּלָּיוֹן רַשִׁ״י פֵּירֵשׁ מְגִלָּה ׃ וְהרד״ק פֵּירֵשׁ אִגֶּרֶת וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם לוּחַ וַאֲנַחְנוּ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז צֵיטִיל וּבְלַעַז פוֹלִיצָה וְגַם קוֹרְאִים אֲנַחְנוּ מַה שֶּׁלְּמַעְלָה וּלְמַטָּה וּבִצְדָדֵי הַדַּף חָלָק בְּלִי כְתִיבָה גִּלְיוֹנוֹת וּבלעז מארגיני וְהַנּוֹצְרִים קוֹרִין לַתּוֹרָה הַחֲדָשָׁה שֶׁלָּהֶם אוונגלייון בְּרָפֵי עַל הַגִּימֶל וְהוּא בִּלְשׁוֹן יָוָן בְּשׂוֹרָה טוֹבָה וְרַבּוֹתֵינוּ ז״ל הֵסַבּוּ שְׁמוֹ אָוֶן גִּלָּיוֹן וּבַעַל הֶעָרוּךְ פֵּירֵשׁ מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

גַּם בְּדִבְרֵי רז״ל מוֹשְׁחִין הַכֹּהֵן גָּדוֹל כְּמִין גַּם יְוָנִית פֵּי׳ אוֹת אַחַת בִּכְתִיבָה יְוָנִית הַנִּקְרָא גַּמָּא וְצוּרָתָהּ כְּגוֹן דָּלֶית הֲפוּכָה כְּזוֹ ר ׃

גַּם נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָא כֵּן כִּי צַדִּיק הָיָה וְכָל מַה שֶּׁאֵירַע לוֹ אָמַר גַּם זוֹ לְטוֹבָה וּבֶעָרוּךְ מַשְׁמַע שֶׁגַּמְזוֹ מְגִלָּה אַחַת וְהוּא שֵׁם מָקוֹם שֶׁבָּא מִ וְאֶת גִּמְזוֹ וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ ׃ וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁלְּפִי זֶה הָיָה רָאוּי ד״ה ב׳ כ״ח

qui uerò rem habet cum alterius uxore, anima eius in gamelum migrat. Hinc eſt (inquiũt) quod Dauid dicit. Cantabo Domino כי גמל עלי hoc eſt, Cantabo tibi & confitebor tibi, quòd abſtuliſti peccatum meum, & liberaſti animam meam de gamelo.

GAllach] Quia ſacerdotes Dei Chriſtianorum, detondent angulos capitis ſui: ideò uocantur גלחים & in ſingulari numero dicitur גלח Lamed daggeſſato & camezato, qua forma dicitur etiam גנב גנבים. Eſt & aliud genus ſacerdotũ quòd כומרים uocatur. Et in Radice כמר declarabo diſcrimen quod eſt inter ea.

Eſa 8. GIlaion] Sume tibi uolumen. Rabbi Schelomo exponit מגילה id eſt, uolumen. Et Rabbi Dauid Kimhi אגרת id eſt, Epiſtola. Verùm Ionathan Chaldæus per לוח quod tabulam ſignificat transfert. Nos Iudæi interpretamur Germanicè ein zettel, Italicè poliza. Hinc eſt quod & ſupremum, & infimum folij, necnon & latera eius ubi nulla eſt ſcriptura גליונות uocamus, Italicè margine. Porrò & Chriſtiani nouam legem ſuam אונגליון Euangelium Gimel leniter prolato nominant, quòd ipſum in Græca lingua bonũ nuntium ſignificat. Sed author Aruch Thalmudici pro ſua libidine aliam adducit expoſitionem, quem, ſi lubet, uide in Radice ſua.

GAm] Apud Rabbinos legitur, Vngunt ſacerdotem magnum eo modo quem præ ſe fert Gamma græcum. Expoſitio, Litera una in ſcriptura græca extat, quæ Gamma uocatur: cuius figura ſimilis eſt Daleth inuerſo, hoc modo Γ.

GAm] Nahum uir Gamſo. Aiunt Rabbini (uirum iſtum) ſic appellatũ fuiſſe, eò quòd ſolitus fuit dicere quicquid ſibi accideret. גם זו לטובה id eſt, etiã hoc bonũ eſt. In Aruch uerò Thalmudico apparet, quaſi Gamzo una ſit dictio, & nomen loci, de quo legitur 2. Paralip. cap. 28. Gimzo & uiculos eius. Ego autem dico quòd ſi hæc ita

 ſe ha-

לְהִקָּרֵא אִישׁ גַּמְזוּ הַגִּימֵל בְּחִירִק ׃

גִּמְגֵּם כְּדִבְרֵי רז"ל מְגַמְגֵּם בִּלְשׁוֹנוֹ וְהַשֵּׁם גִּמְגּוּם פֵּירוּשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּא דִּבּוּרוֹ יָפֶה נִקְרָא מְגַמְגֵּם וְנִקְרָא גַּם כֵּן פְּסִילוֹס וְקָטֵע לִשְׁנָא בִּלְשׁוֹן אשכנז שטאמלן ובלעז טארטלייא ׃

גִּימַטְרִיָּא הִיא מִלָּה יְוָנִית מַמָּשׁ לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן אוֹ מִנְיָן בְּרָפֵי עַל הַגִּימֵל וּבַעֲרוּךְ מְפָרֵשׁ אוֹתָהּ בְּעִנְיָן אַחֵר וְלֹא בְּהִירָא ׃

גָּמַר נוֹהֲגִין רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה בְּדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁמְּבִיאִים פָּסוּק אֶחָד וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ כְּדֵי לְקַצֵּר שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבַּע תֵּיבוֹת כּוֹתְבִין וְגוֹמֵר וְהוּא פֹּעַל יוֹצֵא רוֹצֶה לוֹמַר הַפָּסוּק מַשְׁלִים דְּבָרוֹ וְכַאֲשֶׁר מְבִיאִין מַאֲמַר מִדִּבְרֵיהֶם וְאֵינָם מַשְׁלִימִין אוֹתוֹ כּוֹתְבִין וְכוּלֵּי ׃ וְהַשֵּׁם גְּמָר אוֹ גְּמִירָא ׃

גַּמְרִי נוֹהֲגִין רז"ל בְּדִבְרֵיהֶם בְּמִלַּת לְגַמְרֵי וְהִיא בִּמְקוֹם כָּל וְכָל בִּלְשׁוֹן אשכנז גנץ אוב גאר ובלעז אין טוטו פער טוטו וְאוּלַי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם עַיֵּין מַה שֶׁפֵּירַשׁ רש"י בְּפָסוּק ׃ לֹא תְתַעֵב אֲדוֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא תְתַעֵב מִצְרִי וגומר ׃ דברים כ"ג

גְּמָרָא הַתַּלְמוּד נֶחְלָק לִשְׁנֵי חֲלָקִים הַחֵלֶק הָאֶחָד נִקְרָא מִשְׁנָה וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי נִקְרָא גְּמָרָא ׃ וּשְׁנֵיהֶם יַחַד נִקְרָאִים תַּלְמוּד ׃ וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בְּמִלַּת תַּלְמוּד ׃

ſe haberent, dicendum eſſet איש גימזו id eſt, uir Gimzo, Gĩmel ſcilicet cum Hirec prolato, non Gamzo.

GImgem] Apud Rabbinos legitur, Balbutiens lingua ſua. Inde nomẽ uenit גימגום Gimgum id eſt, Balbuties. Expoſitio. Qui non poteſt bene proferre uerba ſua Megamgem uocatur. Idem & alio nomine פסילוס id eſt, Balbus dicitur. Item קטוע לשון id eſt, qui habet inciſam linguam.

GEmatria] dictio planè Græca eſt, & ſupputationẽ ſiue numerum ſignificat, & raphatur in ea Gimel, in Aruch Thalmudico in alia ſignificatione exponitur, quæ tamen non uidetur mihi lucida eſſe.

GAmar] Rabbini in ſermonibus ſuis quũ citant aliquem Verſum (ſcripturæ) quem tamẽ breuitatis cauſa non abſoluunt, reſecãtes tres uel quatuor dictiones, ſcribere ſolent וגומר: Eſtq́ꝫ uerbũ tranſitiuũ. quaſi dicant. Verſus complet uerba ſua. Quũ uerò ſententiã aliquam ex ſermonibus ſuis adducunt, quam tamen non integrè citant tum ſcribere ſolent וכולי id eſt, & cætera. Inde & nomen uenit, גמר uel גמירה.

GAmre] Solent Rabbini plurimũ uti uoce לגמרי loco מכל וכל id eſt, omnino, ſiue totaliter, uel in uniuerſum, Germanicè gantz vnd gar. Italicè In toto per toto, Et fortaſſis differentia eſt inter ea de quo uide peruſch Rabbi Schelomo in hunc uerſum: Non abominaberis
Deut. 23. Aedomæum quia frater tuus eſt. Non abominaberis Aegyptium, &c.

GEmara] Thalmud diuidit in duas partes. Prima pars uocatur Miſchnah, Altera pars Gemara appellatur. Et ambæ ſimul Thalmud nominantur, de quo amplius loquar in dictione Thalmud.

גן עדן קראו חכמים מקום תענוג הצדיקים וקבול שכרם גן עדן לפי שהגן אשר נטע השם בעדן והניח בו אדם הראשון הוא המקום היותר נבחר שבכל העולם בלי ספק לכך כנו התענוג ההוא גן עדן ׃ ויש שואלים מאחר שנודע שהמקום ההוא בארץ הנקרא עדן ונותן בו סמנים שהוא בעדן מקדם איך לא נמצא אדם שהיה שם וראה את המקום והגן ההוא ׃ התשובה כי אין ספק שהלכו שם אנשים רבים אבל כל באיה לא ישובון מפני רוב התענוג שנמצא שם מי הוא הסכל שיפרד משם אלא הכל נשארים שם ׃ ואולי המניעה היא מפני להט החרב המתהפכת שהיא עדין שם ואין מי שיוכל להכנס ׃

גנה גנה גנית ענין בזיון וחרפה ואין משמשין בו רק בבנין פעל כגון הבינוני מגנה הפעול מגנה וכן כל הבנין והשם גנאי או גנות בלשון אשכנז שאנד ובלעז ווערגוניא ׃

משלי כ״א **גס** רום עינים ׃ תרגום דאדיל בגסות עיינין והתואר בדברי רבותינו זכרונם לברכה גס רוח ׃ וכן מי שאין לו שכל דק קורין לו גס השכל ובלשון נקבה בהמה גסה בלשון אשכנז גרופא ובלעז גרושו ׃

גס אדם קורא לבעל אחותו או לאחי אשתו גיסו וכן בעלי שתי אחיות נקראים גיסים

GAn Eden] Sapiẽtes locũ ubi delitiant̃ iusti, necnõ & acceptionem mercedis ipsorũ Gan Eden uocauerunt, eò quòd hortus ille, quem Deus plantauit, in Eden fuit, in quo collocauit primum hominẽ. Et locus iste eligibilior est toto mũdo procul dubio: idcirco nominauerũt istas delitias Gan Eden. Et sunt qui interrogant (dicentes) Postquam notum est locum illum in terra esse, qui Eden appellatur, de quo & signa prodit (scriptura) quod sit in Eden uersus Orientem: qui fiat quòd nõ extiterit ullus homo, qui eo in loco fuerit, uideritq; hunc locũ, & hortum istũ? Responsio, Nõ est dubiũ, quin profecti eò fuerint multi homines: uerùm quotquot eó uenerunt nõ sunt reuersi, ꝓter multas delitias, quæ inueniuntur ibi. Quis enim tam stultus, qui inde denuò discederet? quin potius omnes in eo loco remanent: aut fortassis accessum prohibet flamma gladij uersatilis, qui adhuc hodie ibi perseuerat, unde nemo est, qui possit ingredi.

GAnna] apud Rab. legit̃, Turpiter egisti. Significatũ eius est Cõtemptus, & ignominia: neq; eo utunt̃ (authores) nisi in Cõiugat. Piel, ut in Participio præsenti dicit̃ מגנה. & in Participio præterito מגונה & sic ꝑ totã Cõiug. Inde & nomen deducitur גנאי, uel גנות id est, Contemptus, ignominia, Germanicè schand, Italicè uuergunia.

GAs] Exaltatio oculorum: ibi Thargum habet. Qui
Prou. 21. ambulat in superbia oculorum. Inde deriuatur nomen Adiectiuum, quod legitur in Capitulis Patrum, גס רוח id est, qui est elato animo, Item, qui non est acuto intellectu eum uocant גס השכל id est, Crassi ingenij. Et in fœminino genere dicitnr בהמה גסה id est, Iumentum crassum, Germanicè grob, Italicé grosso.

GAs] Maritum sororis suæ, uel fratrem uxoris suæ aliquis גיס appellat. Similiter mariti duarum sororum se mutuò גיסים uocant.

Sic

זה לזה וכן לאשת אחיו או לאחות אשתו קורא גיסתו
ואין לדבר בו זולת כנוי לומר גיס ועוד אדבר מזה
בשורש יבם ובלשון אשכנז שוואגר ובלעז קוביאדו
והנקבה גישווייא ובלעז קובייאדא ׃

גר סתם גר שבתורה הוא שקבל עליו שלא
לעבוד עבודה זרה ובמצאו פעלים
ממנו בשתי יודין וכבר זכרתים בשורש גייר ׃ גם
שמשו בו בשתי רישין באמרם גרים גרורים והוא כמו
מגויירים ׃

גרם זה השרש לא נמצא במקרא כי אם בלשון
עצם כמו חמור גרם ׃ אבל רבותינו זכרונם
לברכה שמשו בו לסבת הדבר וכן תרגום אנכי סבותי ראשית מ"ט
בכל בית אביך ׃ אנא גרמית ובדברי רבותינו זכרונם שמואל א' כ"ב
לברכה והוא גרם לו כל הכבוד הזה וכן גרם לשכינה
שתסתלק מישראל וכן הרבה וכלם בבנין הקל ואין
לשמש בו בבנין אחר ׃

גרס גרסינן בפרק פלוני והוא כמו שביטי
לשון למוד וכן פלוני הוה גריס וכן
בפסוק ישקני מנשיקות פיהו ׃ משנה ותלמוד בגירסא שיר ח'
וכן מה שלומד הנער בנערותו בקרא גירסא דינקותא ׃

Sic quoq; & uxorem fratris sui, aut sororem fratris uxoris suæ aliquis גיסתי nuncupat. Neque dici debet גיס absq; pronomine affixo. de quo amplius loquar in Radice יבם Germanicè schvuager, Italicè koneydo, & in fœminino genere geschvuey, Italicè koneyda.

GEr] Ger quod absolute in lege ponitur, eum significat qui recepit se non culturum idola: & inueniuntur ab eo deduci uerba cum duobus Iodin, cuius anteà mētionem feci in Radice גייר· Vsurpant etiam ipsum cum duobus Resch, dicentes, גרים גרורים quod idem ualet atq; מגוירים id est facti proselyti.

GAram] Radix ista in Biblia non inuenitur, nisi pro גרם quod ossa significat, usurpata. ut, Asinus
Gen.49. osseus. Verùm Rabbini utuntur pro causa, siue occasione rei. Vnde Thargum, quod respondet (huic loco) Et ego quidem occasio fui (mortis) omnium animarum domus
1. Sam.22. patris tui, est, אנא גרמית id est. Ego occasio fui. &c. Et apud Rabbinos legitur, Et ipse occasio ei fuit omnis gloriæ istius. Item occasionem dedit diuinæ præsentiæ, ut recesserit ab Israël. Ecce omnia sunt primæ Coniugationis, nec licet eis uti in alia Coniugatione.

de גרמן vide supra אשכנז p. 22.

GAras] Discimus, siue legimus in Capitulo illo. idem ualet quod מניני significans scilicet disciplinam, uel doctrinam, Similiter dicitur, Quidā fuit discens. Hac uoce usus est & Chaldæus interpres, in Canticis, in
Cant.1. hunc uersum, Osculetur me osculis oris sui. Tharg. Mischnah & Thalmud cum explicatione. Item, Itē quod discit homo in iuuentute uocatur גירסא דינקותא.

גשם בספרים חצונים קראו הגות גשם באמרם האלוה אינו גשם ובנו ממנו התפעל ׃ באמרם מתגשם ולא נמצא במקרא רק בדניאל כמו גשמיה יצטבע פירוש גופו יתכבס ׃ דניאל ה'

גשר כדברי רבותינו זכרונם לברכה עשה עצמו כגשר ׃ העולם דומה לגשר רעוע הוא המסלול העשוי מעצים או מאבנים משפת הנהר לשפתו השנית לעבור ברגל בלשון אשכנז ברוק ובלעז פונטו
שערי הנהרות נפתחו גשרי נהרותא ׃ נחום ב'
וכן את כל לוחותים ית כל גשרין ׃ יחזקאל כ״ז

נשלמה אות הגימל
גילובט דיי גוט בון הימול

אות הדלת

דא תרגום של זאת דא כמו זאת האשה וזה בנה דא אתתא ודין ברה ׃ מלכים ב' ח'
ובדניאל דא לדא נקשן ׃ דניאל ה'

דבר חורין להזכיר דבר אחר ׃ ונראה לי הטעם כדי שלא לזכור שמו בפני התינוקות וידרשו וישאלו עליו ויבאו לידי אבילה כמו שאין זוכרין שם להם בפסח מטעם זה ׃

GEschem] In libris prophanis uocant corpus Geschem, ut quum dicunt, Deus non est corpus: & deducunt ab eo uerbum in Coniugatione Hithpael, dicendo מתגשם & non inuenitur in Biblia, præterquam in
Dan.5. Daniele. ut, Corpus eius tinctum est, hoc est. Corpus eius lotum est.

GEscher] Apud Rabbinos legitur: Fecit seipsum tanquam pontem. item, Mundus similis est ponti cõfracto · Ponticulus est qui fit ex ligno uel ex lapidibus, pertingens ab uno littore fluuij ad alterum littus ut quis pedibus transire possit, Germanicè bruck Italicè ponto,
Nah.2. Portæ fluminum aperte sunt: ibi Targum habet, pontes
Ezech.27. fluminum, &c. Item omnia tabulata duplicia: Targum omnes pontes.

FINIT GIMEL ET INCIPIT LItera Daleth.

DA] Thargum quod respondet uoculæ זאת
2.Reg.8. est דא ut, Hæc est mulier, atque is est filius eius: Thargum, Hęc est mulier, & iste est filius eius, Et in Daniele legitur. Genua percutiebant unum ad aliud.

DAbar] Rabbini porcum uocant דבר אחר dicit est, res alia. Et uidetur mihi hæc esse ratio, quod nolunt recordari nominis eius coram pueris. ut, non habeant occasionem quærendi & interrogandi de eo, quo fieret ut tandem eò uenirent ut comederent. Similem ob caussam non recordantur nominis panis in festo pæsach.

דבור כדברי רבותינו זכרונם לברכה על כל דבור ודבור ויש הפרש בין דבור לדבר כי דבר הוא שם נופל לומר על כל מה שהוא שם דבר בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים אבל דבור אינו נופל רק על הדבור היוצא מן הפה בתוך הלשון ׃

וקראו רבותינו זכרונם לברכה לדבריו של הקדוש ברוך הוא דבור סתם וזה דוקא עם הא הידיעה כמו על פי הדבור ׃ וכן היה הדבור פרוש הימנו ׃ וכן הרבה ודבור בלשון רבים דבורים ׃ אבל עשרת הדברים שהיו על הלוחות קראו להן עשרת הדברות בלשון נקבות ׃ וכן הוא מנהגם כמו שיתבאר בשורש מסר ׃

דוגיא כן קורין לספינה הגדולה שיש לה משוטים הרבה משני צדדיה ובלשון רו״ל בקראה דוגית ומזה בסירת דוגה ׃ (עמוס ד׳) וסירה היא הספינה הקטנה שבדוגית ותרגומו בדוגית ׃ (ישעיה י״ח) וכן בכלי גומא בדוגין בלעז גליאה וכן שמה בלשון אשכנז ׃

דוגמא אין דוגמתו פירוש אין דומה לו והוא לשון יון אבל הדלת בקראת בחירק דגמא

דגש הנקודה שמשימין בגוף האות לחזק קריאתה קורין דגש ולא נודע לנו פתרונו כמו שלא נודע לנו קצת שמות הנקודות והטעמים כמו שכתבתי בהקדמתי לספר מסורת המסורת

DIbbur] Apud Rabbinos legitur, Et ipſi reſpondent poſt eum ad quodlibet uerbum. Eſt'que differentia inter דבור & דבר. Nam דבר nomen eſt, quod dici quadrat de omni quod eſt nomen rei, ſiue ſit res animata, ſiue inanimata. Sed דבור non competit niſi uerbo, quod ex ore egreditur uoce articulata. Rabbini quoque uerba Dei abſolute דבור appellant. & hoc pręſertim cum He Haiediah. ut, Iuxta os uerbi (Dei,) huiuſmodi eſt, Verbũ ſeparatũ ab eo. frequẽter itẽ uſurpatur in plurali numero דבורים ſed decem uerba, que in tabulis (decalogi ſcripta fuerunt) ea Rabbini ſuo more עשרת דברות in fœminino genere uocarunt. ſicut declarabitur in Radice מסר.

DVgia] Sic uocant nauem cui ſunt multi remi in utroq; latere. Apud Rabbi. uocatur דוגית Huius ſignificationis eſt & illud in Amos, cap. 4. בסירות דוגה ubi בסירה paruam nauiculã ſignificat, quæ haberi ſolet in Dugith, id eſt, in magna naui. Chaldaicè redditur per בדוגית
Eſa. 18. Similiter & in iſto loco, Et in uaſis iunceis. Thargum, In nauiculis, Italicè Galea, quod idem & Germanicè ſic nominatur.

DVgma] Non eſt ſimilitudo eius. Senſus eſt, Non eſt ſimile ei: Eſtq; uocabulum Græcum, apud quos tamen Daleth cum Hirec profertur.

DAggeſch] Punctum, quod ponunt in corpote dictionis ad fortificandam prolationem eius, Dagges uocant. Neq; conſtat nobis eius interpretatio, quemadmodum & aliorum quorundam punctorum & accentuum nomina, quid ea ſignificent, non planè cognitum eſt nobis: ſicut ſcripſi in Præfatione mea, in librum Maſoreth Hamaſoreth.

דו כדברי רבותינו זכרונם לברכה אדם הראשון
נברא דו פרצופין פירוש שני פנים וכן
דו בלעז שנים ׃ ונראה לי שיש לקרותו דו בחולם ולא
בשורק כי כן יש מפרשים דופי מורכב מן דו ומן פי
פירוש שתי פיות כי כן מוציאי דבה ידברו בשתי פיות
אחת בפה ואחת בלב ׃

דוק דוק ותמצא לשון עיון והשגחה ׃ ממכון תילים ל"ג
שבתו השגיח ׃ תרגום אודיק וכן יי תילים יד
משמים השקיף ׃ מן שמיא אודיק ובמצא העבר
בבנין הקל דק כמו שפירש רבינו שלמה בר יצחק זכרונו
לברכה בהרבה מקומות ואונקלוס לא דק על לשון המחבר
׃ ובמצא בבנין פעל דייק לא דייק יפה והפעול ספר
מדויק והשם דיוק או דייקות והתואר דייקן אבל
דקדוק הוא משורש דקק ושם אדבר בו ׃

דוקא גם זה משורש דוק כאמרם דוקא כשהוא
כך וכך וכן לאו דוקא רוצה לומר אינו
ממש בכוון ובעיון כך כגון ואפו עשר נשים ׃ לאו ויקרא כ"ו
דוקא עשר אלא רוצה לומר הרבה נשים ׃

די מלת אשר מתורגם די ולפעמים משימין
הדלת לבדה בראש המלה במקום די והיא
נקודה בשוא כמו עשב השדה ׃ עשבא דחקלא בראשית ג'

DO] Apud Rabbinos legitur, Primus homo creatus est duplici effigie. Sensus est, Duplici facie. In Italica quoque lingua דו duo significat. Et uidetur mihi sonandum esse דו cum Holem, non cum Schurec. Sic etenim interpretantur uocabulum דופי ut sit compositum à דו & פי id est, duo ora. simile enim quiddam est cum his qui proferunt infamiam, ac si loquantur duplici ore: aliud ore, aliud corde.

Dock] Attende & inuenies. Diligentē cōsiderationem & attentionē significat. Vnde ubi hebræus di-
Psal.33. cit, De mansione habitationis suę prospexit. Tharg. habet
Ibidem 14. אודיק attendit. Item Dominus de cœlo aspexit. Thargum
מן שמיא אודיק. Inuenitur quoque præteritum eius in Coniugatione Kal דק quo utitur Rabbi Schelomo in multis locis, quum dicit. Et Onkelus non animaduertit phrasim bibliacam. Reperitur & in 2. Coniug. Piel דייק, ut, non attendit bene. Inde & Participium præteritum uenit. ut, ספר מדויק id est, Liber correctus. Item nomen substantiuum. ut. דייק uel דייקות Et nomen adiectiuum דייקן Cæterum Dikduk uenit à Radice דקק de qua loquar in suo loco.

DAueka] Etiam hoc uocabulum uenit à Radice דיק ut quum dicunt: maximè quum ita & ita se habeat. Item לא דוקא Cuius sensus est, non ita sim-
Leu.26. pliciter est intentio & sententia. ut, Et pinsent decem mulieres: Sensus est, Nō tantûm decem, sed, uult dicere, Multæ mulieres.

DI] Vocabulum אשר in Thargum reddi solet per די & aliquando ponunt Daleth solum in capite dictionis loco די & habet punctum
Gen.3. Scheua, ut, Herba agri. Thargum habet, עשבא דחקלא

Cum

ראשית ח' וּכְשֶׁתְּחִלַּת הַמִּלָּה בִּשְׁוָא אָז הִיא בְקוּדָה בְּחִירִק כְּמוֹ בִּרְקִיעַ
הַשָּׁמַיִם בִּרְקִיעַ דִשְׁמַיָּא וְזֶה לְפִי שֶׁאֵין שְׁוָא אַחַר שְׁוָא
בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה ׃

דּוּכָן אֲנַחְנוּ קוֹרִין דּוּכָן כְּשֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים
יְדֵיהֶם בְּבִרְכַּת כֹּהֲנִים ׃ וְכֵן תַּרְגּוּם שְׂאוּ
תהלים קל"ד יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ טוֹלוּ יְדֵיכוֹן כָּהֲנַיָּא עַל דּוּכַן קוּדְשָׁא וְתָמֵיהַּ
אֲנִי עַל זֶה שֶׁהֲרֵי דּוּכָן נִקְרָא הָאִיצְטַבָּא שֶׁעָמְדוּ עָלֶיהָ
הַלְוִיִּם כְּשֶׁאָמְרוּ שִׁירָה וְנִקְרֵאת דּוּכָן בִּלְשׁוֹן עַרְבִי ׃ וּבִלְשׁוֹן
אשכנז באנקא וְכֵן בלעז ׃

דּוּכַּס דוכוס ׃ הוּא שִׁלְטוֹן שֶׁתַּחַת הַמֶּלֶךְ וְהוּא
כְּמוֹ אַלּוּף בִּלְשׁוֹן עִבְרִי ׃ וְכֵן אָמְרוּ
רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה כָּל אַלּוּף מַלְכוּתָא דְלָא תָּגָא פֵּירוּשׁ
מֶלֶךְ שֶׁאֵין לוֹ כֶּתֶר נִקְרָא דוכוס וְכֵן בִּלְשׁוֹן רוֹמִי דוּקס
שיר ו' ובלא"ה הערצוג ׃ וּבְפָסוּק שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים
פִּילַגְשִׁים תַּרְגּוּם דּוּכְסִין מִבְּנֵי יִשְׁמָעֵאל ׃ וּבְפָסוּק לֹא
אסתר ו' הֵבִיאָה אֶסְתֵּר וְגוֹמֵר תַּרְגּוּם עִם דּוּכְסֵי מַלְכָּא ׃ וְתָמֵיהַּ
אֲנִי עַל שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ דֻּכּוּס הַכַּף דְּגוּשָׁה ׃

משלי כ"ה **דּוּכְתָּא** וּבִמְקוֹם גְּדוֹלִים אַל תַּעֲמוֹד ׃ תַּרְגּוּם
בְּדוּכְתָּא רַבְרְבֵי לָא תֵיקוּם וְנִמְצָא בַּגְּמָרָא
דוּךְ פְּלוֹנִי וְהוּא כְּמוֹ דוּכְתָּא ׃ פֵּירוּשׁ מָקוֹם מְיוּחָד
בלשון אשכנז אורט ובלעז לוקו ׃

Cum uerò principium dictionis Scheua obtinet tunc ipsum Daleth Hirec habet, Vt, In firmamento cœli: Targum, In firmamento ברקיעא Et hoc ideo fit quod Scheua post Scheua in principio dictionis non potest stare.

DAchan] Nos Duchan uocamus cum sacerdotes sustollunt manus in Benedictione sacerdotum. Vnde Thargum quod respondet huic loco. Sustollite
Psal.134 manus uestras ad sanctitatem, est, Eleuate manus uestras sacerdotes super suggestum sanctum. Et miror ego super hoc, qandoquidem Duchan uocatur suggestus super quem stabãt Leuitæ cum dicerent canticũ, uocaturq́ Duchan in lingua Arabica, in Germanica uerò einbãck, sicut & in Italica.

DAchas] Ducos principem qui sub rege est significat, idemq́ ualet quod Aluph in lingua arabica. Inde est quod dixerunt Rabbini, Omne Aluph regnum est absq́ corona. Sensus est, Rex qui nõ est coronatus uocatur Ducos, quod nomẽ scilicet dux & Latinis in usu est
Cant.6. Germanicè Hertzog. Et in Versu, Sexaginta sunt reginæ & octoginta concubinæ: Thargum habet, Duces de filijs Ismaël. Item, in Versu, Non introduxit Esther: Targum, cũ ducibus regis. Et miror ipse quod nos pronunciamus דוכוס cum caph dagessato.

Prouerb.25 DAchta] Et in loco magnorum ne steteris. Thargum: ובדוכתא id est, & in loco magnatum ne surrexeris. Inuenitur item in Gomora דוך פלוני id est locus quidam, quod idem ualet ac si diceretur דוכתא hoc est, locus peculiaris, Germanicè ort. Italicè Loco.

דלדל למה נקרא שמה דליל״ה שדלדלה את כוחו וכוליי פירוש לשון חלשות וכן אבר מדולדל ועקרו לשון דלות ששרשו דלל על משקל בלבול מן בלל ובלשון אשכנז שלוטריג ובלעז ליבטו או לאסו ׃

דם בדברי רבותנו זכרונם לברכה מי שאין לו דמים לא יעמוד בשוק קורין למעות דמים וכן אקנה מאתך במחיר ׃ תרגום בדמין בלשון אשכנז געלט ובלעז דינארי ולא נמצא רק בלשון רבים [שמואל ב׳ כ״ד]

דינר יש מטבע נקרא בלשונם דינר והוא כמו זוז אלא שהזוז של כסף והדינר של זהב וכן ששת אלפי זהב ׃ דינעמן תרגם יונתן דינרין דדהב [מלכים ב׳ ה׳] ובלשון לעז נקראו המעות דינארי וכן יש מטבע קטנה נקראת בלעז דינאר והוא מה שקורין בווינציה באגטין ובלשון אשכנז בערנר ׃

[Omisit ... in versione. Est vero formula allegandi. n. Surenhus.]

דת קורין לקרש או ללוח דת וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה בין דת לדת בלשון אשכנז ברעט ובלעז טאבולה ומזה מה שאומרים דת פלוני של הספר ובלשון רבים דפין ויש קורין להם עלין והוא הנכון כי כן נקראו בלשון אשכנז בלעטר ובלעז פוליי ׃

Dildel] Apud Rabbinos legitur, Quare uocatum est nomen eius דלילה Delila, eò quod debilituit robur,&c: Expositio eius est חלשות id est, debilitatio. Hinc est quod dicitur, Membrum debilitatum: cuius Etymon est דלות id est, attenuatio, à Radice דלל & incedit iuxta formam בלבול quod à בלל uenit, Germanicè Schlotterig, & Italicè lento, uel lasso.

Dam] Rabbini dicunt. Cui non est pecunia non stet in foro: ibi pecuniam דמים uocant. Qua uoce usus est Chaldæus interpres in isto loco, Emam à te
2. Sam. 24. pro prætio. Thargum, בדמין pecunia, Germanicè gelt, Italicè denar: Et non inuenitur, nisi in plurali numero.

Dinar] Moneta est, quæ uocatur in lingua eorum דינר, & idem ualet quod זוז nisi quòd זוז de argento dicitur דינר uerò de auro. Sex mil-
2. Reg. 5. le aureorum. Thargum Ionathæ habet, denarios aureos. In lingua Italica uocatur pecunia Denari. Est item & parua moneta, quæ uocatur Italicè denar, quam Veneti Bagtin, Germani Berner nominant.

Daph] uocant asserem, aut tabulam דף. Similiter & Rabbini quum dicunt, Inter tabulam & tabulam, Germanicè Brett. Italicè tabula. Hinc etiam desumptũ est, quod pro folio libri usurpant, quum dicunt, In isto folio libri. In plurali numero dicitur דפים. Sunt tamen qui folia עלים uocant, quod non inconueniens est. Sic etenim nuncupantur & in lingua Germanica bletter, & in Italica folia.

דפס האדם בצלמו פירש רש"י בדפוס העשוי לו פורמא בלעז וכן בלשון אשכנז ׃ וכן נקראים הספרים הנעשים על ידי החוקה אותיות דפוס שטאמפא בלעז ובלשון אשכנז דרוק ועושין ממנו חל ונפעל והפעיל כגון דופס ונדפס והדפיס ׃ וכן ובדם ענבים סותה תרגום ירושלמי מדמי לדפוס ענבין ׃

בראשית ה׳ / בראשית מ״ט

דפק דע כי סתם גידים הנמצאים במקרא איבם הגידים הדופקים שמשמשין בהם הרופאי כי אותם קוראים להם הרופאים עורקים ׃ וכן נקראים בלשון ערבי וכן אמר איוב ועורקי לא ישכבון ׃ פירוש הגידים שלי שדופקים לא ינוחו רק מתנועעים תמיד מבלי הפסק מפני רוב החום הנכרי אשר בלבי ונקרא בלשון הגוים פולש ובלשון הקודש דפק מן קול דודי דופק לשון הכאה ׃

male in versione [illegible]

שיר ה׳

דקדק בדברי רבותינו זכרונם לברכה המדקדק במצות ׃ דקדוקי תורה דקדוקי סופרים כלם לשון דק כלומר המעיין בדבר דק דק ׃ בלשון אשכנז דון ובלעז זופטיל ׃ וכן דקדוק הלשון שצריך לעיין דק באותיות ובנקודות ובבנינים ובפעלות וכן קורין לו דייקות וכבר דברתי מזה בשרש דוק עיין בשרשו ׃

geminatio haec summam subtilitatem quod simpliciter tenuitatem significat.

סטיל

דקדק תרגום של קטן עיין בשרש דרדק ׃

דר אשר גר שם תרגום די דר תמן והשם

בראשית ל״ה

Gen.1 DAphas.] Et creauit Deus hominem in imagine sua. Rabbi Schelomo exponit, in forma quæ facta erat ei, Italicè forma, similiter Germanicè: Hinc est, quod libri qui per impressionem literarum fiunt דפים appellantur, Italicè Stampa, Germanicè druck, Inde ducunt uerbum in coniugat: kal, Niphal, & Hiphil, ut, דופס imprimens siue impressor נדפס impressum הדפיס fecit imprimere, Et in sanguine vuarum uestimentum suum, ibi

Ibidem 49. Thargum Hierosoly: habet, מדמי לדפוס עינבין id est, simile est impressioni vuarum.

DAphak] Nota quod (uocabulum) גידים quod in Biblia absolute usurpatum inuenitur, non significat uenas pulsatiles, quas medici palpant, quoniam eas medici עורקים appellant, Cuius uocis usus est etiam in Iob cap. 30. Et nerui mei non quiescunt: sensus est, uenæ meæ in quibus pulsus agitatur non quiescunt, sed mouentur iugiter absque cessatione propter multum calorem alienum qui est in corde meo, Vocaturque apud Ethnicos pulss. Et in lingua sancta דפק estque deductum ab illo, uox

Cant.5. dilecti mei pulsantis &c. quod percussionem significat.

DIkdek] Apud Rabbinos legitur. Qui subtiliter exquirit in lege. Itē, Subtilitates legis. Item, Subtilitates scribarum. omnia subtilitatem significant, hoc est eum, qui considerat rem subtiliter, Germanicè dinn, Italicè Subtyl, Hinc & dikduk deriuatur, quod significat diligentem & subtilem considerationem circa literas, puncta, coniugationes, operationes &c. qua de causa & דייקות uocant, de quo & antea loquutus sum in radice דוק uide in radice sua.

DAkdak] Thargum est quod respondet hebrææ uoci קטן id est, paruum, uide in radice דקדק.

Gene.35. DAr] Vbi peregrinatus fuit, Thargum די דר תמן id est, in qua peregrinatus fuit &c. Inde uenit

שמות ט״ו דִירָה תַרְגוּם אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ לְדִירָא דְקוּדְשָׁךְ ׳ וְכֵן בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה אִשָּׁה נָאָה דִירָה נָאָה בִּלְשׁוֹן אשכנז וואונונג ובלעז סְטַאנְצִיָּיה וּבִלְשׁוֹן רַבִּים דִיוּרִין דִיוּרִין דְגַבֵּי נֹחַ ׃

בראשית ל״ב **דורון** הִתְקִין עַצְמוֹ לג׳ דְבָרִים לְדוֹרוֹן לְמִלְחָמָה לִתְפִלָּה פֵּירוּשׁ דורון בִּלְשׁוֹן יָוָן מִנְחָה ובלעז פְּרִיזַאנְט וְכֵן אוֹמְרִים אָנוּ בִּלְשׁוֹן אשכנז פְּרִיזַאנְט וְאֵינוֹ לְשׁוֹן אשכנז רַק מִלְשׁוֹן לַעַז ׳ כִּי בלשון אשכנז נִקְרֵאת הַמִּנְחָה שענק ׳ וְעוֹד טָעוּת אַחֶרֶת שֶׁאֲנַחְנוּ קוֹרִין דורון מְדִינָה עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ מֶדֶג ׃

דַרְדַק מַקְרֵי דַרְדְקִין פֵּירוּשׁ מְלַמֵּד תִינוֹקוֹת וְכֵן
איוב ל׳ שָׂחֲקוּ עָלַי צְעִירִים מְגַחֲכִין עֲלַי דַרְדְקִין וּפֵירוּשׁ בְּעָרוּךְ נְעָרִים וְנִרְאֶה לִי שֶׁאַתְּ נְקֵבוֹת בִּכְלָל שֶׁהֲרֵי
אסתר ד׳ בַּפָּסוּק וּמָרְדְכַי יָדַע בַּתַּרְגוּם וְלָא עַל דַרְדְקֵיהוֹן הֲרֵי בָנִים
אסתר ח׳ וּבָנוֹת בִּכְלָל ׳ וּמְצָאתִיו בְּלִי רֵישׁ מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל מִדַּקְדְקֵיהוֹן עַד סָבֵיהוֹן ׃

דֶרֶךְ אֶרֶץ יֵשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה פָּנִים הָאֶחָד הוּא נֶאֱמַר עַל הַנְהָגָה הַמְדִינִית בְּמִדוֹת טוֹבוֹת וּבְמוּסַר וְשֵׂכֶל טוֹב כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּמַסֶּכֶת דֶרֶךְ אֶרֶץ ׳ וְהַשֵּׁנִי הוּא הָעֵסֶק בִּסְחוֹרָה וּבִמְלָאכָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶרֶךְ אֶרֶץ וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא תַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּהַגָּדָה זוֹ פְּרִישׁוּת דֶרֶךְ אֶרֶץ ׳ וַאֲנִי הַמְּעַתִּיק

Exod.15 nomen ſubſtantiuum דירה ut, Ad habitaculum ſanctitatis tuæ. Thargum לדירה דקודשך, eius uſus eſt apud Rabbinos, ut, Mulier pulchra, habitatio pulchra, Germanicè vuonung, Italicè ſtanzia. In plurali numero dicitur דירין ut דירין דגבי נח׃

Gen.32. DOron] In Peruſch Rabbi Schelomo legitur. Parauit ſemetipſum ad tres res. Ad munera, ad bellũ, ad orationem. Expoſitio. Doron in lingua Græca idem ualet quod מנחה Germanicè Præſant. Sic enim nos (Iudæi) uocamus in lingua Germanica, quum non ſit Germanicũ ſed potius Italicum: Nam in lingua Germanica uocatur מנחה ein ſchænck. Eſt & alius error, quod donum מתנה uocamus. uide in Radice נתן.

DArdak] Makre dardekin. Expoſitio eius eſt, Doctor puerorũ, qua uoce uſus eſt Chaldæus in iſto loco, Rident ſuper me iuniores me Tharg. Rident ſuper me pueri. Exponit̃ item & in Aruch Thalmud. per נערים quod pueros ſignificat. Et uidetur mihi quod etiam fœmellas cõplectatur, ubi enim Verſus in hebræo habet. Et Mardochai cognouit: Thargum habet. Et non ſuper filios eorum Ecce ibi ſimul filij & filiæ includuntur, Inueni item alicubi ſine Reſch litera. ut, A paruo uſq; ad magnũ: Thargum Hieroſolymitanum מדק דקיקין עד סביהון id eſt, à pueris eorum uſq; ad ſenes eorum.

(Iob.30. / Eſther. 4. / Eſther.1)

DErech Erez] Apud Rabbinos tribus modis accipitur, Primo uſurpari ſolet, ubi mentio fit de ritu ſiue conſuetudine regionis, de bonis moribus, de ciuilitate, & de bono ingenio, Sicut uſurpatũ inuenitur in Tractatu Thalmudico qui Derech Erez appellat̃. Secũdo ſignificat ſtudiũ ſiue laborẽ qui impendit̃ in negotiatione & opere aliquo, ſicut uſurs eius eſt in Pirke Auoth, ubi dicũt: Bona eſt diſciplina legis עם דרך ארץ Tertio, per ipſum intelligitur actus uenereus ut cum dicunt in Hagadah, ע׳ פריסות דרך ארץ

Ego

מוסיף על אלה ענין הרביעי שהוא שבא על לשון פטירת
כל בני אדם כמו שאומר דוד המלך עליו השלום אנכי
הולך בדרך כל הארץ ׃ מלכים ח׳ ב׳

דרש במדרש הנביא עדו מדרש ספר המלכים ד״ה ב׳ י״ג
פירוש ספר שכתוב בו דברי המלכים ד״ה ב׳ כ״ד
והנביאים נקרא מדרש כי כל הדורש אותם הדברים
ימציאם שם על כן נקרא מדרש והמם בחירק ותמהתי
למה אנו נוהגים לומר מדרש המם בסגול ׃ וגם הבית
או החדר המיוחד ללמוד תורה נקרא בית המדרש גם
קראו מדרש כל פירוש שאינו על דרך פשוטו כגון
מדרש אגדה או מדרש רבותינו גם נקרא דרש או
דרשה ובעל המדרש נקרא דרשן כמו רבי משה הדרשן
וכן נקרא אדוני הנוצרי פוילוש באגיוש הדרשן
בעיר איינזנה

נשלמה אות הדלת
בעזר אשר ידו בכל מושלת

אות ההא

הא תרגום של הנה והן הא ׃ וכן בדברי רז״ל
הא למדת והא כתיב ׃ ודומיהם כמו הנה
ועוד שמשו בו במקום זה כגון הא שלפניך

הא כמו הא בהא תליא ׃ וכן הא לחמא עניא
והוא כמו האי שלפניך ׃

האי כמו האי גברא האי בית כור ׃ כמו זה
ואין הפרש בין זה ובין האי ׃

Ego autem interpres addo illis quartum significatũ,quod est, quod in Biblia significat mortem, quæ manet omnes
1.Reg.2. mortales. sicut dicit Dauid rex (super eum sit pax) Ego uado per uiam uniuersæ terræ.

2.Parl 13. Ibidem 24 DArasch] In Inuentario Iddo ꝓphetę: In Inuentario libri regũ: Expositio, Liber in quo scribunt̃ uerba, siue gesta regum & prophetarum uocatur Midrasch, ab eo scilicet, quod quicunqꝫ quærit eas res, inueniet ibi: Hinc est quòd Midrasch nuncupatur, & punctatur Mem cum Hirec. Admiror enim cur nos solemus dicere Medrasch, Mem cum Sægol prolato. Item domus, uel conclaue quod studio legis destinatum est, Beth Hamidrasch uocatur. Vocant item Midrasch omne commentarium, quod non iuxta simplicem, siue literalem sensum scriptum est: ut Midrasch Agadah: uel Midrasch Rabbinorum nostrorum. Idem & alio nomine Drascha, uel Drasch nominatur. Author item Hamidrasch: uel qui peritiam habet prædicandi Darschan uocatur, ut Rabbi Moses Hadarschan. et ita Christianus ille Dn. Paulus Fagius Darschan Isnensis.

FINIT DALETH, ET incipit litera He,

HA] Thargum quod respondet הנה & est הא, quo etiam Rabbini uti solent. ut. En didicisti. Ecce scriptum est, & similia. Vsurpant etiam pro זה sicut & הא quod sequitur.

HA] Vt, Hoc ab illo pendet. & id genus simile. Huiusmodi est, Iste est cibus pauperum: idem ualet quod האי quod modo sequitur.

HAi] ut, Iste uir, Hæc est domus Cori, idem ualet quod זה & nullum discrimen est inter הא & האי.

K Hoil

הואיל הואיל והזכירו ספר בשבחו ׃ וכן הואיל וכך הוא ופירושו מאחר שהדבר הוא כך ובלשון אשכנז די וויל דז ובלעז דפוי קי ׃ וכן פירושו של כינן ׃ ויש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשרשו והרוב אבי לומר כי הואיל מלשון הואיל משה באר ׃ דברים א׳
שהוא לשון התחלה ופירו׳ הואיל והזכירו התחיל הפסוק והזכירו על כן ספר בשבחו ׃ וכן לפי מי שמפרש הואיל משה לשון רצון יש לומר רצה הפסוק והזכירו וכו׳ ׃
והתימה על רש״י זכרונו לברכה שפירש הנה נא הואלתי רציתי כמו הואיל משה ובפרשת אלה הדברים אומר הואיל משה התחיל כמו הנה נא הואלתי ׃ כן מצאתי בכל הנוסחאות והרוב לודאי שהוא טעות שנפל בנוסחה הראשונה והראוי הואלתי רציתי כמו ויואל משה שפירש שם בתרגומו וצבי לשון רצון ׃ בראשית י״ח / דברים א׳ / שמות ב׳

הבאי כדברי רבותינו זכרונם לברכה דברה תורה בלשון הבאי והוא כמו גוזמא וכן אמרו דברה תורה בלשון הבאי ערים גדולות ובצורות בשמים ׃ בשמים סלקא דעתך אלא גוזמא ׃ נמצא גוזמא והבאי אחד הוא ׃ והוא כשאדם מגדל את הדבר הרבה ומוסיף על גדולו וגוזמא הוא לשון יון והבאי נראה לי שהוא לשון קוץ תרגום של קוץ שמיר הובי ובור וכן שמיר דברים א׳ / ישעיה ל״ב

HOil] Apud Rabbinos legitur, Poſtquam meminit eius, enarrat laudē eius. Item, Poſtq̃ ita eſt. Expoſitio eius eſt. Poſtquàm ita ſe res habet, Germanicè dieveil das, Italicè dipoki. Similiter exponitur & uocabulũ כיון, eſt tamen nonnihil diſcriminis inter ea. ſicut declarabo in Radice ſua. Et ueriſimile mihi uidet̃ deductũ eſſe ab
Deut. 1. illo, Cœpit Moſes declarare, &c. ubi incipere ſignificat. unde & ſenſus iſtius הואיל והזכירו talis eſſe poteſt, Incipit Verſus & meminit eius. propterea enarrat laudē eius. Simili modo etiã ſecundũ eum, qui exponit הואיל משה pro uoluit Moſes, dicendũ eſt, Voluit Verſus, & meminit eius, &c.
Et mirũ eſt, ꝙ Rabbi Schelomo exponit illud הנה נא הואלתי
Gen. 19. pro רציתי id eſt, uolui. citans iſtũ locũ הואיל משה Et in Pare
Deut. 1. ſcha. Elle Hadebarim exponit הואיל משה per התחיל id eſt, incepit. & citat locũ ex Geneſi הנה נא הואלתי ſic certè inueni in omnibus exemplarib. Mihi uerò ꝓ certò habet̃, errorē eſſe, qui irrepſerit in primum Exemplar. & debere ſcribi
Exod. 3. הואלתי רציתי כמו ויואל משה, ſicut & ipſe Rabbi Schelomo, ut reddidit Thargum per צבי id eſt, uoluit, ibidem exponit.

HAbai] Rabbini dicunt, Loquitur lex hyperbolicè. idem ualet quod guzma, ſic dicũt hyperbolicam
Deut. 32. locutionem eſſe quod lex dicit, Ciuitates magnas & munitas uſq; in cœlũ, ubi non eſt quod putes (ſcripturã) de huiuſmodi ciuitatibus loqui, quæ ad cœlũ uſq; reuera pertingant, ſed eſt Hyperbole. Conſtat itaq; Guzma & Habai idem eſſe. Idipſum autem eſt, quũ aliquis amplificat rem aliquam, & nimium extollit magnitudinem eius. Eſtq; Guzma uocabulum Græcum, Habai uerò, ut mihi uidetur, deductum eſt ab eo quod ſpinam ſignificat: Thargum enim, quod reſpondet Hebræo קוץ ושמיר
Esa. 32 Spina & uepris, eſt, הובי ובור. Item שמיר ושית, id
Ibidem 7. eſt Spinæ & uepres. Thargum habet יחובאי ובם

 Et

ושית ׃ וכמו שהקורצים אינם נחשבים לשאר עצים כך
דברי גוזמות אינם נחשבים לשאר מאמרים ואין בהם
אמתות והא של הבאי בחטף פתח כראיית רפי הבית וכן
הבל והברה הבאים אחר זה ההיהין בחטף פתח ׃

הבל

הבל פיהם של תינוקות ׳ ובעל הערוך
הביאו ולא פירשו ׳ והוא כדמות עשן
היוצא מפי הבעלי חיים והוא יותר נכר בזמן החורף
מבקיץ ובלשון אשכנז אוטם ובלעז האליטו וכן
תרגום בליבו שביבו כמו הגה היך הבל פומיא ׃ תילים כ'

הברא

קול הברה הוא הנקרא בפסוק קול דממה
כמו שכתוב ואחרי האש קול דממה דקה מלכים ח"ט
ופי' רש"י ואבי שמעתי כל הבא מתוך הדממה טאצימנט
בלעז בלשון רומי איכו ובלשון אשכנז ווידר האל
׳ וכן אמרו רז"ל בתקיעת שופר שמע קול הברה
לא יצא ׳ ועוד שמושו בו באופן אחר באמרם יצא קול
הברה בעיר על פלוני או פלונית וכו' פירש קול שאינו
ודאי ׳ והמדקדקים קראו גם כן בקודות האותיות הברות
כמו שאמרתי בשירי אלה מלכים העשרה המולכים
בהברה והם עשרה נקודות א אי או אר וכו' ׃

הגדה

בליל פסח קורין ההגדה ונקרא כן משום
שנאמר והגדת לבנך וכו' ובלשון אשכנז
נקרא לוז

Et quemadmodum ſpinæ non reputantur inter reliqua ligna, ſic hyperbolicę locutiones non reputantur inter alias orationes, quibus etiam non ineſt rei ueritas. Porrò He quod præſeruit הבלי punctatur cum Hateph pathah, & Beth raphat, quod idem fit & in ſequentibus Radicibus הבל & הברה in quibus uenit He cũ Hateph pathah.

HAbal] Apud Rabbinos legitur, Halitus oris eorum, nempe puerorum, &c. Author Aruch Thalmudici adducit ipſum, & non explicat: ſignificat hoc uocabulum fumum, ſiuè uaporem, qui egreditur ex ore, quiq; magis cognoſcit tempore hyemis quàm æſtatis, Germanicè Athem, Italicè halito, hac uoce et Chaldęus interpres utit. ubi em̃ Hebræus dicit, Conſumpſimus annos noſtros ue-
Pſal. 90. luti ſermonem &c. Thargum habet, Conſumpſimus dies uitæ noſtræ, tanquam uaporem oris in hyeme.

HAbarah] Vox הברה ea eſt, quæ in ſcriptura uocatur קול דממה uox ſilentij, id eſt, uox ſubmiſſa. ſicut
3. Reg. 19. ſcribitur. Et poſt ignem uox quieta & ſubtilis. Vbi Rabbi Schelomo in ſuo Peruſch ſic dicit, Ego audiui, quód uox, quæ uenit ex ſilentio Taciment uulgò uocatur, Latinè Echo, Germanicè vuiderhall. Hinc eſt quòd Rabbini ubi mentionẽ fatiũt clangoris tubæ, dicunt: Qui audit uocem הברה non exit liber. Et iterum uſurpant in alia forma quum dicunt, Egreſſa eſt קול הברה in ciuitate ſuper illum, uel illam. &c. id eſt, Vox quę non eſt certa (intelligunt incertũ rumorẽ). Inde eſt quòd & Grãmatici puncta literarum הברות nominant, ſicut & ego uſus ſum in Cantico meo, ubi dico, Iſti ſunt decem Reges, qui regnãt, בהברות id eſt, Sunt decem puncta הַ a, הִי i, הוֹ o, הוּ u &c.

HAgadah] Noctem Pæſach uocant Hagadah, quæ nomenclaturam accepit ab eo quòd (in Lege) dici-
Exod. 13. tur, Et annuntiabis filio tuo, &c. Germanicè uocatur los.

 Mihi

ונראה לי שהוא לשון גאלה בלשון אשכנז לזונג ועוד עיין בשורש אגד ׃

הגהה הודיע למי שמתקן טעותי הספר מגיה ופעולתו נקראת הגהה ואם נקרא הספר ההוא מוגה ובלעז קוריט והוא לשון נוגה ואורה וכן הכותב איזה חדוש או ביאור בגליונות הספר נקרא אותו החדוש או אותו הביאור הגהה כגון הגהות המימוני או המרדכי ׃

ישעיה ט׳ אסתר ח׳ **הגמון** ראש וזנב · תרגם יונתן ריש והגמון וכן בתרגום ירושלמי בפסוק ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה · ואעביד מיבד הגמונין ופלמרכין ואנחנו קוראים לגלחים גדולי המעלה לשאין למעלה מהם רק השמשים הנקראים קרדינאלי ואפפיור הגמונים וכן מה שתחת פקידותם נקרא הגמוניא וכן במשנה מהגמוניא להגמוניא והגמון בלשון אשכנז בישוף ובלעז ווישקופא ׃

הגון בדברי רז״ל הגון הוא למלך תלמידים הגונים אשה הגונה ענין יושר וכבוד ויש מפרשים
יחזקאל מ״ב מזה בפני הגדרת הגינה דיחזקאל והשם הוגן כמו לא עשה כהוגן ונראה לי שאין לשמש בו זולת בת השמוש בלשון אשכנז צימליך ובלעז גראציוזה ׃

תילים ק״ח **הודאה** בהלל ובהודאה מלשון הודו לה׳ שרשו ידה והא במקום הא השרש והה״א האחרונה לנקבה
יהושע ז׳ ותרגום ותן לו תודה · והב ליה הודאה והוא כמו ודוי אלא

Mihi tamen uidet̃, ſignificare redemptionem, Germanicè lœſung, de quo amplius uide in Radice גאל.

HAgahah] Vocāt eum qui emendat errores libri מגיה atq; ipſam emendationem הגהה Liber item emendatus מוגה uocatur, Italicè corit. Eſt aūt uox deducta ab eo quod ſplendorem & lucem ſignificat (quaſi dicas) illuſtrare. Vnde qui ſcribit nouū aliquod cōmentum, aut declarationem in margine libri, hoc ipſum הגהה nominare ſolet. ut, Hagahoth Maymoni, uel Mardochai.

Eſa.9. HEgmon] Caput & caudā. Ionathā tranſtulit, Caput & præfectū. Idem legit̃ in Tharg. Hieroſol. in Ver

Eſther 9. ſu, Et dixit rex Ahaſueros ad Eſther reginā, &c. ibi Thar. habet, Et auferam à te præfectos & principes, ſiue duces. Nos Iudei, magnos ſacerdotes ita appellamus, quibus nulli ſunt p̄ſtantiores, præter Haſchmonaim, qui Cardinales uocant̃ & Papa. quod itē ſub illorū poteſtate eſt, הגמוניא uocatur. Vnde eſt quod in Miſchna legitur de Epiſcopatu ad Epiſcopatum, Germanicè Hegmon Biſchoff, Italicè piſcopo nominatur.

HAgon] Apud Rabb. legitur, Decet regem. Item, Diſcipuli idonei, Mulier honeſta. ſignificat hoc uocabulū rectitudinē & decentiā. Et ſunt qui in hac ſignifica-

Ezech.42 tiōe exponūt illud Ezech. ca. 42. בפני הגדרת הגונה id eſt, Periboli decēter factæ. Inde & nomē deriuat̃ הוגן id eſt, Decētia. ut, Nō fecit ſecūdū decentiā (id eſt, ut decet) uideturq; mihi non uſurpandū eſſe abſq; Caph litera ſeruili, Germanicè zimlich, Italicè gratioſa.

HOdaah] Rabbini dicūt, Cum laude & cōfeſsione, ſiue gratiarūactione: deductū eſt ab illo, Confitemi

Pſal.105 ni Domino Radix eius eſt ידה & Aleph poſitum eſt loco He Radicis, poſtremumq; He nota eſt fœminini generis. Thargum quod reſpondet huic Hebræo, Et da ei confeſsionem, eſt, והב ליה הודאה id eſt, Et da

Ioſue.7. ei confeſsionem ; idem'que ualet quod וידוי niſi quod

ש״ש מעט הפרש ביניהם כמו שאבאר בשורש ודוי ׃

הדריא והא בהדריא כתיב וכן הפסוק אמר בהדריא פירוש בבירור בלשון אשכנז בישיידליך ובלעז קייארו ואין לדבר בו זולת הבית אך נראה לי כי מצאתי להדריא ואיני יודע אנה ׃

הדיוט כהן הדיוט פירוש כהן פשוט רוצה לומר שאינו כהן גדול וכן ואנכי איש רש ונקלה (שמואל א' יח) ׃ ואנא גבר מסכן והדיוט וכן אחר פרעוש אחד ׃ בתר הדיוט חד (שמואל א' כ״ד) וכן אין זה כי אם בית אלהים ׃ לית דין אתר הדיוט (ראשית כ״ח) והוא לשון יון אידיוטו ובלשון אשכנז איין שלעכטר ובלעז פריבאטו ׃

הדרך נוהגין לכתוב בגמרא בסוף כל פרק הדרן עלך פירוש חזור בך וקשה לי על הבון והדר הוא לשון חזרה ובדביאל וליקר מלכותי הדרי (דניאל ד') פרוש חזרתי

היינו מלה מורגלת בדברי רז״ל באמרם היינו הך היינו כך וכך ונגזרת מן היה ונוסף נון ויו בחולם לכנוי הנסתר על משקל ישנו באילו אמר הרי הוא ועל הרוב לא שמשו בו רק עם דלת המשמשת בראש במקום שין או אשר כמו שכתבתי במלת די ובלא״ דש אישט ובלשון רומי אידעשט

היאך שמשו רז״ל במלה זו במקום איך כמו שפירש רש״י גבי יוכח והיאך יכול אני

quod est nonnihil discriminis inter ea de quo loquar in radice וידוי.

HEdia] Apud Rabbinos legitur, Ecce manifesto scriptum est, item, Textus dicit manifesto, Sensus est clare siue aperte, Germanicè bescheidenlich, Italice kijaro Neq; usurpari debet absq; Beth litera. Tametsi uideor mihi alicubi inuenisse להדיא sed ignoro quo in loco.

HEdioth] Sacerdos vulgaris: idem ualet quod כהן פשוט sacerdos simplex. Hoc est, qui non est sacerdos
1.Sam.18. magnus. Ego sum uir pauper & despectus, ibi Thargum
Ibidem 24. habet, Ego sum uir pauper & vulgaris. Itē, Post pulicem unum: Thargum, post abiectum seu uilem unum. Item,
Gen.28. Non est ipse nisi Domus Dei: Thargum, Nō est iste locus vulgaris. Est autem idiota uocabulum græcum Germanicè ein schlechter Italicè priuato.

HAdar] Solēt scribere in Gomora in fine cuiusq; Capituli הדרן עלך Hoc est, redeas uel repetas apud te, Neq; mihi planè constat, quomodo accesserit Nun. significat autem הדר reditum seu reuersionem, inde est, quod in
Daniel.4. Daniele legitur. Et ad dignitatem regni reuersus sum ubi idem ualet quod הדרתי id est, redij, reuersus sum.

HAieno] Dictio est usitata apud Rabbinos, ut cum dicunt היינו הך Item, היינו כך pro, id est, Estq; desumptum à uerbo היה cum super addito nun, & uau cum Holem, quod refert pronomen tertiæ personæ, qua forma etiam dicitur יִמֵנו Et idem ualet ac si diceretur הרי הוא ecce hoc ipsum est. Et plerunq; usurpant tantū cū Daleth in capite quæ seruit loco Schin uel אשר quemadmodum scripsi in dictione די Germanicè das ist, latine id est.

HEach] Vtunt Rabbini hac dictione pro איך id est, quomodo, sicut explicat Rabbi Schlo. alibi in suo Perusch ubi de Ioseph mentio fit. Et quomodo ego pos-

sum

איוב כ״ח לְבַדִּי לְהָרַע לָכֶם ובתרגום ירושלמי הֵיךְ כְּמוֹ וְאֵיךְ
תְּבַחֲמוּנִי הֶבֶל וְהֵיךְ תְּנַחֲמוּנִי לְמָא וְיֵשׁ מְתוּרְגְמִין הֵיכְדֵין
תילים י״א כְּמוֹ אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי הֵיכְדֵין תֵּימְרוּן לְנַפְשִׁי וְהוּא
מוּרְכָּב מִן הֵיךְ וְדֵין כְּלוֹמַר אֵיךְ זֶה

הֵיכַן שִׁמּוּשׁוֹ רבותינו זכרונם לברכה בְּמִלָּה זוֹ
בִּמְקוֹם אַיֵּה בְּאָמְרָם וּמֵהֵיכַן לָמְדוּ לוֹמַר
כֵּן וְכֵן וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה פֵּירֵשׁ רשׁ״י ז״ל
שמות י״ב צָעַק הֵיכַן מֹשֶׁה שָׁרוּי הֵיכַן אַהֲרֹן שָׁרוּי וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא
מוּרְכָּב מִן הֵי וְכַאן שֶׁהֵי בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי אֵיזֶה כְּמוֹ
אסתר ט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִן הֵי דֵי אוּמָּה
אַתְּ וּמִן הֵי דֵי זַרְעִיתָא אַתְּ וְכֵן אֵיזֶה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכּוֹן אוֹר
בראשית א׳ הֵידֵין אוֹרְחָא וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אֵי מִזֶּה בָּאת כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ
רַשִׁ״י שָׁם ׃

הַךְ הַיְינוּ הַךְ כְּמוֹ זֶה וּבְמִיצָא גַּם כֵּן בִּלְשׁוֹן
בְּקִבָה הַךְ כְּתוּבְתָא הַךְ מִלְּתָא כְּמוֹ זאת ׃

בראשית י״ט **הָכָא** מִי לְךָ פֹּה תַּרְגּוּם מַן לָךְ הָכָא וְכֵן יָשׁוּבוּ
בראשית מ״ו הֵנָּה יְתוּבוּן הָכָא וְיֵשׁ מְתוּרְגָּם הֵילְכָא
עַיֵּין בִּמְתוּרְגְמַן ׃

הָכִי אִפְלוּ הָכִי פֵּירוּשׁ אֲפִלּוּ שֶׁכֵּן הוּא וְהוּא
כְּמוֹ מִכָּל מָקוֹם כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּמִלַּת מָקוֹם
אסתר ב׳ וּבְתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי וַיִּטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ
כֵּן וַעֲבַד הָכִי וְכָל כֵּן דְּבָאוּמוֹת מְתוּרְגָּם הָכְדֵין ׃ וְנִרְאֶה לִי
שֶׁהוּא מוּרְכָּב מִן הֵיךְ וְדֵין עַיֵּין בִּמְתוּרְגְמַן ׃

הַלָּלוּ מִי הֵם הַלָּלוּ כְּמוֹ הָאֵלֶּה וְכֵן לִנְקֵבוֹת
הַנְּעָרוֹת הַלָּלוּ כְּמוֹ מִלַּת אֵלֶּה

ſum uobis male facere. Et in Tharg. Hieroſolymitano dici
Iob.21. tur היך .ut: Quomodo igitur cõſolamini me fruſtra: Thar
gum והיך תנחמוני למגן Sunt itẽ Thargumim in quibus היכדין
Pſal.11. legitur. ut, Quomodo dicitis animæ meæ: Thar. היכדין תימרין
לנפשי eſtq́ dictio compoſita ex היך & דין quaſi dicas היך זה.

HEchan] Rabbini uſurpant hanc uocem loco אנה id eſt, ubi, ut cum dicũt, Vbi uel unde didicerunt di-
Exod.12. cere taliter. Item illud, Et uocauit Moſen & Aharonẽ no-
ctu, Rabbi Schelomo ſic exponit, Clamauit ubi Moſes
manet? ubi Aharon manet? Et uidetur mihi compoſitum
eſſe ex הי & כאן Nam הי in Thargum Hieroſolimita-
no idẽ ſignificat quod איזה .ut, Et dixit rex Ahaſuerosad
Eſther 9. Eſther reginam &c. Thargum, De quo populo es tu? Item
Iob 38. Quæ eſt uia quam inhabitat lux: Tharg. הידין אורחא Eſtq́
Gen.16. eo modo dictũ quo & illud, Vbi eſt locus iſte unde uenis?
ſicut exponit inibi Rabbi Schelomo.

HAch] Id ipſum eſt, Idem ſignificat quod זה qua forma & in feminino genere uſurpatur. ut, hæc dos,
hæc dictio, idem ualet quod זאת.

Gen.19. HAcha] Quis tibi hic eſt, Thargum מי לך הכא, Item,
Ibidem 15. Reuertantur huc. Thargum יתובון הכא eſt item quod
per הלכה transfertur uide in Thargum.

HAchi] Tametſi ita eſt: perinde eſt ac ſi dicatur. Etiamſi ita ſe res habeat, ſignificatum eius idem eſt,
quod מכל מקום ſicut declarabo in dictione מקים Et in
Thargum Hieroſolimitano quod reſpondet huic hebræo
Eſther 2. Et placuit res in oculis regis & fecit ſic, ita legitur ויעבד הכי
Similẽ uim ſignificandi habet omne כן quod in Iob, pro-
uerb. & pſalmis legitur. uideturq́ mihi compoſitum eſſe
ex מן היך & דין uide in Thargum.

HAlalu] Qui ſunt iſti? Idem ualet quod האלה qua forma etiam in fæmi. genere uſurpatur ut, Lucernæ

השוה לזכרים ולנקבות ׃

תילים פ"א **הלואי** לו עמי שומע לי תרגום הלואי דעמי שמיע לי ושאר לו מתורגמן לואי עיין בשרשו ובלשון אשכנז ווער וואלט ובלעז דיאו וואלישי

הלכה הלכה למשה מסיני והלכה כפלוני וכן הרבה והוא ענין משפט ודת וכן תרגום
אסתר א' של כמשפט הזה כהלכתא הדין והשתיה כדת ושקיותא כהלכתא ובלשון אשכנז ליץ ובלעז ליצייון ׃

הלז כדברי רבותינו זכרונם לברכה להלז הוא אומר כך וכך מה להלז כך את כאן כך וגומר ענינו כמו שם או שמה ונראה לי שאין לשמש בו רק עם למד השמוש בלשון אשכנז דורט ובלעז לי או לה ׃

הין הן רב הן מעט זכרתיו בשורש בין ׃

שמואל א' יב **הנאה** יש הנאה שהי הנאת ממון כמו אשר לא יועילו
ירמיה כ"ג דלית בהון הנאה והועל לא יועילו ׃ ואהבה לא
ראשית ל"ז יהבון ותרגום מה בצע ׃ מה ממון ניתהני ׃ ויש להנאת
ירמיה ל"א הגות כמו ושבתי ערבה לי ׃ ושבתי הנהני ׃ מלא כח
קהלת ד' בחת מלא חפני מיכלא בהניית נפש ׃ בלשון אשכנז זאנפט או גוץ ובלעז כון פרו או אוטילו ׃

הני מילי פירוש אלו הדברים והוראתם כהוראת מה שנהגו הרמב"ם במה דברים אמורים וכולי

istæ,pro אלה quod commune est masculis & fœminis.

Psal.81. HAluai] Vtinam populus meus audiret me: Thargum, הלואי דעמי reliqua autem לו in Thargum redduntur per לואי uide in radice sua Germanicè vuer vuolt, Italicè kiuuolescho.Latine utinam.

HAlacha] Apud Rabinos legitur Halacha Mosi (tradita est) de Synai, Halacha est sicut ille dixit, Cuius usus admodũ frequẽs est, Hoc uocabulũ iudiciũ siue morẽ consuetudinẽ & legẽ significat unde & Thargũ quod respõdet locutioni hebrææ כמשפט הזה ,est, כהלכתא הדין
Esther. 4. Et in Esther ubi Textus hebraicus dicit והשתיה כדת Tharg. habet ושקיותא כהלכתא,Italicè lection,Germanicè ein leer.

HAlan] Rabbini dicunt,Alibi dicit taliter & taliter Item,Id quod alibi sic est, idem & in hoc loco ita est. Significatio eius idem est quod שם uel שמה ibi, illic Neq; uidetur mihi usurpandum esse absq; Lamed litera seruili Germanicè,dort, Italicè Li uel La.

HEn] Siue multum siue parum sit, Memini eius in radice הין.

HAnaah] Aliquando utilitatẽ significat quæ prouenit ex diuitijs.ut, Quæ prodesse non poterũt: Targ.
1.Sam.12. in quibus nulla est utilitas,Item.Et nulla utilitate prosunt,
Hiere.23. Tharg. והנאה לא יהנין Item Tharg.quod respondet huic hebræo מה בצע id est,quę utilitas,est,Quas diuitias in utilitatem nostrã capiemus &c. Interdũ uero הנאה corporis uo-
Gen.37. luptatẽ significat.ut, Et somnus meus dulcis fuit mihi: ibi Tharg.habet ושנתי הנאני id est. Et somnus meus oblectauit
Hiere.31. me,seu iucundus mihi fuit,Melior est pugillus plenus cũ requie:Tharg. Melior est uiro pugillus plenus cibo cum
Eccles.4. uoluptate animæ, &c. Germanicè sanfft uel nutz Italicè bon pru uel utilo.

HAne Mille] Expositio, Hæc uerba, Significatio eorum similis est modo loquẽdi quo subinde Rambam uti solet cum dicit במה דברים אמורים.

הונגר מואב והגריים תרגום מואב והונגראי היא
מדינת אונגריאה ובלשא אונגרן ולבד
נוהגים אבתנו לקרא ליושביה הגריים והמדינה מדינת הגר
אבל מלחמה עם ההגראים שבדברי הימים הם ישמעאים ד״ה א׳ ה׳
ונקראו כן בעבור שבאו מן הגר ונקראו גם כן קדרים כי
קדר הוא בן ישמעא שנאמר בכור ישמעא נביות וקדר ׃ בראשית כ״ה

הנדיא מהודו ועד כוש תרגום מהנדיא רבא וכו׳ אסתר א׳
וכן ארץ החוילה תרגם יונתן ארעא הנדיא בראשית ב׳
וכן נקרא בלשון לעז אינדיאה ׃

העדר בספרים חצונים בהגו זאת המלה באמרם
ההויה וההעדר פירוש כל מה שנברא יחסר
על דרך כל הוה נפסד וקורין גם כן המיתה העדר ׃ וכן
נוהגין לכתוב בתנאי החתונים על דבר ההעדר דהיינו
שאם ימות הוא או היא וגו׳ וכלם מלשון איש לא נעדר ישעיה מ׳

הפסד זה השורש לא נמצא במקרא גם לא
בתרגום רק במקום אחד תרע לאמים תהלים מ״ד
ותשלחם תרגום תברתא לאמיא ופסדתינון והוא מלשון
ערבי ממש קורין לאבידה פסידה ורז״ל שמשו בו הרבה
כבנין הפעיל הפסיד מפסיד וכו׳ והשם הפסד מצוה כנגד
שברה וכולי והוא ענין אבוד בלשון אשכנז ור לושט
ובלעז פירדטה ׃

הפקר עיין בשורש פקר ׃

היקש בדברי רז״ל אין משיבין על ההקש וכן אמרו
מקיש עברי לעבריה הוא לשון השואה
בלשון אשכנז גלייכן ובלעז אין גוואל ׃

Psal. 83. HVngar] Moab & Hagrim: Thargum, Moab & Hungrae, Regio est Vngaria. Hinc est quod nos solemus uocare habitatores eius, Hagrim, & ipsam prouinciam siue regionem, Regionem Hagar, Verùm Hagrim
1. Paral. 5. cum quibus bellum factum est, ut legitur in paral. sunt Ismaëlitæ qui sic appellati fuerunt, eò quòd originem duxerunt ab Hagar qui & alio nomine kedarim nominabantur, quod hoc nomine kedar & ipse Ismaël uocaretur
Gen. 25. sicut dicitur, Primogenitus Ismaël Nebaioht & kedar.

Esther. 1. HIndia] Ab Hodu usque ad Chus: ibi Thargum habet, ab India magna &c, Similiter & Terram Ha-
Gen. 2. uilah Thargum Hierosolymitanũ Terram Indiam transfert, eodem nomine & à Germanis uocatur.

HEedar] In libris prophanis uti solẽt hac uoce cum dicunt ההויה והעדר Existentia & priuatio, Id est, quicquid creatum est deficiet, quo sensu dictum est & illud, Omne quod est, corrumpitur. Inde est quod mortẽ העדר uocant, sic etenim solent scribere in literis sponsalibus על דבר ההעדר, hoc est, quod si uel ipse uel ipsa morietur, &c. omnia desumpta sunt ab illo Esaiæ cap. 40. אים לא נעדר.

HEphsed] Hæc radix non inuenitur in biblia neque in Thargum nisi in uno loco tantum. ut, Contriuisti
Psal. 44. populos & eiecisti eos, Estque plane uocabulum arabicum. Qui perditionem siue rem perditam, uel iacturã & damnum פסידה nominant. Rabbini multum utuntur eo in coniugatione Hiphil, dicendo, מפסיד הפסיד Inde & nomen deducunt הפסד cuius usus est in Pirke Auoth. ut, Confer iacturã præcepti cum mercede sua. Significatio eius est perditio siue damnũ, Germanicè uerlust, Italicè perdeta.

HEphkar] quere in radice פקר.

HEkesch] Apud Rabb. legitur, Nõ argumentantur cõtra collationẽ. Itẽ. Confert Hebręũ ad hebręã. uocabulũ hoc, collationẽ significat, Germa. gleichẽ Italicè Inguual

neque

וְאֵין לוֹ דוֹמֶה בַּמִּקְרָא רַ״ח רש״י פֵּירֵשׁ וַיִּקֶשׁ דְּבַר אִישׁ יְהוּדָה לְשׁוֹן הַשְׁוָאָה וְכֵן הִתְקוֹשְׁשׁוּ וָקֹשׁוּ ׃ הַשְׁווּ דַּעְתְּכֶם וְכֵן יֵשׁ סֵפֶר בְּהִגָּיוֹן הַנִּקְרָא סֵפֶר הַהֶקֵּשׁ שֶׁהוּא מְבָאֵר הַהֶקֵּשִׁים וְאֵינוֹ מִמְּלַאכְתִּי ׃ צפניה ב׳

הֲרֵי שִׁמּוּשׁוֹ בְּדִבְרֵי רז״ל בִּמְקוֹם הֲלֹא כְּמוֹ הֲרֵי זֶה מִשְׁנַת הֲרֵי אָנוּ וּבָנֵינוּ וְהַהֵא נְקוּדָה בַּחֲטַף פַּתַּח וְהָרֵישׁ בְּצֵרֵי ובלא״ וֶר וואר ובלעז פיר צירטה ׃

הִרְהֵר בְּדִבְרֵי רז״ל וְלֹא הִרְהֵר אַחֲרֵי מִדּוֹתַי לֹא הִרְהַרְתִּי בַּיּוֹם וְכֵן כָּל בִּנְיַן הַפָּעִיל וְהַשֵּׁם הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה קָשִׁים מֵעֲבֵרָה לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה תַּרְגּוּם וְדַע שַׂרְעַפַּי ׃ וְדַע הִרְהוּרַי וּבְדָנִיֵּאל הִרְהוּרַי עַל מִשְׁכְּבִי ׃ בלשון אשכנז גידנקן ובלעז פינשיר ׃ תילים קל״ט דניאל ב׳

הֶרֶת בְּדִבְרֵי רז״ל כְּהֶרֶת עַיִן פֵּירוּשׁ כְּרֶגַע וְהוּא בְּלָקַח מִלְּשׁוֹן רִפְרוּת שֶׁהָאָדָם מְרַפְרֵת בְּעֵינוֹ רוֹצֶה לוֹמַר סוֹגֵר וּפוֹתֵחַ סוֹגֵר וּפוֹתֵחַ בלא״ בליצלט וְעִקָּרוֹ מִלְּשׁוֹן רִפְיוֹן שָׁרְשׁוֹ רָפָה וְהַהֵא נוֹסֶפֶת עַל מִשְׁקַל הֶחֵשׁ ובלשון אשכנז אויגן פליק ובלעז באטר דיאוקיו ׃

הַרְשָׁאָה תִּמְצָא בְּשׁוֹרֶשׁ רָשָׁה ׃

הוֹשַׁעְנָא אֲגוּדַת עַרְבֵי נַחַל שֶׁנּוֹטְלִין בְּחַג הַסֻּכּוֹת קוֹרִיין הוֹשַׁעְנוֹת לְפִי שֶׁצּוֹעֲקִים עֲלֵיהֶם הוֹשַׁעְנָא רוֹצֶה לוֹמַר הוֹשִׁיעָה נָּא וְהִרְכִּיבוּ שְׁתֵּי הַמִּלּוֹת יַחַד לְקַצֵּר וְאָמְרוּ הוֹשַׁעְנָא ׃ וּבְפָסוּק

Nec uſpiam in Biblia inuenitur in hac ſignificatione, niſi quod Rabbi Schelomo illud Zephaniæ 2. cap. התקוששו וקושו exponit per הקשו מעשיכם id eſt, Conferte opera ueſtra. Eſt item & liber in Dialectica, qui uocatur ספר הקש eô quòd explicat artificiũ argumentandi, de quo hic diſſerere non eſt mei inſtituti.

HAre] Rabbini uti ſolent pro הלא id eſt, nunquid, certè. ut, Nũquid, uel certè iſte laude dignus eſt? Itẽ, Nonne nos & filij noſtri? Et He legitur cum pathah & Reſch cum Zere, Germanicè für vuar, Italicè per certo.

HIrhar] Apud Rabbinos legitur, Non cogitauerunt poſt mores meos. Item, Non cogitaui in die: Et quicquid ab eo uerbo uenit in Coniugatione Hiphil uſurpatur. Inde & nomen deriuatur. ut, Cogitationes de tranſgreſsione grauiores ſunt ipſa tranſgreſsione: Vocabulũ hoc, cogitationem ſignificat. Vnde Tharg. quod reſpon-

Pſal. 139. det huic loco, Cognoſce cogitationes meas, eſt, ודע הרהורי Et in Daniele legitur, cap. 2. Cogitationes meæ ſuper lectũ meũ. Germanicè gedanck, Italicè pinſchir.

HEreph] Apud Rabinos legitur, Quaſi ictus oculi, hoc eſt, ſubitò. Eſtq; deductum à uoce רפרוף quod ictum ſignificat, quòd homo quodammodo icere uideatur oculum ſuum: uult dicere, claudit & aperit, & iterum claudit & aperit, Germanicè plitzelet, Atq; primitiuum eius unde originem trahit, eſt רפיון cuius Radix eſt רפה Eſtq; He ſuperadditum, iuxta formam dictionis הקש Germanicè augenblick, Italicè pater deokijo.

HARSCHAAH] Inuenies in Radice ירשה

HOſchaana] Faſciculi ſalicum torrentis quos tollunt in feſto Tabernaculorum uocantur Hoſchaenoth, eô q clamant ſuper ipſis הושענא id eſt, הושיע נא ſaluũ fac, obſecro, ſolent aũt ita duas dictiões cõponere breuitatis cauſa, dicẽdo הושענא. & in Verſu, ubi textus Hebr. dicit,

M Eſt

אסתר ג׳ ישבו עם אחד תרגום ירושלמי ועבדין להון הושעבא וכו׳ עד והדרין בהושעבא ׃

תילים קי״ג משלי ח׳ **השתא** מעתה ועד עולם מהשתא ועד עלמא ועתה בנים והשתא בניא וכן הרבה באמות

התר אסור והתר וכולי בת יתרו מי התיר לך והשם אסור והתר זה כנגד זה כל דבר שיש בו עון ועונש לעשותו בקרא אסור וכשאין בו עון בקרא מותר בלשון אשכנז דר לאבט ואין משמשין בו אלא בהפעיל גם בהפעל הותרו בו לבא בקהל ועוד אדבר בו בשרש שרה ׃

התראה בעדים ובהתראה מעיד ומתרה בך לשון אזהרה ואין משמשין בו רק בהפעיל ולפי שאין מתרין באדם אלא בפני עדים לכך לא בא לשון התראה בפסוק אלא בלשון עדות כמו העדותי בכם העיד דברים ד׳ בנו האיש ותרגום בלשון סהדותא דוח ותמיצא ׃ בראשית מ״ג

נשלם אות ההא
יה ישרא ברוך יהא

ודאי דבר שאין בו ספק בקרא ודאי כמו שאמר החכם אין ודאי שאין בו ספק הבראה ספק שאין בו ודאי כמו המות בלא״ גיוויס ובלעז צירטו ׃

ודוי לשון ודוי שרשו ידה והוא כמו הודאה אלא שלשון הודאה נופל גם כן על לשון שבח והלל לשם יתברך שמו

Esther.3. Est populus unus. Tharg. Hierosolymitanum habet, Et fatiunt sibi Hoschaena, &c. usque ad istum Versum, Et circũeunt cum Hoschaena.

Psal.113. *Prou.8.* HAschta] Amodo & usque in seculum. Thargum. מהשתא ועד עלמא Item, Et nunc filij. Thargum והשתא בניא Et in hunc modum crebrò usurpatur in Iob, Prouerb. & Psalmis.

HEther] Prohibitum & licitũ, &c. Filiam Ietro quis permisit tibi? Inde & nomen uenit אסיר והתר quæ inter se sunt opposita. Omnis siquidem res unde peccatum & pœna redit ad eum qui facit eam, uocatur אסיר secus uerò מותר appellatur, Germanicè erlaubt. Neque uti eo solent, prætereque in Coniugat. Hitphil & Hophal. ut, Permissi fuerũt intrare in cœtũ. & iterũ loquar de eo in Rad. פרם.

HAthraah] Cum testibus & præmonitione. Item, Protestor & præmoneo te. idem ualet quod אזהרה id est. præmonitio, tantum usurpant in Coniugatione Hiphil. Et quia non protestantur homines, nisi adhibitis testibus, hinc est quod hæc phrasis loquendi, qua admonentur homines, non fit in scriptura, nisi per protestationem, ut, Cõtestatus sum contra uos hodie cœlũ & terram, &c. Item, Contestando contestatus est nos uir ille. ibi Thargũ habet uocabulum אסהדותא quære & inuenies.

Deut.4, *Gen.42.*

FINIT HE, ET INCIPIT litera Vau.

VAdai] Res, de qua nullum est dubium, uocatur ודאי Vadai, sicut sapiens quidam dicit, Nihil est tam certũ, de quo nullũ adeò sit dubiũ quod tamen apparet esse dubium, quum tamen reuera nullum sit dubium, ueluti mors.

|germ. gewiss, ital. certo.

VIdui] Radix huius uocabuli est ידה idemque ualet quod הודאה id est, cõfessio, siue gratiarũactio, nisi quod הודאה usurpat̃, ubi prædicat̃ & collaudat̃ deus benedictus

והודוי לא נופל רק על הודאת חטא ועון · ובאים מהם פעלים אבל מלשון הודאה לא יבא רק בהפעיל כמו הודו לה׳ ומודה ועוזב ומלשון ודוי לא יבא רק בהתפעל לבדו כמו והתודה אשר חטא והתודו את חטאתם בלשון אשכנז ביחטעבן או בייכטן ובלעז קונפיסר ׃ — תילים ק״ה / משלי כ״ח / ויקרא ה׳ / במדבר ה׳

ווי אוי לך מואב ווי לך וכן הוי חכמים ווי דחכימיי וכן אהה בתי ווי ברתי וכן הה ליום מן קדם יומא וכלם כתיבין בשתי ואוין וכן רוב המלות שמתחילים בויו שרשית כדי להפריש בינם ובין ויו השמוש כמו וורד וותיק ודומיהם — במדבר כ״א / שופטים י״ב / יחזקאל ל׳

ויטרי מחזור ויטרי שמעתי שהוא פוסק אחד שחבר חכם אחד מעיר ויטר והיא בצרפת כמו שנקרא ספר הראקינאט על שם מחברו רבי מנחם מראקינאט וכן הצורבר שבו חדושים על הסמ״ק פירוש ספר מצות קטן · והמחבר היה מעיר צורך ׃

וילון הוא כמו יריעה או מסך ואולי הוא מלשון רומי שקורין לפרוכת ווילום ׃

ולד אין לה ולד בשתי קמצין ואחד לא היה לה ולד הלמד בסגול · ובשרשים הנדפסים בוויניציאה יש טעות בשורש ילד עיין שם ובגמרא אמרו הרבוי בלשון רבות ולדות ׃ — בראשית י״א / שמואל ב׳ ו׳

וורד וללקוט שושנים תרגום דימצבב ורדים ומזה נקראו החוטין הבקין — שיר ו׳

ויודו uerò ubi confeſsio fit peccati & iniquitatis. Ab eis & uerba deducuntur: ſed הודאה non niſi in Coniugatione
Pſal.105. Hiphil uenit. ut, Confitemini Domino. Item, Qui autem
Prou.28. confitet̃ & deſerit, &c. ויודו uerò tantum in Coniugat.
Leuit.5 Hithpael uſurpatur. ut, והתודה id eſt, Et cõfitebitur, &c., Itẽ,
Num.5. Confitebuntur igitur peccatum ſuum, &c. Germanicè bekennen, uel Beichten, Italicè confeſſer.

VAi] Væ tibi Moab. Thargum ווי לך Væ tibi. Itẽ,
Num.21. Væ ſapientes. Thargum, ווי דחכימי Item, Heu filia
Eſa.5. mea. Tharg. ווי ברתי Item, Væ diei. Thargum, Væ à præ-
Iudic.12. ſentia diei. Omnia ſcribuntur cum duplici Vau, quemad
Ezech.3. modum & multæ dictiones, quæ incipiunt à Vau radicali. id quod fit differentiæ cauſſa, ut poſsint diſcerni ab his, quæ incipiunt à Vau ſeruili. ut, ותיק וירד & ſimilia.

VItri] Machſor Vitri, Audiui Poſek unum eſſe, quẽ compoſuit ſapiens quidam de ciuitate Vitar, quæ eſt in Gallia, ſicut & liber Rakenat ab authore ſuo Rabbi Menahem, qui ex Rakenat oriundus fuit, nomen accepit. Simili modo et Liber qui Zurcher uocatur, in quo tractantur noua quædam ſuper librum Haſmak, id eſt, Super librum paruum præceptorum, ab authore ſuo qui inde natus fuit, nomen ſortitus eſt.

VIlon] idem ſignificat quod פרכת aut מסך operimentum, aut uelamen. Et fortaſsis eſt uocabulũ Latinum, Nam Latini לפרכת uelum uocant.

Gen.11. VAlad] Nec erat illi proles. ſcribitur cum duobus Ka
2.Sam.6. mez, ſed in iſto loco, Non fuit ei filius, Lamed cum Sægol punctat̃. Et in lib. Radicũ Venetijs impreſſo, error eſt circa Radicem ילד In Gomora uſurpant in plurali fœminino, dicentes, וולדות & non וולדים.

Cant.6 VAered] Ad colligendum roſas. Thargum, Sicut uir, qui colligit roſas. Hinc eſt, quòd tenuiſsimæ

שבצואר העוף ורדין לפי שהם מלאים דם ודומין באדמומית כוורד בלשון אשכנז רוז ובלעז רוכה ויש אומרים שהשושנה היא פרח לבן והוא בלא״ז לילג ובלעז ליליין ונקראת שושנה לפי שהיא תמיד של ששה עלים וחבצלת היא בלשון אשכנז רוז · אך קשה לי על כשושנה בין החוחים והליליין איננו בין החוחים ׃ שיר ב׳

וושט קנה וושט הוושט הוא מה שאצל הקנה שבו נכנסין כל מיני מאכל ומשתה ויש אומרים שנקרא וושט בעבור שהוא מלוכלך ובזוי מלשון ויבז עשו תרגום ושט וזה טעות גמורה כי וי״ו של ושט היא שמושית ששרשו שאט מן כשאט בנפש והוי״ו של וושט היא שרשית ולא ידעתי שמו בלשון אשכנז גם בלעז בראשית כ״ה / יחזקאל כ״ה

וותיק כדברי רבותינו זכרונם לברכה מנהג ותיקין וכן בנים ותיקין · ובערוך פירוש ותיק תלמיד ותיק ותמהתי בפירושו זה כי לא חדש בו דבר אבל רש״י פירש ותיקים אנשים צדיקים שמחבבין המצוה וראיתי שכתוב גם כן הקדוש ברוך הוא ותיק · וכן אחת מסליחות יום הכפורים מתחלת ותיק וחסיד ׃ [illegible]

וותר כדברי רבותינו זכרונם לברכה קורין למי שמפזר מעותיו יותר מדאי ותרן ובלשון עברי נקרא שוע שנאמר ולכילי לא יאמר שוע כך פירש הרד״ק ונראה לי כי יש הפרש ביניהם כי נקרא ותרן מי שמפזר מעותיו באכילה ובשתיה וכדומה לזה והיא מדה רעה ׃ ישעיה ל״ב

uænulæ quæ ſunt in collo auis Veradin appellantur, eò quòd ſunt refertæ ſanguine: & ſimiles ſunt propter rubedinem roſæ. Germanicè Ros, Italicè roſa. Sunt porrò qui dicunt שושנה florem eſſe candidum, qui à Germanis Gilge, & ab Italis Lilio uocatur, uocariq; שושנה eò quòd ſemper habet ſex folia. Et quidē חבצלת alias id eſt quod in Germanica lingua ein Ros uocatur. Sed certè difficultatem mihi parit illud Cant. 2. Sicut roſa inter ſpinas, &c. quū tamen lilium non creſcat inter ſpinas,

VEſchet] Fiſtula Cibalis. Veſchet fiſtula eſt cibalis per quā tranſit cibus & potus, Et ſunt qui dicūt quod uocet Veſchet, eò quòd ſit inquinata & cōtempta. Et quòd
Gen. 25. ſit uox deſumpta ex illo loco ſcripturæ, Et contempſit Eſau. ubi Thargum habet ושט ſed hoc planè error eſt: ~~nam~~ Nam uau in ושט eſt litera ſeruilis, cuius Radix eſt שאט ſicut uſurpatur etiam Ezechiel. 36. Vau autem in ושט eſt radicalis litera: neq; ſcio ipſe quo nomine uocatur uel in Germanica, uel in Italica lingua.

VAthak] Apud Rabbinos legitur, Conſuetudo eſt doctorum, ſiue peritorum. Item, Filij periti. Author Aruch Thalmudici exponit תלמיד ותיק Sed miror ego de hac eius expoſitione quum nihil noui adferat. Veruntamen Rabbi Schelomo exponit ותיקים uiros iuſtos, qui amant preceptū. Appellant item & Deum ipſum hoc nomine ותיק Eſt item & una orationū, quas Iudæi סליחות nominant, quamq; orant in feſto Expiationis, quæ incipit, ותיק וחסיד.

VAthar] Vocāt eum, qui dilapidat nummos ſuos, plus nimio ותרן id eſt, prodigus. & talis in He-
Eſa. 32. bræa lingua נדיב uocatur. ut, Neq; parcus dicetur prodigus, & ſic explicat Rabbi Dauid Kimhi. Ego autem dico q̄ ſit differentia inter ea. Nam ותרן uocat̄, qui nimia cōmeſſatione & potatione ſua diſsipat, quod eſt mala cōſuetudo.

Sed

אֲבָל שׁוֹעַ הוּא אָדָם נִכְבָּד שְׁבוּתוֹ מֵעוֹתָיו לִדְבָרִים רְאוּיִים וְיוֹתֵר מִמַּה שֶּׁרָאוּי לוֹ וְהִיא מִדָּה טוֹבָה וְהוּא יוֹתֵר מְשֻׁבָּח מִן הַנָּדִיב ׃

נשלמה אות הויו ׃ בעזר הטוב לקוויו ׃
אות הזיין

זִיז בְּדִבְרֵי רז"ל לֹא זַז מִשָּׁם עִנְיָן תְּנוּעָה וּמִזֶּה נִקְרְאוּ הַחַיּוֹת זִיז לְפִי שֶׁהֵם זָזִים וְנָעִים תָּמִיד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְזִיז שָׂדַי ׃ תילים נ׳

זֶבֶל נִקְרָא הַצּוֹאָה וְהָרְעִי זֶבֶל תַּרְגּוּם כְּדוֹמֶן עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה ׳ כְּזֶבֶל עַל אַפֵּי חַקְלָא וּבִלְשׁוֹן אשכנז דרעק ובלעז מירדה ׃ מלכים ב׳ ט׳

זֹהַם נִקְרָא הַזֵּיעַ וְהַשִּׁכְבוֹת זוּהֲמָא מִלְּשׁוֹן וְזִהֲמַתּוּ חַיָּתוֹ לָחֶם ׳ וְהַתּוֹאַר מְזוּהָם וְעוֹד אֶזְכְּרֶנּוּ בְּשׁוֹרֶשׁ לְכְלֵךְ בִּלְשׁוֹן אשכנז אונלושט ובלעז דיזוטלו ׃ איוב ל׳ו

זוּג סְתָם זוּג הוּא שְׁנַיִם כְּתַרְגּוּם שֶׁל צֶמֶד פְּרָדִים ׳ זוּג כּוּדְנְוָן וְהוּא נֶקוּד בְּחוֹלֶם זוֹג וְהוּא לְשׁוֹן יָוָן מַמָּשׁ בִּלְשׁוֹן אשכנז פָּאר וכן בלעז פארו ׃ מלכים ב׳ ה׳

זוֹג בְּשׁוּרֶק הוּא הַפַּעֲמוֹן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַה שֶּׁבַּחוּץ נִקְרָא זוֹג וְהַפְּנִימִי נִקְרָא עִנְבָּל בלא"ש על ובלעז האמפבילו אֲבָל פַּעֲמוֹן זָהָב וְרִמּוֹן ׳ תַּרְגּוּם זַגָּא דְדַהֲבָא וּכְרִכּוּי פַּעֲמוֹנֵי זָהָב ׳ זַגִּין דְדַהֲבָא ׃ שמות כ׳ח שמות כ׳ח

זוּז רֶבַע שֶׁקֶל כֶּסֶף ׳ תַּרְגּוּם זוּזָא חַד דְּכַסְפָּא וּכְבָר כָּתַבְתִּי כִּי דִּינַר וְזוּז אֶחָד הוּא אֶלָּא שֶׁזּוּז הוּא שֶׁל כֶּסֶף וְהַדִּינַר שֶׁל זָהָב ׳ וְאַרְבַּע שמואל א׳ ט׳

Sed מפש homo est uenerabilis qui exponit pecuniã suam pro rebus dignis & plus quam deceat eum id quod est bona consuetudo & talis magis laudatur quam נדיב.

FINIT VAV ET INCIPIT LItera Zain

ZAZ] Apud Rabbinos sepe legitur, Non discessit inde, Significat hæc uox motionem Hinc est, quod animalia זיז uocantur, eò quòd se iugiter agitant & mouent de loco ad locum, sicut dicitur וזיז שדי
Psal.50. עמדי id est, & ferę campestres mecum sunt.

ZEbel] Stercus & fimus זבל uocatur, unde Tharg. quod respondet huic loco. Quasi stercus super faciẽ
2.Sam.9. agri: est, כזבל &c. Germanicè, dreck, Italicè merda.

ZAham] Sudor & quod inquinat וזהמת uocatur quam uim significandi habet & in isto loco: Exe-
Iob.33. cretur uita eius panem. Inde uenit nomen formale מזוהם Sordidus, Germanicè unlust, Italicè densutalo, iterum disseram de eo in radice לכלך.

ZOg] Vbi absolute ponitur זוג par significat, unde ubi textus hebraicus dicit, Par mulorũ. Thar. habet,
2.Reg.5. זוג כודנין. Punctatur autem cum Holem זוג estq; uocabulum planè græcum, Germanicè par, idem & Italicè paro.

ZVg] Cum schurec punctatum apud sapientes pro nola siue tintinnabulo usurpatur. exterior quoque pars proprie זוג interior uerò ענבל uocatur, Germanicè Schell, Italicè Campanella. Cæterũ illud, Tintinnabulum
Exod.28. autem & malumgranatum: Thargum transtulit זגא דדהבא Et in numero plurali, Tintinnabula aurea: Thargum זגין דדהבא.
1.Sam.9. ZVz] Quarta pars Sicli argẽtei Tha. זוזא חד דכספא. Et antea scripsi quod דינר & זוז unum sint nisi quod זוז de argento דינר uero de auro dicitur, Quatuor autem

זוּדִים הֵם סֶלַע עַיֵּין בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

זוּטָא סֵדֶר עוֹלָם זוּטָא וְכֵן אֵיכָה זוּטָא וְהוּא הַהֵפֶךְ מִן רַבְּתָא פֵּירוּשׁ קָטָן ׃

דַּיִיךְ ישעיה י״ב בֹּשֶׁת בֵּית הַיַּעַר תַּרְגּוּם דַּיִין בֵּית מִקְדְּשָׁא וְכֵן כָּל בֹּשֶׁת מְתוּרְגָּם בִּלְשָׁבָא דַיִין ׳ וְכֵן עַל דברים כ״ג אָזְנֶךָ עַל דַיְיבָךְ בלשון אשכנז וואפן ובלעז ארמא ׳ רחשית מ״ט וּבְפָּסוּק גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ מְשִׁרְיַית מְזַיְּיבִין ׳ וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים ירמיה ה׳ מִזֶּה סוּסִים מְיוּזָּנִים כְּמוֹ מְזוּיָּיבִין ׃

דַּיְיוּת הַמְּזַיֵּיף מַטְבֵּעַ שֶׁל מֶלֶךְ וְהַשֵּׁם זִיוּף וְהַתּוֹאַר דַּיְיפָן פֵּירוּשׁ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נַעֲשָׂה כְּתִקּוּנוֹ נִקְרָא זִיוּף וְהוּא כְּמוֹ פָּסוּל בלא״ו ואל״ש וְכֵן בלעז פאלשו

זַכַּאי רחשית ו׳ אִישׁ צַדִּיק גְּבַר זַכַּאי וְכֵן דַּם נָקִי דַּם זַכַּאי דברים כ׳ וְהַרְבֵּים זַכָּאִים וְהַשֵּׁם בִּלְשׁוֹן רז״ל זְכוּת ישעיה ט׳ וּבְתַרְגּוּם זְכוּתָא כְּמוֹ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה תַּרְגּוּם בְּדִינָא רחשית ט״ו וּבִזְכוּתָא גַּם בְּמִשְׁקַל אַחֵר זָכוּ וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ לִצְדָקָה לִזְכוּ אֲבָל אֵין נוֹהֲגִין לְאוֹמְרוֹ בלשון אשכנז ווירדיקייט ובלעז דיבייטאטו ׃

זָכָר קָרְאוּ רז״ל לְשֵׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים אַזְכָּרוֹת וְכֵן בְּמִדְרַשׁ ע״א אַזְכָּרוֹת מִן בְּרֵאשִׁית עַד וַיְגָרֶשׁ רחבית ג׳ אֶת הָאָדָם כְּנֶגֶד ע״א סַנְהֶדְרִין וְכוּ׳ וְעוֹד אָמְרוּ אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָחָה אֶת הָאַזְכָּרוֹת וְכָתַב תַּחְתֵּיהֶן שֵׁם הַבַּעַל וְעוֹד אָמְרוּ סֵפֶר תּוֹרָה וּתְפִלִּין שֶׁכְּתָבָן מִין שׂוֹרְפִין אוֹתָם עִם אַזְכְּרוֹתֵיהֶן וּבַעֲלֵי הַמָּסוֹרֶת קָרְאוּ לָהֶן אַדְכָּרוֹת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ מוֹסַר יב״ פַּתְחִין

Zuzim ualent סלע de quo uide in radice sua.

ZVta] Seder olam Zuta. Item, Echa Zuta, significatum eius est paruum, cuius contrarium est רבתא.

Esa.22. ZAin] Ad armaturam domus saltus: Thargum, Armaturam domus sanctuarij. Et sic omne uocabulum נשק in Thargum per זין transfertur, Similiter & illud על אזנך Thargum על זינך id est, apud arma tua: Germanicè vuoffen, Italicè arma, Et in uersu, גד גדוד Tharg.

Deut.23. Gene.49. habet, Copiæ armatæ. Sunt itẽ qui exponũt in hac significatione illud Hiere.5. סוסים מיוזנים pro מזויינים id est, armati.

ZAiaph] Qui falsificat monetam regis. Inde nomen substantiuum זייפן falsarius, Expositio, omnis res quæ non rectè fit זיוף uocatur, Idemq; ualet quod פסול id est, falsum seu uitiatum, Germanicè falsch, idem & Italicè falsò.

Gene.6. ZAchai] Vir iustus: Thargum uir innocens. Item

Deut.21. Sanguinem innocentem: Thargnm דם זכאי Et In plurali numero: dicitur זכאין Inde & nomen Substantiuum deducitur quod Rabb. in usu est, זכות innocentia, in Thargum uerò dicitur זכותא ut, In iuditio & iustitia: Thargum, In iuditio & innocentia, Venit & in alia forma

Gene.15. זכו ut, Et reputauit ei in iustitiam: Thargum לזכו in innocentiam Sed non solent eo Rabbini uti, Germanicè vuirdigkeit Italicè dignitate.

ZAchar] Vocant Rabb. nomina Dei אזכרות Vnde est quod legit̃ in Midrasch.71. אדכרות id est, nomina Dei

Geue.3. inueniunt̃ à principio Geneseos, usq;. Et eiecit Dñus Adã quæ dicũt posita esse respectu.71. Sanhedrin. Itẽ, Achab rex Israël deleuit אזכרות & scripsit pro eis nomẽ Baal. Iterũ dixerunt, Liber legis & Tphillin quæ scripsit Hæreticus cõburuntur unà cũ sacris nominibus suis. Porrò autores Masoreth, uocant (ea nomina) אדכרות in lingua syriaca, ut, cum dicũt, Duodecim uocabula מיסר punctantur cum

וכל דסמיך לארברא דבותהון כמו מוסר יי ודומיהם ׃

ישעיה מ״ו **זל** הזלים זהב מכיס פירשו בו שהוא ענין זול
ששמשו בו רז״ל באמרם המעות בזול
והפירות ביוקר בלש״א וואל וייל ובלעז בון מארקאדו ׃

איכה א׳ **דלדול** ענין בזיון וזלות מלשון כל מכבדיה
משלי יב׳ הזילוה טוב נקלה ועבד לו תרגום טב
הוא דזילא ועבדי אית ליה ושם התואר למי שהוא נבזה
ומיאוס מזודלזל בלשא און ולוט ובלעז דיזווטלו ׃

קהלת ג׳ **זמן** לכל זמן ואתנה לו זמן לא במיצאו רק
נחמיה ב׳ אלו השבים ואומרים שהוא כמו עת ׃
ובאמת בראה לי שיש קצת הפרש ביניהם כי זמן הוא
כמו מועד וכן כל לשון מועד מותרגם לשון זמן כמו
דברים טז׳ מועד צאתך זמן מפקך ודומיהו אבל התרגום של עת
עדן במיצא שהם שני דברים ׃ ועוד ראיה אחרת שאומר
קהלת ג׳ הפסוק לכל זמן ועת לכל חפץ וכן ברביא עד זמן ועידן
דניאל ז׳ ואני אין בי כח לפתור ההפרש שביניהם ושמעתי שהוא
ענין פילוסופי דק מאוד ׃ וכן בלשונות הגוים יש הפרש
ביניהם ׃ זמן בלשון אשכנז ציל ובלעז טירמינו ׃ ועת
בלשון אשכנז צייט ובלעז טימפו ׃

Pathah omne item מוסר quod construitur ad אזכרה id est (ad nomen Dei) similiter pathah habet. ut, מוסר י״י & similia.

Esa.44. ZAL] Depromunt aurum ex sacculo. Interpretes exponunt. ut idem significet quod זול id est, uile, quodque parui prætij est, cuius usus est apud Rabb. cum dicunt Pecunia in uili est prætio, fructus uerò in magno sunt prætio Germanicè vuolfeil Italicè Bon marcato.

ZIlzul] Significatum eius est, contemptus & uilipensio, desumptum ab illo in Threnis cap. 1. Omnes qui honorauerant eam, uilipendunt eam, Item
Prouerb.12. Melior est despectus, & qui sui ipsius est seruus, &c. Thar. טב הוי זליל &c. Inde & nomen adiectiuum uenit quod despectum & execrabilem significat nempe מזולזל Germanicè unflat.

Eccle.1. ZEman] Omnibus est tempus. Et constitui ei tempus.
Nehe.1. Inuenitur tantum in istis duobus locis, dicuntque idem ualere quod עת tempus. Et planè uidetur mihi, quod sit nonnihil discriminis inter ea, Nam זמן idem est quod מועד id est, tempus statutum. Vnde & ubique מועד in
Deut.16. Thargum per זמן redditur, ut Tempus egressionis tuæ: Thargum זמן מפקך & similia, Verum Thargum quod respondet uoculæ עת, est, עדן Consequitur ergo iam diuersas res esse, id quod etiam alio argumento probatur
Eccles.3. eo nempe quod scriptura dicit. Omnibus est tempus & suam oportunitatem habet quæcunque res &c. item illo Da-
Daniel.7. nielis, Vsque ad tempus, & tempus. Ego tamen non possum explicare in quo differant, audiui enim quod sit negotium philosophicum ualde subtile. Et quod in linguis aliarum gentium extet differentia inter ea, ita ut זמן sit quod Germani zyl Itali termino uocant. עת uero quod à Germanis zeyt ab Italis tempo uocatur.

שמות ל"ד **זמן** והיה נכון לבקר והוי זמין לצפרא היו
שמות י"ט נכונים הוו זמינין וכן כל לישנא
קדוש שפתרונו בלשון הכנה מתורגם בלישנא זמון כמו
יהושע ז' קדש את העם ואמרת התקדשו · זמן ית עמא ותימר
אזדמנו ודומיהם רבים · וכן כל לשון קריאת האדם
מלכים א' א' לסעודה מתורגם בלשון זמון כמו ואת שלמה אחיו לא
אסתר ה' קרא לא זמן אני קרוא לה אנא מזמין לה יאכלו
שמואל א' ט' הקרואים יאכלון זמיניא בלשון אשכנז גילאדן ובלעז
קונוויטאטו וכן שמשו רז"ל במי שקורא חבירו לדין ·
באמרם המזמין את חבירו לדין והשם הזמנה
ועוד שמשו בזה בשלשה שאכלו בקראו
מזומן וכמו שעשרה בקראים מנין לענין תפלה וקדשה
כך שלשה בקראים זמון לענין ברכת המזון ואין זמון
תהלים ל"ד פחות משלשה ולוקחין סמך מן גדלו ליי' אתי שאחד
אומר לשנים גדלו הרי שלשה ׃

זקת עץ של תליה מתורגם בשלש לשונות צליבא
· קיסא · זקיפא · אונקלוס ויונתן תרגמו את
כלם בלישנא צליבא ובתרגום הראשון דאסתר מתורגמים
עזרא ו' קיסא · ובתרגום שני זקיפא · וכן בעזרא וזקיף יתמחא
עלוהי בלשון אשכנז גאלגן ובלעז פורקא ׃

זקק את בהמה וחיה בזקקין לשאינן מינן וכן
אשה הזקוקה ליבם פירוש בערוך לשון
קשירה בלי ראיה ואני מצאתי בתרגום ירושלמי
בראשית ל'ל ומתי אעשה גם אנכי לביתי ואני זקוק לפרנסא בביי
ואינשי ביתי הוא לשון צריך.

Exod.34. ZEman] Et esto paratus mane: Thargum והוה זמין
Exod.19. לצפרה Item, Estote parati: Tharg. הוו זמינין Similiter
omne uocabulum קדוש quod præparationem significat
in Thargum per זמין transfertur. ut, Sanctifica populum
istum & dices sancti estote: Thargum, Præpara populum
istum & dices parati estote, & similia multa. Item, Omnis
inuitatio hominis ad conuiuium uenit appellatione זמין.
1.Reg.1. ut, Atque Salomonem fratrem suum nõ uocauit. Thargum
Esther.5. non inuitauit. Item, Ego uocatus sum ad eam. Thargum
1.Sam.9. ego inuitatus sum ad eam. Comedunt uocati, Thargum
inuitati, Germanicè geladen. Italicè conuiuado. Similiter
usurpant & Rabbini cum mentionem faciunt de eo qui
uocat sodalem suum in iudicium, dicentes. Qui citat proxi
mum suum. Inde & nomen uenit הזמנה citatio, Iterum
usurpant in hunc modum. Tres qui conuiuantur uocan-
tur מזומנין Quemadmodum enim Decem qui ad orandum
& sanctificandum conueniunt מנין uocantur, Sic tres
qui in conuiuio benedicunt (quam benedictionem hebręi
ברכת המזון nominant) זימון appellantur, non autem pau-
ciores quam tres esse debent. Et locus unde sibi subsidium
Psal.34. quærunt est iste, Magnificate Dominum mecum, unus
enim, inquiũt, dicit ad duos, magnificate: ecce ita sunt tres.

ZAkaph] Lignũ suspendij: in Tharg. reddit tribus
uocabulis צליבה, קיסה & זקיפה Onkelus & Ionathan o-
mnia reddunt uoce צליבה & in Tharg. primo super Esther
ponitur קיסה in 2. uerò זקיפה similiter & in Ezra ut זקיפה
Ezre 6. יתמחה עלוהי Germa. ein galg, Italicè furca.

ZAkak] apud Rabbinos legitur, Iumenta & bestię
coiuerunt cum his que non erant sui generis. Item,
Mulier coiuit cũ affini. Author Aruch exponit per קמירה
quod copulationem significat, non tamen probat per ad-
ductum exemplum. Ego tamen inueni in Thargum Hie-
rosolymitano hunc uersum. Quando curabo etiã ego do-
Gene.31. mũ meã? Ego necesse habeo ut prospitiam filijs meis & fa-
miliaribus meis: ubi idem significat quod זריך id est
necesse

וכן בדברי רז״ל הוזכה לומר כך וכך פירוש הוצרך ׃

זקוד אדם קורא לאבי אביו או לאבי אמו זקני ולאם אביו או לאם אמו זקנתי ׃

NB
Omissa la versione

זריז אדם שיש לו לב חזק ואינו ירא משום אדם רוצה לומר שהוא הפך מן איש הירא ורך
בראשית יד הלבב קורין לו זריז ונראה לי שהוא בלקח מן וירק את חניכיו תרגום וזריז וכן חמושים וחלוצים כלן מתורגמין
איוב מ׳ בלשון זריז וכן אזור נא כגבר חלציך ׳ זריז כדון כגבר ׃

זרוז הרבה שמשו רבותינו זל בזה בלשון אזהרה כאמרם מזרזין את האדם בשעת מעשה ׳ וכן אין מזרזין אלא למזורזין ודומיהם רבים בלשון אזהרה בלא גיווארנט ובלעז אוויצטו או סוליציטו ׃

זרת אמרו רבותינו זכרונם לברכה שהוא מדה של חצי אמה של ששה טפחים והלועזים פותרים זרת פאלמו בלעז ואנחנו פותרים אותו דו״ים איל
שופטים ג׳ ורשי פירש כן גומד ארכו דשופטים דומאלבה בלשון אשכנז ובלעז גשקורטא עד כאן לשונו ועיין בשרשי קמחי בשורש זרת ושפח וקורין גם כן לאצבע קטנה זרת ופירש בערוך לפי שבו מודדין הקטרת עיין בשרש אצבע וקבלתי מפי אדוני אבי הראש זל שנקרא זערת תרגו׳ של קטן זעיר ונבלעה העין כמו שנמצאה מובלעת במקומות אחרים ׃

necesse est, opus habeo, qua in significatione etiam apud Rabbinos usurpatur, ut quum dicunt, Necesse est dicere taliter & taliter, hoc est, הוכרח necesse est, oportet.

HAraz] Hominē cui est cor forte, quiq; nō timet ullum hominem, Hoc est, qui opponitur ei, qui est pusillanimis, eum uocant זריז Et uidetur desumptum ab
Gen. 14. illo, Et expediuit exercitatos adolescentes suos. ubi Thar. habet וזריז Et accinxit. Item, Ascenderunt armati. Tharg. וחלוצים id est, accincti armis. omnia illa exponuntur per זריז id est, armare, accingere. Huiusmodi est, Accinge
Iob. 38. nunc quasi uir lumbos tuos. ibi Thargum dicit זריז &c.

HAraz] Sæpe utuntur Rabbini hoc uocabulo pro admonitione. ut, quum dicunt, Admonent hominē in hora operis: Item, Non admonent nisi eos, qui se admonere sinunt. & similia multa: quæ significant admonitionē Germanicè gevuarnet, Italicè Auisato, uel sollicito.

HEreth] Dicunt Rabbini quòd sit mensura semicubitalis, quæ constat sex palmis. Et Iudæi Italici, זרת exponunt uulgariter Palmo. Nos autem interpretamur ein daum ele. quemadmodum & Rabbi Schelomo exponit illud in Iudicum, cap. 4. גומד ארכו Germanicè daumelna, Gallicè gaschkodta. uide in Radicib. Kimhi in Radicib. זרת & טפח. Vocant item & digitum paruum זרת de quo tradit Aruch sic appellatum, quòd eo mensurare soleant Thymiama. uide in Radice אצבע Ego tamen audiui ex ore domini patris mei (piæ memoriæ) uocatum esse זערת Nam Thargum quod respondet Hebræo קטן est זעיר & absorberi literam Ain, sicut inuenitur in multis alijs locis.

FINIT LITERA ZAIN.

O INCI-

נשלמה אות הזין בשם שברא איש מאין

אות החית

דברים ל"ג **חבב** את הובב עמים לשון אהבה ואין לו דומה במקרא וכל לשון סגלה מתורגם בלשון חבה אבל כל לשון אהבה אינו מתורגם בלשון חבה רק בלשון רחים אבל רבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה כגון בפרקי אבות חביבין ישראל שנקראו בנים · והשם חבה יתירה נודעת להם · והדגש במקום הכפל בלשון אשכנז ליבשאפט ובלעז אמור ׃

חבה כדברי רז"ל חבית מלאה יין / וברבוי חביות וזהו ראיה ששרשו חבה כי ההא התהפך ליוד בעה על משקל חביות מן חבה ואם היה שרשו חבת היה הרבוי חביתות על משקל בריתות מן ברית · ומעשה
ד"ה א' ט' החביתים שבדברי הימים שרשו חבת מן מחבת בשמן
ויקרא ו' וחבית בלשון אשכנז ואס ובלעז בוטא ׃

חבוט הקבר / כתוב במדרש רבי יצחק בן פרנך שאלו לו תלמידיו את רבי אליעזר כיצד דין חבוט הקבר אמר להם כיון שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו מיד נכנסה נשמתו בגופו ומעמידו על רגליו וכולי · עד אמר רבי יהושע בן לוי ובידו שלשלת חציה של ברזל וחציה של אש ומכה אותו פעם ראשונה אבריו מתפרקין · שניית עצמותיו מתפזרים ובאים מלאכים ומקבצים אותם ומכה אותו פעם שלישית ונעשה עפר ואפר ומחזירו לקברו וכו'

INCIPIT LITERA HETH.

Deut.33. CHabab] Etiam diligit populos. Hoc uocabulum amorem significat, neque habet simile in Biblia. Omne autem uocabulum סגולה in Thargum redditur per חבה sed אהבה per רחים transfertur. Rabbini multũ eo utuntur. ut, Dilecti sunt Israẽlitę, eò quòd uocantur filij. Inde nomen uenit חבה ut, Amor nimius notus factus est eis. Et Daggesch loco geminati Beth positum est, Germanicè liebschafft, Italicè Amor.

CHabath] Apud Rabbinos legitur, Dolium plenum uino: in plurali num. dicitur חביות quod argumentum est, quod Radix eius est חבה Nam He conuertitur in Iod mobile iuxta formam חניות quod uenit à חנה Quod si Radix eius esset חבת dicendũ esset in plu. num. חביתות iuxta formã בריתות à ברית Quôd uerò 1. Paral. ca. 9. legiẽ על מעשה החבתים id est, Super ea, quæ in sartagine fiebant. pro Radice habet חבת deductum ab illo
Leuit 6. מחבת בשמן id est, in patella cum oleo, &c. Est itaq; חבית quod Germanicè ein fass, Italicè butah uocatur.

CHibut Hakeber] scribitur in Midrasch Rabbi Isaac, filij Parnach, Interrogauerunt discipuli ipsum Rabbi Eliezer, quomodo se habet ritus חבוט הקבר? Respondit eis: Postquam separatus est homo ab hoc seculo uenit angelus mortis, & sedet super sepulchrũ eius, statim intrat anima eius in corpus eius, et facit illũ stare sup pedes suos, &c. Donec dixit R. Iehoschuah filius Leui. Et in manu eius est (inquit) cathena, cuius media pars est ferrea, & altera ignea, qua uerberat (ipsum hominem.) Et prima uice dissoluuntur membra eius: Altera uice ossa eius dissipantur, tum ueniunt angeli & colligunt ea. Quòd ubi tertia uice ipsum percusserit, redigitur in puluerem & cinerem, & redit in sepulchrum suum, & cætera.

עַד אָמַר רִ׳ מֵאִיר קָשֶׁה דִּין חִבּוּט הַקֶּבֶר מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם
שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים וְיוֹנְקֵי שָׁדַיִם וּנְפָלִים נִדּוֹנִים בּוֹ חוּץ
מִי שֶׁמֵּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְהַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּלֵי עַיֵּין שָׁם ׃

חָבַל בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הַחוֹבֵל
בְּאָבִיו הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ הוּא לְשׁוֹן הַכָּאָה
וְאֵינָם לְשׁוֹן הַשְׁחָתָה כִּי אֵין לְשׁוֹן חֲבָלָה רַק בְּבִנְיַן פִּעֵל
וְכֵן וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ ׃ לְחַבֵּל כָּל הָאָרֶץ וְדוֹמֵיהֶם וְלֹא קהלת ה׳
נִמְצָא בְּקַל וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַשְׁחָתָה מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן חֲבָלָה ישעיה י״ג
בְּבִנְיַן פִּעֵל וְלֹא בְּקַל כְּמוֹ כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲרֵי חַבִּילוּ עַמָּךְ שמות ל״ב
וְכֵן בְּדָנִיֵּאל וְלֹא חֲבֻלָּה ׃ דניאל ו׳

חֲבַל בְּדִבְרֵי רז״ל חֲבַל עַל דְּאָבְדִין וְלֹא מִשְׁתַּכְּחִין
פֵּירוּשׁ אוֹי וְכֵן תַּרְגּוּם אַלְלַי לִי ׃ חֲבַל עֲלַי
וְאוּלַי הוּא מִלְּשׁוֹן צַעַר וְחֶבְלֵי יוֹלֵדָה ׃ וְכֵן תַּרְגּוּם חִיל הושע י״ג
כַּיּוֹלֵדָה חַבְלִין כְּלֵידְתָּה ׃ תילים מ״ח

חִבֵּר אֲנֹכִי אֵלִיָּהוּ הַמְחַבֵּר כֵּן כָּל מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה סֵפֶר
חָדָשׁ נִקְרָא מְחַבֵּר וְהַסֵּפֶר הַהוּא נִקְרָא חִבּוּר
וּפֵירוּשׁוֹ יָדוּעַ ׃

חָבֵר אָדָם שֶׁהוּא נִסְמָךְ לְרַבָּנוּת אֲבָל אֵינוֹ רָאוּי
עֲדַיִן לִהְיוֹת מוֹרֶה הוֹרָאָה לְהִקָּרֵא מוֹרֵנוּ
הָרַב קוֹרִין אוֹתוֹ חָבֵר הָרַב ׃ פֵּירוּשׁ נִתְחַבֵּר אֶל מִי שֶׁהוּא
מוֹרֵנוּ הָרַב וּבַגְּמָרָא נָהֲגוּ לִקְרֹא כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עַם הָאָרֶץ
חָבֵר ׃

Donec dixit Rabbi Meir: grauius itaque est iuditium חבוט הקבר iuditio Gehennæ, quoniam etiam qui planè iusti sunt, & filij principum & abortiui eo iudicantur, excepto eo qui moritur in uespera Sabbati, & qui moratur in terra Israël, &c. Vide ibi.

Habal] Apud Rabb. legit. Qui uerberat patrē suū. Qui uerberat sotiū suū. Percusionē nō corruptionē (hoc uocabulū) significat. Quod em̄ corruptionē, siue destructionē significat, tantū in Coniugatione Piel usurpatur. ut, Et disperdet opus manuū tuarum. Item, Ad deuastandam totam terram. & similia. Neque inuenitur in Coniugatione Kal. Vbicunque enim perditionem significat. In Thargum redditur per חבלה in Coniugatione Piel, & non in Kal. ut, Corrupit (uiam suam) populus tuus. Thargum חבל עמך Item in Daniele cap. 6. ולא חבלוני id est, Et non perdiderunt me.

Eccl. 5.
Esa. 13.
Exod. 32

Habal] Apud Rabbinos legitur, Væ qui pereunt & non inueniuntur: Idem ualet quod הוי id est, Væ Inde ubi in Hebræo dicitur אללי Thargum habet, חבל עלי id est, Væ mihi. & fortasis desumptum est ab illo, quod dolorem significat. ut, Dolores parturientis uenient ei, &c. Vnde Thargum quod respondet חיל כיולדה Et dolor quasi parturientem, est, חבלין כלידתה.

Oseæ 13
Psal. 48.

Habar] Ego Helias author. Similiter omnis qui facit librum nouum uocatur מחבר Expositio eius nota est.

Haber] homo qui eò ferè accesit, ut iam adipiscat̄ dignitatem Rabbinicam, uerùm non planè adhuc dignus est ut doceat, & ut uocetur מורינו הרב id est, Doctor noster Rabbi, eum (inquam) uocare solent חבר הרב id est, Sotiū Rabbi, hoc est, sotius factus est ei, qui est doctor noster Rabbi. Et in Gomora quemlibet qui non est illiteratus, consueuerunt appellare חבר.

חגא חג ומועד של עובדי עבודה זרה אנחנו
ישעיה י"ט מכנין אותו חגא מלשון שבר כמו למצרים
לחגא ׃ וכן קורין אותו איד עיין בשרשו ׃

ד"ה א' **חדוה** כמו עוז וחדוה במקומו ובכמיבות חדות
נחמיה ח' יי היא מעוזכם לא נמצא עוד במקרא
חדוה ׃ אבל שמחה וששון ועליזה כלהון מתורגמין
בלשון חדוה ׃ ושני פעלים נמצאים ממנו במקרא והם
שמות י"ח ויחד יתרו ׃ ותחדהו בשמחה ׃ ואין עוד ׃
תהלים כ"א

יחזקאל י"ח **חוב** חבלתו חוב ישיב רז"ל שמשו הרבה בזה
הלשון כגון בעל חוב ובלשון נקבה חובת
כגון בין לזכות בין לחובה והתאר חייב ׃ בלקח מן
דניאל א' וחיבתם את ראשי למלך בלא שולדיג ובלעז דיביטו ׃

שמואל א' כ"ב **חול** והוא דרך חול ׃ לשון חולין והוא הפך מן
קודש ׃ וכן קורין לששת ימי המעשה חול
כמו שאמרו בין בשבת בין בחול בלשון אשכנז וואוך
ובלעז שיטימאני ׃

חוש חמש חושים שהם הראות והשמע המשוש
קהלת ב' והריח והטעם ׃ ויש מפרשים מזה מי יאכל
ומי יחוש פירוש מי ירגיש בלא אנפפינדן ובלעז סינטיר
חור תרגום של לבן חוור ומזה אמרו הלשון
אינו מחוור רוצה לומר אינו מלבן וצח
וברור ׃ בלשון אשכנז לויטר ובלעז חייארו ׃

CHaga] Festum & solennitatem eorum qui seruiunt idololatrię cognominamus חגא quod contritionẽ siue perditionem significat, sicut accipitur in isto loco Esaiæ cap.19. לחגא למצרים.eadẽ de caussa etiam חיר nominant. uide in Radice sua.

1.Para.16 Nehem.8. CHeduah] Fortitudo & gaudium in loco eius:& in statu regiminis.Gaudiũ Domini est fortitudo uestra: Nec inuenitur in Biblia nomen חדוה sed שמחה ששון & עליזה quæ omnia in Thargum redduntur per חדוה.Duo itẽ uerba ab eo deducta inueniuntur,quæ sunt,Lætatusq; est

Exod.18. Psal.21. Iithro,&c.Item,Lętificabis eum in lætitia tua,&c.nec amplius inuenitur.

Ezech.18. CHob] Pignus suum debitori restituerit. Rabbini crebro utuntur hac uoce.ut, בעל חוב id est. Debitor. Et in alia forma חובה ut, Siue ad innocentiam, siue ad condemnationem.Inde & nomen adiectiuum uenit חייב id est,debitor,reus.Estq; desumptum ab illo Danielis,Con

Dan.1. demnabitis caput meũ apud regem,Germanicè schuldig, Italicè debito.

1.Sam.21 CHol] Etiam si uia prophana fuerit. idem significat quod חולין id est,prophanum, cuius contrariũ est קדש id est,sanctum.Hinc est quod sex dies profestos חול uocant, ut quum dicunt, Siue fuerit in Sabbato, siue in die prophano,Germanicè vuuch,Italicè Setemane.

CHhusch] Quinq; sensus חושים uocantur,qui sunt, Visus,Auditus, Tactus, Olfactus & Gustus. Et sunt qui in hac significatione exponunt illud Ecclesia-

Eccls.2. stis מי יאכל ומי יחוש hoc est,Quis ędat.&,Quis sentiat:Germanicè empfinden,Italicè sentir.

CHiuar] Thargum quod respondet Hebræo לבן est חיור Hinc est quòd dicunt,Oratio hæc non est candida: Volũt dicere,Non est perspicua,clara & manifesta, Germanicè lauter,Italicè claro.

Chazan

חזן חזן הכנסת הוא המוציא הקהל בתפלתו ונקרא חזן מלשון ראייה שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לספר תורה כך פירש בעל הערוך אבל מצאתי ששליח הצבור רוצה לומר שמש הקהל נקרא חזן כאמרם החזן היה מביא בסודר וכן אצל בני שמואל שהיו משים משפט וכולי אמרו כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם ונקרא אם כן חזן לפי שהוא צריך לראות מה הם צרכי הצבור שיעשה המוטל עליו ׃

חזק יבמות ט' תלת זמנין הוי חזקה וכן חזקת הבתים הוא לשון אחיזה מלשון ועודך מחזיק בם ופי' מי שיש לו אחיזה בבית או בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאו מידו זהו נקרא חזקה ובלעז אציון וכן מעמידין את האדם על חזקתו פירוש על מעשיו הטובים או הרעים שהחזיק בם ימים רבים ובלשון אשכנז גיוואנהייט ובלעז קוסטומה ׃

חזר שופטים כ' ואיש ישראל הפך ונבר ישראל אתהדר וכן רוב לשון הפוך מתורגם בלשון חזרה בבנין התפעל כי הוא פעל עומד וכל לשון סבוב אשר באמת מתורגם לשון חזר בבנין הקל וכן רז"ל שמשו בו בבנין הקל כאמרם חזרתי על כל המקרא וכן חזור בך

CHaſan] Chaſan Synagogæ uocatur, qui ſatis facit pro Eccleſia oratione ſua. Et à, uidendo nomenclaturum accepit. Eò quòd neceſſe habet ut uideat quomodo legat, & quomodo uocet alios ad librum legis. Sic explicat Author Aruch: Sed inueni quod publicus miniſter hoc eſt, æditūus Synagogæ uocetur חזן ut cum dicunt Ædituus eleuauit Linteum. Ita legitur apud Filios Samuelis quod peruerterint iudicium, &c. ubi dicunt quod fecerint hoc, ut augerent mercedem לחזניהם id eſt, miniſtris ſuis & ſcribis ſuis. Vocatur igitur חזן qui tenetur uidere quibus rebus opus habeat ſynagoga, ut, expediat quod ſibi iniunctum eſt.

CHaſak] Apud Rabbinos legitur: Tria ſunt ſigna quibus obtingit alicui חזקה id eſt, ius ſiue poſſeſſio rei. Item, Poſſeſſio domorum. Vocabulum hoc apprehenſionem ſiue poſſeſſionem ſignificat, deſumptum ab

Exod. 9. illo. Et adhuc tu retinueris eos. Hoc eſt, Qui poſſidet domum aut prædium multo tempore quod alius illi non poteſt è manu eripere, iſthęc poſſeſſio, uocatur חזקה. Inde etiam profectum eſt quod dicunt. Statuunt hominem ſuper conſuetudinem ſuam, Senſus eſt, Iudicant hominem ſecūdum facta ſua uel bona uel mala quibus aſſueuit ſiue operam dedit multo tempore Germanicè geuuonheit Italicè koſtumah,

Iudic. 20. CHazar] Et cum ſe quoq; uerterēt filij Iſraēl: Thar ולכד ישראל איתחזרו ita ferè uocabulum הפיך in Thargum reddi ſolet per חזרה idq; in Coniugatione Hithpaēl. Eſt enim uerbum neutrum. Omne item uocabulum סבב quod in Iob, Prouerb. & Pſalmis legitur, redditur per חזר in Coniugatione Kal. Ita quoque eo utuntur Rabb. noſtri in Coniugatione Kal, quum dicunt, Reuolui totã Bibliã. Item, חוזרבן id eſt, redeas ad te, uel

repetas

וְכֵן מַה הַיּוֹם הַזֶּה חוֹזֵר וּמֵאִיר אֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עֲתִידִין לַחֲזוֹר וּבְבִנְיַן הִפְעִיל הֶחְזִיר מַחֲזִיר בִּשְׁמוֹת ׃

חָזַר חוֹרִין לְסֵפֶר שֶׁכְּתוּבִים בּוֹ הַפִּיּוּטִים שֶׁאוֹמְרִים בִּקְצָת שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מַחֲזוֹר לְפִי שֶׁהֵם חוֹזְרִים חֲלִילָה כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה ׃

חָזַר מַחֲזוֹר קָטָן וּמַחֲזוֹר גָּדוֹל וְאֵלּוּ הֵם דַּע שֶׁבְּכָל יט שָׁנִים הַלְּבָנָה חוֹזֶרֶת חֲלִילָה וּמַתְחֶלֶת הֲלוּכָה כְּמְעַט שָׁוֶה עִם הַחַמָּה וְזֶה נִקְרָא מַחֲזוֹר קָטָן שֶׁל הַלְּבָנָה ׃ וּמַחֲזוֹר גָּדוֹל שֶׁל הַחַמָּה הוּא שֶׁל כ״ח שָׁנִים וּכְבָר עָבְרוּ מִבְּרִיאַת עוֹלָם עַד הֵנָּה ט שָׁנִים וה״ץ מַחֲזוֹרִים לְבַד מִקְּרִים אֲבָתֵנוּ שֶׁטֶּרֶם כְּלוֹת הַמַּחֲזוֹר הַזֶּה יִהְיֶה קֵץ גָּלוּתֵינוּ וְכֵן אָמַר דָּנִיֵּאל כִּי לְמוֹעֵד קֵץ וְאָמַר עוֹד קֵץ לְמוֹעֵד וְכֵן יְהִי רָצוֹן ׃ דניאל ח׳ דניאל י״א

חֲזֶרֶת תִּבְנוֹן וַחֲזֶרֶת בְּשׁוֹרֶשׁ צָבַן תִּמְצָאֵנוּ ׃

חַיִּיט חוֹרִין לְתוֹפֵר הַבְּגָדִים חַיָּיט ׃ וְהוּא מִלְּשׁוֹן וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵי תְאֵנָה תַּרְגּוּם וְחַטִּיטוּ ׃ וְכֵן לִמְתַפְּרוֹת כְּסָתוֹת ׃ דִּמְחַטְטִין ׃ וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי חַיָּיט מִלְּשׁוֹן חוּטִין כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מִן דוּק דַּיְּיקִן ׃ וּמִזֶּה נִקְרָא הַבַּרְזֶל שֶׁתּוֹפְרִין עִמּוֹ מַחַט וְעוֹד אֲזַכְּרֶנוּ בְּשָׁרְשׁוֹ ׃ בראשית ג׳ יחזקאל י״ג

חָל עֶרֶב פֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת ׃ פֵּירוּשׁ יִפּוֹל וְיִהְיֶה מִלְּשׁוֹן יָחוּלוּ עַל רֹאשׁ יוֹאָב ׃ בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז גִּיבַאלְט וּבְלַעַז אַקְדִּיט ׃ שמואל ב׳ ג׳

repetas tecum. Item, Quid eſt dies iſte? redit & illuminat, ſic etiam decem tribus tandem reuertentur. Et in coniugatione Hiphil dicitur reducendo reducit animas.

CHAſar] Librum in quo ſcripta ſunt carmina quæ dicũt in quibusdã Sabbatis & feſtis diebus מחזור uocant eò quòd redeunt ſingulis annis. Habet & aliud ſignificatum de quo in ſequenti radice.

CHazar] Cyclus paruus, & Cyclus magnus. & ſunt iſti. Scias quod ſemper. 19. annis Luna curſum ſuum abſoluit per reciprocã reuolutionẽ, Et incipit curſum ſuũ ferè æqualiter cũ ſole, atque hoc ipſum uocatur מחזור קטן Ciclus paruus Lunaris. Cyclus uerò magnus ſolaris. 28. annis abſoluitur. A qui iam tranſierunt à creatione mundi uſque ad præſens tempus centum nonaginta machzorim & nouem anni. Idcirco expectamus nos quod priuſquam complebitur Machzor iſte, aderit finis captiuitatis noſtræ: ſic etenim dixit Daniël. Ad tempus enim
Dan. 8.
Ibidem 11. (erit) finis. & iterum dicit. Quia eſt adhuc finis ad certum tempus. uelit ergo Deus ut hoc ipſum fiat.

CHazereth] Raphanus & Lactuca. declarabo in Radice כנין

CHaijat] Cõmiſſurã ueſtiũ חייט uocãt. Eſtque deſumptum ab illo. Et conſuerunt folia ficulneæ. Vbi Thar-
Gene. 3. gum habet וחטיטו &c. Item, Qui conſuunt puluillos:
Ezech. 13. Thargum דמחטטין Alij dicunt quod חייט deducatur à חוטין ſicut à דיק uenit דייק hinc eſt, quod & ferrum quo conſuunt uocatur מחט id eſt acus, de quo amplius tractabo in Radice ſua.

CHal] Apud Rabbinos legitur, Veſpera Paſcę quę contingit fieri in ſabbato, &c. id eſt, quæ ceciderit &
2. Sam. 3. manebit: Deductum eſt ab illo, Cadant uel maneant ſanguines ſuper cap. Ioab, Germanicè gefallen Italicè Akadi.

ירמיה מ"ד — וכן ותתך חמתי וחל רוגזי ׃

דברים ב' — **חלל** כל לשון התחלה שרשו חלל כמו ראה החלותי ׳ ודגש הלמד יוכיח ׳ והשם בתוספת תיו תחלה ורז"ל הרגילו לומר התחיל התחלת מתחיל אתחיל עשו התיו שרשית ׳ כמו שעשו בתיו של תרומה באמרם אין תורמין ׳ וכן במם של משכון כמו שאבאר בשרשו ׃

שופטים כ"א — **חלל** בדברי רז"ל חוזר חלילה הוא לשון סבוב ונלקחת מן לחול במחולות כי כן דרך במחול סובבים סובבים וחוזרים למקום הראשון והחית בהודה בחטף פתח ׳ כי המלה בטעם מלרע כמשפט הא הנקבה על משקל אכילה שלילה ׳ אבל חלילה לך ודומיהו שהוא לשון מניעה ההא נוספת לכן הוא מלעיל והחית קמוצה

מלכים א' כ' / ויקרא כ"ה — **חלט** זה השרש לא נמצא במקרא רק פעם אחת ויחלטו הממנו לשון חלוטין ידוע בדברי רז"ל והוא מלשון לצמיתות תרגום לחלוטין בלשון אשכנז אייגן ובלעז ליברו ושמושו בו בבנין נפעל נחלט ׳ ובהפעיל החליט מוחלט ׃

עזרא א' — **חלף** יש מקומות שקורין למאכלת חלף מן מחלפות תשע ועשרים על שם שהם מחלפין הבהמה מחיים למיתה ׳ והרד"ק כתב על שם שהם כורתים והוא רחוק בעיני ׃

Hiere.44. huius generis & illud eſt. Et conflatus eſt, ſiue ſtillauit furor meus: ubi Thargum habet, ותל רוגזי.

CHallal] Vbiq; ſignificat principium, Eſtq; Radix eius חלל .ut, Ecce cæpi dare &c. Et dageſch quod eſt *Deut.2.* in ultima hoc uerum eſſe cõprobat. Inde & nomen uenit *Deut.16.* cum ſuperaddito Taph. ut, תחלה id eſt, principium. Atq; Rabbini conſueuerunt dicere התחיל incœpit התחלת incœpiſti, מתחיל incipiens אתחיל incipiam, in quibus ex Taph ſuperaddito faciunt Taph radicale, quemadmodum faciunt cum Taph in uoce תרומה, dicentes אין תורמין Idem faciunt & cum Mem quod præſeruit dictioni מסכן ſicut declarabo in radice סכן.

CHallal] Apud Rabbinos legitur. Redit per reciprocam reuolutionem, Vocabulũ hoc circuitionem *Iudic.21.* ſignificat, eſtq; deſumptum ab illo לחול במחלות id eſt, choros ducentes, ſic enim mos eſt choros ducentium ut gyrẽt & redeant ad locum primum. punctatur Heth cum zateph pathah, Nam dictio eſt, quæ habet accentum in ultima, ſicut fieri ſolet cum his in quibus He litera eſt nota fœminini generis iuxta formam טלילה אכילה ſed חלילה לך id eſt, abſit à te. quod prohibitionẽ ſignificat. in iſto (inquam) He eſt ſuperadditum propterea habet accentũ Millel & Heth camezatur.

CHalath] Hęc radix tantum ſemel inuenitur in Biblia. 1 Reg. 20. Et rapuerunt ab eo, Significatũ חליטין *Leuit.25.* notum eſt apud Rabbi. Eſtq; deſumptũ ab illo לבמיתות ubi Thar. habet לחלוטין Germanicè eigen Italicè libero uſurpat̃ quoq; in Niphal. ut, נחלט & in Hiphil. ut, החליט מיחלט.

Ezre 1. CHalaph] Extant loci in quibus cultrum mactatorium חלף uocant, Vt Cultri nouem & uiginti, Dicũtur aũt cultri מחליפה eò quòd tranſmutant iumenta de uita in mortem. Rabbi Kimhi tamen ab excindendo denominatos ſcribit id quod mihi non placet.

P 3 Chalak

חֲלַק רַבּוֹתֵינוּ נֶחֶלְקוּ בַּדָּבָר ׃ וְכֵן כָּל הַנֶּחֱלָקָה עַל רַבּוֹ כְּאִלּוּ נֶחֱלַק עַל הַשְּׁכִינָה וְהַשֵּׁם מַחֲלוֹקֶת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ ׃ עִנְיַן כֻּלָּם לְשׁוֹן הֶבְדֵּל וְהֶפְרֵשׁ ׃ וּמִשְׁקַל אַחֵר חִלּוּק כְּגוֹן יֵשׁ חִלּוּק בְּתֵיבָה שֶׁל שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וּבוֹלֵי פֵּירוּשׁ הֶפְרֵשׁ בלשון אשכנז אונטר שייד ובלעז דיספריגצייה ׃

בראשית ל״ז **חֲלַק** אֶת כֻּתָּנְתּוֹ אֶת כְּתוֹנֶת הַפַּסִּים ׃ פֵּירֵשׁ רש״י זֶה הַחָלוּק ׃ וְכֵן פירוש רא״ע הַכְּתוֹנֶת הוּא הַדָּבֵק לָעוֹר ׃ וּבַעַל הֶעָרוּךְ פֵּירֵשׁ חָלוּק הַמַּלְבּוּשׁ הָעֶלְיוֹן ובלעז בלודילו וְיֵשׁ אוֹמְרִים טוניקה ובלשון אשכנז העמד

חֲמוֹר קַל וָחוֹמֶר הוּא מִדָּה אַחַת שֶׁל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן וְאֵין כָּאן מָקוֹם בֵּיאוּרָם ׃ גַּם אֲדַבֵּר בָּם בְּשׁוֹרֶשׁ כָּל בְּמִלַּת כָּל שֶׁכֵּן ׃ אַךְ חוֹמֶר הוּא שֵׁם שֶׁל כְּבֵדוּת וּבִלְשׁוֹן נְקֵבָה חוּמְרָא וְהַתֹּאַר חָמוּר וְהַנְּקֵבָה חֲמוּרָה ׃

חֲמוֹת בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה לֹא מֵחֲמַת אַהֲבָה וְלֹא מֵחֲמַת שִׂנְאָה עִנְיָנוֹ כְּמוֹ בַּעֲבוּר אוֹ בִּגְלַל וּכְמוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמְּשׁוּ אֵלּוּ זוּלַת בַּיִת כָּךְ לֹא יִשְׁתַּמְּשׁוּ מֵחֲמַת זוּלַת מֵם הַשִּׁמּוּשׁ בלא שוועד ׃

ירמיה ל״ח **חֲנוּת** כִּי בָא יִרְמְיָה אֶל הַחֲנֻיּוֹת ׃ הַיָּחִיד מִמֶּנּוּ חָנוּת עַל מִשְׁקַל גָּלוּת וְגָלֻיּוֹת וַאֲנַחְנוּ נוֹהֲגִים לִקְרֹא לְמָקוֹם פָּתוּחַ לִרְוָחָה שֶׁמּוֹכְרִין שָׁם הַסְּחוֹרָה חָנוּת ובלעד פוטיקא ובלשון אשכנז לאדן ׃ וְכֵן הַבַּיִת שֶׁמַּלְוִין שָׁם בְּרִבִּית נִקְרָא חָנוּת וּבַעַל הַחֲנוּת נִקְרָא חֶנְוָנִי וְכֵן תַּרְגּוּם אֶל הַחֲנֻיּוֹת לְגוֹ מִן חֲנוּתָא ׃

CHalak] Rabbini diſceptant de hac re. Itē quicunq; diſceptat cum pręceptore ſuo perinde eſt ac ſi cū Deo diſceptet. Inde nomen uenit מחלוקת id eſt, diſceptatio controuerſia. ut, Cōtentio korah & totius cœtus eius, Omnia ſignificant diuiſionē & ſeparationē. Habet quoq; & aliā formam nempe חלוק quo utitur alibi R.S. cū dicit, Diſcrimen eſt inter dictionē habentē duas literas, ubi idem ualet quod הפרש Germanicè unterſcheid Italicè differentia.

Gene. 37. CHalak] Tunica ſua tunica illa diſcolori. Rabbi Schelomoh in hoc loco pro induſio exponit, ſimiliter & Rabbi Aben Ezra qui dicit הכתנת eſt id quod cuti adheret, Cæterum Author Aruch Thalmudici exponit חלוק pro ueſte ſuperiore Italicè polìcìo Alij uerò tunicā uocant & in Germanica lingua hembd.

CHamar] Leue & difficile (ſiue argumentum à minori ad maius aut è contra) Modus unus eſt ex tredecim modis quibus lex exponitur, de quibus hic non eſt locus dicendi, de præſenti tamen modo loquendi iterum differam in radice כל nempe in dictione כל שכן Porrò חומר nomē eſt quod grauitatē ſignificat & dicitur etiā חומרא cū aleph inde & nomen formale deducitur חמור & in fœminino genere חמורה, Germanicè Schuuer Italicè graua.

CHamach] Apud Rabb. legit. Neq; propter amorē neq; ꝑpter inuidiā. Idem ualet quod בעבור uel בגלל id eſt, propter. Et quemadmodū non eſt uſus iſtorum abſq; Beth ita & מחמת non uſurpatur abſq; Mem litera ſeruili.

Hiere. 38. CHanuth] Ingreſſus itaq; eſt Iirmeiahu in domum loci & in cauponariam illam domum. in numero ſingulari dicitur חנות iuxta formam גלות & גליות Nos item Iudæi locum qui patet ad plateam ubi ueneduntur merces חנות appellare ſolemus, Italicè Potheca, Germanicè laden, Similiter & domus ubi mutuant pecuniam cum uſura חנות uocatur Dominus item qui exercet iſtam negotiationem חנוני nominatur Vnde & Thargū quod reſpondet huic loco אל בית הבור, eſt, לבית חנותא Chas

חס ראשית מ'ד חס ושלום חלילה וחס חלילה לעבדיך חס
לעבדך וכן כל חלילה מתורגם חס ובתרגו'
אסתר ה' בליליה ההוא נדדה דכתיב עורה למה תישן יי' חס ושלום
תילים מ'ד לית קדמוי שנה והוא מלשון חוסה יי' וכן רוב לשון
שמ'ל ב' חמלה וחביבה מתורגם בלשון חס ובלשון אשכנז שונן
ובלעז גווארדאר ׃

חסל נוהגים לקרא להשלמת הספר חסל ספר
פלוגי ורש"י אמר בפירושו בסות כל פרשה
חסלת פרשת פלונית והוא לשון נקבה ושב על הפרשה
דברים כ'ח והוא מלשון יחסלנו הארבה פירוש יכלנו וישלימנו
ולכך נקרא הארבה חסיל לפי שהוא מכלה הכל בלשון
אשכנז בולעבדן ובלעז קומפיר ׃

חפה חפת חתנים פירש הרד"ק מקום הסתרת
הכלה עם החתן נקרא חפה ואנחנו קוראים
הבגד שפורשין על ראש החתן והכלה בארבע בדים בשעת
ישעיה ד' הקדושין חפה מלשון המקרא כי על כל כבוד חפה וכן
תילים י'ט כחתן יוצא מחפתו והם לשון כסוי כמו חופף עליו כל
דברים ל'ג היום ובלעז באלדאקינו ובלשון אשכנז הימל ׃

חצת קורין למי שיש לו עזות פנים חצוף וכן
תרגום העזה פניה חציפת אפהא ומצח
משלי ז' אשה זונה תרגום וחוצפת כאתת נפקא ברא והוא מלשון על
ירמיה ג'

Gen.44. CHas] Parce & pax, uel Absit & pax. Absit & parce. Absit à seruis tuis. ibi Thargũ habet חס לעבדך id est, parce seruis tuis. Sic quoque omne חלילה in Tharg. redditur per חס & in Tharg. Hierosol. in hunc locũ, Nocte
Esther.5. uerò illa recessit somnus, &c. sic legitur: sicut scriptum est.
Psal.44. Excitare, cur dormis Domine. Absit, non est coram eo somnus &c. Est autem desumptum hoc uocabulum ab illo
Ioel.2. Parce Domine populo tuo. Sic ferè uocabulum חמלה & חנינה transfertur in Thargum per חס Germanicè schonen, Italicè gevuardar.

CHasal] Finem, siue Colophonem libri חסל uocare solent. Inde est, quòd Rabbi Schelomo in fine cuiusque Parescha dicit חסלת פרשת פלונית id est, finit, siue absoluta est Parescha talis, uel talis: Estque uerbũ hoc fœminini generis: & refertur ad פרשה deductũ scilicet ab illo quod in Deut. cap.28. legitur, Quoniam exterminabit ipsum locusta, hoc est, Perdet & absumet. Atque ob id etiam locusta חסיל uocatur, eô quod absumit omnia, Germanicè volenden, Italicè complir.

CHapha] Thalamus nuptialis. Rabbi D. K. dicit, quòd locus, ubi se abdit sponsa cum sponso חופה uocetur. Nos uerò Iudæi uestem illam, quam expandunt super caput sponsi & sponsæ, quæque tenetur quatuor uectibus ea hora, qua fit desponsatio חופה uocamus: Quo schemate & scriptura utitur. ut, Quoniam erit super o-
Esa.4. mnem gloriã protectio. Item, Ipse aũt tanquam sponsus egre-
Psal.19. diť de thalamo suo. Significat aũt propriè hæc uox operi-
Deut.33. mentũ. ut, Teget sup eũ tota die. Ital. baldekino, ger. himel.

CHazaph] Eum qui impudenti facie est חציף uocant, quam uocẽ & Tharg. habet in isto loco: Forti
Prou.7. ficauit faciem suam. Thargum, חציפת אפהא id est, Impudentem, seu pertinacem fecit faciem suam. Item, Et
Hier.3. frons mulieris meretricis. Thargum. Et impudens frons sicut mulieris meretricis, & cæt. Similis Phrasis est

דניאל ח׳ מַה דָּתָא מְהַחְצְפָא פֵּירַשׁ הרד״ק גְּלוּיָה ׃ וַאֲנַחְנוּ קוֹרִין מִי שֶׁהוּא חָצוּת בלא״ אונ ור שעמט ובלעז דיספֵּצטו ׃

חקק קוֹרִין לְדוּפְּסֵי הַסְּפָרִים מְחוֹקְקִים מִלְּשׁוֹן הַחוֹקְקִים חִקְקֵי אָוֶן וְכֵן כְּתוֹבֶת קַעֲקַע ישעיה י׳ / ויקרא י״ט ת״י חַקְיָין וְקָרְאוּ לוֹ חֲכָמִים הַח תּוֹכוֹת ׃

חקן רָאִיתִי בְּסִפְרֵי דְפוּאוֹת קוֹרִין לְמִשְׁחָה שֶׁעוֹשִׂין מֵעֲשָׂבִים וּמִשְׁמָנִים וּמַכְנִיסִין אוֹתוֹ דֶּרֶךְ נֶקֶב הָאָחוֹר לְנַקּוֹת בָּם בְּנֵי הַמֵּעַיִם חוּקָן ׃ וְהוּא לְשׁוֹן עַרְבִי ובלעז קריסטיר ׃

חרף קוֹרִין לְאָדָם חַד הַשֵּׂכֶל וּמְפוּלְפָּל חָרִיף יחזקאל כ״א תַּרְגּוּם חֶרֶב חַדָּה ׃ חַרְבָּא חָרִיפָא בלשון אשכנז שארף ובלעז אקוטו וְלֹא נִבְנָה מִמֶּנּוּ פֹּעַל וְהַשֵּׁם חֲרִיפוּת ׃

חרג אָדָם קוֹרֵא לְבֶן אִשְׁתּוֹ בְּנִי חוֹרְגִּי ׃ וְכֵן לְבַת וּלְבַת אֵשֶׁת אָבִיו קוֹרֵא אָחִי חוֹרְגִּי ׃ אֲחוֹתִי חוֹרַגְתִּי וְכֵן לְאֵשֶׁת אָבִיו קוֹרֵא אִמִּי חוֹרַגְתִּי בלשון אשכנז שטיף זוהן ובלעז פיליישטור ׃

חרז יָדוּעַ כִּי סוֹפֵי הַשּׁוּרוֹת דְּהַיְינוּ הַבָּתִּים שֶׁבַּשִּׁיר שֶׁקּוֹל מְסַיְּימִים כֻּלָּן בִּשְׁתַּיִם אוֹ בְשָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת דוֹמוֹת כְּמוֹ הַשִּׁיר שֶׁעָשִׂיתִי בְּרֹאשׁ סֵפֶר זֶה שֶׁהַבָּתִּים כֻּלָּם מְסַיְּימִין בְּאוֹתִיּוֹת בִּי וְזֶהוּ הַחֲרוּז שֶׁל שִׁיר זֶה וְכַאֲשֶׁר לֹא נַעֲשָׂה בְמִשְׁקָל נִקְרָא הַמַּאֲמָר הַהוּא חָרוּז אוֹ חֲרוּזָה סְתָם כְּמוֹ הַהַתְחָלָה שֶׁעָשִׂיתִי בַּסֵּפֶר הַזֶּה הַמַּתְחֶלֶת אֶפְתְּחָה

apud Danielem cap.2. מה דתא מהחצפה Vbi Rabbi Dauid Kimhi pro גלויה id est publicatum est, exponit. Nos חציף uocamus eum, qui in Germanica lingua dicitur unuerschampt, Italicè dispazto.

CHakak] Impressores librorum מחקקים uocant, quod desumptum est ab illo loco Esaiæ, cap.10. Ve (illis) qui scribunt decreta iniqua: quam uocem habet & Thargum Hierosolymitanum in hunc locum: Scripturam impressam. Thar. חקיין Sapientes uocāt eam חוק תכות.

Leuit.19.

CHokē] Animaduerti in libris medicinalib. quòd חוקן uocant liquorem, quem faciunt ex herbis & unguentis, quemq́ ingerunt per foramen podicis, ad repurgandum intestina, Italicè kristir. Estq́ uocabulum Arabicum.

CHaraph] Homo acuti ingenij & argutus חריף uocatur. Vnde Thargum quod respondet huic loco Acuta est quasi gladius, est, חרבא חריפא Germanicè scharpff, Italicè acuto. Neq́ deducitur ab eo uerbum, sed Nomen חריפות acies, acrimonia.

Prou.5.

CHarag] Homo uocat filium uxoris suæ (id est, priuignum) בני חרגי Item, Filium aut filiam uxoris patris sui אחי חרגי, אחתי חרגתי Similiter uxorem patris sui uocat quispiam חרגתי Germanicè stiffsun, stiefbruder, stieffschuvester, stieffmuter, Italicè filiaster.

CHaraz] Notum est quòd fines Versuum, hoc est, domus (sic enim uocant Hebræorum poëtæ) quæ sunt in Carmine mensurato, omnes desinunt duabus, aut tribus literis similibus, sicut est uidere in carmine, quod feci in principio huius libri, ubi omnes domus exeunt cum literis ב י atque hæc est sua qua constat modulatio. Cum autem fit absque mensuratione, tunc uocatur ea oratio חרוז uel חרוזא absolutè, sicut est Præfatio, quam feci huic libro, quæ sic incipit. Aperiam

בְּמָשָׁל פִּי אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בִּימֵי חוֹרְפִּי וְכַאֲשֶׁר לֹא בַּעֲשָׂה
בַּחֲרוּז וְלֹא בְמִשְׁקָל בִּקְרָא הַמַּאֲמָר הַהוּא הַמְּלִיצָה וּבִשְׁלֹשָׁה
אוֹפַנִּים אֵלֶּה עָשִׂיתִי שְׁלֹשָׁה הַקְדָּמוֹת לְסֵפֶר הַזֶּה הא׳ בְּשִׁיר
הַבֵּית בַּחֲרוּזָה וְהַגִּימֵל בַּמְּלִיצָה וּבלשון אשכנז
ריים ובלעז רימה ׃ וּבִלְקַח מִן צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים שֶׁהוּא פִּיר ה׳
לְשׁוֹן חִבּוּר וּפֵירוּשׁוֹ מַרְגָּלִיּוֹת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת הַמְחֻבָּרִים
יַחַד בְּחוּט בלשון אשכנז גיריהן ובלעז פילצאטו ׃

חָרַט

חָרַט עִנְיַן חֲרָטָה לֹא בִמְצָא בַּמִּקְרָא וְלֹא בְתַרְגּוּם
וְרַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה הִרְגִּילוּהוּ אֲבָל רַק
בְּהִתְפַּעֵל כְּמוֹ מִתְחָרֵט יִתְחָרֵט וְדוֹמֵיהֶם ׃ וְהָעוֹבְרִים
מוּרְכָּבִים מִן נִפְעַל וְהִתְפַּעֵל נִתְחָרֵט נִתְחָרְטָה וְכוּלֵּי ׃
וְזֹאת הַהַרְכָּבָה מוּרְגֶּלֶת הַרְבֵּה בְּדִבְרֵיהֶם ׃ וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי
בִּחַם בְּחַמְתִּי וְנִמְצָא גַּם כֵּן בְּהִתְפַּעֵל וּבֶן אָדָם וְיִתְנֶחָם ׃ במדבר כ״ג
בלשון אשכנז גירויאן ובלעז פיניטיר ׃

חָשַׁשׁ

חָשַׁשׁ אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ פֵּירוּשׁ אֵינוֹ מַקְפִּיד ׃ וְהַשֵּׁם
חֲשָׁשָׁה ׃ וּמִי יָחוּשׁ תַּרְגּוּם דְּאִית לֵיהּ חֲשָׁשָׁא קהלת ב׳
וְיֵשׁ מִלְּשׁוֹן זֶה בְּשִׁין אַחַת כְּמוֹ חַשׁ שֶׁלְּפָנֶיךָ ׃

חָשׁ

חָשׁ כְּגוֹן פְּלוֹנִי לֹא חָשׁ וְכֵן תַּרְגּוּם וַיַּךְ לֵב דָּוִד שמואל א׳ כ״ד
אוֹתוֹ ׃ וְחָשׁ דָּוִד בְּלִבֵּיהּ כֻּלָּם לְשׁוֹן הַקְפָּדָה
וּמִשַּׁמְּשִׁין בּוֹ לְעִנְיַן הַרְגָּשָׁה ׃ כְּגוֹן מִי שֶׁמַּרְגִּישׁ כְּאֵב
בְּרֹאשׁוֹ אוֹמְרִים פְּלוֹנִי חָשׁ בְּרֵישֵׁיהּ וְהוּא מֵעִנְיַן ה׳ חוּשִׁים
אֲשֶׁר בֵּאַרְתִּי בְשׁוֹרֶשׁ חוּשׁ ׃

in parabola os meum, quam audiui in diebus iuuentutis meæ. Oratio uerò, quæ neque rythmicè, neque metricè cõscripta est ea uocatur הלצה atq; in triplici hac forma feci Præfationes, quas præmisi huic libro. Prima carmine conscripta est, altera rythmicè, tertia prosaicè. Porrò חרוז Germanicè uocat̃ Reim, Italicè Rima. Estq; desumptũ ab illo loco in Canticis cap. 1. Et collũ tuum in monilibus. ubi coniunctionem significat, hoc est, ornamentum, quod constat margaritis & gemmis preciosis, quæ simul filo cõiunguntur Germanicè geryhen, Italicè filzato.

CHarat] Vocabulum חרטה non inuenitur in Biblia, neque in Thargum, Rabbini tamen eo uti solent, sed tantum in Coniugatione Hithpael. ut, מתחרט pœnitens יתחרט pœnitebit, &c. Præterita item composita sunt ex Niphal & Hithpael. ut, נתחרט, נתחרטת, &c. atq; istiusmodi compositio usitata est in uerbis eorum. Cæterum uox hebræa, quæ illi respondet, est, נחם נחמתי &c. Et inuenitur etiam hac in significatione in Coniugatione Hith-
Num. 23. pael. ut, Aut filius hominis, ut pœniteat, Germanicè gereuuen, Italicè pœniter.

CHaschasch] Non curat, idem ualet quod אינו מפקיד id est. Non est solicitus, non curat, Inde nomen deriuatur חששא id est, cura, solicitudo, qua uoce usus est Thargum in Ecclesiaste cap. 2. Et quis curat? Tharg. Cui est cura, uel solicitudo. Vsurpatur etiam in hac significatione cum uno Schin tantũ. ut, חש quod modo sequitur.

1. Sam. 24. CHasch] Talis non curat, Vt percuteret cor Dauid ipsum. Thargũ, Et anxius, siue solicitus fuit Dauid in corde suo. Omnia significant curam, siue solicitudinẽ. Vtuntur etiam eo pro הרגשה quod sentire significat, ut, de eo, qui sentit dolorem in capite suo, dicunt פלוני חש בראשו: Est autem deductum à חושים cuius appellatione ueniunt quinq; sensus: quã uocẽ declaraui in Rad, חש.

מלכים א' י"ט **חשאי** קול דממה דקה תרגום דמשבחין שבחשאי
קהלת ז' לשון שתיקה | וכן בנחת נשמעים בחשאי
מתקבלין ׃ ונראה לי שאין לשמש בו זולת בית השמוש
בלשון אשכנז שווייגן בלעז סיליבצייה ׃

ישעיה ל'ג **חשב** קורין לאדם נכבד חשוב ׃ מלשון לא חשב
אנוש ׃ ומזה אמרו עני חשוב כמת ׃
פירוש עני שהוא אדם חשוב ונכבד הוא חשוב כמת אבל
עני שאינו חשוב אינו נחשב כמת ׃ לפי שאינו מקפיד
כל כך על עניו ודלותו ׃

חשד ענין חשדה לא נמצא במקרא ולא בתרגום
ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו על מי
שמאשים את חברו לומר שעשה כך וכך הרי הוא חושד
דתענית כ'ט אותו ׃ וכן פירש רש"י מסורת בני עליית מממה שחשדתיך
והנחשד נקרא חשוד בלא צייהן ובלעז איבזולפר ׃

חשמן היהודים הלועזים קורין להקרדינאלי
תילים ס'ח חשמנים ׃ וכן פותרין | יאתיו חשמנים
מני מצרים | ואיני יודע מהיכן למדו לומר כן והלא לא
היו קארדינאלי בימי דוד אף כי במצרים | ואינו אלא שם
אומה ׃

דניאל ט' **חתך** זה השורש לא נמצא רק פעם אחת נחתך
על עמך פירוש נגזר שהוא לשון כריתה

2.Reg.19. CHaſchai] Vox quieta & ſubtilis. Tharg. Eorũ qui laudant cũ ſilentio. Hoc uocabulũ ſilentiũ ſignificat, ut, Verba ſapientum in quiete audiuntur. Thargũ, In ſi-
Eccle.9. lentio audiuntur. Et uidetur mihi non uſurpandum eſſe ſine Beth ſeruili, Germanicè ſchvuigen, Italicè Silentia.

Eſa.33. CHaſchab] Hominem uenerabilẽ חשוב uocant, deſumptum eſt ab illo, Pro nihilo reputauit hominem Hinc eſt quod dicunt Rabbini, Pauper reputatus eſt tanquam mortuus. Senſus eſt, Homo pauper, qui eſt in æſtimatione, is reputatur ueluti mortuus· Sed pauper, qui non eſt alicuius æſtimationis non reputatur tanquam mortuus, eò quòd non multum curat ſuam paupertatem & pœnuriam.

CHaſchad] Vocabulum חשדה quod ſuſpitionem ſignificat. non inueni in Biblia, neq; in Thargum. ſed apud Rabbinos eius uſus extat, quum loquuntur de eo, qui alicuius delicti accuſat proximũ ſuum, dicendo, quòd tale & tale perpetrauerit, Tum dicunt הרי הוא חשד אותי ſic quoq; uſurpat Rabbi Schelomo in ſuo Peruſch, ubi expli
Gen.49. cat iſtum locum, A præda mi fili aſcendiſti, &c, Ab eo quôd ſuſpicatus ſum te, &c. Et qui in ſuſpitionem uenit חשוד uocatur, Germanicè zeihen, Italicè Inculpar.

CHaſchman] Iudæi Italici uocãt Cardinales חשמנים Qua in ſiqnificatione exponunt etiam illud Pſal. 68, Venient optimates ex Aegypo. Ego tamen ignoro, unde didicerint, quòd ſic dicunt, quandoquidẽ certũ eſt, nullos adhuc Cardinales fuiſſe tempore Dauidis, multo minus ergo in Aegypto. Eſt igitur hoc uocabulum nomen Gentilitium.

CHathach] Hæc Radix ſemel tantũ inueniť. Vt, Heptomadę 70. determinatę ſunt ſuper populũ tuũ. ubi idẽ ualet, quod נגזר quod decretũ eſt, ſignificat, frequẽs eſt apud

ורז"ל שמשו בו הרבה כגון לא יחתוך את הראש בבת אחת והשם חתך או חתיכה בלשון אשכנז איין שביט או איין שטוק ובלעז פעץ או טאלייו ׃

חתל כל הולך על כפיו פירש רש"י כגון דוב וכלב והחתול בלשון אשכנז קאץ ובלעז גאטו ויקרא י"א

ובזמנים אנחנו לומר חתול החית פתוחה והתיו דגושה וראוי לקרא אותו חתול החית בקמץ והתיו רפויה והראיה כי בן ופגשו ציים את איים תרגום חתולין החית בחטף פתח והתיו רפויה ׃ ישעיה ל"ד

חתן קורין לאיש בשבעת ימי משתה חתונתו חתן ואשתו כלה שנאמר יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה ואחר כך הוא לא נקרא חתן והיא לא נקראת כלה רק לאבי ולאם החתן והכלה והזיווג שעושין בין איש לאשתו נקרא חתון ובלשון רבותינו ז"ל נקרא שדוך כמו שמבואר בשרשו ואבי החתן והכלה נקרא זה לזה מחתן ואת שאר הקרובים נקראים מחתנים בלשון אשכנז שוועגר ובלעז קונייאדי ׃ יואל ב'

נשלמה אות החית ׃

אנא האל אותנו אל תשחת ׃

אות הטית

טב טיב גיטין וקדושין טיב משא ומתן מה טבו של עובר זה לשון עסק תרגום ירושלמי ויוציאו דבת הארץ ואפיקו טיבא בישא ׃ במדבר י"ג

apud Rabbinos.ut, Non præſcindat caput una uice. Inde & nomen uenit חתך uel חתיכה Germanicè ein ſchnit uel ein ſtuck, Italicè pez uel talijo.

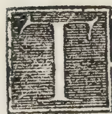
Leuit.11. CHathal] Omne quod graditur ſuper manus ſuas. ibi exponit Rabbi Schelomo, ueluti Vrſus, & Canis, & Catus. Germanicè katz. Italicè Cato. Nos dicere ſolemus Chathol Heth habente pathah, & Taph daggeſſato cum tamen potius ſonandum eſſet חתול Heth ſcilicet cum camez & Taph leniter prolato. Id quod probatur ex iſto

Eſa.34. loco Eſaiæ: Occurrent ſibi (Beſtiæ) ſylueſtres & inſulares. ibi Thargum habet חתולין Heth cum hateph pathah & Thaph raphato.

CHathan] Vocant aliquem per ſeptem dies quibus durat conuiuium nuptiarum ſuarum חתן & uxorem

Iob 2. eius כלה .ut, Spõſus de cubili ſuo & ſponſa de thalamo ſuo. Deinceps uero à nemine amplius ipſe חתן & ipſa כלה uocatur præterquam à patre & matre ſponſi & ſponſę, Germanicè Eyden & Schnurr, Conubium uero quod fit inter uirum & uxorem eius חתון uocatur, quod Idem Rabbini פרוך appellant ſicut explicabo in radice ſua, Pater item ſponſi & ſponſæ ſe mutuo מחותן nuncupant reliqui uero propinqui מחותנים Germanicè ſchvuager, Italicè Conijado.

FINIT HETH ET INCIPIT litera Teth.

TAB] Conditio Githin & kiduſchin. Conditio accepti & dati. Quæ eſt cõditio fœtus iſtius? Vocabulum hoc negotium ſeu occupationem ſignificat, Vnde ubi textus hebraicus dicit ויוציאו דבת הארץ id

Num.12. eſt, Et protulerunt diffamiam ſiue uituperationem terræ: Thargum Hieroſolymitanum habet טיבא בישא id eſt, famam malam.

טַבְלָא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל טַבְלָאוֹת שֶׁל זָהָב כֵּן קוֹרִין לְשֻׁלְחָן בְּלַעַז טַאבוּלַא וְכֵן קוֹרִין לְקֶרֶשׁ טַאבוּלָא ובלשון אשכנז ברעט ׃

טָבַע קוֹרִין לְכָל מִינֵי מָעוֹת מַטְבֵּעַ בלשון אשכנז מֻנְץ ובלעז מוניטא ׳ וְכֵן בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי
אסתר ג׳ דְּאֶסְתֵּר עַל יְדֵי עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה עַל יְדָא דְעָבְדֵי מַטְבְּעָא וּמִזֶּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה לא יְשַׁנֶּה אָדָם מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים פֵּירוּשׁ הַבְּרָכוֹת וְהַתְּפִלּוֹת שֶׁתִּקְּנוּ הֵם ׃

בראשית י״ב **טָבַע** לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ ׳ פֵּירַשׁ רש״י שֶׁאוֹדִיעַ טִבְעֲךָ בָּעוֹלָם רוֹצֶה לוֹמַר הַשֶּׁבַע וְהַמֶּזֶג הַטּוֹב שֶׁלְּךָ וְתָמַהְתִּי כִּי לֹא מָצָאתִי עוֹד זֶה הַלָּשׁוֹן בְּכָל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ וְאֵיךְ לֹא זָכְרוּ דָבָר מִטִּבְעֵי בַּעֲלֵי חַיִּים וּצְמָחִים ׳ וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם שֶׁאוֹדִיעַ טִיבְךָ בָּעוֹלָם וְהוּא מִלְּשׁוֹן טִיב דִּלְעֵיל וְהוּא הַנָּכוֹן ׃

שופטים ט׳ **טָבַר** טַבּוּר הָאָרֶץ לְשׁוֹן גּוֹבַהּ וּמִזֶּה נִקְרָא הַשּׁוֹרֶר שֶׁבַּבֶּטֶן טַבּוּר לְפִי שֶׁהוּא גּוֹבַהּ הָאָדָם כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב עַל גַּבּוֹ וְנוֹהֲגִין לִקְרֹא אוֹתוֹ טִבּוּר בְּחִירֶק וְכֵן אָמְרוּ פִּיו סָתוּם וְטִבּוּרוֹ פָּתוּחַ ׳ וְכֵן בְּרוֹב הַגְּמָרוֹת כְּתִיב טִיבּוּרוֹ בְּיוּד בלשון אשכנז נאבל ובלעז מוליקו ׃

שופטים ח׳ **טְבֶרְיָא** מָחוֹז יֵשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָא טְבֶרְיָא וְיֵשׁ שָׁם מֶרְחֲצָאוֹת שֶׁל מַיִם חַמִּים וְנִקְרָאִים חַמֵּי טְבֶרְיָא וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי לְסֵפֶר מְסוֹרֶת

TAbla] Apud Rabbinos legitur, Tabulas auri. sic uocant mensam, Italicè Tabla. Similiter & Asserem tabula uocant, Germanicè bret.

TAba] Omnis generis pecunia מטבע uocatur Germanicè Müntz. Italice moneta. Vnde ubi Tex-
Esther.3. tus hebraicus in Esther habet, Per manus eorum qui faciunt opus: Thargum Hierosolimitanũ dicit Per manus eorum qui faciunt monetam. Hinc est quod dixerunt Rabbini, Non mutet homo monetã quam impresserunt sapientes. per hoc intelligunt Benedictiones & orationes quas ipsi ordinauerunt.

Gene.12. TAba] Egredere de terra tua·Ibi Rabbi Schelomo exponit, Quoniã notã faciã famam, naturã, siue conditionem tuã in mundo. uult dicere, Naturam, & bonam indolem tuam quæ tibi est. Et miror quod non inuenerim hoc uocabulum apud omnes rabinos, & qui fiat, quod nusquam meminerint huius rei loquendo scilicet de naturis animaliũ & terræ crescentium, Porrò extant libri in quibus scriptũ inuenitur in Perusch Rabbi Schel. מפוריע טיבך בעולם id est, quoniam notam faciam conditionem siue famam tuam, quod eiusdem significationis est cum præcedenti radice, atq; hæc lectio cõueniens esse uidetur.

Iudi.9. TAbar] De excelso terræ, Hoc uocabulum altum significat, atque inde est quod & umbelicus uentris טבור uocatur, eò quòd est sublimior pars in homine quando iacet super tergum suum. Solent autem pronunciare Tibur cum Hirec, ut cum dicunt, os eius obturatum est, & umbelicus eius apertus est, sic quoq; in multis locis Gomoræ scribitur טיבורי cum Iod, Germanicè blabel, Italicè moliko.

TEbiria] Prouincia est in terra Israël quæ uocatur Tyberia, ubi sunt Thermæ calidæ, quæ uocantur חמי טבריה Equidẽ scripsi in præfatione mea libri Masoreth,

הַמָּסוֹרֶת כִּי הֵם צַחֵי הַלָּשׁוֹן מִכָּל הָעִבְרִים וּמֵהֶם הָיוּ בַּעֲלֵי
הַמָּסוֹרֶת וְכָתַב הָרְדַ"ק בְּמִכְלוֹל כִּי קְרִיאַת הָרֵישׁ הַדְגוּשָׁה
וְהָרְפוּיָה לִבְנֵי מַעֲזְיָה הוּא טְבֶרְיָא ׃ וְהַגּוֹיִם קוֹרְאִים לָהֶם
טִיבֶּרְיָיא ׃

טַוּוס כְּפָסוּק בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי
לְקַבְלֵיהּ טַוְוסָא דְדַהֲבָא וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי קַרְנוֹת
שֵׁן וְהָבְנִים תַּרְגּוּם שֵׁן דְפִיל וְטַוְוסִין ׃ וְכֵן וְקוֹפִים וְתֻכִּיִּים יחזקאל כ"ז
תַּרְגּוּם וְקוֹפִין וְטַוְוסִין ׃ וְהוּא הָעוֹף הַנִּקְרָא גַם כֵּן בִּלְשׁוֹן מלכים א׳ י׳
עַרְבִי טַאווּס ובלעז פאבוני ובלשון אשכנז פפאהן ׃

טַיָּיל הַטַּיָּילִין בְּכָל יוֹם פֵּירוּשׁ הַבַּטְלָנִין שֶׁאֵינָם
עוֹשִׂין מְלָאכָה ובל"א מוסיג געבגר ובלעז
אוציירוסו ׃ וְהוּא גַם כֵּן לְשׁוֹן שַׁעֲשׁוּעַ כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רש"י
וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם אֲטַיֵּיל עִמָּכֶם בְּגַן עֵדֶן וְהַשֵּׁם טִיּוּל ׃ ויקרא כ"ו
בלשון אשכנז ער מייאן ובלעז שלאצר ׃

טַלִּית כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר פֵּירֵשׁ רש"י כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר ויקרא כ"ד
הַמְּלֵאָה שֵׂעָר ׃ וּבַגְּמָרָא שְׁנַיִם אוֹחֲזִים
בְּטַלִּית הוּא בֶּגֶד וְכֵן אֲנַחְנוּ קוֹרִין הַבֶּגֶד שֶׁל אַרְבַּע כַּנְפוֹת
שֶׁלּוֹבְשִׁין בַּבֹּקֶר בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה שֶׁבּוֹ הַצִּיצִית טַלִּית וּבִלְשׁוֹן
רַבִּים טַלִּיוֹת וְלֹא טַלִּיתוֹת כִּי הַתָּיו אֵינוֹ שָׁרְשִׁית וְנִמְצָא
גַם כֵּן מַטְלִית בְּמֵם נוֹסֶפֶת ׃ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָא טַלִּית
מִלְּשׁוֹן סְכַךְ תַּרְגּוּם וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְתַטִּיל עֲלֵיהוֹן ׃ וְיֵשׁ תילים ה׳
אוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָא כֵן בַּעֲבוּר

Maſoreth quod Iudæi qui ibi habitant, elegantiorem linguam habent quam omnes hebræi, à quibus etiam profecti ſunt authores Maſoreth. Et Rabbi Dauid Kimhi ſcribit in Michlol, quod prolatio Res daggeſſatæ & Raphatæ ſit penes incolas Aſiæ, hoc eſt, Tyberiæ, Nam gentes uocant eos Tyberitas.

Eſther 1. TAuas] Vbi textus hebraicus dicit, In diebus illis cum ſederet rex, &c. Thargum Hieroſol. habet. Et è regione eius erat pauo aureus, In lingua hebræa pauones תוכיים uocantur ut, Ezech. 27. Cornua eburnea & pauones. ibi Thargum habet טווסין Item Simeas & pauones. Thar. קופין וטווסין Auis eſt quæ etiam in lingua Arabica טאווס uocatur Italicè Pauone &, Germanicè pfohen.

TaiјI] Qui ſpaciantur per totum diem. hoc eſt, qui otioſi ſunt, neq; faciunt ullum opus, Germanicè müeſsiggeger Italicè otioſo. ſignificat quoq; delitiari ſicut

Leuit. 26. exponit Rabbi Schelomo in iſto loco. Et ambulabo in medio ueſtri, id eſt, Deliciabor uobiſcum in horto Eden, inde & Nomen uenit טייל Germanicè ermayen Italicè Schalazar.

Gene. 25. TAleth] Quaſi ueſtis piloſa. Rabbi Schelomo exponit, quaſi Talith ex lano facta, quæ plena eſt pilis In Gomora item legitur, Duo qui apprehendunt Tallith, Et ſunt qui dicũt quod ſit ueſtis quędã, Hinc eſt quod nos Iudæi ueſtem quæ conſtat quatuor oris & in qua pendent Zizith quamq; mane induimus in hora orationis Talith uocamus. Et in numero plurali dicitur טליות & non טליתות Nam Taph non eſt litera radicalis. Inuenitur etiam מטלית cum ſupperaddito Mem, Quidam dicunt Talith uocari à tegendo ſiue operiendo ubi enim he-

Pſal. 5. bræus dicit. Et proteges eos. Thargum habet ותטיל עליהון id eſt, obumbrabis eos. Alij ſentiunt Talith appellari ab eò

שהוא למעלה מכל הבגדים ׃

טלטל הרבה לשונות בעברי המתורגמין בלשון טלטול עיין במתורגמן והוא לשון בענוע
ישעיה ס״ג מן ויבטלם ויבשאם בלא״ו ור וואגלן ובלעד מוביירי ׃

טמטם המטמטם את הלב לשון סתימה ׃ וכן
ראמית כ׳ תרגום סתמום פלשתים טמטון פלשתאי וכן קורין למי שערותו סתומה ולא נראה בו לא זכרות ולא נקבות טומטום ׃

טנפת איכבה אשנבים אין לו עוד דומה במקרא
מיל ח והוא לשון לכלוך ותרגום בגאלו בדם איטנפו בדמא ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה אך בבנין פעל כגון בן שפחה שטנפת פלטין של מלך והשם טנופת ובלשון נקבה טנופת ׃ בלשון אשכנז און זויבר ובלעז אין מונדא ׃

שמות כ״ח **טס** ציץ הזהב פירש רש״י הציץ הוא כמין טס
שמות ל״ט וכן פחי הזהב תרגום טסי דדהבא בלשון אשכנז בלעך ובלעז לאמינה ׃

יחזקאל י״ג **טעה** הטעו את עמי אין עוד דומה לו במקרא בטית וכל שאר לשנא כתיבין בתיו אבל כלן מתורגמין בלשון טעות בטית ורבותינו ז״ל שמשו הרבה בלשנא טעות בטית ׃ כגון ירבעם טעה והטעה את אחרים וכן אינו אלא טועה ודומיהם רבים ׃

quod eſt ueſtis ſuperior que ſuper omnes alias ueſtes in-
Eſa.63. duitur deductum ab illo ומטלטלם וינטלם id eſt, tulit eos &
portauit eos.

TIltel] Multa ſunt uocabula in hebræo quæ in Thargum transferuntur per טלטול ſignificat autem hec uox motionem, cuius uſus eſt Eſa.cap.22. מטלטלך טלטלה (quod reddunt) traducet te in captiuitatem, Germanicè ueruuaglen Italicè moueri.

Gen.26. TImtem] Qui obturat cor. ſignificat hoc uocabulum obturationem. Vnde, ubi textus hebraicus habet, Obturauerunt palæſtini, Thargum dicit טמטמין פלשתאי Hinc eſt quod eum cuius membrum genitale obturatum eſt ut non appareat num maſculus ſit aut fœmella טומטום uocant.

Cant.8. TAnaph] Quomodo inquinabo eos. Non amplius extat in Biblia, Idemq; ſignificat quod לכליך id eſt, in-
Thren.4. quinatio, Polluti ſunt in ſanguine: Thargum איטנפו בדמה id eſt, coinquinati ſunt in ſanguine. Rabbini crebro utuntur hac uoce, ſed tantum in coniugatione Piel. ut, filius ancillæ qui inquinauerit palatium regis. Inde & Nomen deriuatur טנף' & in genere fœminino טנופת Germanicè vnſuber Italicè Immundo.

Exod.28. TAs] Laminam auream. Ibi Rabbi Schelomo expo nit, Ziz idem eſſe quod טס id eſt, lamina, Vnde
Ibidem.39. ubi textus hebraicus habet, Bracteas aureas Thar. Tranſtulit טסי Germanicè blech, Italicè Lamina.

Ezech.13. TAah] Fecerunt errare populum meum. Non amplius inuenitur in biblia cum Teth ſcriptum, reliqua enim omnia ſcribuntur cum Taph ſed omnia in Thargum transferuntur per טעות quod cum Teth ſcribitur & errare ſignificat, Rabbini item multum utuntur uocabulo טעות cum Thet. ut, Hieroboam Errauit & alios errare fecit. Item, Nihil eſt niſi quod errat, & ſimilia, Neq;
quadrat

ואינו נופל רק על ענין שגגת הלב לא על ענין מי שתועה בדרך כי כלם כתובים כתיו והשם טעות והרבוי טעיות ולא טעותים ׃

טעם טעם בלשון הקודש משמש לשני ענינים האחד ענין טעימה המיוחס לחיך בלשון אשכנז קושטן והוא נלקח מלשון רומי גושטרי כמו וחיך
איוב יב אוכל יטעם ׃ והשני לשון טעם ועצה וסברה המיוחס ללב כמו מטעם המלך ובדניאל עטה וטעם ובדברי
יונה ג׳ רז״ל מאי טעמא בלשון אשכנז רעכט ובלעז ראזון ׃
דניאל ב׳

טעם נקרא הנגינה של כל תיבה טעם לפי שהיא נותנת טוב טעם ודעת להבנת הפסוק כמו שבארתי בספר טוב טעם ובלשון רבים נקראים טעמים בשוא תחת הטית והעין בקמץ כמו מן נער נערים ורוב העולם נוהגים לומר טעמים הטית בפתח והוא טעות ׃

טען בדברי רז״ל ודמן טעון הזיה טוענין בדבה לפניהם ענינו כמו צריכים ועקרו מלשון טענו את בעירכם ופירוש טעון עמוס ונושא דבר זה
בראשית מ״ה עליו בלשון אשכנז גילאדן ובלעז קארגאטו ׃

טען נקראו דברי ריבות שמספרים בעלי הדינים טענות ואת הוא מהענין הראשון שזה טוען על חברו כך וכך וזה טוען עליו כך וכך וכן פירש
ישעיה מ״א רש״י הגישו עצמותיכם טענות בריאות נחזקות ׃

quadrat dici niſi de eo,qui corde errat,non qui errat in uia quæ omnia ſcribuntur cum Taph. Hinc uenit nomen ſubſtantiuum טעות error,& in plurali טעיות & nō טעותים.

TAam] In lingua ſancta duo habet ſignificata. Primo ſignificat guſtare,quod proprium eſt palato, Germanicè koſtē, quod à Romana lingua deſumptū eſt,guſtare.ut.Et palatū guſtat cibū ſibi? Secundo ſignificat ratio-
Iob 12. nem,conſilium & opinionem,quæ cordi tribuuntur, ut,
Ionæ 3. Ex conſilio regis.Et in Daniele, Super cōſilio & ratione.
Dan.2. Apud Rabbinos item legitur מאי טעמא id eſt,Quis ſenſus,quæ cauſſa,quę ratio,Germanicè recht.Italicè Ration

TAam] Accentus cuiuſlibet dictionis טעם uocatur,eò quòd dat ei bonum guſtum & ſenſum,ad intelligendam ſententiam,ſicut explicaui in libello,cui titulum feci טוב טעם In plurali dicitur טעמים habente Teth Scheua & Ain Camez:quo modo à נער dicitur נערים Maior tamen literatorum pars dicere ſolet טעמים Taamim ſonantes Teth cum pathah,id quod error eſt.

TAan] Apud Rabbinos legitur, Sanguis eorum indiget conſperſione.Item,Opus habent benedictione,dum coràm adſunt. Idem ualet quod צריכין id eſt,
Gen.45. indigent. Primitiuum eius unde deſumptum eſt טענו את בעירכם id eſt,onerate iumenta ueſtra. Vnde טוען ſignificat eum,qui onuſtus eſt, quicq; ſuſtinet aliquid, Germanicè laden,Italicè Kargat.

TAan] Verba contentionum, quæ narrant, qui iuditio còntendunt coram iudicibus טענות uocantur. Eſtq; eiuſdem ſignificationis cum præcedenti Radice,quæ onerare ſignificat, quod qui unà iuditio contendunt ſe mutuò onerāt:alter accuſando, alter diluendo. In hunc modum exponit Rabbi Schelomo in hunc locum,
Eſa.41. Adducite prægnantes cauſſas ueſtras, id eſt, Argumenta ualida& fortia.

טִפָּה כְּמַר מִדְּלִי כְּטִפָּה מִדְּלִי · וְכֵן בְּשַׁעֲלוֹ מַיִם תַּרְגּוּם כְּטִפָּא בְשַׁעֲלָא כַּד מַיְצָאתִים בְאַלֶּת. ישעיה מ׳
וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בְּהָא כְּמוֹ מֵאֵין בָּאת מִשְׁפָּה סְרוּחָה וְהַרְבּוּי הָיָה רָאוּי טִפּוֹת אֲבָל שִׁמְּשׁוּ בָהֶם בִּלְשׁוֹן זְכָרִים טִפִּין · כְּגוֹן הַמַּשִּׁיל מַיִם טִפִּין טִפִּין וְעִקַּר שָׁרְשׁוֹ בְּשַׂת לְשׁוֹן וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס · וּבְבֶבֶל הַפֶּא וְהָעַיִן הָיָה מְטַפְטֵפֶת · וְהַשֵּׁם טִפְטוּף · בלשון אשכנז טרופפן ובלעז גוטי ׃ עמוס ט׳

טְפֵי בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה מִכֹּל שֶׁכֵּן דְּפָּחוּר טְפֵי פירוש יוֹתֵר וְלֹא בְמִצָּא בְתַרְגּוּם

טָפֵל בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה עָשׂוּ הָעִקָּר טָפֵל וְהַטָּפֵל עִקָּר · וְכֵן רָחֵל הָיְתָה הָעִקָּר וְלֵאָה טְפֵלָה לָהּ לְשׁוֹן דִּבּוּק וּסְמִיכָה מִלְשׁוֹן טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר בלשון אשכנז גיהעפט ובלעז אפיצאטו ׃

טָפַשׁ אֱוִיל וּכְסִיל וְסָכָל וְנָבָל מְתוּרְגָּמִין בְּלִשְׁנָא טִפְּשׁ מִלְּשׁוֹן טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם לְשׁוֹן שֶׁמְּבוּרִית וְאֵין לוֹ דוֹמֶה בַּמִּקְרָא · וְכֵן הַשְׁמֵן לֵב הָעָם תַּרְגּוּם אַטְפֵּשׁ וּמִזֶּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה חֲכָמִים כָּל עוֹד שֶׁהֵם מַזְקִינִים חָכְמָתָם מִתְרַבָּה וְעַמֵּי הָאָרֶץ כָּל עוֹד שֶׁהֵם מַזְקִינִים מִטַּפְּשִׁים פירוש מִתְטַפְּשִׁים הַשִּׁיטָה דְּגוּשָׁה וְרַבִּים טוֹעִים וְקוֹרִין מְשַׁפְּשִׁים הַמֵּם בִּשְׁוָא תהלים קי״ט ישעיה ו׳

Esa.40. TIppah] Quaſi gutta ſittulæ. Thargum, כטפא מדול
Ibidem. Item, Quis menſurauit pugillo ſuo aquas? Thargum, כטפא במעלא ſic inueni cum Aleph, & in uerbis Rabbinorum cum He. ut, Vnde uenis? Reſponſio. Ex guttula ſordida. In numero plurali dicendum eſſet טפות Sed Rabbini utuntur in maſculino genere, dicentes טפים. ut, Qui urinam proijcit guttatim, &c. Radix eius unde originem ducit, eſt נטף id eſt, Stillauit, qua in ſignificatione accipitur, Amos, cap. 9, Es ſtillabunt montes potum dulcem. Vſurpatur & cum geminata prima & ſecunda radicali. ut, היה מטפטף id eſt, Fuit ſtillans. Inde nomen uenit טפטוף Stillatio, Germanicè tropffen, Italicè gutte.

TEphe] Apud Rabbinos legitur. Quanto magis præſumit. idem ualet quod יותר id eſt, magis, & non inuenitur in Thargum.

TAphal] Rabbini dicunt, Fundamentum fecerunt acceſſorium, & acceſſorium fecerunt fundamentũ. Item, Rachel fuit fundameutum, Lea autem acceſſorium Significat hæc uox adhæſionem & coniunctionem: deſumpta ab illo, Concinnarunt aduerſum me mendatium,
Psal. 119. Germanicè behefft, Italicè Apizato.

TAphaſch] Aeuil, Cheſil, Sachal & Nabal, omnia in Thar. transferunt per טפש id eſt, ſtultè egit. deſum
Psal. 119. ptũ eſt ab illo, Incraſſatũ eſt ueluti adipe cor eorum. Vbi pinguedinẽ, ſiue incraſſationem ſignificat: neq; amplius
Esa. 6. inuenitur in Biblia. Item, Incraſſa cor populi huius. Thargum, איטפש Hinc eſt quòd dixerunt Rabbini, Sapientes quò magis ſeneſcunt, eò magis augeſcit ſapientia eorum. Idiotæ uerò, ſiue indocti, quò magis ſeneſcunt, eò magis ſtulteſcunt. Vbi מטפשים idem ualet quod מתטפשין & Teth habet Dagges. Multi tamen errant, & legunt Metapſchim, Mem cum Scheua.

 Sic

וְכָזֶה בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין בְּרוֹב הַנּוּסְחָאוֹת אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים הַמֵּם בִּשְׁוָא וְאֵינָהּ אֶלָּא בְּחִירִק מְטַמֵּא הַטֵּית דְּגוּשָׁה פֵּירוּשׁ מִתְטַמֵּא ׃

טָרַד קָרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה לְמִי שֶׁעֲסָקָיו תָּמִיד עַל עֵסֶק אֶחָד טָרוּד ׃ וְהָעֵסֶק הַהוּא
משלי ז״ט וכ״ו בִּקְרָא טִרְדָא לְשׁוֹן טוֹרַח מִן דֶּלֶף טוֹרֵד וְאֵין לוֹ דוֹמֶה עוֹד בַּמִּקְרָא ׃

ירמיה כ״ה רחמית מ״ח **טָרַת** תִּטַּרַת דַּעְתּוֹ וְהִתְאַר מְטְרַת תַּרְגּוּם וְהִתְגָּעֲשׁוּ וְהִתְהוֹלְלוּ וְיִשְׁתַּגְשׁגוּן וְיִטַּרְפוּן וְכֵן וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וּמְטַרְפָּא רוּחֵיהּ לְשׁוֹן שִׁגָּעוֹן ובלא״ז אורבזביג ובלעז אין פאצטו ׃

טְרֵפָה סְתָם טְרֵפָה שֶׁאֲסָרָהּ לָנוּ הַתּוֹרָה הוּא בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁנִּטְרְפָה עַל יְדֵי זְאֵב אוֹ דוֹב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם רַק רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה שִׁמְּשׁוּ בָהּ דֶּרֶךְ הַשְׁאָלָה לִשְׁאָר אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת ׃ וְקָרְאוּ גַּם כֵּן טְרֵפָה לְבַקִּיבַת הָרֵיאָה וּשְׁאָר דִּינֶיהָ וְכֵן י״ח טְרֵפוֹת ׃ וְהַכְּלָל לֹא שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן טְרֵפוֹת רַק עַל לְשׁוֹן אֲכִילָה אֲבָל לְשׁוֹן כַּשְׁרוּת נוֹפֵל עַל הַרְבֵּה דְבָרִים כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ ׃

טִשְׁטֵשׁ אוֹתִיּוֹת מְטֻשְׁטָשׁוֹת וְכֵן שְׁטַר הַנִּמְחָה אוֹ בִתְשַׁשְׁטֵשׁ פֵּירוּשׁ לְשׁוֹן לִכְלוּךְ וְשִׁבּוּשׁ וְהַשֵּׁם
איוב ח׳ טִשְׁטוּשׁ פְּנֵי תַמְרְמוּרוּ תַּרְגּוּם אַפֵּי מְטַשְׁטְשִׁין ׃ בלשון אשכנז ולעקן ובלעז מאהולה ׃

נשלמה אות הטית

בשם אשר ידו בכל שולטת

Sic quoq; in Perek במה מדליקין Multa exemplaria habent אינו מטמא טומאת אהלים Mem ſcilicet cum Scheua, quum ſolum Hirec habere deberet מטמא Mitame, Teth daggeſſato, pro מתטמא

TArad] Rabbini eũ, qui uni negotio iugiter incũbit תרוד uocãt & ipſum negotiũ, ſeu occupatio טרדה nominatur, idem ſignificat quod טורח id eſt, Labor
Prou.19. fatigatio. Eſtq; deductum ab illo, in Prouerb. Stillicidium
& 27. aſsiduum: Nec amplius inuenitur in Biblia.

TAraph] Turbatur animus eius. Inde uenit nomẽ
Hiere. 25. formale מטורף turbatus. Et commouebuntur, inſa niẽtq;. Thar. ויטרפון Et turbabunt̃. Et cõſternatus eſt ſpiri
Gen.41. tus eius. Thar. Et turbatus eſt ſpiritus eius. idẽ ualet quod מגעין quod inſanire ſignificat, Germ. vnſinnig, Itali. pezo.

TRephah] Trephah, quo ueſci nobis lex prohibet, abſolutè poſitum, carnem iumenti, aut feræ, quæ à lupo, uel urſo, uel ſimili beſtia, diſcerpta eſt, ſignificat. Verũtamen Rabbini utuntur translatè, & pro reliquis uetitis cibis. Vocant item Trepha ſi pulmo foramen habeat, & id genus alia. Item & 18. Trephoth. Et in ſumma Trephah tantum de cibo dici conuenit, ſed uocabulum טרפות cõpetit multis alijs rebus, ſicut declarabo in Radice ſua.

TIſchteſch] Literæ commaculatæ, ſiue obſcuratæ. Item, Inſtrumentum literarũ deletum, aut obliteratũ. Vocabulum hoc commaculationem, & inquinationem ſignificat. Inde & nomen uenit
Iob 16. מטשטש. ut, Facies mea exuſta eſt à fletu. Thargum, Facies mea commaculata eſt. Germanicè Flecken Italicè Macula.

FINIT TETH, ET INCIPIT litera Iod.

אות היוד

יאה זה השרש לא הביא הרד"ק בשרשו ולי נראה
כי לך יאתה מזה השורש כמו שפירש רש"י
לך יאתה ׃ לך נאה והוא לשון יופי כמו שאנו אומרים
בתפלתנו ולך נאה להודות ׃ ונראה שאין הפרש בין נאה
ויאה כמו שאנו אומרים בליל פסח כי לו נאה כי לו יאה
שיר ה' וכן תנה יפה דודי תרגום כמה יאה ועל הרוב הוא כתיב
תילים ל"ג ביוד כסות כגון נאוה תהלה תרגום יאה תושבחתא ׃ אבל
נאה לא מצאתי בשום תרגום ׃ ועוד אדבר בו בשרש נאה
בראשית מ' והשם יאות כמו כי טוב פתר ארי יאות וכן טחון היטב
דברים ט' יאות ׃ כן בנות צלפחד יאות ׃ ואנו נוהגין לומר יאות
במדבר כ"ז בצרי ולא מצאתי כן בכל הנוסחאות ׃

איוב ו' **יאש** אמרי נואש מלי יאושא ליאש את לבי ׃
קהלת ב' ליאשא ית לבי ׃ ורבותינו זכרונם לברכה
שמושו בלשון זה בלשון התפעל לבד ׃ כגון מתיאש
להתיאש אבל השם הוא יאוש ׃ והוא ענין שיניח אדם
שמואל א' כ"ז הדבר ולא יזכור בו עוד ׃ וכן ונואש ממני שאול תרגום
וינוח מני שאול בלשון אשכנז אנטרוכן או בור ווגן
ובלעז אנשטנקאו או דישפראר ׃

יבם כבר כתבתי בשרש גם כי האיש קורא לאחי
אשתו גיסי וכולי אבל אשה קוראה לאחי
בעלה יבם ואת כשאינה זקוקה לו ליבום בדין התורה כמו

IOah] Hanc Radicem R. D. K. non adfert in Lexico ſuo. Et uidetur mihi illud Hier. cap. 10. deductum ab hac Radice כי לך יאתה id eſt, Quoniam tuus eſt decor. Quemadmodũ & R. S. exponit per לך נאה id eſt, Te decet, tibi cõuenit, &c. Significat hæc uox pulchritudinem, ſiue decorem, ſicut & nos uſurpamus in precationibus noſtris, quum dicimus, לך נאה להודות id eſt, Te decet ut confiteamur, &c. Et meo iuditio nihil diſcriminis eſt inter נאה & יאה ſicut uidere eſt ex eo quòd nos dicimus in nocte Paſcæ כי לו נאה כי לו יאה Ecce

Cant. 1. tu pulcher es dilecte mi. Tharg. כמה יאה Quàm decorus

Pſal. 33. es. & plerunq; ſcribitur cum Iod. ut, Rectos decorat laus. Tharg. יאה תושבחא ſed נאה non inueni in ullo loco in Thargum, de quo iterum loquar in Radice נאה. Inde & nomen uenit. ut, Quòd bona eſſet interpretatio. Thargũ. ארי יאות Item, Et contriui eum bene, quaſi in mola. Thar.

Gene. 40. Deut. 9. יאות. Itẽ, ut loquutę ſunt filię Zelophad. Thar. יאות Porrò nos dicere ſolemus יאות cum Zere, quod tamen non inueni in omnibus exemplaribus.

Iob 6. IAaſch Eloquia abiecti (hominis) Thar. מלי ליאושא id eſt, Eloquia deſperati. ut, Deſponderem animum meũ. Thargum. ליאושא &c. Rabbini uerò uſurpant pro hac ſignificatione tantum in Coniugatione Hithpael, ut, להתיאש מתיאשים Sed nominaliter in hac forma יאוש Eſt autem uſus huius uocabuli, quum ſermo eſt de homine, qui dimittit rem aliquam, & non recordatur eius amplius, qua in ſignificatione accipitur 1. Samuel. 27. Et deſperabit Saul de me Thargum. Dimittet, uel ceſſabit à me. Germanicè Entruchen, uel uervuegẽ Italicè Anſchtanco, uel Deſperar.

IAbam] Anteà ſcripſimus in Radice גב uirum uocare fratrem uxoris ſuæ, גיסי, uxor uerò nominat fratrẽ mariti ſui יבם tametſi nõ cum ea ad cõiungendã affinitatem,

שֶׁמָּצִינוּ בְּמִדְרַשׁ אֱלִישֶׁבַע אֵשֶׁת אַהֲרֹן רָאֲתָה בַּעֲלָהּ כֹּהֵן גָּדוֹל וּשְׁנֵי בָנֶיהָ סְגָנֵי כְהוּנָּה וִיבָמָהּ מֶלֶךְ הֲרֵי שֶׁקָּרְאוּ לְמשֶׁה יְבָמָהּ וְכֵן נְשֵׁי שְׁנֵי אַחִים קְרוּיִן יְבָמוֹת זוּ לְזוּ כְּמוֹ עָרְפָּה וְרוּת שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ אַךְ לֹא יִתָּכֵן שֶׁתִּקָּרֵא לְבַעַל אֲחוֹתָהּ רַק גִּיסָהּ כְּנִזְכַּר לְעֵיל ׃ רות א'

יַד הַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נָפְלוּ עַל לְשׁוֹן יַד כְּמוֹ שֶׁפֵּי' רשׁ"י עַל יַד הַיַּרְדֵּן וְכוּלֵּי עַיֵּין שָׁם וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל הִרְגִּילוּ לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ עִם הֵמּוֹס בִּלְשׁוֹן תֵּכֶף כְּמוֹ מִיַּד וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים כֵּן הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיַּד כְּלוֹמַר תֵּכֶף וְכֵן בְּתַרְגּוּם כְּמוֹ אַל תַּהַרְגֵם פֶּן יִשְׁכְּחוּ עַמִּי תַּרְגּוּם לָא תִקְטְלִינוּן מִיַּד וְיֵשׁ מְתוּרְגְּמִין מִן יַד כְּמוֹ בְּפָסוּק הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ מִן יַד אֲמַר לְהֶן מָרֵי עַלְמָא וְכוּלֵּי ׃ וּכְשֶׁיִּסָּמֵךְ מִלַּת עַל לְמִלַּת יַד שִׁמְשׁוּ בּוֹ בִּמְקוֹם עִם אוֹ בְּסִבַּת הַדָּבָר כְּמוֹ עַל יַד עַמּוּד הֶעָנָן הָיוּ הוֹלְכִים וְכֵן בִּלְשׁוֹן רַבִּים כְּמוֹ עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב יִצְחָק בֶּן וְכוּלֵּי וְכֵן וַעֲכְשָׁיו עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה פֵּירוּשׁ בְּסִבַּת מַעֲשֶׂה וְדוּמֵיהֶם ׃

במדבר יג
משלי ו'
תילים נט
שיר ב'
במות יב

יְהוּדִי יָדוּעַ כִּי כָל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים יְהוּדִים אֲבָל לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא שֶׁנִּקְרְאוּ יְהוּדִים רַק מִזְּמַן גָּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְנִשְׁאַר מַלְכוּת בֵּית יְהוּדָה מֵאָז נִקְרְאוּ

tatẽ, iuxta consuetudinẽ legis, cõgressa sit. sic enim in Midrasch de Elisabet uxore Aharonis inuenimus, Cõspexit maritũ suum summum põtificem &, duos suos filios, muneris sacerdotalis uicarios, affinem uerò regem. Ecce Mosen nominatum יבמה Hoc modo & uxores duorum fratrum sese יבמות mutuo compellant. Quemadmodum Arpha & Rhut, Vt. En affinis tua reuersa est. (Ruth.1.) uerum meo uidere non conuenit, ut aliqua maritum sororis suæ aliter quam גיסה nominet.

IAd] Multa significata habet uocabulum יד quemadmodum etiam Rabbi Schelomo in suo perusch super hunc locum. Iuxta littus Iordanis, &c. tradit (Num.13.): ubi fac ipsum inspicias, Porrò Rabbini solent eo uti cum Mem litera præfixa pro תיכף quod statim significat, hoc modo, מיד in qua significatione & quidã exponũt in Prouerb. cap. 6. Euade ueluti caprea de manu (uenatoris.) ubi illi legunt מיד id est, ilico, repente, In eodem significato alibi & Tha. usurpat. ut, Ne occidas eos, ne fortè obliuiscatur populus meus (Psal.59.), Tharg. Ne interficias eos statim. Est & ubi in Thar. diuisim transfertur hoc modo מן יד ut, Et ficus protulit grossos suos (Cant.2.). ibi Thargum habet, Statim dixit ad eos. Dominus mundi &c. Quando uerò ad uocabulum יד adstruitur uocula על tunc usurpant pro עם id est cum, uel ut causam rei significet. ut, cũ dicunt על יד הענן וגו id est, ductu columnæ nubis proficiscebãtur, in eadẽ significatione & in numero plurali. ut, על ידי מכתב וגו id est eò quòd tradidit scriptura, Iizhac filius Abraham &c. Item על ידי מעשה cuius sensus est. Causa operis, & id genus similia,

IEhudi] Notum est omnes Israẽlitas Iehudim appellatos fuisse: sed non inuenitur in Biblia quod uocati fuerunt Iudæi nisi ab eo tempore quo decem tribus abductæ fuerunt in captiuitatem. Et remansit regnum apud domum Iehudah. Tum demũ cœperunt uocari Iehudim,

יהודים ולשונם לשון יהודית ולא הודם לבן ׃ וגם שבט
[אסתר ב׳] בנימין עמהם שנאמר במרדכי איש יהודי וגומר והוא
היה איש ימיני ׃

יום טוב הורין למועדים ולרגלים יום טוב ׃ וכן יום
משתה ושמחה זולת מועד כמו על יום
[שמואל א׳ כ״ה] טוב בנו דנבל וכן אמרו שהכהן גדול היה עושה יום
טוב לאחיו הכהנים ממחרת יום הכפורים כשנכנס בשלום
ויצא בשלום מבית קדש הקדשים ׃ וכן כדברי רבותינו
זכרונם לברכה עבידנא יומא טבא לרבנן ׃

יחס ענין ידיעת המשפחה מצד האבות בקרא יחס
או יחוס והתאר מיוחס ומה שנמצא מזה
[ד״ה א׳ ה׳] בדברי הימים ובעזרא כלן כתיבין בשין שמאל כמו כלם
[ד״ה א׳ ד׳] התיחשו ׃ להתיחש לבכורה ׃ ספר היחש ׃ אבל רבותינו
[נחמיה ז׳] ז״ל שמשו בו בסמך כמו עשרה יוחסין יחוסא דבבל
וכן תרגום ויתילדו על משפחותם ואתיחסו ׃ וכן
[רות ב׳] ממשפחת אלימלך דמן יחוס אלימלך בלשון אשכנז
אידלשפט ובלעז אייבשילאר ׃

יובנה נמצא באגדא כי יש עוף גדול הנקרא בר
יוכנה והפליגו בגודל ביצתה במסכת בכרות
גם שמעתי שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות ממנו סעודה
לצדיקים עם הלויתן ושור הבר ׃

id est Iudæi & lingua eorũ יהודית id est, iudaica & nõ prius quibus etiam (puta tribui Iuda) tribus Beniamin annumerata fuit, id quod patet ex eo quod dicitur. Et Mardo-
Esther.2. cheus uir Iudæus cum tamen fuerit de tribu Beniamin.

IOm Tob] Festa, & Regalim (sic uocãt tria festa legis pascæ, Pentecostes, & Tabernaculorum,) יום טוב id est, bonum seu lætum diem appellant. Similiter & diem conuiuij & gaudij qui tamen non est dies festus, quo modo & scriptura alibi usurpat, ubi loquitur de Nabal (qui tonso-
1.Sam.25. ribus suis conuiuium fecerat) Quoniam in die bona uenimus, Hinc est quod dicũt Rabbi. Summus pontifex, fecit diem bonum (id est, solemnem) fratribus suis sacerdotibus postridie diei expiationis, postquam scilicet ingressus & egressus esset in pace è domo sanctuarij. Huiusmodi etiam est quod legitur apud Rabbinos, Faciam diem bonum Rabbinis.

IAchas] Generis nobilitas ut ea à patribus originem ducit יחס uel יחוס uocatur, Inde formatur nomẽ adiecti מיוחס id est, Nobilis. Et quæ in hac significatione usurpata inuenimus in Paralipomenon & in Ezra omnia cũ Schin
1.Paral.5. litera scribuntur. ut, Omnes isti recensiti sunt per genealo-
Ibidem 4. gias. Item, licet nec secundũ hanc primogeniturã ducta sit
Nehem.7. genealogia: Item, Librũ genealogiæ eorum. Cæterũ Rabbini usurpant cum Samech. ut, Decem nobiles familiæ
Num.1. Babel. Similiter & in Thargum. ut, Et recensiti sunt per cognationes suas: Thargum ואתיחסו Item, De cognatione
Ruth.2. Elimelech. Thargum דמן יחס אלימלך de familia Elimelech Germanicè Edelschafft Italicè Aientilir.

IVchna] Inuenitur in Agadah auem esse magnam quæ uocatur בר יוכנה Cuius ouũ mirę magnitudinis esse dicunt in Massecheth Bechoroth. Etiã audiui quod Deus tandẽ in futuro seculo ex eo iustis paraturus sit cõuiuium uná cum Leuiathan & Boue (quem uocant) שור הבר.

שמואל א׳ א׳ **יבק** יביח והחכים תרגום והבער בער ורביא יביח
שמואל א׳ ג׳ וכן ואתה בער ואת יביח ועקרו מלשון יונק
שמואל א׳ טו וכן תרגום מעולל ועד יונק מעולים ועד יביח ושאר יונק
תרגומו יבקא והשם יבחותא כמו שאמרו גירסא דיבחותא
שמואל א׳ יז וכן תרגום איש מלחמה מנעוריו מיבחותיה ועוד קראו
לילד תינוק ואבארהו בשורש תנק ׃

יעל בזה השורש לא נמצא פעל כי אם בבנין
משלי יא הפעיל הועיל מועיל לא יועיל הון ׃
ורבותינו זכרונם לברכה עשו ממנו שם בתוספת תיו בראש
ובסוף תועלת ועם הכנוים התיו דגושה תועלתו תועלתך
וכו׳ ובלשון רבים תועליות בל״א נוץ או הולף ובלעז אוטילו ׃

יצא בדברי רבותינו ז״ל כיוצא בו רוצה לומר
ב׳ כדומה לו ולא שמושו בו בלשון רבים לומ
כיוצאים בו או בהם ובל״א דיש גילייכן ובלעז סימילייו ׃

דניאל ב׳ **יצב** בדניאל מן יציב ידע אנא ויציבא חלמא
ולא מצאתי לו דומה בכל התרגום וכל
לשון אמת או אמונה תרגום קשוט או קושטא בלשון
אשכנז ווארהייט ובלעז ווירוטאטי ׃

יצר יצר הוא לשון מחשבה ותאות הלב ועל
ישעיה כ״ו הרוב הוא לרעה ויש לטובה והוא יצר
סמוך ונראה לי כי אין עוד ובדברי רז״ל יצר טוב ויצר רע

1.Sam.1. IAnak] Iuuenis & ſapiens.Et Puer ille puer: Thar-
Ibidem.17. gum.Et puer fuit lactens. Item, Quoniã puer es.Thar-
gum ואתיניק Originem ducit à uocabulo יונק (quod pue-
1.Sam.15. rum lactentẽ ſignificat) ut, Ab infante uſq; ad ſugentem:
Thargum מעולים ועד יניק Reliqua autem uocabula יונק in
Thargum per ינקא transferuntur. Inde & nomen uenit
ינקותא id eſt, infantia, pueritia, iuuentus, ut cum dicũt גירסא
דינקותא id eſt, doctrina quam aliquis didicit in pueritia,
1.Sam.17. Qua uoce & Thargum utitur. ut, Ipſe autem eſt uir bella-
tor à pueritia ſua: ibi Thargum habet, מינקותיה Præterea
puerum etiam תנוק Rabbini uocant, ſicut declarabo in
radice תנק.

IAal] Ab hac radice non inuenitur deductũ uerbum
Prou.11. niſi in cõiugatione Hiphil. ut, מועיל הועיל ut. Nõ proderit
ſubſtantia. Et Rabbini inde nomen faciunt cum ſuper-
addito Taph in capite & in fine. ut, תועלת Et cum affixis
pronominalibus daggeſſatur Taph. ut, תועלתך תועלתי &c.
Et in plurali numero תועליות Germanicè nutz oder hilff,
Italicè utilo.

IAza] Apud Rabbinos ſæpe legitur כיוצא בו quod
idem ualet ac ſi dicerent כדומה לו id eſt, & id genus ſimi-
le, Nec utuntur eo in plurali numero dicentes כיוצאים בו לא
בהם Germanicè deſgleichen Italicè Similia.

Daniel.2. IAzab] In Daniele legitur, Reuera ſcio ego. Item, Et
uerum eſt ſomniũ. Nec amplius inuenio in toto Thar-
gum, Et omnino idem ſignificat quod אמת uel אמונה quæ
in Thargum redduntur per קשוט & קושטא Germanicè
vuarheit Italicè ueritato.

IAzar] Vocabulum יצר cogitationem & cordis cõ-
cupiſcentiã ſignificat, & plerunq; in malã partẽ accipit,
unum tamen eſt quod in bonam partem accipitur Vt יצר
Eſa.26. סמוך יגוע Et uidetur mihi quod nõ amplius inueniatur. Cæ-
terũ apud Rabb. legitur Concupiſcentia bona & Cõcupi-

וּבְתַרְגּוּם שֶׁל תְּהִלִּים וְשֶׁל קֹהֶלֶת נִמְצָא הַרְבֵּה פְּעָמִים
כְּתַרְגּוּם יִצְרָא טָבָא וְיִצְרָא בִּישָׁא עַיֵּין בִּמְתוּרְגְּמָן ׃

יְקָר זֶה הַשֹּׁרֶשׁ מְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְרָא לְשׁוֹן כָּבוֹד וּגְדֻלָּה
כְּמוֹ וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן בלע״ז אסתר ח׳
ווירדיקייט ובלע״ז גלורייא ׃ וְרַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה
שִׁמְּשׁוּ הַרְבֵּה בִּלְשׁוֹן יוֹקֶר שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַזּוֹל בלשון אשכנז
טוייער ובלע״ז הארו גַּם יֵשׁ מֵהֶם בַּמִּקְרָא שֶׁיִּתָּכְנוּ לְפָרְשָׁם
כֵּן ׃ כְּמוֹ הוֹקֵר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ אוֹקִיר אֱנוֹשׁ מִפָּז וְכִמְעַט משלי כ״ה
שְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת שָׁווֹת כִּי כָּל דָּבָר יָקָר וְחָשׁוּב הוּא יוֹקֶר וְכֵן ישעיה י״ג
לְהֵפֶךְ ׃

יִרְאָה רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה קָרְאוּ לֵאלֹהֵי הָעַמִּים
וְלַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם יִרְאָה בְּאָמְרָם קָשָׁה
יִרְאָתָם וְכֵן יִרְאָתָם הֵבִיאוּ פּוּרְעָנוּת עַל הַמִּצְרִיִּים וְהַטַּעַם
יָדוּעַ ׃

יְשִׁיבָה קוֹרִין לַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם מַרְבִּיצֵי תוֹרָה
וְתַלְמִידֵי רַבִּים יְשִׁיבָה בְּאָמְרָם מִנְהַג בְּבֵי יְשִׁיבוֹת
וְכֵן קוֹרְאִים לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה יְשִׁיבָה בְּאָמְרָם בִּישִׁיבָה
שֶׁל מַעְלָה וּבִישִׁיבָה שֶׁל מַטָּה וְדוֹמֶה לָזֶה הַרְבֵּה ׃

יִשּׁוּב בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה יִשּׁוּב הַדַּעַת
וּבְדַעַה מְיוּשֶּׁבֶת ׃ וְכֵן לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל
אוֹפַנָּיו ׃ וְכֵן אֵינוֹ מִתְיַשֵּׁב כָּל אֵלוּ וְדוֹמֵיהֶן עִנְיָן מְסוּדָּר
וְדָבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו וְאֵינוֹ זָז מִלְּשׁוֹן יְשִׁיבָה רח

ſentia mala, Item in Tharg. quod eſt ſuper pſalmos & ſuper Eccleſiaſten ſæpe legitur יצרא טבא & יצרא בישא id eſt, affectus bonus, affectus malus, uide in Thargum.

IAkar] Hæc radix in biblia pro gloria & magnificen
Eſther 1. tia uſurpatur. ut, Et omnes mulieres exhibebunt honorē maritis ſuis, Germanicè vuirdigkeit, Italicè gloria. Cęterum Rabbini frequenter uſurpant pro יוקר id eſt charo, cuius contrarium eſt זול id eſt, uile, Germanicè theur, Italicè charo, Extant etiam in Biblia quæ conuenit ſic expo
Prou. 25. nere. ut, Prohibe pedem tuum à domo proximi tui. Item,
Eſa. 13. Pretioſiorem auro obryzo reddam uirum, Et ferè hæc duo uocabula coincidunt in ſignificatione. Res enim quæ in pretio & ęſtimatione eſt, ea etiã chara eſt, & ſic è cõtra.

IIreah] Rabbini Deos populorum & idololatriam illorum יראתם uocant, dicentes, Durus eſt timor eorum. Item, Timor eorum adduxit uindictam ſeu pœnam ſuper ægyptios. Senſus notus eſt.

IEſchibah] Locũ ubi ſunt qui faciũt ibi accubare ſeu quieſcere legem (per hoc intelligunt. Rabbinos & doctores legis) & in quo ſunt diſcipuli ישיבה appellant (id eſt, accademia, gymnaſium, ſchola,) ut, cum dicũt, Mos eſt duarum Academiarum. Vocant item & conſiſtorium cœleſte ישיבה, dicentes, בישיבה של מעלה id eſt, in Conſiſtorio ſiue iudicio ſupremo, hoc eſt, cœleſti ובישיבה של מטה Et in cõſiſtorio, quod infra eſt, id eſt, in terris, & id genus multa.

IIſchub] Apud Rabbinos legitur ישוב הדעת Item ובדעת מיושבת per hanc phraſim intelligunt animũ ſedatũ & ſibi bene conſtantē. Hinc uenit & hęc formula loquendi, cum dicunt, Collocandus eſt uerſus ſuper formã ſuam Item. Non eſt (iuxta ordinem) collocatum. Omnia illa & ſimilia, id quod ordinatum ſiue ordine diſpoſitum eſt & uerbum dictum iuxta formam ſuam ſignificant Neq; abludit hoc uocabulum à ſignificatione ישיבה niſi quod

tantum

שאינו בא רק בפעל הדגוש ובהתפעל בלשון אשכנז גידייצט ובלעז סיטאדו ׃

יתוש הרבה חושבין שיתוש וזבוב אחד הוא י׳ וחושבין שתרגום של זבוב יתוש ואינו כן רק דיבבא ׃ ובעל הערוך פירש שהוא רחש שגדל במים ומה שפרשו ובאפס יד ישבר על טיטוס שנכנס יתוש במוחו אינו משמע שהוא רחש שגדל במים עיין בפרק הנזקין ׃ דניאל ח'

ישו אומרים הנוצרים שמשיחם היה נקרא ישוע בצואת מלאך גבריאל שיושיע כל העולם מחטאתם ׃ ויש אומרים שהיה נקרא כך במקרה כי בן בזמן ההוא היו יהודים רבים ששמם ישוע כמו שמצינו בעזרא בסימן ב׳ ובנחמיה ג׳ וי״ב ובדברי הימים ב׳ ל״א ולפי שהיהודים אינם מודים שהוא היה המושיע לפיכך אינם רוצים לקראו ישוע והפילו העין וקורין לו ישו גם יש לומר לפי שהברת העין קשה לבטא לגוים כמו שכתב רא״ע שכל מי שאינו למד קריאת החית והעין בנערותו לא יוכל לבטא אותם כל ימיו לפיכך הגוים אינם קורין לו בלשונם ישוע אך ישו או יזוש לכך קורין לו היהודים גם כן ישו בלי עין ׃

ואני המעתיק פאולוש באגיוש לכבוד משיחנו וגואלינו אכתוב כאן מה שנמצא כתוב בספר יוסף בן גוריון וזה לשונו ׃ היה אמנם בימים ההם ישוע איש חכם אם יאות לקרא אותו איש ׃ והיה עושה מעשים נוראים והיה מורה

tantum in Coniugatione Piel daggessata, & Hithpael Germanicè gesetzt, Italicè Sitado.

IAtusch] Multi arbitrantur יתוש & זבוב idem esse. Et ꝙ Thar. quod respondet זבוב sit יתוש sed hoc non ita est, quum Tharg. eius sit דיבבא. Cæterum, Autor Aruch Thalmudici exponit pro reptili, quod in aquis crescit. Quòd igitur Rabbini tradunt in istum locum Danielis, cap. 8. Et absq; manu destruetur. Intelligentes hoc ipsum de Tito, in cuius cerebrum musca intrauerit, & perdiderit eum: non quadrat, quòd sit reptile illud, quod in aquis degit. Vide in Capitulo הנזקים.

IEschu] Dicunt Christiani, Messiam ipsorum uocatum fuisse Ieschua, iussu angeli Gabrielis, eò quòd liberaturus esset totum mundum à gehenna. Alij tamen dicunt à casu hoc nominis illi inditum fuisse, quo nomine & multi Iudæi tum temporis uocati fuerunt, sicut inuenimus in Ezra, cap. 2. & in Nehemia, cap. 3. & 12. Item in 2. Paralip. 31. Et quia Iudæi non credunt quòd ipse sit seruator ille, idcirco nolunt ipsum uocare ישוע sed tollunt Ain literam, & pronuntiant ישו Ieschu. Est etiam dicendum, quòd uox Ain difficilis sit prolatu gentibus, ob id nõ proferunt in lingua sua ישועס Ieschuus sed ישו Ieschu, aut ישוס Iesus. Quemadmodum scribit & R. Aben Ezra, Neminem unquam bene posse proferre Heth & Ain literas, qui prolationẽ earum non didicerit in ipsa pueritia. Hinc est quòd & Iudæi pronuntiant ישו absq; Ain. Porrò, Ego Paulus Fag. interpres huius libelli in honorẽ Christi & redemptoris nostri, huc referam, quę scripta inueniuntur in libro Iosephi filij Gorion, cuius hæc sunt uerba. Fuit autem eisdem temporibus Iesus, sapiens uir, Si tamen uirum eum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor hominum eorum,

ולומד האנשים אשר היו חפצים לשמוע דברי אמת והרבה מהיהודים ומהגוים היה מושך אחריו וזה היה המשיח ואותו פילאטוס מתוך הלשנת אנשים ראשי בני עמינו דן אותו בתלייה והמית אותו ולא עזבוהו אותם שהיו אוהבים אותו בראשונה כי ביום השלישי היה נראה בחיים כאשר התנבאו עליו הנביאים אשר רוח אלהים הופיע בהם וגם שאר אותות ומופתים אין מספר אשר על ידו היו נעשים ועד היום הזה השם וזאת המשפחה נקראו משיחים על שמו׳ עד כאן לשונו ׃

נשלמה אות היוד ׃

בשם צור עולמים בהא וביוד ׃

אות הכף

כאן תרגום של ויפן כה וכה ואתפני לכא ולכא שמות ב׳
וכן: נלכה עד כה| ניזיל עד כא וכן הרבה בראשית כ״ב
כתרגום ופתרונם כמו כאן ששמשו בו רז״ל גם נמצאים דכתיבין בלי אלף כן ובפרט בתלמוד ירושלמי ובלשון אשכנז אלהער ובלעז אין קווי או קווא ׃

כביכול שמשו בו הרבה בהגדות בדברים שאינם כבוד כלפי מעלה כמו כי חזק הוא ממנו כביכול במדבר י״ג
כלפי מעלה אמרו ויש קורין אותו כביכול ופירשו התורה שנכתבה בכ״ב אותיות יכולה לומר כן אבל לנו אי אפשר לומרו ולזה הפירוש אין טעם וריח מפני כמה דברים האחד שיותר נכון היה לומ׳ בכ״ב יכול כמו שאמרו במדרש נגילה ונשמחה בך בתורה שנכתבה בכ״ב אותיות שיר א׳
והשני שהיה ראוי להכתב בשתי תיבות כב יכול

qui libenter quæ uera sunt audiunt. Et multos quidem Iudæorum, multos etiam ex Gentibus sibi adiunxit, Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis uirorum, quum Pilatus in crucem agendum esse decreuisset, non deseruerunt hi, qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die iterũ uiuus, secundum quòd diuinitus inspirati Prophetæ, uel hæc, uel alia de eo innumera miracula futura esse prædixerant. Sed & in hodiernum Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, & nomen perseuerat, & genus. Hactenus ille.

FINIT IOD, ET INCIpit litera Caph.

Exod. 2. CAn] Thar. quod respondet huic loco, Et respitiẽs huc atque illuc, est, Et uertit se huc atque illuc, Gen. 22. Item, Ibimus usque illuc. Tharg. כול עד כה Ad hunc modum sæpe extant in Thargum, quorum interpretatio est כאן quo utuntur Rabbini. Inueniuntur etiã, quæ scribuntur sine Aleph, hoc modo כן præsertim in Thalmud Hierosol. Germ. Alher. Italicè In qua, uel que.

Num. 13. CAbeiachol] Frequens eius usus est in Hagadoth. ubi sermo est de rebus, quæ non conuenit de Deo loqui. ut, Quoniã fortior nobis est. Absit, inquiũt, hoc de Deo loqui. Audiui hanc uocẽ à quibusdam ita exponi, quasi sensus sit. Lex quæ data est uiginti duab. literis ipsa potest sic loqui: Sed nobis impossibile est, ut ita loquamur. Verùm hæc expositio nec saporem, nec odorem habet, ob multas caussas. Prima, quòd ista ratione magis conueniret dicere בכיכול quemadmodum dicunt in Midrasch super istum locum. Exultabimus & Cant. 1. lætabimur in te, id est, in lege. quæ data est uiginti duabus literis. Altera quòd scribi deberet duabus dictionib. כב יכול.

השלישי שהיה ראוי לומר כביכולה כי התורה לשון נקבה
לכן אני אומר כי הכף והבית משמשין כאחד כמו
ישעיה א׳ שנמצא שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה כך כביכול
הכף בשוא והבית בפתח רוצה לומר התורה דברה כלפי
מעלה כמו ביכול פירוש כמו במי שיוכל לחבל המאמר
ההוא ׃

כגון פרשתיו בשרש גון שהוא כמלת כמו ׃

כדי שמשו בו חכמים במקום למען או בעבור
באמרם כדי לתן פתחון פה כדי שלא יאמרו
בלשון אשכנז אין דער ווארטן ובלעז אצוקי אבל
דברים כ״ה במקרא הוא לשון די עם כף השמוש כגון כדי רשעתו
שופטים ו׳ כדי ארבה לרוב ׃

שמות כ״א **כוון** לא צדה פירש רש״י לא כוון וכן מכוון לכוון
מכוון מתכוון כלן לשון כוונה בלא״ו ולייסן
ובלשון רומי שטודירי וכותבין אותם בשתי ווין והוא
דברים י״ז מלשון נכון הדבר שתרגומו כוון פתגמא הכף בצרי והוא
ראשית מ״ב מלשון כנים אנחנו תרגומו כווני אנא ׃

כיוון הרבה שמשו רבותינו זכרונם לברכה במלת
זו במקום הואיל כמו שכתבתי בשרשו כגון
כיון שיצא משה יצא אהרן וכולי ׳ וכן כיוון שכן הוא
וכולי ׳ ענינו הואיל ומיד כמו שאמרו

Tertia dicendum esset potius כביכולה eô quôd Thorah est generis fœmini. Proin ego dico quòd Caph & Beth, ambæ sunt literæ seruiles, quemadmodum usurpantur, Esa. cap.1.in isto loco, Restituamq́ iudices tuos כבראשונה id est, Sicut à principio, Et consiliarios tuos. כבתחלה Caph scilicet habente Scheua & Beth pathah, ut sit sensus. Lex loquitur de Deo כביכול כמו hoc est tanq̃ de eo qui potest capere, siue capax est huius locutionis. (dictio כמו

CAGON] Explicaui in Radice כגן idemq́ ualet quod

CHede] Sapientes usurpant pro למען uel בעבור id est, Vt, uel propter, ut quum dicunt, Vt daret ei occasionem excusandi. Item, Vt non dicant. Germanicè In der vuorten. Italicè Azoki. Sed in Biblia idem significat quod די quod sufficitientiã significat, idq́ cũ Caph lite
Deut.24. seruili præfixa: ut, כדי רשעתו id est, Vt satis est iuxta im-
Iud.6. pietatem eius. Item, כדי ארבה לרוב id est, quasi multitudo locustarum.

Exod.21. CHiuan] Non insidiatus est. Ibi exponit R. Schelomo לא כוין id est, Non studio fecit. Huius significationis & illa sunt מכוין לכוין מכוין מתכוין quæ omnia intentionẽ, studium, & diligentiam significant, Germanicè, fleissen, Latinè studere. Scribitur quoq́ nonnunquam cũ duobus Vau, cuius significatio tum est, sicut accipitur in
Deut. 17. isto loco והנה אמת ונכון הדבר id est, Et ecce uerum, & certũ est uerbum. Cuius Chaldaica redditio est, כוין פתגמא ubi Caph habet Zere, & idem significat quod in isto loco
Gene.42. כנים אנחנו id est, recti, siue ueraces sumus. ubi Thargum habet כיווני אנחנא

CHeuan] Frequens usus est huius dictionis apud Rabbinos pro הואיל sicut scripsi in Rad. eius, ut quũ dicũt, Mox ut egressus Moses, egressus est & Aaron, &c. Item, Postq̃ ita est. Idẽ significat quod תכף & מיד id est, statim, ilico, quemadmodũ usurpant Rabbini quũ dicunt,

שתי מפתחות היו באחת היה שוהה לפתוח ובאחת פותח כינון בלשון אשכנז אזו בלד׳ ובלעז כוביטו אבל אינו כל כך מהר ומיד ׃

כותת רבותינו זכרונם לברכה קראו לשומרונים כותיים לפי שבאים מכותה שנאמר ויבא מלך אשור מבבל ומכותה ומעוה ומחמת וספרוים וישב בערי שומרון וגומר ונקראו כותיים יותר משאר שמות האומות הנזכרים בפסוק אולי לפי שהם היו הרבים לבד נקראו כלם כותיים והיחיד מהם נקרא כותי כמו שאמרו אין עונין אמן אחר כותי המברך ׃ וכן אמרו למה היה דוד המלך דומה לכותי המחזיר על הפתחים לפי שהם מערימים בדבר יותר מכל אדם ובולי כמו שפי׳ רש״י במזמור י״ט ונראה לי שמהם בא העם ההולך נע ונד בארצות ומחזרים על הפתחים הנקראים בלעז ציגנבי ובלשון אשכנז ציגויינר ׃ מלכים ב׳ יז

כוות כמוני כמוך תרגום אבי כוותך אין כמוני לית דכוותי ועבינו כשמוש מלת כמו או כפת השמוש ועוד אדבר מזה בשרש כמו ׃ מלכים כ׳ג שמות ט׳

כחש זה השרש משמש במקרא לשני דברים הראשון לשון כזב וכפירה והשני לשון רזון ׃ ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו גם כן לשון השחתה כגון פן ישחית את

Duæ claues erant altera tardius aperiebat, altera uerò celerius, Germanicè Aſo bald, Italicè ſubito, quod idem ualet atque הואיל ſed non tantam celeritatem ſignificat, qualem מיד ſed de hac uoce הואיל antea locutus ſum in Radice הואיל ubi uide.

CVth] Rabbini Samaritanos Cuthijm uocant, eò quòd uenerunt de Cuthah, ſicut dicitur, Et adduxit
2. Reg. 17. Aſſur de Babel, de Cutha, de Aua, de Hamath, & de Sepharuaijm, & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ, &c. Et uocantur Cuthijm magis, quàm alijs nominibus populorum, quorũ mentio fit in Verſu: fortaſsis inde, quòd eorum plures fuerunt, ob quam cauſam omnes Cuthijm appellati fuerunt. Vnus autem aliquis ex illis Cuthi uocatur, quo utuntur quum dicunt Rabbini, Non reſpondent Amen, poſt Cuthi benedicentem. Item quum dicunt, Cui rex Dauid ſimilis fuit? Cuthæo ſcilicet, Hoſtiatim mendicanti: ipſi ſiquidem Cuthijm aſtutiores erant hac in re omnibus hominibus, &cæt. ut exponit Rabbi Schelomo, Pſalm. 19. Et uidetur mihi quòd ab illis uenerit populus, qui ultro citroq; uagatur in terra hoſtiatim mendicantes, quos Itali Zingene, Germani Zegeyner appellant.

CAuath] Vt enim ego ſum, ita & tu es. Tharg. אנא
2. Reg. 3. כוותך id eſt, Ego ſum, ſicut tu es. Item, Non eſt ſicut
Exod. 9. ego ſum. Thargum, לית דכוותי Perinde ualet atque dictio כמו ſicut, uel Caph ſeruile. de quo amplius loquar in Radice כמו

CAchaſch] Hæc Radix in Biblijs bifariã uſurpatur. Primo mẽtiri, fallere & negare ſignificat: Secũdo maciem. Atque Rabbini noſtri etiam pro corrumpere utuntur, ut, quũ dicunt, Ne fortè fallere, ſeu mẽtiri faceret

pulchri-

יופיה רוצה לומר ישחית ויכלה בלשון אשכנז ור דערבן ובלעז גוואשטרו והוא קרוב לענין השני הנזכר ׃

כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי משמש בארבעה לשונות אי דלמא אלא דהא ורז״ל לא שמשו בו בלשון דלמא רק עם ויו השמוש ׳ כאמרם וכי תעלה על דעתך וכן וכי זו כלבד עשה לנו בן עמרם וגם בפסוק נמצא כמו בן עם הויו כמו וכי הצילו את ישעיה ל״ו
שמרון וגומר ועל הרוב בלי ויו ׳ כמו כי יאמר מעשה לעושיהו וכן כי תאמר בלבבך רבים הגוים לשון שמא דברים ז׳
כמו שפירש רש״י שם ׃

כל ידוע כי נמצא מלת כל משמשת במקום מאומה כמו כל מלאכה לא תעשו ׳ ויקרא כ״ג
והראשונים לא נתנו בהם סימן ואני אתנהו לך דע שלא יתפרש כל במקום מאומה רק במקום שסמוך לו מלת לא או אין כמו כל מלאכה לא תעשו ולרש אין כל ודומיהם

כל כך נוהגין לומר כן לענין רבוי כמו וכל כך למה וכן אינו מקפיד כל כך ודומיהם רבים ובלשון תלמוד כולי האי בלא״ז אזו זיר ובלעז טנטו ׃

מכל מקום יתפרש בשרש מקום ׃

כל שכן הוראות שתי המלות האלו בדברי רבותינו ז״ל כמו את כי בלשון עברי וכן רוב את כי דבאיוב מתורגמים מכל דכן ׳ אבל בתלים ובמשלי לא מצאתים ונראה לי שאין הפרש בין קל וחומר וכל שכן שהרי לפעמים יבאו שניהם יחד על ענין אחד כמו וכי יכה איש את עבדו בשבט וגומר פירש רש״י והלא דברים שמות כ״ב
קו״ מה ישרא החמור אינו חייב וכולי עבד הקל לא כש״ קל וחומר

pulchritudinem eius, hoc eſt, ne forte corrumperet & diſſiparet formã eius, Germanicè verderben, Italicè guaſtar. Et uicinum eſt hoc ſignificatum ſecundo præmemorato.

CI] Dicũt Rabbini quatuor eſſe ſignificata quibus ſeruit hoc uocabulum, quę nempe ſunt אי ſi, דלמא fortaſsis, אלא Sed, & דהא Quia. Rabbini tamen non uſurpant pro דלמא fortaſsis, niſi cum Vau præfixo. ut cum dicunt, Num fortaſsis uenit tibi in mentem? Item, Nunquid hoc ſolum fecit nobis filius Amram? Similiter & in paſuc

Eſa.36. uſurpatur cũ uau. ut, Nũquid liberauerunt Samariã? Et nõ

Ibidem.29. raro etiã abſq; uau. ut, Nũ dicet opus factori ſuo? Itẽ, Si for

Deut.7. taſsis dixeris in corde tuo plures ſunt gentes iſtę, In his locis idem ſignificat quod שמא fortaſsis ſicut exponit R.S.

COl] Notum eſt, quod dictio כל inuenitur ſeruire loco מאומה id eſt, quicquã, aliquid. ut, Nec quicquam

Leuit.23. operis faciatis. Cæterũ primi authores nullum dederũt ſignũ quo ab inuicẽ dignoſci poſſunt. Ego tamẽ dabo tibi. Scias quod כל nõ exponiť pro מאומה niſi in loco ubi adſtruiť ad uoculà לא uel אין id eſt, non uel nec. ut, Nec quicq; operis

2.Sam.12. faciatis. Item, Pauperi uerò nihil omnino erat, & ſimilia.

COl cach] Solet eſſe uſus huius formulæ loquendi ubi ſermo eſt de rei alicuius multitudine. ut, Et in tantum ſiue tãtopere cur fit? Item, Non curat admodũ. & ſimilia multa. Et in lingua Thalmudica dicitur כולי האי Germanicè alſo ſer, Italicè tanto.

MIcol Makom] Explicabitur in radice מקום.

COl Schechen] Hæc duo uocabula apud Rabbinos idẽ ualent quod אף כי in lingua hebræa, unde & אף quod in Iob legitur, in Thargum ferè ſemper transfertur per מכל דכן Sed in pſalmis & in prouerbijs iſtud non inuenio. Et meo uidere differunt קל וחומר & כל שכן Aliquando enim ambo ſimul ad unã rem referunť. ut, Et ſi percuſſerit

Exod.22. uir ſeruum ſuum uirga &c. ubi Rabbi Schelomo ſic exponit, Certe hæc uerba continent argumentum à ma-

גַּם לִפְעָמִים יָבֹאוּ שְׁנֵיהֶם זֶה אַחַר זֶה לְהַזְּהִיר הָעִנְיָן כְּאָמְרָם כָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר וְלֹא יָדַעְתִּי אָנָה הוּא ׃

כְּלָל כְּלָל וּפְרָט כְּלָל הוּא שֵׁם כּוֹלֵל כָּל דָּבָר וּפְרָט הוּא לְהֵפֶךְ כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר בְּשָׁרְשׁוֹ ׃ וְלִפְעָמִים שִׁמְּשׁוּ בּוֹ הֵפֶךְ הַכְּלָל רוֹצֶה לוֹמַר בִּמְקוֹם שׁוּם דָּבָר אוֹ מְאוּמָה כְּאָמְרָם לֹא יֹאכַל כְּלָל לֹא יִתֵּן כְּלָל ׃ וּלְהַזְּהִיר יוֹתֵר הַמְּבִיעָה כָּפְלוּ הַמִּלָּה וְאָמְרוּ כְּלָל וּכְלָל וּלְהַזְּהִיר יוֹתֵר אָמְרוּ כְּלָל וְעִקָּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשׁוֹרֶשׁ עִקָּר וְהִנֵּה הוֹרָאָתָם בִּמְקוֹמוֹת הָאֵלֶּה כְּהוֹרָאַת מִלַּת כָּל שֶׁלִּפְעָמִים פֵּירוּשָׁהּ מְאוּמָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִלַּת כָּל גַּם כֵּן לֹא תְּשַׁמֵּשׁ מִלַּת כְּלָל הַמּוֹרָה עַל לְשׁוֹן מְאוּמָה זוּלַת לֹא אוֹ אֵין וְדוֹמֶה וְתִמְצָא ׃

כְּלוּם לֹא נֶחְשַׁב לִכְלוּם פֵּירוּשׁ לִמְאוּמָה וְכֵן זוּלַת הַלָּמֶד כְּלוּם יֵשׁ יְלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא וְעוֹד אֶזְכְּרֶנּוּ בְּשׁוֹרֶשׁ שׁוּם ׃

בּוֹלִי בּוֹהֲהִים הַמְפָרְשִׁים כְּשֶׁמְּבִיאִים מַאֲמָר מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְלֹא יַשְׁלִימוּ אוֹתוֹ כּוֹתְבִין וְכוּלִי כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק

iori ad minus, grauius enim est si quis percusserit Israëlitam, & tamẽ ob id non fit reus. multo minus ergo si seruũ qui Israëlita uilior est percusserit. Interdum etiam ambo simul ueniunt, aliud post aliud, ad fortificandã rem, id est, emphaticôs hoc modo כל שכן וקל וחמר.

CHelal] Generaliter & particulariter. Chelal Nomen est quod complectitur uniuersitatem rerum Prath uerò contrarium significat, sicut declarabitur in radice sua. Nonnunquam tamen usurpant כלל contrario more pro re scilicet particulari, uel pro מאומה id est, quicq̃ ut, cum dicunt לא יאכל כלל id est, Non edat quicquam, לא יתן כלל Non dabit quicquam. Et interdum emphaticôs ad significandum omnimodam exclusionem duplicatur, hoc modo, כלל וכלל quasi dicat, omnino non. Et cum adhuc magis amplificare uolunt, dicunt, כלל ועקר quemadmodum declarabo in Radice sua. Vides significatũ eorum in istis locis simile esse significato dictionis כל quæ ipsa aliquando pro מאומה id est, quicq̃ ex ponitur, sicut scripsi in radice כל simili modo etiam non utaris uocabulo כלל pro מאומה nisi habeat adiunctam sibi negatiuam לא uel אין Inquire & inuenies.

CHelum] Non reputatus est quicquam. Idem ualet quod למאומה id est, aliquid, quicquam, Vsurpatur etiam sic absq̃ litera Lamed prefixa. ut, cum dicunt Rabbini. Extat ne quispiam natus ex muliere qui (cibum) ingerit & non iterum egerit; sed iterum mentionem huius faciam in Radice סום.

CVle] Habent in usu Interpretes. ut, cum citant sententiam aliquam ex Rabbinis quam tamen non absoluunt, subijciant וכולי id est, & cetera, sicut est in Capitulo

או במסכת פלוני והוא כמו שנוהגין לכתוב וגומר על פסוק שלא ישלימו אותו כמו שכתבתי בשרש גמר ׃

כלפי נגד ההר פירש רש"י כלפי ההר והוא לשון נגד ׃ וכן תרגום וסתר פנים ישים ותמר אפיא ישוי כלפי לעיל בלשון אשכנז גיגן ובלעז קונטרו
שמות י״ט
איוב כ״ד

כמר וכמריו עליו יגילו כל לשון כהן לעבודה זרה מתורגמין כומר עיין בעבין פסל מיכה וכן אדמת הכהנים ארעא דכומריא ואומרים המפרשים שנקראו כן מלשון עורנו כתנור נכמרו שפירוש נשחרו ובימים ההם היו רובם לובשין שחורים כמו שרובם כן עוד היום ׃ ואני אומר שנקראו כן בעבור שהם סגורים ומבושים יחד תרגום אם חפץ באת רחמיו ׃ ברוגזיה למכמר רחמוי לשון סגירה מלשון ולא תקפוץ את ידך ׃ וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה כומר של ענבים לשון כבישה וטמינה עיין בערוך בשרש כמר וכן נקרא מושב הכומרים בלשון רומי קלוישטר ובלשון אשכנז קלושטר והוא לשון סגירה ׃ אבל כת הגלחים שאינם כומרים אינם מקובצים יחד ודרים
הושע י׳
שופטים י״ח
ראשית מ״ז
איכה ה
תילים ע״ז
דברים ט״ו

tulo uel in Tractatu illo uel illo, usus eius similis est uocule
Exod. 19. ויגומר quam adscribere solent uersui Bibliaco quem non integre citant, sicut scripsi in Radice גמר.

CLappe] E regione montis: ibi Rabbi Schelomo exponit כלפי ההר Idem significat quod נגד in qua significatione alibi usurpat & Thargum. ut, In Latibulo ponit
Iob 24. faciem: Thargum וטמור אפיה ומני כלפי לעיל Germanicè gegen. Italicè contro.

Hose. 10. CAmar] Atque sacerdotes eius qui exultauerant de eo. Vbicunque uocabulum כהן sacerdotem siue ministrum qui Idololatriæ seruit significat, ibi semper Thargum reddit per כומר qua de re uide Iudicum. 9. cap. ubi
Gene. 47. mentio fit de sculptili Michah. Attamen terram sacerdotum: Thargum ארעא דכומריא Porrò interpretes dicunt sic appellatos fuisse à nigredine, qua in significatione accipiũt illud in Threnis cap. 4. Pelles nostræ quasi clibanus denigrate sunt. Vbi uerbum נכמרו per נשחרו id est, denigratæ sunt exponunt. Atque eo tempore plerique (inquiunt) nigris uestibus induti erant sicut adhuc hodie ferè solẽt Monachi. Ego autem dico Cumarim nuncupatos fuisse ab eo quòd simul in uno loco reclusi continebantur, unde &
Psal. 77. Thargum quod respondet huic loco. Et continebit in ira misericordias suas: habet, ברוגזיה למכמר רחמוי ubi concludere seu continere significat, qua in significatione accipi-
Deut. 15. tur & uerbum hebraicum קפץ in isto loco. Neque contrahes manum tuam. In eadem quoque significatione & apud Rabbinos usurpatur. ut, cum dicunt כומר של ענבים ubi retentionem, & absconsionem significat, uide in Aruch circa radicem כמר Eodem nomine & locus ubi Cumarim (id est, Monachi) habitant, uocatur, Italicè clauster Germanicè Closter, quod à claudendo nomenclaturam habet. Sed כת הגלחים id est, secta sacerdotum dicitur, qui non sunt Cumarim neque in unoloco simul con-

 tinen-

בכל מקום שהם רוצים ׃

כנש רוב לשון קהל וקבוץ מתורגמין בלשון
כבישה בשין זולת מעשים מתורגמין בלשון
תהלים קמ"ז כביסה בסמך כמו נדחי ישרא' יכנס גלוות ישראל יכנס
ודומיהו מעשים ׃ אבל שאר מתורגמין בלשון כבישה
בשין ולא מצאתי כזה בכל לשון התרגום שתתחלת סמך
בעברי לשין ימין בתרגום אך בשין שמאלית במצא לרוב
׃ ומזה נקרא בית התפלה כנסת ועזרא הסופר וסיעתו
נקראו אנשי כנסת הגדולה ׃ ובספר משורת המסורת
בארתי למה נקראו כן ׃

כסת יחזקאל י"ג המתפרות כסתות היחיד ממנו כסת ׃ וכן
בלשון רז"ל כרים וכסתות הכר הוא שמשים
בראשית ל"א האדם תחת ראשו לשון כר הגמל בלשון אשכנז קוסן
ובלעז כוסין והכסת הוא יותר וארוך בלשון אשכנז
פפולבן או פולשטר ובלעז קאפוצאל ׃

כער עמוס ג' ושמתיך כרואי תרגום ואשויבך מכוער
ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו בלשון זה
הרבה באמרם כמה מכוער פלוני מעשים מכוערים
אשה מכוערת בלשון אשכנז שווייצליד ובלעז ברוטו ׃

כפה הכופה את אשתו לתשמיש וכן כופין אותו
על מדת סדום לשון כפייה וכבישה והוא
משלי כ"א מלשון מתן בסתר יכפה אף לפי דעת קצת בלשון אשכנז
ביצווינגן ובלעז ספורצא ׃

tinentur ſed morantur ubicunq; locorum uolunt.

CAnas] Ferè ſemper uocabula קהל & קבוץ id eſt, coœtus & congregatio, in Thargum per כנישה cum Schin litera transferunt. Pauca uerò per כנוסה cũ Samech.
Pſal.147. ut, Et diſperſos Iſraël cõgregabit: Thargum habet. Et captiuitatem Iſraël יכנים id eſt, congregabit, & ſimilia pauca. Sed reliqua in Thargum redduntur per כנישה cum ſchin Nec inueni ſimile quiddam in toto Thargum, ubi ſcilicet Samech quod eſt in hebræo, migret in Thargum in Schin cum Iamin punctulo, ſed quod in Schin cum Schmol migret ſæpe inuenitur. Et ab iſto uocabulo Domus orationis כנסת appellatur, Vnde & Ezra ſcriba, & collegium eius, uiri ſynagogæ magnæ uocati fuerunt, qua uero de cauſa declaraui in libello Maſoreth Hamaſoreth.

Ezech.13. CAſah] Qui conſuunt puluillos: ſingulare eius eſt, כסת Eius uſus eſt etiã apud Rabbinos. ut, Ceruicalia & puluillos. Eſt autem כר quod homo capiti ſuo ſup-
Gen.31. ponit, deductum ab illo. In ſtratorio Gameli, Germanicè kyſſen Italicè kuſin, כסת uerò maius & longius eſt, Germanicè pfulvuen uel polſter, Italicè capuzal.

Nahu.3. CAar] Ponamq; te quaſi rem turpem: Thargum ואשוינך מכוער frequens eſt hæc uox apud Rabbinos. ut cum dicũt. Quam turpis eſt ille uel ille. Item, Facta turpia. Mulier turpis ſeu deformis. Germanicè ſchendlich, Italicè Bruto.

CApha] Apud Rabbinos legitur, Qui ſubagitat uxorem ſuam ad coitum. Item, Cogunt eum propter conſuetudinem Sedom. hęc uox, coactionem & ſubiugationem ſignificat, eſtq; hæc phraſis quorundam opinione deſumpta ab iſto loco in prouerbijs, Munus in ſecreto
Prou.21. (datum) placat iram, Germanicè bezvuingen Italicè Sephuza.

Caphah

כַּפָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה כַּפּוּי טוֹבָה רַבִּים חוֹשְׁבִים
כִּי כַּפּוּי הוּא מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּה בלשון אשכנז
לוייקבן ובלעז נֵיצַר ׃ וְהָאֱמֶת שֶׁכַּוָּנַת הַמַּאֲמָר כַּךְ הוּא
אֲבָל כַּפּוּי הוּא מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּה אֲשֶׁר בְּשֹׁרֶשׁ שֶׁלְּפָנָיו וּפֵרוּשׁוֹ
שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ הַטּוֹבָה שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ וְאֵינוֹ מוֹדֶה בוֹ ׃ וּמַה
שֶּׁאָמְרוּ כַּפּוּי עַל מִשְׁקַל פָּעוּל וְלֹא אָמְרוּ כּוֹפֶה נִמְצָאִים
כָּמוֹהוּ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּשֹׁרֶשׁ נָשׂוּי ׃

כָּפָה כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית לְשׁוֹן הִפּוּךְ . בלא״
שטוּרצן ובלעז ריוואלטר וְנִרְאֶה לִי שֶׁמִּלָּשׁוֹן
זֶה חוֹלִי הַנִּכְפֶּה בְּאָמְרָם לֹא יִשָּׂא אָדָם מִמִּשְׁפַּחַת הַנִּכְפִּין
וְהוּא חוֹלִי שֶׁיִּפּוֹל אָדָם לָאָרֶץ בְּשִׁגָּעוֹן וְסִבָּתוֹ נוֹדַע בְּסִפְרֵי
רְפוּאוֹת וְכֵן אֲנַחְנוּ קוֹרִין לְחוֹלִי זֶה חוֹלִי הַנּוֹפֵל כַּר מִינַן

כִּפָּה מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה הוּא בֵּית הַסֹּהַר הֶעָשׂוּי
כְּמִין כִּפָּה שֶׁל אֲבָנִים בלא״ גיוועלב ובלעז
ירמיה כ׳ט בולטה ׃ וְכֵן וְנָתַתָּ אוֹתוֹ אֶל הַמַּהְפֶּכֶת תַּרְגּוּם כִּפְתָּא
וּמִזֶּה נִקְרְאוּ הַשָּׁמַיִם כִּפָּה בְּאָמְרָם עֲשָׂרָה מְלָכִים שֶׁמָּלְכוּ
בְּכִפָּה פֵּירוּשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּדְאִיתָא בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר ׃

כֵּיפָא שִׁמְעוֹן בֶּן כֵּיפָא הָיָה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו שֶׁל
יֵשׁוּ הַנָּצְרִי וְאוֹמְרִים באוונגיליון שֶׁלָּהֶם כִּי
בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן בַּר יוֹנָה וְיֵשׁוּ קָרָא שְׁמוֹ כֵּיפָא
לְשׁוֹן חוֹזֶק

CAphah] Primus homo disſimulauit bonum (ſibi à Deo collatum.) Multi putant כפוי eiuſdem ſignificationis eſſe cum כפירה quod negationẽ ſignificat. Germanicè Leugnen. Italicè negar. Et uerũ quidẽ eſt, ꝙ ad ſenſum attinet, hoc ſibi uelle prædictam orationem. Sed uocabulum ipſum deductum eſt à כפה præcedenti Radice, quæ cogere & ſupprimere ſignificat. Vnde כפוי טובה dicitur de eo, qui diſsimulat, & ſupprimit bonum, quod ſibi factum eſt, nec fatetur illud. Quòd uerò uſurpant כפוי in forma Paul (id eſt, participij præteriti) ſcias hoc ipſum & in ſimilibus fieri, quemadmodum declarabo in Radice נטוי

CAphah] Incuruauit, ſeu inclinauit ſuper eos montem ueluti Tinam. Vocabulum hoc ſubuerſionem ſignificat, Germanicè Stürtzen, Italicè Reuoltar. Et meo uidere, inde dictus eſt morbus caducus. ut quum dicunt, Non ducat homo uxorem de familia eorũm, qui laborant morbo caduco. Morbus eſt, quo correptus homo, pręceps in terram cum inſania quadam ruit. Cauſa eius nota eſt in libris medicinalibus. Hinc eſt quòd nos Iudæi uocamus morbum iſtum à cadendo הנופל, abſit à nobis.

CIppa] Introducunt eum in Cippum. domus eſt carceris facta in modum fornicis lapideæ, Germanicè Gevuelb, Italicè Bulta. Eius uſus eſt in Thargum. Vbi enim ſcriptura de Hieremia dicit, Et ponas eum in Cippũ.
Hier.29. Thargum habet כפתא Hinc eſt quod & cœlũ כפה uocatur. ut quum dicunt, Decem reges ſunt, qui regnarũt, בכפה Senſus eſt, Sub cœlo, ſicut legitur in Capitulis Rabbi Eliezer.

CHephah] Schymeon filius Chepha. Vnus fuit ex diſcipulis Ieſu Nazareni, de quo ferunt in Euangelio, quòd illi primùm nomen fuerit Schymeon Bar Iona, Ieſum uerò uocauiſſe eum Chepha quod fortitudinem &

ומבצר תרגום של סלע כיפא שהוא לשון חוזק בכמה
מקומות רמז לו שהוא יהיה ראש וחוזק אמונתו לכך
קראו כיפא וכן ולאבן נגף תרגום ולכיפא מתקלא וכן ישעיה ח׳
שמו בלשון רומי פיטרו ואבן נקרא בלעז פרידא וכן
ויגרס בחצץ שני תרגום ורציץ בפרידין שני וכן חדודי איכה ג׳
חרש תרגום פרדין חדדין וזהו מה שכתבתי בהקדמתי איוב מ״א
שבהרבה מקומות מסכים תרגום ירושלמי עם לשון רומי
ולשון לעז ׃

כפר

רוב לשון כפרה התרגום כמו העברי רק
אכפרה פניו תרגומו אנחיניה לרוגזיה פירש ראשית ל״ב
רש״י אבטל רוגזיה וכן וכפר בריתכם ויבטל קימיכון ישעיה כ״ח
וכן לא תוכלי כפרה לא תיכלין לאדיעותה לשון הסרה ישעיה מ״ז
וכן ומחתה פיה ומכפרא פומהא לשון קנוח ׃ וכל משלי ל׳
שאר לשון מחה התרגום כמו העברי ׃

כפר

כופר בעקר הכופר בפקדון לשון הכחשה
בלשון אשכנז לייקנן ובלעז דיניגאר תרגום
של פן אשבע וכחשתי דילמא אשבע ואכפר וכן אין משלי ל׳
לשמש בו רק בבנין הקל והשם כפירה והתאר כפרן ׃

כפר

וילכוד את חותיהם ויקרא אתהן חוות במדבר ל״ב
יאיר וכבש ית כפרניהון וקרא יתהון כפרני
יאיר וכן בחשבון ובכל בנותיה כפרנהא ובמצא בפסוק
כופר הפרזי תרגם יובתן קרוי פציחיא וכן כל חצריהן שמואל ו׳
וחצריה דביהושע מתורגמי בלשון פציחה ובכפר העמונה יהושע ט״ו וי״ט
לא תרגמו יהושע י״ח

munitionẽ ſignificat. Nam Thar.Hebraicę uocis סלע eſt, כיפה & pro fortitudine,in multis locis uſurpaẽ. Voluit aũt (Chriſtus) eo innuere, quòd futurus eſſet caput & robur ſuæ fidei,ob id uocauit eũ כיפה Itẽ, ubi textus Hebr.habet,
Eſa.8. In lapidẽ offendiculi.Tharg.dicit, לכיפה מתקלה Similiter & in lingua Romana Petrus nominaẽ.Necnõ & Itali lapidẽ Pereda uocant. Quã uocẽ alibi habet & Tharg. Hieroſ. Thren.3.cap.ut, Comminuit lapillis dentes meos. Tharg. ורכין בפרדין בכאפי. Itẽ,Subter ipſum ſunt acutæ teſtę.Tharg. פרדין חדדין id eſt, Lapilli acuti.Et hoc eſt quod ſcripſi in Pręfatione mea(in hunc libellum)quod in multis locis conſentiat.Thar. Hieroſolymit. cum lingua Romana & Italica.

CAphar] ferè uocabulũ כפרה In Thar. p eandẽ uocẽ reddiẽ,exceptis aliquot locis.ut, Placabo faciem eius.
Gene.32. Thar.Quieſcere faciã irã eius.Quod R.S.exponit per לבטל
Eſa.28. לרוגזיה .Item,Et diluet pactũ ueſtrũ.Thar.Et diſſipabiẽ pa-
Ibidem.47. ctum ueſtrũ.Itẽ, Non poteris placare.Thar.Non poteris amouere,idẽ ualet quod הסרה Item, Tergit os ſuũ.Thar. ומכפרה פומה, abſterſionẽ ſignificat.Et omnia reliqua uocabula מחה in Tharg.per eandem uocem transferuntur.

CAphar] Negat fundamentum,Negat depoſitum. Vocabulum hoc,infitiari,ſeu negare ſignificat, Germanicè leugnẽ.Italicè denegare,Ne fortè ſatier, & negan-
Prou.30. do dicam.Thargum,Ne fortè ſatier ואכפר id eſt, & negem.Et in hac ſignificatione tantum uſurpatur in Coniugatione Kal.Inde uenit nomen Subſtantiuum כפירה negatio:& nomen Adiectiuũ,ſeu formale כפרן Negator.

COpher] Et cœpit uiculos eorum, & uocauit eos
Num.32. Hauoth Iair.ibi Thargum habet, Et cœpit כפרניהון id eſt,uiculos,ſeu pagos eorum, & uocauit eos כפרני id eſt,uiculos,ſeu pagos Iair.Item, In Heſb, & omnibus fi-
1.Sam.6. liab. eius.Thar., In pagis eius. Inueniẽ etiã in Paſuc, Vſq; ad uillã nõ munitã. Ibi Thar.habet קרוי פציחייה id,eſt, Ciuitates apertas·hoc eſt, carentes muris. Sic quoq; ubicũq; in Iehoſchua legiẽ חצריהן & חצריה in Thar.reddiẽ per פציחיה

יוֹנָתָן בִּרְאָה שֶׁהוּא חָשַׁב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָעֶצֶם וְכֵן רַשִׁ״י וּשְׁאַר
אסתר ט׳ הַמְפָרְשִׁים לֹא פֵּירְשׁוּהוּ וְכֵן בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת דְּאֶסְתֵּר תַּרְגּוּם
בְּכוּפְרָנַאָן בִּלְשׁוֹן אשכנז דורפר ובלעז ווילי וְהַיּוֹשְׁבִים
בָּהֶם כַּפְרָיֵי וּבִלְשׁוֹן יָחִיד כַּפְרִי בְּלֹא פֵּירוּשׁ ובלעז ווילאנו

בֵּיצַד תִּמְצָא בְּשֹׁרֶשׁ צָדַד כִּי שָׁם בֵּיתוֹ ׃

כָּרַז וְכָרוֹזָא קָרָא בְחַיִל הוּא שֵׁם הַתֹּאַר וְהַשֵּׁם
שמות ל״ח כָּרוֹז ׃ וְכֵן וַיַּעֲבִירוּ קוֹל וְאַעֲבִירוּ כָּרוֹז
דניאל ה׳ וְהַפֹּעַל מִמֶּנּוּ בְּבִנְיַן הִפְעִיל כְּדַבְיָא וְהַכְרִיזוּ עֲלוֹהִי ׃ וְכֵן
בְּדִבְרֵי רז״ל וְהָאֲלוּמוֹת נוֹטֵל וּמַכְרִיז וְהַשֵּׁם בְּבִנְיַן הִפְעִיל
הַכְרָזָה ׃

שמואל ח׳ ב **כָּרַח** וְלַחַתִּי בְּחַזְקַת תַּרְגּוּם בַּעַל כָּרְחָךְ וְאֵין לוֹ
דּוֹמֶה לֹא בְמִקְרָא וְלֹא בְתַרְגּוּם ורז״ל שִׁמְּשׁוּ
בּוֹ הַרְבֵּה וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ פֹּעַל אַךְ בְּהִפְעִיל הִכְרִיחַ מַכְרִיחַ
מוּכְרָח אַכְרִיחַ יַכְרִיחַ וְהַשֵּׁם הֶכְרֵחַ ׃

תילים ק״ח **כְּרַךְ** מִי יוֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר ׃ מִי יוֹבִיל יָתִי עַד
כְּרַכָּא דְרוֹמִי ׃ וְלֹא מָצָאתִי בְּמָקוֹם אַחֵר
שֶׁהַתַּרְגּוּם שֶׁל עִיר כְּרַךְ וְאוּלַי מִזֶּה מַה שֶׁתַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס
במדבר י״ג וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת וְקוּרְוַיָּא כְּרִיכָן וּפֵירֵשׁ רַשִׁי עָגוֹל בִּלְשׁוֹן

Iosuæ 18. Cæterum illud וכפר העמוני Ionathan Chaldæus nõ trãſtulit quòd fortaſsis,ut apparet, arbitratus ſit eſſe nomen propriũ. Similiter & Rabbi Schelomo,cęteriq; interpretes non interpretati ſunt. Quod itẽ in Eſther legitur,cap. 9. In ciuitatibus non muro ſeptis. Thargum tranſtulit, בכופרניא id eſt,In pagis,Germanicè Dœrffer, Italicè Ville: quique in illis habitant uocant̃ כפריים id eſt, Villici. Cuius ſingulare eſt, כפרי Germanicè Bauvuer, Italicè Villano.

CEZAD] Inuenies in Radice כדד quoniam ibi eſt domus eius.

CAraz] Et Præco clamauit in exercitu.ibi nomen eſt formale.Nomen eius ſubſtantiuum eſt כרוז pręconium. Cuius uſus eſt in Thargum, in hunc locum,
Exod.35. Fecerunt uocem tranſire per caſtra. Thargum, Fecerunt tranſire כרוז præconium. Hinc deducitur uerbum in
Dan.5. Coniugatione Hiphil.ut, Et fecerunt præconizare ſuper eum.Et apud Rabbinos legitur,Tollit faſciculos, & facit præconizationem.Et nomen quod uenit ab hac Coniugatione הכרזה præconizatio.

1.Sam.2. CArach] Vi tollam] Thargum, בעל כרחך id eſt, te inuito,nolis uelis.Nec amplius inuenitur, neque in Biblia,neque in Thargum. Cæterum Rabbini crebrò utuntur,deducentes ab eo Verbum,ſed tantum in Coniugat. Hipil.ut הכריח fecit cogere מכריח faciens cogere מוכרח coactus הוכריח cogã יכריח coget. Et Nomẽ הכרח coactio.

Pſal.108. CArac] Quis deducet me in ciuitatem munitam? ibi Thargum habet,Quis deducet me uſq; ad ciuitatem Romam.Nec inueni in ullo alio loco, quod Thar. pro עיר uoce hebraica ponat כרך Hinc fortaſsis eſt,quòd
Num. 13. iſtum locum,Ciuitates munitæ, Onkelus reddidit וקירויה כריכן id eſt,Ciuitates(muro) cinctæ. Rabbi Schelomo exponit per עגול quod in lingua Syriaca rotundũ ſignificat,

2.Syr.

ארמי וכן רוב לשנא בצורה ומצודה תרגום בלשון כרך עיין במתורגמן ׃ ובדברי רז"ל כרך גדול של רומי בכרכי הים כרכין המוקפין חומה ׃

Z. hinc in Targum pro לשנא אחרינא ar. לשון אחר

אסתר ח׳ **כרך** ותכריך בוץ תרגום מכריך בוצא לשון עטות
שמואל ב׳ י״ט וכן לאט את פניו ׃ כריך אפוהי וכן לוטה
שמואל כ׳ בשמלה מכרכין בשושיפה ׃ ומזה קראו למלבושים שמעטפין בהם המתים תכריכין בר מינן ׃

כֶּרֶךְ שם זה נופל על מדת ובמות ספר ׃ כמו שאומרים שני ספרים בכרך אחד ובלשון רבים ב׳ או ג׳ כרכים והוא לשון קשירה ואגודה ׃ תרגום
בראשית ל״ז מאלמים אלמים מכרכין כריכן ואולי הוא משרש שלפניו לשון עטות כי בימים קדמונים היו הספרים בלתי קשורים והיו גוללים אותם כספר תורה ומזה בקריאת ספר אסתר מגלה לפי שגוללין אותה וכן קורין לספר בלשון רומי וואלומין לשון גלילה ׃

שיר ד׳ **כרכום** נרד וכרכום הכל פותרים אותו מן בושם הנקרא בלעז ובל״א זאפרן וכן בערבי נקרא זעפרן ובלשון רומי גם כן כרוכום וכן תרגום של מור אהלים
משלי ז׳ וקנמון מורא כרכומא וקנמא אבל נרד וכרכום תרגומו
שיר ה׳ רשק ומוריקא ׃ ונקרא הכרכום מוריקא על שם צבעו שהוא ירקרק בלשון אשכנז געל ובלעז וואלו וכן נהפכו
ירמיה ל׳ כל פנים לירקון פירוש לצבע כרכומית וכן הקובעים

Z.

Plęrunq; item uocabulũ מכורה & מכורה in Tharg. per כרך transfertur. Vide in Thargum. Et apud Rabbinos legitur, Ciuitas magna Roma. Item, Et in ciuitatibus maris. Ciuitates quæ cinctæ sunt muro.

Esther.8. CArac] Et pallium byssinum. Thargum habet מכרך בוצא Vocabulum hoc significat, inuoluere, operire.
2.Sam.19. Vnde, ubi textus Hebraicus dicit, Rex uerò inuoluit fa-
1.Sam.22, ciem suã. Tharg. habet כריך לפוהי. Item, Ecce ipse inuolutus est panno. Tharg, במוטפה Hinc est quôd uestem, qua mortuos inuoluunt תכריכין appellant.

CHerech] Nomẽ est, quo cũ forma tũ quantitas libri significatur. ut quum dicunt, Duo libri in uolumine uno. Et in plurali numero dicitur, Duo aut tria uolumina. Significat autem propriè colligationem & congregationem. Vnde Thargum, quod respondet huic loco, Ecce
Gene.37. nos ligabamus manipulos, est, מכרכין כריכן. Et fortassis etiã hoc uocabulũ deductũ est à priori, quod inuoluere significat: Olim enim libri non ligabantur, sed inuoluebantur, sicut adhuc hodie liber Legis (quem Iudęi ספר תורה appellant.) Inde & liber Esther à uoluendo מגלה uocatur. Eadẽ de caussa librum, uolumen Latini à uoluendo nuncupant.

Cant.4. CArcom] Nardus & Crocus. Omnes interpretanẽ speciẽ aromaticã, quæcùm à Germanis, tum ab Italis Saphra uocatur. Similiter & in lingua Arabica Sephran dicitur. Necnon & in Romana lingua כרכום. Vnde &
Prou.7, Thar. in hunc locum, Myrrha, aloë & cynamomo, habet, Myrrha, croco &c. Sed in Canticis, cap. 4. Nardus & crocus. Thargum dicit רסק ומוריקא uocatur autem crocus מוריקא propter flauum colorem, Germanicè Gel, Italicè Iialo. Vnde istius loci, ubi dicitur, Et uersæ sunt omnes
Hier.30. facies in pallorem. Sensus est. In colorem croceum. Hinc est quod pilei, quos Iudæi gestant in prouintia Vene-

שנושאים היהודים במדינת וויניציייא נקראו כובעים
כרכומין ואני עשיתי סימן לפרט השנה בעת ההיא כל
רואיהם יכירום רואיהם בגימטריא רנו יכירום לשון ישעיה ס״א
כרכום ׃

כרס כל כרס שבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון
כרס כי אתה גוחי מבטן אפיקתני מכריסא תילים כ״ב
ומבטן אמי מכריסת דאמי ונמצא בפסוק מלא כרשו ירמיה נ״א
כתוב בשין ותרגום יונתן בית אוצריה ׃ ובדברי רבותינו
זכרונם לברכה הכרס הפנימי הוא בלשון אשכנז פאנץ
ובלעז פאנצא או טריפה ׃

כרע עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם
וכן היה מכריע את כלם הוא ענין הטיית
הדבר על אחד מן הצדדים וכן הטיית המאזנים בלשון
אשכנז אוכר וועגן ׃

כשט שארה וכסותה תרגם ירושלמי מזונה ותכשיטה שמות כ״א
וכן ושמת שמלתיך עליך ותשוי תכשיטך עלך רות ב׳
ומזה תרגם יונתן אז תשכיל בכן תכשט ונראה לי שהוא יהושע א׳
ענין חשוט והכף והקוף מתחלפין עיין בשרש קשט ׃

כשר וכשר הדבר לפני המלך הוא תאר כמו ישר אסתר ח׳
ואין לו עוד ריע במקרא רק בקהלת ה׳ פעמים
וכלם לשון יושר ונכונה ׃ אבל רבותינו זכרונם לברכה
שמשו בו הרבה לענין אסור והתר והכלל כי מלת כשרה
היא כשרה להאמר בהפוך מהרבה דברים ׃ כגון הפך
האסור כשר והפך הפסול כשר הפך הטרפה כשרה הפך
הנבלה כשרה מה שאין כן ענין טרפות שאינו נופל רק
על ענין אכילה כמו שכתבתי בשרשו ׃

in prouincia Venetorũ uocantur קובעים כרכומים id est pilei crocei seu flaui. Atq; ego signum feci quo numerus anni qui tum currebat cognosci potest, Nempe locum istum
Esa.61. apud Esaiam כל רואיהם יכירום id est, Omnes qui uiderint eos, cognoscent eos. Nam רואיהם Geometrice in numero facit רנ״ו 256. Et יכירום designat כרכום.

256 240 496

CHeres] Omne בטן quod in Iob, Prouerb. & psalmis
Psal. 22. legitur in Tharg. per כרס transfertur. Vt, Quoniam tu extractor meus es ex utero. ibi Thar. habet מכריסי Item, De uentre matris meæ. Thar. מכרסת דאמי Inuenitur etiã in Hebræo, sed cum litera Schin scriptum, ut, מלא כרסו im-
Hiere. 51. pleuit uentrum suũ. Legitur item & apud Rabb. ut, Venter interior, Germanice pantz, Italice panza uel trippa.

CAra] Donec ueniat uersus tertius & discernat inter eos. Itẽ, Præpõderaret omnes. Inclinationẽ rei ad alteram partem significat, Item inclinationem lancis trutinæ, Germanice vberuuegen.

Exod. 21. CAschat] Victum eius, & operimentum eius. Tha. Hierosolymitanũ habet מזונה ותכסיתה Cibum eius & ornamentum eius. Item, Ponesq; uestimenta tua circum te
Ruth. 3. Tharg. Et pones ornamentũ tuum super te. Hinc est quod
Iosuæ 1. Ionathan Chaldæus hunc locum. Et tunc prudenter ages, reddidit, per בכן תכסם Et mihi uidetur idẽ significare quod קוסם mutato scilicet Cuph in Caph uide in Radice קסם.

CAscher] Et congruũ fuerit hoc uerbum corã rege. Nomen est adiectiuũ idem ualens quod ישר id est, rectũ. Nec amplius inuenitur in Biblia præterq; in Ecclesiaste ubi quinquies ponitur. Et ubiq; significat rectitudinẽ & conuenientiã. Rabbini frequenter utuntur ubi mentio fit prohibiti & liciti, In summa, hæc dictio כשרה conuenit dici per contrariũ siue antithesim de multis rebus, ut contrarium rei prohibitæ & inutilis uocant כשר itẽ contrariũ mulieris menstruatæ est כשרה Hoc aũt non fit cũ uocabulo טרפות quod tantũ de cibo illicito dici cõuenit sicut scripsi in radice eius

 Cath

כת הוריין לחברותא אחת כת באמרם כת חנפים כת מספרי לשון הרע ובלשון נקבה כתה והרבוי כתות כמו שאמרו פסחי צבור נשחטים בשלש כתות בנכנסה כת ראשונה וכו' אבל בתרגו' לא נמצא כתות רק כתי בסמיכות כמו תרגום של ויבאו בני האלהים דאיוב
איוב א' ו'
שניהם מתורגמין כתי מלאכיא וכן ויריעו כל בני האלהים
איוב ל"ח
כל כתי מלאכיא ועקר שרש המלה כתת בראיית הדגש ׃

כתב רבותינו זכרונם לברכה קראו לפסוק כתוב באמרם שני כתובים המכחשין זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ׃ ועוד קראו לחלק השלישי של העשרים וארבע כתובים לפי שאחד עשר הספרים ההם כתובים ברוח הקדש ולא בנבואה וההפרש שבין הנבואה ורוח הקדש כבר באר הרד"ק בהקדמתו לספר תהלים וכן נקראו בלשון יון הגיו גראפא פירוש כתב קדש ׃ וכן כשאומרים אנחנו בתפלתנו בדברי קדשך כתוב לאמר או בכתבי הקדש רוצה לומר כתובים ׃

כתב יש מקומות שקוריין לסופר כתב בדגש התיו והוא מלשון ערבי וכן פירש רש"י ז"ל ומכתבים עמל כתבו לשון ערבי הוא וכן יש מן הכוכבים
ישעיה י'
שקוראין לכוכב שבגלגל השלישי כתב לפי שהוא ממונה על הלמוד והכתיבה

CAth] Vocant ſocietatem aliquam כת id eſt, ſecta. Vt, Secta hypocritarum, Secta obtrectatorum. Et in fœminino genere dicitur כתה & in numero plurali כתות ut cum dicunt Victimæ Paſach pro cœtu populi mactabantur à tribus ſectis, intrabat prima ſecta &c. in Thargum uerò non inuenitur כתות ſed כתי habens formam Regiminis. Vt, Iob. 1. cap. Et uenerunt filij dei: Thar-
Iob 58. gum Cœtus angelorum. Item, Cum iubilarent omnes filij dei. Thargum, Omnes cateruæ angelorum. Radix unde hæc uox originem trahit eſt, כתת id quod oſtendit Punctum Daggeſch.

CAthab] Rabbini uerſum bibliacū כתוב uocant. ut, cum dicunt, Duo ſunt uerſus qui ſibi inuicem contrarij eſſe uidentur donec ueniat tertius uerſus, &c. Tertiam quoq; partem Bibliorū (quem Iudæi à numero 24. librorum עשרים וארבע uocant) כתובים appellant, eò quòd undecim iſti libri (qui in hac parte continentur) per afflatum ſpiritus ſancti conſcripti fuerunt, & non per prophetiam. Quid uerò diſcriminis ſit inter prophetiam & ſpiritū ſanctum, declarauit R.D.K. in præfatione ſua ſuper librū pſalmorum, Similiter & in græca lingua Hagiographa, id eſt, ſacra ſcripta uocantur. Hinc eſt, quod & nos dicimus in præcationibus noſtris. In uerbis ſanctitatis tuæ ſcriptū eſt &c. uel, in ſcriptis ſanctitatis dictum eſt, qua formula loquendi intelligimus כתובים id eſt, Agiographa.

CAthab] In quibuſdam locis uocant ſcribam כתב Thaph dageſſato. Eſtq; uocabulum arabicum quemadmodum & Rabbi Schelomo explicat in hoc loco Eſa. cap. 10. ומכתבים עמל כתבו ubi dicit R.S. quod מכתבים ſit uocabulū arabicū Sunt præterea quidā inter Aſtronomos qui ſtellam ſeu ſidus quod eſt in tertia ſphera כתב appellant Eò quod præſit doctrinæ & ſcripturę. Hinc eſt, quod

וכן בספר מחברות עמנואל כשנשאל כוכב מה ענינו השיב קסת הסופר במתניו . ועוד כו באחד משיריו וזה לשונו כי כן כוכב נקרא כתב הכת כוכב בתיו בית תיו פירוש בתולה תאומים ׃

כתב קורין לאדם שהוא בעל צחיות בדבורו וממשל משלים כתב והוא מהענין הראשון פיר׳ סופר כי כן בימים הקדמונים היו בעלי צחיות ומושלי משלים כותבים דבריהם על פתחי בתי הנדיבים או ברחובות חומיות בסתר כדי שלא יודע מי הוא הכותב ׃ וכן מנהג עוד היום ברומי ואותן הדברים נקראים כתבות ׃ ורוב העולם טועים וסבורים שהוא כתוב בטית כשוב וכטובות מלשון טוב ואינם מבחינים בין רע לטוב ׃

כתובה השטר שעשה הבעל לאשתו בשעת הנשואין נקרא כתובה סתם וכן אמרו האשה בכתובה פלגש בלא כתובה ׃ וכן תרגום ירושלמי מהר ומתן פורן וכתובתא ׃ ואין כותבין כתובה בלי ויו אף על פי שהבית דגושה ׃ בראשית ל׳ד

נשלמה אות הכת
לכן לאהי מרום נכת
אות הלמד

לולב כפות תמרים תרגום אתרוגין ולולבין וכן דמותה לתמר כלולבי דתמר פיר׳ הסעיפים העליונים שבראש אלו התמרים נקראים לולבין ויקרא כ׳ג שיר ז׳

legitur in libro Emanuelis, cum rogatus esset, quæ esset ratio siue cōdito stellæ (quam כוכב uocāt) respondit Theca calamaria in lumbis eius &c. Et iterum in quodam carmine in hunc modum dicit, Simili modo כוכב uocatur כתב Caph signat כוכב & ביתו id est, domus eius, sunt Beth & Taph, hoc est, uirgo & Gemini.

CAthab] Vocant hominem qui nouit eleganter loqui, quiq; in promptu habet parœmias siue sententias כתב Estq; eiusdem cum præcedenti Radice significationis, hoc est, idem ualet quod סופר id est, scriba, notarius. Erant enim olim homines facūdi & parabolarum inuentores qui uerba sua scribebāt in foribus magnatum. Et in plateis ubi erat concursus hominum, idq; clam faciebant ut non sciri posset quis nam adscripsisset, qui sane mos adhuc hodie durat Romæ. Inde est etiam quod nos adhuc hodie eiusmodi uirum כתב appellare solemus, & uerba eius כתבות id est, ספרות hoc est, facetias. Et multi errāt putātes scribi cum Teth כטב & כטבות quasi ueniat à טוב id est, bonū, uerùm illi non probant quid malum & bonum sit.

NB haec desunt in textu h.

CEthuba] instrumentum literarum quod facit maritus uxori suæ tempore nuptiarum absolute כתובה uocatur, id est, dos. Inde est quod dicunt, Vxor dicitur quæ dotem habet, Concubina uerò quæ non habet dotem. hac uoce usus est author Thargum Hierosolymitani in isto loco. Dotem & munus Thargum פורן וכתובתא Neq; scribitur כתובה absq; Vau tametsi Beth habeat Daggesch.

Gen. 34.

FINIT CAPH ET INCIPIT LItera Lamed.

Leuit. 23. Cant. 7.

LALAB] Frondes palmarum. Thargū Ethrogim & Lulabin. Item, Similis est palmæ. Thar. Sicut spatulæ Palmæ. Expositio, surculi supremi qui sunt in capite arboris Palmæ uocātur לולבין Sunt item

 qui

בכלן הבית דגושה ׃ ויש אומרים שנקראים כן לפי שהם בלב התמר ובלשון אשכנז פולם וכן בלעז פאלמא ׃

ישעיה ל"ד **לילית** אך שם הרגיעה לילית רש"י פירש שם שדה תרגום יונתן ליליז בלשון רבים ׃ וכן בפסוק
אסתר א' ביומים ההם כשבת המלך בתרגום ירושלמי שדין ולילין במצא כתוב שאותן מאה ושלשים שנה שהיה אדם פרוש מחוה באו שדים ונתחממו ממנו והוליד שדין ורוחין ומזיקין ׃ ובמקום אחר מצאתי ארבע נשים הם אמות השדים לילית ונעמה ואוגרת ומחלת ׃ ובספר בן סירה בשאלה הששית ששאל נבוכד נאצר אותו וזה לשונו מפני מה הבנים מתים כשהם בני שמנה ימים אמרו לו מפני שלילית הרגת אותם והאריך שם הרבה וקצתי לכותבם כי אינני מאמין בהם אך מנהג פשוט בינינו האשכנזים שעושין עגול סביב כותלי החדר ששוכבת בה היולדת עם נתר או גחלים וכתבין בכל כותל אדם חוה חוץ לילית ובפתח החדר מבפנים כותבין שמות שלשה מלאכים אלו סנוי וסנסנוי וסמנגלות כמו שמסרה להם לילית בעצמה בשעה שרצו המלאכים האלו לטבוע אותה בים כל זה מבואר היטב בספר בן סירה יעיין שם מי שמאמין בו ׃

לוה לשון לויה לא נמצא במקרא ורבותינו ז"ל שמשו בו הרבה אך בבנין פעל הדגוש כגון אין מלוין אותו לא בסת ולא זהב וכולי אבל בתרגום בא
בראשית י"ב בלשון הפעיל כמו וישלחו אותו ואלויאו׃

qui putant ſic appellatos eò quòd creſcunt in corde(id eſt, medio) palmarum, Germanicè palm Italicè palma.

Eſa.34. LIlith] Quin & Lamia ibi quieſcet. Rabbi Schelomo dicit eſſe nomen dęmonis, atq; Ionathan tranſtulit לילין in plurali numero. Sic quoq; & in iſto uerſu. In die-
Ruth.1. bus illis cum ſederet Rex &c. Tharg. Hieroſoly. מזיקין ולילין dęmones & lamias, Inuenitur porrò ſcriptum quod in centum & uiginti annis quibus Adam continuit ſe ab uxore ſua Hauah, uenerint ad eum dæmones & conceperint ab eo ſicq; genuerit dæmones & ſpiritus, Lamias & Lemures. Et in alio loco inueni. Quatuor eſſe matres dæmonũ, Lilith, Naẽmah, Ogereth, et Machalath, In libro quoq; Ben Sira quæſtione. 60. legitur, quod Nebucadnezar interrogauerit eum hũc in modum. Quam ob cauſam pueri octo dierum moriuntur? Cui reſpondit ille. Eo quod Lilith occidit eos, qua de re ibidem multa prolixe tractat, quę huc adſcribere mihi faſtidio fuit quãdoquidẽ illis nullam adhibeo fidem. ueruntamen mos inoleuit inter Iudæos præſertim Germanos quòd faciunt circulũ per circuitũ in parietibus cubiculi in quo iacet puerpera cũ creta, aut carbone ſcribũtq; in ſingulis parietibus, Adã Hauah, Chutz, Lilith. Atq; in oſtio cubiculi interiori ſcribũt nomina triũ angelorum qui ſunt Senoi, Sanſenoi, & Sanmangeloph, quemadmodum tradidit illis ipſa Lilith ea hora qua uoluerũt eam ſuffocare in mari. Totum iſtud bene explicatum habetur in libro Ben Sirah quẽ ipſum uidere poteſt qui huic rei fidem habet.

LAuah] Vocabulum ליוה non inuenitur in Biblia, ſed apud Rabbinos frequens eſt, idq; in Coniugatione Piel Daggeſſata. ut, cum dicunt. Non conducunt eum neq; argentum neq; aurum &c. Cæterum in Thargum uenit uſurpatum in Hiphil. ut, Et emiſerunt eum
Gene.12. Thargum. Et comitati ſunt eum. Itẽ, Ambulabat cum eis ut illos

בראשית יח וכן הלך עמם לשלחם לאלויותהון והשם לויה כמו שאמרו
דברים כ׳ בענין עגלה ערופה לא פטרנוהו בלי לויה בלשון אשכנז
גילייטן ובלעד קונפבייאר ׃

לויתן תלים קד לויתן זה יצרת ׃ כן שם התנין הגדול אשר בים והנזכר בסוף איוב ואומרים שעתיד הקדוש ברוך הוא יעשה ממנו סעודה לצדיקים ׃ ועיין בשרש יוכבה ׃

לול כבר כתבתי בשרש אלולי כי תרגום לולי ולו ואלו בחירק תרגום אלולי והוא מלת מורכבת מן אם ולא ועל הרוב הם מתורגמין אילולי פון ביש ספרים כתובים שתי מלות וביש ספרים מלה אחת אלולפון ובארנו היטב בשרש פון ׃

לח ענין לחות ידוע שהוא הפך היבש והשם
דברים ל״ד ולא נס ליחה הנפרד ממנו ליח בלשון זכר ובדברי רבותינו זכרונם לברכה ליחה סרוכה בלשון נקבה
שופטים ט״ו וכן כתב רש״י על לחי חמור טריה וזה לשונו ראיתי בספר רפואות שקורין לליחה היוצאת מן המכה טרי ובלשון רבות ליחות או ליחיות כמו שאמרו הפילוסופים מזג האדם מורכב מארבע לחות כמו שיתבאר בשרש מזג ובדברי רבותנו ז״ל כפלו מלת לח ואמרו לחלוחית באמרם עדיין לחלוחית בית דוד קיים ׃

לטרא בלשון רבותינו זכרונם לברכה ליטרא זהב ובלשון רבים ליטרין והוא לשון יון ממש ובלעד ליברא ובלא״ פפונד ועוד עיין בשרש כלע ׃

Gen.18. ut illos emitteret. Thargum, Vt comitaretur eos. Inde uenit nomen ſubſtantiuum לויה comitatus, quo utuntur alibi Rabbini, ubi loquuntur de uacca rufa, Nō dimiſimus eum absque comitatu, Germanicè. Geleiten, Italicè akonpaneiar.

Pſal.104. LIueiathā] Leuiathā ille quē formaſti: Nomē eſt magni draconis, qui in mari degit, cuius mētio fit in fine libri Iob. Et dicūt (Rabbini) Deū ex illo in futuro ſeculo paraturū conuiuium pro iuſtis, de quo uide in Rad. יוכנה

LVl] Antea ſcripſi in Rad. אלולי Thar. quod reſpōdet לו & לוי quod cū Hirec ſcribit̄ eſſe אלולי quæ dictio eſt compoſita ex אם & לא Et ferè in Tharg. redduntur per אלולי פין ita ut in quibuſdam libris ſint duæ dictiones, in alijs uerò una dictio, hoc modo אלולפין de quo amplius loquar in Radice פין.

LAch] Significatum uocis לחות notum eſt. Cuius contrarium eſt יבש Aridum, ſiccū. Inde nomen ſub-
Deut.34. ſtantiuum, cuius uſus eſt in iſto loco, Nec fugit uiror eius: cuius abſolutum, ſi ſepares ab eo pronomen, eſt ליח id eſt, uiror, ſiue humor, maſculini generis. Apud Rabbinos tamen legitur ליחה סרוחה id eſt, Humor fœtidus, in fœminino genere, quam uocem ponit & R. Schelomo in ſuo Pe-
Iud.15. ruſch in hunc locum, Mandibulam aſini putreſcentem. ubi ſic dicit, Vidi in libro medicinali, quod humorem, qui exit è uulnere מרי uocāt. Et in plurali fœminino dicit̄ ליחות uel לחות quod uſurpant philoſophi, quum dicunt, Complexio hominis compoſita eſt ex quatuor humoribus, ſicut declarabitur in Radice מזג. Porrò Rabbini gemināt dictionem לח & dicunt לחלוחית. ut quum dicunt, Adhuc humor, ſeu uiror domus Dauid durat.

LItra] Apud Rabbinos legitur Litra auri. & in plurali Litrin: Eſtq́ plane græcum uocabulum, Italicè Libra, Germanicè Pfund. Vide amplius in Radice סלע.

לית תרגום של אין לפעמים לית כמו אין לחם ואין מים לית לחמא ולית מיא והיא מלה מורכבת מן לא ומן אית תרגומו של לא יש לא אית ומאד נהגו בו בעלי המסורת ושם ביארתיה היטב עיין שם ׃ במדבר כ׳

לכלך ענין טנוף ומזוהם לא נמצא במקרא רק וזהמתו חיתו לחם ותרגום כתבנית שור אוכל עשב דאכיל עשבא ומזוהם פי׳ רש״י כשעה שהוא אוכל עשב מוציא צואה רבה ומלוכלך בה פירוש בערוך ענין לחלוחית ויש לומר שהכת והחית מתחלפין כמו סרך וסרח עיין בערוך סרח ׃ איוב ל׳ג תילים ק׳ו

למד עיין בשרש תלמוד ושם אבאריהו גם זכרתיו בשרש גמרא ׃

לסטס בלשון יון קורין לגזלן ליסטיס וכן בדברי רז״ל ליסטים מזויין ובלשון רבים הפילו הסמך האחרונה באמרם באו עליו לסטין לתפשו וכן עשו במלת אפיטרופוס בלשון רבים אמרו אפטרופין עיין בשרשו ונראה לי לפי שהסמך האחרונה איננה מן היסוד רק היא נוספת בסוף רוב השמות בלשון יון ורומי כגון אליכסנדרוס ודומיהו ׃ Ἀλέξανδρος.

לעז מעם לועז ׳ כל לשון שאינו לשון הקודש נקרא לועז ותרגומו מעמא ברבראי וכן הנוצרים קורין לכל לשון שאינו לשון רומי ברברו ומה שאנחנו קורין היהודים שבאיטליא לועזים סתם נראה לי הטעם לפי שהם מייחסים את עצמם לעיר רומי ואולי הראשונים שבאו לרומי מגלות בית שני לא ידעו לשון הקודש כמו שמשמע בעזרא לכן קראו אותם תילים ק׳ד

Num. 20. LEth] Tharg. quod respondet negatiuæ אין non, aliquando est לית. ut, Cum non sit (nobis) panis & aqua. Tharg. לית לחמא ולית מיא Est autem dictio composita ex לא & אית quæ in Chaldæo respondent לא ים id est, Non est, uel, Nõ sunt. plurimũq; utunẽ eo authores Masoreth. ubi etiã (scilicet in Rad. מסרת) bene explicaui. uide ibi.

LIchlech] Vocabulum hoc inquinationem & sorditiem significat. Neque inuenitur in Biblia, nisi in isto loco. ut, Execretur tanquam rem fœdam uita eius
Iob 33. panem. Legitur tamen in Tharg. super Psal. ut, In similitu-
Psal. 106. dinem bouis comedentis herbam. Tharg. In similitudinẽ bouis, qui comedit herbam, & coinquinat se. Quem locũ R. S. sic exponit, In hora qua comedit herbam, educit stercus multum quo inquinatur. In Aruch Thalm. exponit pro לחלוחית Et quidam dicunt Caph & Heth inter se permutari, sicut fit in סרך & סרח. Vide in Aruch. (גמרא.

LAMAD] Vide in Rad. Thal. memini etiã eius in Rad.

LIsthes] In Græca lingua raptorem ליסטים appellãt, qua uoce & Rabbini utuntur. ut quum dicunt, Prædator armatus. In plurali numero tollunt Sameth postremum: & dicunt ליסטים. ut, Venerunt ad eum raptores, ut caperent eum. Idem faciunt cum dictione אפיטרופוס in plurali num. dicentes, אפיטרופין. Vide in Rad. eius, Mihi tamen uideẽ Samech ultimũ nõ esse de substãtia (thematis.)

Psal. 104. LAaz] De populo barbaro. Omnis lingua, quæ nõ est Hebræa uocatur לועז. Et Thargum in citato Psalmo, habet, מעמא ברבראי id est, De populo barbaro. Similiter & Christiani, quamuis linguam quæ non est Romana, barbarã uocãt. Et ꝙ nos Iudæos, qui sunt in Italia לועזים absolutè nũcupamus, uideẽ mihi hæc esse ratio, quòd nobiliores se esse arbitrãtur, propter ciuitatẽ Romam. Aut fortassis inde est, quòd prisci illi Iudæi, qui in desolatione secũdi templi captiui uenerũt Romã, nõ sciuerũt linguã, sicut est colligere ex Ezra, ob id uocauerũt eos

לועזים עד היום הזה וכן המפרשים הצרפתים והספרדים
כשרוצים לבאר איזה מלה בלשון צרפתי או ספרדי
אומרים בלעד ׃

לפי לפי כך ולפי זה אבאר בשרש פי ׃

לקה בדברי רבותינו זכרונם לברכה למה לקו
שבוים וכן ובמצרים לקו כן כל לשון הכאה
שמות ה' שאינה אלא לרדות וליסר מתורגם בלשון לקה כמו ויכו
דברים כ"ה שוטרי בני ישרא' ולקו סרכי בני ישרא' וכן ארבעים יכנו
תרגום ילקינה ושאר לשון הכאה מתורגם בלשון מחא
וקטל והשם מלקות בתוספת מם ובשהחמה או הלבנה
לוקין הורין לו לקוי ובלשון רומי ויון הורין לו קליפסיס
ואומר אני שלשון לקה אינו לשון הכאה כי הפעלים
ממנו הם פעלים עומדים והיה לנו לומ' למה לקו שבויים
וכן במצרים לקו בבנין פעל או בפעל בלקו ואינו אלא
לשון סבל בלשון אשכנז ליידן ובלעז פאטיר ׃

נשלמה אות הלמד
בשם אשר דעת לאדם מלמד

אות המם

ממוחה בדברי רבותנו זכרונם לברכה קמיע ממחה
רופא ממחה פירוש דבר טוב ובדוק
ומנוסה בקרא ממחה ובעל הערוך הוציאו מלשון ומחה
במדבר ל"ד אל כתף ים כנרת ואני לא ידעתי לכוון דמיונו זה ואם
יש לדמותו לאחד מלשונות המקרא אדמהו ללשון

לועזים usq; in hodiernum diem. Hinc est quòd interpretes Gallici & Hispanici, quum uolunt explicare aliquã dictio nem, uel in Gallica, uel Hispanica lingua, dicunt בלעז.

LEPHI] לפיכך & לפי זה declarabo in Rad. פי.

LAkah] Quare uerberati sunt captiui? Item, Et in Aegypto percussi sunt. Vbicunq; item mentio fit percussionis, quæ fit causa dominationis, & castigationis, in Thargum semper ponitur uocabulum לקה. ut, Et per-
Exod.5. cussi sunt Præfecti filiorum Israël. Tharg. ולקו סרכי. &c.
Deut.25. Item, Quadraginta plagis uerberet eum. Thar. ילקיניה reliqua uerò uocabula percussionis transferuntur per מחא & קטל. Inde uenit & nomen Substantiuum cum superaddito Mem. ut מלקות, Quũ itẽ Sol, uel Luna uerberant, uocatur hoc ipsum לקוי id quod in lingua Ro. Eclypsis appellatur. Ego autem dico uocabulum לקה non percussionem significare, quũ uerba, quæ ab eo ueniãt, sint absoluta. Vnde dicendum fuerat in locis (suprà citatis) לוקו מבויים Item במצרים לוקו in Coniugatione scilicet, Pual, uel Niphal. Sed pati potius significat, Germanicè Leyden, Italicè פאטיר.

neutra s. intransitiva

FINIT LAMED, ET
incipit Mem.

MVmcheh] Apud Rabb. legitur, Ligatura probata, Medicus probatus. Expositio. Res quę bona est, probata & tentata uocatur מומחה. Et author Aruch deducit à uerbo מחה quod legitur Num.34. Pertingetq; ad latus maris Cinereth. Verùm ego non uideo, quam similitudinem inter se habeant. Quòd si deducendum esset à simili uoce Bibliaca, mallem
Psal.66. potius ab illa deducere. Holocausta מחים &c. quod uenit à

תילים מ״ח עולות מחים לשון מוח שהוא שמן ונבחר כד הרופא
הממחה נבחר וטוב ׃

ממון בצע ורכוש והון על הרוב מותרגמין ממון
או ממונא ובסמיכות כל הון ביתו כל ממון
משלי ו׳ ביתיה בלשון אשכנז האבא ובלעז רובא ׃

ממש מלאכים ממש וכן אין בו ממש פירוש
דבר ברור וקיים שיש בו ממשות בלא״ גיוויס
שמות י׳ ובלעז צירטו ובפסוק וימש חשך פי׳ רש״י לשון ממשות
דברים כ״ח מלשון ממשש בצהרים ואינו מחוור כי שרש ממשש
משש בשתי שינין וממש שרשו ממש בשתי ממין ׃

מאן כדברי רז״ל איכא מאן דאמר פירוש יש
מי שאומר וכן ליכא מאן דפליג פירוש
לא יש מי שחולק על זה ודומיהם רבים כלהון כתיבין
שמות י׳ באלף והוא תרגום של מי כמו מי ומי ההולכים תרגום
מן ומן דאזלין כלהון כתיבין בלי אלף בתרגום וזה לפי
שהתרגום הוא מנקד ואין צריך לאלף אבל התלמוד
שאינו מנקד אם היה כתוב בלי אלף לא היה הפרש בין
מן ומן ׃

מאן מצאתי שרוב לשון כלי מותרגם בלשון מן
במדבר י״ט חסר אלף כמו כל כלי פתוח כל מן פתיח
ירמיה י״ט ויעשהו כלי אחר מן אוחרן והלכת אל הכלים איזילי
רות ב׳ למניא ׃ אבל באיוב משלי תלים כלן מותרגמין מאן
תילים ב׳ באלף כמו ככלי יוצר כמאן דפחר וכן בדניאל מאני
דניאל ה׳ דדהבא ובעזרא מאני דבית אלהא כלהון כתיבין באלף ׃

עזרא ה׳ **מוהל** קורין לאדם המל את התינוק מוהל בהא
נוספת והוא לשון תרגום כי תרגום

cabulo מוח id est, cerebrum quod ab eo quod pingue & electum est dicitur. Vnde & medicus probatus מומחה uocatur q.d. electus et bonus.

MAmon] בצע, רכוש, & הון Plerunque in Tharg. redduntur per ממון aut ממונא Et in Regimne dicitur ממון Memon. ut, Totam substantiam domus suæ rependit. Thar. כל ממון &c. Germanicè. Hab, Italicè Roba.

Prou.6. MAmasch] Angeli ueri. Item, Non est in eo solidũ, aut firmũ. Expositio, Res certa & firma, in qua est soliditas uocatur ממש Germanicè Gevuiss, Italicè certo.

Exod.10. Vnde in Versu וימש חשך exponit R.S. pro palpare, deductum ab illo, Eris palpans in Meridie: sed hoc non est

Deut.28. clarum, Nam Radix ממשש est, משש cum duobus Schin, Radix autem ממש habet duo Mem.

MAn] Apud Rabbinos legitur, Est aliquis qui dicit, Expositio eius est יש מי שאומר Item, Nemo est qui contendit de hac re. Expositio, לא יש מי מחולק על זה Omnia

Exod.10. scribuntur cum Aleph. Est autem מאן Thar. quod respondet uoculæ Hebrææ מי ut, Qui sunt, qui abibunt? Tharg. מן ומן דאזלין Omnia scribuntur sine Aleph in Thar. quod ideo fit, quia Tharg. est punctatum: propterea non opus est scribere מאן cum Aleph. Sed in Thalmud, quod non est punctatum, necesse est adijcere Aleph, aliàs nihil esset discriminis inter מן Min & מן Man.

MAn] Inuenio quòd omne uocabulũ כלי in Thar. redditur per מן absque Aleph. ut, Omne quoque uas

Num.19. apertum. Thar. כל מן פתיח. Item, Fecit ex ipso uas aliud.

Hier.18. Tharg. מן אוחרן Et ibis ad uasa. Tharg. Et ibis למאניה Por-

Ruth.2. rò in Tharg. quod est super Iob, Prouerb. & Psalm. omnia

Psal.2. redduntur cum Aleph. hoc modo, מאן ut, Sicut uas figu-

Daniel.1. li. Tharg. כמאן דפחר Item in Daniel. Vasa aurea. Et in Ez-

Ezræ 5. ra, Quin & uasa templi dei. Omnia scribunt̃ cum Aleph.

MAhal] Vocant eum, qui circuncidit infantes מוהל cum He superaddito. Vnde Thargum in isto loco, Spon-

שמות ד׳ חתן דמים למולות כדמא דמהולתא וכן בדמיך חיי
יחזקאל ט״ז הראשון בדמא מהולתא ׃

מזג שיר ז׳ אל יחסר המזג אין לו דומה במקרא ורז״ל
קראו ליין המעורב במים יין מזוג בלא״
גימושט ובלעד טימפראטו ממולח טהור תרגום ירושלמי
שמות ל׳ ממזג דכי ומזה אמרו מוזגין לו כוס שני ואפילו
כשאינו מזוג נוהגין לומר כן ובלעד מישו ובלא״ איין
שעבחן ובזה משתבשין האשכנזים בשבוש יפה וזה
שקורין לדורון מזיגה ולשון אשכנזי מטעה אותם לפי
ששתי הלשונם שוות בלשונם רוצה לומר שעבחן ואיין
שעבחן חושבים שגם בלשון הקדש יש להם לשון אחד ׃

מזג ידוע שטבעו של כל אדם מורכב מד׳ יסודות
שהם אש ורוח ומים ועפר ׃ ומהם ארבע
הלחות שהם ליחה לבנה ושחורה וירוקה והדם ומהם ארבע
האיכיות חר ולח וחם ויבש וזהו מזגו של כל אדם ולבאר
את כל אלה צריך הקדמות גדולות מפילוסופיא ואין זה
מלאכתי לכן אניח לדבר בם עוד ׃

Deficit in versione

מזל מלכים ב׳ כ״ג ליריח ולמזלות כך קורין לשנים עשר
המשרתים שברקיע שכל אחד מהם משרת
לחדש אחד ושמם ידוע ובלשון יחיד מזל בלשון זכר
באמרם אין מזל לישרא׳ וקורין להצלחה טובה מזל טוב
וההפוך מזל רע וכן תרגום זה רע בכל אשר נעשה דין
קהלת ט׳ מזל ביש וכן הכל כאשר לכל תרגום הכל תלוי במזלא
קהלת ח׳ ורוב לשון הוו

Exod.4. Sponſus ſanguinũ ob ipſam circuncisionem,habet חתן
Ezech.16 דמהולתך Item,In ſanguinibus tuis uiue. Thargum , In ſanguine circuncisionis.

Cant.7. MAzag] Qui nunquam deſtituitur potu.non amplius extat in Biblia. Cæterum Rabbini, Vinum aqua mixtũ יין מזוג uocãt,Germ. gemüſt,Italicè Tempe-
Exod.30. rato.Permixtum,purum,&c.Tharg. Hieroſolymitanum מזוג רבי Hinc eſt quòd dicunt Rabbini, Temperant, ſiue infundunt ei poculum ſecundum. Solent quoq; eo uti,ubi nulla fit potus cõmxtio, Italicè miſchen,Germ. einſchencken.Et hic quidem Iudæi Germani ridiculum committunt errorẽ, qui munus,ſeu donũ מזוגה appellant,quibus imponit lingua German . in qua duæ uoces ſunt ſimiles, nempe,ſchenck & einſchencken.Hinc eſt quòd putant ſimilem idiotiſmum eſſe & in Hebræo.

MEzeg] Notum eſt,naturam cuiuslibet hominis compoſitam eſſe ex quatuor elementis, quæ ſunt ignis, uentus, aqua & terra. Et ex quatuor humoribus, nempe,frigido,humido,calido & ſicco. Atq; hæc eſt com-
f. temperamentū, מזג plexio cuiuſuis hominis. Et ꝑ declaratione omniũ iſtorũ opus eſſet magnis Præfationib. ex philoſophia, id quod nõ eſt mei inſtituti,quare latius de illis loqui intermitto.

MAzal] Lunam & ſydera.ſic uocant duodecim ſigna Zodiaci,quæ ſunt in firmamento, quorũ unũquodq; unum menſem habet, quo ſuum agit officium. In ſingulari numero dicitur מזל idq; in genere maſculino ut quum dicunt,Iſraëlitæ non habent ſydus. Bonam item fortunam, ſeu proſperitatem uocant מזל טוב cuius contrarium eſt מזל רע quo ſchemate utitur. Tharg. Eccle-
Eccle.9. ſiaſt.3.Hoc malum eſt in omni eo quod factum eſt. Thar-
Ibidem. gum, Hoc ſignum malum eſt.Item, הכל כאשר לכל Thargum, Omne pendet à ſydere. Ferè item uocabulum מן

דבאיוב משלי תלים מתורגם כלשון מזל בלשון אשכנז גלוק ובלעז ווינטורה ׃

ישעיה כ"ה משלי ל' **מחה** ומחה יי דמעה ׃ אכלה ומחתה פיה ׃ לשון קנוח והסרה בלשון אשכנז אב וואושן

במדבר ה' שמות י"ז ובלעז סטומאר וכן ומחה אל מי המרים ׃ מחה אמחה ודומיהם והמלמדים רוצים להבדיל ביניהם בלא הפותרים ומחה אל מי המרים ומחה אמחה בלשון אשכנז אב מיקן ואינו לשון אשכנז רק לשון הקדש שבשתבש בפי התנוקות כי המלמדים שלא ידעו לפתור לשון מחיקה בלשון אשכנז אמרו אותו בלשון הקדש מחקן והתלמידי חשבו שהוא לשון אשכנז ואמרו מיקן ולא הכירו היות בדרך האשכנזים וכן אירע גם כן למלת שחטן שאומרים שעכטן וחושבים שהוא לשון אשכנז והוא לשון שחיטה

מחה הרגילו רז"ל בשרש הזה ללשון מניעה ולהסיר אדם ממעשה הרע בלא ווירן בלעז דוויראר באמרם שהיה בידם למחות ולא מיחו וכן ומי מוחה בידו

דניאל ד' וכן כדבריא די ימחיה בידיה ונראה לי שלא יתכן לאמרו על מניעת מעשה הטוב ׃ רוצה לומר לא יתכן לומר ירבעם היה מוחה בישראל שלא יעלו לרגל אלא היה מונע ישראל ׃

מחט כדברי רבותינו זכרונם לברכה קשה רמה לבשר מת כמחט לבשר חי הוא כלי ברזל קטן הבמות שתופרין בו בחוטין בלשון אשכנז נודלן ובלעז אגו ונקרא מחט מלשון

quod extat in Iob, prouerbijs & psalmis, in Thargum red ditur per מזל Germanicè glück Italicè vuinturah.

Esa. 25.
Prou. 30.

MAcha] Et absterget Dominus lachrymam. Quæ ubi comederit abstergit os suum. Vocabulum hoc, absterſionē & amotionem significat, Germanicè abvuischen Italicè Stumar. Itē, Et abstergat aquis amaris. Delendo delebo. Cæterum professores (linguæ sanctæ) uolunt distinguere inter ea, in lingua germanica, unde interpretantur illud. Et abstergat aquis amaris. Et delendo delebo per מחיקה Germ. abmecken. Cum tamē hoc non sit uocabulum Germanicum, sed potius hebræum, quod ita per abusum frequens est in ore puerorum. Quod à præceptoribus profectum est, qui cum nesciant commode interpretari uocem מחיקה in lingua Germanica, exprimunt eā in lingua sancta מחקן, unde discipuli putant esse uocabulum Germanicum & dicunt meken, nec proferendo mouent literam Heth, ut mos est Germanis, Simile quiddam accidit cū dictione שחטן quā pronunciant שיכטן Schechten, opinantes esse uocabulum Germanicū cum tamen à שחיטה ueniat, quod mactationem significat.

Num. 5.
Num. 17.
tantum

MAcha] Solēt Rabbini uti hac radice pro eò quòd est prohibere & auocare hominem ab opere malo, Germanicè vueren Italicè devuider, ut quum dicunt, Eò quòd fuit in manu eorum ut prohiberent & non prohibuerunt. Item, Et quis potest prohibere? Itē in Daniele, Et, nemo est, qui prohibeat manum eius. Atque meo quidem uidere מוחה non potest conuenienter dici de prohibitione operis boni, hoc est, Non quadrat dicere, Hieroboam fuit prohibens Israël, ut non ascenderent ad festa, sed potius utendū est uerbo מונע dicēdo היה מונע ישראל.

Daniel. 4.

MAchat] Apud Rabbinos legitur, tam durus est uermis carni mortuæ, atq; (punctura) acus carni uiuæ. Instrumentum est paruū quo consuunt, Germanicè Nodel, Italicè. Ago, uocatur autem מחט à consuendo. ut,

בראשית ג׳ ויתפרו עלה תאנה דמתורגם והטיטו עיין בשרש חטט ׃

מחל

מחל רז״ל הרגילו בזה הלשון בלשון סליחה וכפרה באמרם הרב המוחל על כבודו כבודו מחול אבל המלך המוחל על כבודו אין כבודו מחול וזה הלשון לא נמצא במקרא כלל ובאמר בתפלתנו מחל לנו מלכנו סלח לנו מחל לנו והתאר כי אתה סלחן לישראל ומוחלן לשבטי ישורון והשם מחילה בלשון אשכנז בור געבן או בור צייהן ובלעז פירדונאר ׃

מחק

מחק גם זה השרש לא נמצא במקרא רק במקום אחד ומחקה ראשו שהוא לשון קבוח והסרה שופטים ה׳ וכן בדברי רז״ל העץ שמעבירין על המדה הגדושה להסיר את הגדוש נקרא מחק בלשון אשכנז שטרייך הולץ וכן שמשו בו בלשון מחה דלעיל רוצה לומר אב וואושן באמרם המוחק על מנת לכתוב ׃ אחאב היה מוחק את האזכרות ולא שמשו בזה בלשון מחה לעולם רק בלשון מחק ׃

מטטרון

מטטרון שר הפנים אומרים שהוא המלאך הרואה תמיד פני המלך יתעלה ועליו נאמר כי שמי בקרבו ששמו כשם רבו מטטרון בגמטריאה שדי ׃ שמות כ״ג ושמעתי מהחרדינאל תלמידי כי מטטור בלשון יון שליח ואולי כן הוא ׃

מטרונית

מטרונית בבראשית רבה בבמה מקומות שאלה מטרונית אחת את רבי פלוני וכן מעשת במטרונית אחת וכולי והוא לשון רומי כן קורין לאשה

Gen. 3. Et consuerunt folia ficulneæ. Thargum וחטיטו uide in Radice חטט.

MAchal] Rabbini utunẽ hoc uocabulo pro remissione & expiatione. ut, Rabbi qui remittit ei, qui offendit ipsius gloriam, huic remissum est: Rex uerò qui remittit ei qui læsit gloriam eius, huic non remittiẽ. Et hoc uocabulum omnino non inuenitur in Biblia, utimur autem nos in præcationibus nostris. ut, Parce nobis rex noster. Propitius esto nobis & remitte siue parce nobis. Inde uenit nomen Adiect. ut, Quia tu remittis Israëli & propitius es tribubus Ieschurun. Itẽ, Nomen substantiuũ מחילה Germ. vergeben, uel, verzeihen. Italicè per donar.

MAchak] Etiam hæc Radix non inuenitur in biblia nisi tantum in uno loco. ut, Amouitq; caput eius ubi abstersionem & amotionem significat. Hinc apud

Iud. 5. Rabbinos Lignum quo abstergunt id quod redundat in mensura מחק uocatur, Germanicè ein Streichholtz. Hinc est, q; usurpant etiã in ea significatione qua usurpant præcedentem Radicem, ut, cum dicunt. Qui delet siue abstergit ea cõditione ut scribat, &c. Achab deleuit nomina Dei. Et in tali modo loquendi nunquam utuntur uoce מחה sed מחק.

MItateron] Princeps facierũ. Dicũt Rab. Angelũ esse qui semper uideat faciẽ regis excelsi. de quo dictũ

Exod. 23. sit illud in Exodo, Quoniam nomen meum intra ipsum est. Eò quòd simile nomen habeat cum domino suo, מיטטרון enim Geometricè supputatũ idem ualet quod שדי Et audiui ex ore Cardinalis qui fuit discipulus meus מיטטור in græca lingua significare legatum & fortassis ita est.

MAtronith] In Breschith Rabba in multis locis interrogat matrona quædã Rabbinũ quendam. Item, Factum matronæ cuiusdam. uocabulũ est Romanũ, mulierem enim honestam & magnificã Matronam adpellãt.

AB
Tomissit in versione

גְדוּלָּה וַחֲשׁוּבָה מַטְרוֹנָה שׁוֹמֵר הַפַּלְגְשִׁים תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי נָטִיר מַטְרוֹנִיתָא נִרְאֶה לִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יְחִידָה וּבִלְשׁוֹן רַבּוֹת מָצָאתִי בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל תִּשְׁעִים שָׁנָה שֶׁלֹּא יָלְדָה שָׂרָה הָיְתָה כְּכַלָּה בְתוֹךְ חוּפָּתָהּ וְהָיוּ מַטְרוֹנוֹת בָּאוֹת וְשׁוֹאֲלוֹת בִּשְׁלוֹמָהּ וְנִרְאֶה לִי כִּי מַטְרוֹנָה כְּמוֹ פַּטְרוֹנָה וְהַמֵּם וְהַפֵּא מִתְחַלְּפִין אֲבָל לֹא נִמְצָא בִלְשׁוֹן זָכָר מַטְרוֹן כִּי אִם פַּטְרוֹן

מִיל רָחוֹק מִיל יִתְבָּאֵר בְּשֹׁרֶשׁ פַּרְסָה עַיֵּין שָׁם ׃

מִין קָרְאוּ רז״ל לְמִי שֶׁאֵינוֹ לוֹ דַת מִין ׃ וְכָתַב הרמב״ם ז״ל כִּי זֶה הַשֵּׁם אֵינוֹ נוֹפֵל רַק עַל צַדּוּקִי אוֹ בַיְתוּסִי ׃ וְתָמֵיהַּ אֲנִי כִּי נִמְצָא בְּסִפְרֵי הַיְוָנִים שֶׁהָיָה אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה שְׁמוֹ מַאנִי וְלֹא הָיָה בַעַל דַת וְעַל שְׁמוֹ נִקְרָאִים כָּל הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרָיו מִינִין כְּמוֹ מִן אֶפִּיקוּרוּס נִקְרְאוּ אֶפִּיקוֹרְסִים כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר בְּשֹׁרֶשׁ פָּקַר וּמִין בִּלְשׁוֹן אשכנז לִיי כְּמוֹ לְמִינֵהוּ ובלעז רישיהו ׃

מִנַּיִן הַרְבֵּה הִרְגִּילוּ רז״ל בְּמִלָּה זוֹ כְּגוֹן מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ אֶחָד וְכוּ׳ וְהִיא מִלָּה מוּרְכֶּבֶת מִשְּׁתֵּי מִלּוֹת כְּאִילוּ אָמַר מִן אַיִן שֶׁפֵּירוּשׁוֹ מֵאַיִן בלא״ו דונ״ן וואהנן ובלעז די אונדי וְכָתְבוּ אוֹתוֹ בְּיוּד אַחַת לְהַפְרִיד בֵּינוֹ וּבֵין מִנְיָן שֶׁהוּא לְשׁוֹן מִסְפָּר שֶׁכּוֹתְבִין אוֹתוֹ בִּשְׁנֵי יוּדִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּדִינוֹ כִּי מִשְׁקְלֵי עִנְיָן בִּנְיָן הַנִּכְתָּבִים בְּיוּד אַחַת שֶׁהוּא מְקוֹם הֵא שָׁרְשִׁית ׃

מָנֶה הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם הוּא שֵׁם מִשְׁקָל וְכֵן שְׁלֹשֶׁת מָנִים זָהָב וְהַמָּנֶה שִׁשִּׁים שְׁקָלִים אֲבָל בְּדרז״ל הַמָּנֶה הוּא מֵאָה זוּז כְּאָמְרָם הָאַלְמָנָה גוֹבָה מָנֶה וְהַבְּתוּלָה מָאתַיִם וְגַם זָכְרוּ הַמָּנֶה בְּעִנְיַן הַמִּשְׁקָל שֶׁהוּא הַלִּיטְרָא ׃ יחזקאל מ״ה מלכים א׳ ז׳

In plurali dicitur Matronoth. ut in Breſchith Rabba. Per omnes nonaginta annos, quibus nō peperit Sara, fuit tanquam ſponſa in thalamo ſuo, ad quam ueniebant matronæ, & precabantur ei pacem. Porrò ſunt qui dicunt, Matrona idem eſſe quod Patrona, mutatione literarū Mem & Pe, quarum altera in alteram tranſit: non tamen inuenitur in maſculino genere Matron, ſed Patron.

MIL] Longum miliare. declarabit̄ in Radice פרסה

MIn] Rabbini, eum, qui uiuit ſine lege, Min uocāt, Et ſcripſit Rambam (piæ memorię) hoc nomen tantum conuenire dici de Zaddukeo & Baiethoſi, id quod ego miror, quum inueniatur in libris Gręcorum fuiſſe hominem quendam, nomine Mane, qui uixerit ſine lege, à quo omnes qui eum ſecuti fuere, Minin appellati fuerunt. ſicut ab Epicuro uocantur Epicurei: ut explicabitur in Radice פקר Et Min in lingua Germanica ſignificat Ley. ut, למינהו Seinerley, Italicè Retiko.

MInain] Rabbini ſæpe utuntur hac dictione. ut, Vnde habes quod ita dicis? Vnde eſt quod etiam unus, &c. Eſtq́ dictio compoſita ex duabus dictionibus, q.d. מן היכן cuius expoſitio eſt מהיכן Germanicè von vuannen, Italicè deunde. Et ſcribunt ipſum cum uno Iod, ad diſtinguendum inter ipſum & inter מנין quod numerū ſignificat. Quod ſcribunt cum duobus Iodin, tametſi fiat præter Analogiam. Nam forma eius eſt ענין בנין quæ ſcribuntur cum uno Iod, quod ponitur loco He Radicali.

MAneh] Mna erit uobis. Item, Omnes (Tres) minæ auri. Valet autem Mina ſexaginta ſiclos. Verùm apud Rabbinos Mina conſtituit centum zuzim. ut quum dicunt, Vidua colligit Minam, & uirgo ducentas. Et aliquando commemorant Minam pro pondere, quod conſtituit Litra (id eſt, Libra.)

Ezech. 45
1. Reg. 10.

Minah

מנלן מנלן להמן מן התורה שנאמר ויאכילך את
דברים ח׳ המן גם זו מלה מורכבת מן ב׳ מלות מן אן
שמואל א׳ י׳ ולן כמו אן הלכתם כמו אנה ולן תרגום של לנו
ובייש נוסחאות שמצאתי כתוב באלף אחר הנון מנאלן
והוא מורכב מן שלשה מלות מן אן לן ׃

מסכן טוב ילד מסכן טב רביא מסכן ׃ וכל שאר
קהלת ד׳ מסכן דקהלת מתורגם עניא ׃ ורוב רש ודל
ואביון ומך דבמקרא מתורגמין בלשון מסכן וכן קורין
בלעז למי שהוא עני מאד מסכין ׃

מנת על מנת כן על מנת שאני אפרע לך פירוש
על תנאי בל״א מאיינבונג ובלעז פאטו ולא
ד״ה ב׳ ל״א נמצא זולת מלת על ואולי הוא מן מנת המלך בדרך
רחוקה ׃

מסר זה השרש לא נמצא במקרא כי אם בפרשת
במדבר ל״א משות שתי פעמים וימסרו ׃ למסור ׃ אבל
הרבה לשונות מתורגם בלשון מסירה ובפרט כל לשנא
ראשית ל״ט נתינה ביד כמו נתן בידו ורז״ל שמשו בו הרבה ׃ כמו
משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכולי וקוראין
למי שמלשין את חברו מוסר סתם לפי שמוסר אותו או
ממונו ביד גוים והרבוי אמרו בלשון רבות כגון המינין
והמוסרות וכן אמרו מלמד תנוקות וכן הבכורות מתעבין
וכן עשרת הדברות וכן שלשה הדיוטות כלן בלשון נקבות

MInah] Vnde colligitur Haman ex Lege: ex
Deut.8. eo nempe, quòd dicitur, Et cibauit te המן .Etiam
1Sam.10. iſtæc dictio composita eſt ex duabus dictionibus אן & לן
ut, Quo abiſtis? pro אנה Et לן Thargum eſt, quod re
ſpondet לנו nobis. Et in quibuſdam exemplaribus inueni
ipſum ſcriptum cum Aleph poſt Nun, hoc modo מנאלן
quod compoſitũ eſt ex tribus dictionib. nẽpe, מן, אן, & לן.

Eccl.4. MIſchen] Melior eſt puer pauper. Thargum טב רביא
מסכן Omnia item reliqua מסכן quæ ſunt in Eccleſia
ſte, in Thargum redduntur per עניא id eſt, pauper. Plæ
raq; item uocabula עני, רש, דל, & מך in Thargũ per
מסכן transferunt. Similiter & in Italica lingua qui ualde
pauper eſt, Miſcen uocatur.

MEnath] Eo pacto quod ſic eſt. Eo pacto ut ſoluam
tibi. Expoſitio, Ea cõ ditione, Germanicè meinung,
Italicè pato. Nec inuenitur uſurpari abſq; adiuncto על.
Et fortaſsis deſumptum eſt ab illo ומנת המלך, Portio uerò re
2,Paral.31 gis, quod tamen longè petitum eſſe uidetur.

MAſar] Hæc Radix nuſquam inuenitur in Biblia,
præterquam in Pareſcha מטות idq; duabus uici
bus. ut. Traditi itaq; ſunt, &c. Item, Tradiderunt in præua
Num.31. ricationem. Sed multæ phraſes Hebrææ in Tharg. transfe
Ibidem. runtur per uocabulum מסר præſertim ubi mentio fit
eius traditionis, quæ fit manu. ut, Dedit in manum eius.
Tharg. מסר בידיה tradidit in manum eius. Eſtq; frequens
Gen.39. eius uſus apud Rabbinos. ut, Moſes accepit legem de Si
nai, & tradidit eam Iehoſchuæ, &c. Vocant item eum, qui
traducit proximum ſuum מוסר abſolutè, eò quòd tradit
eum, uel ſubſtantiam eius in manus Gentium. Et in plu
rali Numero uſurpant in fœminino genere. ut Hæretici,
& traditores. Similiter dicunt à Thinuk Thinukoth,
à Bechor Bechoroth, à Dabar Diberoth, ab Hedioth
Hediototh, omnia in fœminino genere. Huiuſmodi

Cc etiam

ומזה הלשון אמרו מסורת סייג לתורה והיא המסורת
הכתובה סביב ספרי המקרא וכבר חברתי ספר תקרא
מסורת המסורת ובארתי כל דינה ׃

מפה בדברי רז״ל מקנח ידו במפה וכן פורס עליו
מפה הוא בגד פשתן לבן וכן קורין הבגד
שפורסין על השלחן לאכול עליו מפה וכן נקרא בלעז
מפה ובל״א צוועהל וכן אנחנו קורין המעטפות שגוללין
בהן ספרי תורה מפות ובלשון רומי קורין לצורת העולם
המצייר מפה מונדי ונראה לי לפי שנוהגין לצייר אותו
על בגד פשתן ולשטוח אותו בכותל להביט בו לפיכך נקרא
מפה מונדו ואולי יש בו טעם אחר ואנכי לא ידעתי ׃

מצע בתוך תכו במצע מוריגיה בקרב היכלך איוב כ׳
במצע היכלך ומשקל אחר בתוך הגן תילים מ״ח
במציעות גינתא והתאר והבריח התיכון ואריח מציעאה ראשית ב
ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו לומר אמצע ולא מצאתי שמות כ״ג
כן בכל התרגום ׃

מקום בקרא הקדוש ברוך הוא מקום באמרם
ברוך המקום לפי שהוא מקום הכל ואין
הכל מקומו ובעלי הקבלה כותבים בו טעם אחר לפי ששם
של הויה רוצה לומר שם של ארבע אותיות עולה בצירופו
קפ״ו כמנין מקום וזהו צירופו י׳ פעמים י׳ ק׳ ה׳ פעמים ה׳ כ״ה
הרי קכ״ה ו׳ פעמים ו׳ ל״ו הרי קס״א ה׳ פעמי׳ ה׳ כ״ה הרי קפ״ו

etiã est quòd dicũt, Hamosoreth sepes est legi. Atq; ea est Masoreth, quę scripta est in circuitu librorũ Biblię. Atqui iam librum ædidi, cui nomen est Masoreth Hamasoreth, in quo declaraui, quicquid concernit uocem מסר.

MAppa] Apud Rabbinos legitur, Tergit manum suam mappa. Item, Expandit super eam mappam. Vestis est linea & candida. Mappam quoq; uocant uestẽ, quam superponunt mensæ ad comedendum super eam, quo nomine & Italicè nuncupatur, Germanicè zvuehel. Hinc est quod nos pallia, quibus libros legis inuoluunt מפית uocamus. In lingua etiam Romana depictã formã mundi, Mappa mundi appellant. Et meo quidem uidere Mappa mundi uocatur, eò quòd solent eam in ueste linea depingere, quam postea expansam, à pariete suspendũt, tio, qut inde considerari posit: aut fortaßsis alia subest ra-uam ego ignoro.

Iob 20. MAza] In medio palati sui. Tharg. במצע חוריגיה In
Psal.48. medio templi tui. Tharg, בעמצה &c. Et in alia for-
Gene.2. ma, In medio horti. Thar. במציעות דינתא Iterum in alia for
Exod.26 ma, Et uectis intermedia. Tharg, מציעתא Reliqua autem uocabula תוך ferè per גו transferuntur. Cæterum Rabbini consueuerunt uti אמצע id quod tamen non inueni in toto Thargum.

MAkom] Deus sanctus benedictus apud Rabbinos מקום uocatur. ut quum dicunt ברוך המקום id est, Benedictus sit Deus, Eò quòd est ubiq; locorũ, nec tamẽ ullus locus illum capere potest. Porrò authores Cabalæ aliam perhibent rationem (cur dicatur מקום) ab eo nempe, q̄ nomen existentiæ, hoc est, Tetragramaton in numero cõstituat 186. quẽ numerum eundẽ cõficit & מקום. Cuius hęc est collatio. Iod 10. uicib. facit 100. He quinq̄es facit 25

מקום מכל מקום שנהגו בו חכמים כבר כתבתי
במלת הכי כי הוראתו כהוראת אפילו הכי
ולא בא אלא במקום שבא להוציא דבר מכלל מה שפרש
כבר באותו ענין וזהו פירוש מכל מקום כלומר שהוא
נבדל מכל מקום וענין הנזכר ולכן על הרוב הוא בא
אחר מלות אף על פי כמו שפי׳ רש״י על כראובן ושמעון
בראשית מ״ח יהיו לי אף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם וכולי
מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו · ועוד אני אומר
שלא נמצא אף על פי שלא שייך בטוב לומר אחריו מכל
שמות א׳ מקום כגון מה שפירש רש״י ואלה שמות וגומר שמנאן
בחייהם בשמותן חזר ומנאן אחר מיתתם עד כאן לשונו
והנה היה יכול לומר מכל מקום חזר ומנאן וכולי ודוק
ותמצא בלשון אשכנז דענוך ובלעז בייענט דמאנקו ׃

מר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל רב ומר
מבבל וכל רבי מארץ ישראל ויש נוהגין
לקרא מר בחולם · ותמהתי אם כן למה לא נכתב בו״ו
בראשית ל״ז ובמשקל אחר מרי תרגום בעל החלומות מרי חלמיא ·
קהלת י״ב וכן הלשון רבים · בעלי אסופות מרי דהלכתא והנקבה
מלכים א׳ ל מרת · תרגום בעלת הבית מרת ביתא · וכן קראו להקדוש
ברוך הוא מרי עלמא · ובמשקל אחר מרן דבשמיא
הנון נוספת ואינה לכנוי המדברים כי היה צריך שתי נונין
כמו שאומרין מרנן ורבנן ועוד אדבר מזה בשרש רבב ׃

Ecce iam habes 125. Iod ſexies numerata, facit 36. Ecce iam habes 121 He quinquies facit 25. Ecce ſic habes 186.

MAkom] Hoc uocabulũ, quo uti ſolent ſapientes, antea ſcripſi in dictione הכי, idem enim ſignificat, quod אפילו הכי id eſt, etiam ſi ita ſit. Neque uſurpatum uenit, niſi ubi poſt generalem ſententiam particulariter enarratam, aliquid excipitur. Vnde expoſitio מכל מקום perinde eſt, q. d. hoc ſeparatũ eſt ab omni loco rei cõmemoratæ. Hinc eſt quod plerunq; uenit poſt iſtã phraſim אף על פי id eſt, Tametſi, quamuis, &c. quemadmodũ uſurpat R.
Gen.48. S. in ſuo Peruſch, in hunc locum. Sicut Ruben & Simeon erunt mihi. ubi ſic dicit, Tametſi diuiſa ſit terra, iuxta numerũ capitũ, &c. Nihilominus tamen non uocant̃ tribus, niſi iſti. Et amplius dico. Nuſq; inuenitur hæc locutio אף על פי ubi non bene ſequatur dicere מכול מקום ſicut eſt uidere in Peruſch Rabbi Schelomonis in hunc locum, Hęc
Exod.1. ſunt nomina filiorum Iſraël, ubi ſic dicit, Tametſi recenſuerit eos in uita eorum, idq; cum nominibus eorum. Repetit tamen, & recenſet eos poſt obitum eorum: Hactenus ille. Ecce ibi potuiſſet ſubiungere: nihilominus tamẽ iterum recenſet eos, &c. Proba & inuenies, Germanicè dennoch, uel, gleich vuol, Italicè Neijend de manco.

MAr] Dicunt Rabbini. Rab & Mar dicitur omnis qui eſt de Babilonia, Ribbi uerò quicunq; eſt de terra Iſraël. Et ſunt qui pronuntiare ſolent Mor cum Holẽ, quod ſi ita eſt, miror ego qui fiat, quod non ſcribatur cum Vau. Venit & in alia forma מרי cuius uſus eſt in Tharg.
Gen.37. ut, Dominus ſomniorum. Tharg. מרי חלמיא eandem for
Eccl.12 mam habet & in plurali numero, ut, Magiſtri collectionum. Tharg. מרי דהלכתא. Et in fœminino genere, Materfamilias. Tharg. מרת דביתא Simili modo & Deum benedictum uocant מרי עלמא Iterum uenit in alia forma, ut, מרן דבשמיא id eſt, Dominus cœli, ubi Nun litera eſt parago-

 gica,

מרקוליס הורה אבן למרקוליס שם עבודה זרה שכך היתה עבודתה ויש אומרים שהוא שם אחד שעבדו לו ברומי הנקרא מרקוריא ושאלתי עליו ואומרין שלא כך היתה עבודתו ׃ ונקרא מרקוריא על שם כוכב שהיו עובדין לו באמציעותו וגם על שם אותו כוכב נקרא הכסף חי מרקוריא ואומרין שיש לו ממשלה עליו ׃

משכון אם תתן ערבון משכנא תרגו׳ וכן לעבוט את עבוטו למיסב ית משכניה ונקרא משכון בעבור שהוא שכן ביד המשאיל עד שיפדה ועשו ממנו פעל כאלו המם שרשית כגון ראובן שמשכן ביתו לשמעון וכן אמרו בית המקדש הרי משכן לפי שנתמשכן בשני חורבנין וכן עשו בתיו תחלה ובתיו של תרומה כמו שכתבתי בשרש חלל ׃ בראשית ל״ח דברים כ״ד

משקיט קורין לכתיבה דקה רוצה לומר שאינה כתיבה מרובעת משקיט וזה ימים רבים שהגד לי שהוא לשון ערבי פירוש רזה וכחושה ואחר כך נודע לי שאינו לשון ערבי כלל ושאלתי ליהודים רבים לועזים וצרפתים וספרדים ויונים וערביים וכלם קורין לה כן ולא ידעו לפתרו מה הוא ואנחנו האשכנזים קורין להם מעשיש ולא ידענו מה הוא ׃ ומצאתי בספרים שקורין לה כתב עגול ׃ ועוד יש כתב אחד שבא מן הערביים וקורין לה כתיבה מועלאח ויש קורין לה כתיבה של חצי אותיות ומשימין היוד והוו בתוך הדלת והריש

gica nequaquam constituens affixū pronominale tertiæ Personæ, aliàs haberet duo Nunin, quemadmodū dicunt מרנן & רבנן, de quo amplius loquar in Radice בן.

MArkolis] Apud Rabbinos legitur, Qui proijcit lapidē ad Markolis. Nomen est idoli, cui talis erat cultus. Alij dicunt nomen esse dei cuiusdam, quem Romę colebant, qui alio nomine Mercurius uocatur, qua de re quum sciscitatus fuerim, responderunt, nequaquam talem fuisse cultum eius. Vocāt autē Mercurius à planeta (Mercurio) quē tanquam mediatorē inter ipsos et planetā colebant. Eodem nomine planetæ Argentū uiuū מרקוריו uocatum est, eò quòd (ut dicūt) potestatem in illud habeat.

Gene. 38. Deut. 24. MAschcon] Si dederis pignus. Tharg. משכנא Item, Vt tollat pignus eius. Tharg. משכוניה Vocatur aūt משכן eò quòd quiescit in manu accommodantis, donec redimatur. Atque inde deduxerunt uerbum, perinde si Mem esset litera Radicalis. ut, Ruben qui oppignorauit domum suam Simeoni. Hinc est quòd dicūt, Domum sanctuarij משכן appellatam, ab eo quòd oppignorata fuit duabus desolationibus. Idem fecerūt cum Taph in dictione תרומה & תרומה sicut scripsi in Radice רום.

MAschket] Scripturā paruā, hoc est, eam quæ non est quadrata משקיט uocant. Et ante multos annos indicatū mihi fuit, esse uocabulū Arabicū, & significare macilentū et extenuatū. Dein notū mihi factū est, omnino nō esse uocē Arabicā. unde interogaui multos Iudęos, Italos, scilicet, Gallos, Hispanos, Gręcos, & Arabes, qui omnes quidē sic uocabant, sed ignorabant eius interpretationem. Ceterū nos Germani uocamus משׁמיט neque scimus quid sit, nisi quòd inueni in quibusdam libris, quod uocāt Scripturam rotundam. Est porrò & alia scriptura ab Arabib. profecta, quam uocant כתיבה מעלפק. Alij uocant כתיבה על חצי אותיות ponūt enim Iod & Vau in medio Daleth & Resch. etiam

גם בתוך הבית וכל האותיות דבוקות זו בזו והיא נהוגה בין
הספרדים מאד ׃

איוב ל״ב **מותן** ואליהו חכה את איוב תרגום חוה מותן ית
במדבר ט״ו איוב ׃ ובפסוק ויניחו אותו במשמר תרגום
ירושלמי בתרין הוה משה מתין וכולי עד למיהוי מתונין
בדינין לשון המתנה בלשון אשכנז לאבצים ובלעז פייאנו
ורוב לשנא תקוה דבאיוב משלי תלים מתורגם בלשנא
תילים נ״ב המתנה כמו ואקוה שמך כי טוב ואמתין שמך ורבותנו
זכרונם לברכה שמשו הרבה בלשון המתנה ׃ ודוקא
בהפעיל המתין ממתין המתן אמתין וכולי בלשון אשכנז
ווארטן או בייטן ובלעז ספיטר ׃

נשלמה אות המם
על כן לאהים נרומם

ננס בקראו האנשים קצרי קומה בנסים וכן תרגום
ויקרא כ״ג ירושלמי או דק או ננס וכן נקראו בלעז
נאנו או ניינו ובלשון אשכנז צווערג ובלשון עברי
יחזקאל כ״ז נקרא גומד מן וגמדים במגדלותיך ׃ ויונתן תרגם
ראשית י׳ קפוטקאי והם הכפתורים וכן תרגם אונקלס ואת כפתורים
וית קפוטקאי ואולי הם קצרי קומה משאר אנשים ׃

שיר ד׳ **ננת** אתי מלבנון כלה כנשתא דישראל דדמיא
לננפי וכן כל כלה דשיר השירים תרגום
ננפי וכן בדברי רז״ל בכרכי הים קורין לכלה ננפי ביש
ספרים בתיבין ביוד וביש ספרים בהא ׃

etiam in medio Beth, atque omnes literæ inuicem cohærent, alia cum alia. Atq; hæc scriptura ualde usitata est apud Hispanos.

Iob.32. Num.15. MAthan] Elihu autem expectauit Iob, &c. Tharg. הוה מתן fuit expectans. Et in Versu, Et posuerunt eum in custodiam. Tharg. Hierosol. Duabus uicibus Moses moram traxit, &c. usq;, ut differrent in iuditio. Vocabulum hoc dilationem, siue expectationem significat, Germanicè langsam, Italicè Pesan. Vbicũq; item uocabulum תקוה quod expectationem significat, in Iob, Prouerb. & Psalm. legitur, in Thargum plærunq; per המתנה transfertur. ut, Expectabo nomen tuum, quoniam bonũ est. Thargum, ואמתין שמך. Et apud Rabbinos frequens est hoc uocabulum, præsertim in Coniugatione Hiphil. ut, אמתין המתין, ממתין, המתן &c. Ger. vuartẽ, uel beytẽ, Ital. spetar.

FINIT MEM, ET INCIPIT
litera Nun.

NAnas] Homines paruæ staturę ננסים uocãtur, quam uocem habet Tharg. Hieros. Leuit. 23. ubi pro דק uoce Hebræa posuit ננס Eius usus est & in lingua Italica. ut, נאנו uel נינו Germ. zvuerg. Ezech.27. In Hebrea lingua uocatur גמד ut, Et pigmæi in turribus tuis. Ionathan reddidit per קפוטקאי qui sunt Capthorim (id est, Capadoces) Similiter reddidit et Onkelus illud Gen.10. Et Capthorim per ית קפוטקאי Et fortassis sic adpellati fuerũt, quòd fuerũt breuioris staturæ quam reliqui homines.

Gen.4. NAnaph] Veni de Libano sponsa. Thar. Synagoga Israël, quæ similes es Nimphę. sic omne כלה quod in Cant. legit, in Tharg. per ננפי redditur. Similiter & apud Rabbinos legitur quòd in ciuitatibus maritimis sponsam ננפי uocãt. Et in quibusdam libris legitur cum Iod: in aliјs uerò cum He.

באה רז״ל הרגילו הרבה בזה הלשון באמרם אתרוג באה לולב באה ובלשון נקבה אשה באה דירה באה והוא ענין יופי והשם הנוי והכח והעושר וכבר דברתי בו בשרש יאה ואמרתי שאין הפרש בין באה ויאה ׃

נבל כדברי רז״ל בנבול פה וכן כל המנבל פיו פירוש המדבר דבר מגנה והוא לשון כי נבלה עשה ומשקל אחר נבלות מן אגלה את נבלותה כלם לשון כעור וגנאי בלא שענטליך ובלעז ווילביאה ׃ ראשית ל״ד הושע ב׳

נבל כל לשנא נבלה שבמקרא אינו בא אלא על גוית בהמה וחיה ועוף שמתה ולא על גוית אדם שמת רק בשלא מת מיתת עצמו כגון ועמד הארי אצל הנבלה · וכן נבלת איש האלהים · וכן והיתה נבלתך למאכל וכן כלם לא נשאר כי אם אחד והוא יחיד מתיך נבלתי יקומון שהוא מדבר על תחיית המתים ועל זה אני מתמיה מאד איך כנה את גופי הצדיקים השוכבים שוכבי עפר בלשנא נבלה ואין ספק שיש טעם לחכמים ולבעלי הקבלה על זה ואנכי לא ידעתי ׃ מלכים א׳ י״ג דברים כ״ח ישעיה כ״ו

נגה ספר מגה והגהה כתיבין בשרש הגהה ׃

נדוי נדוי וחרם ושמתא כלם ענין חרם זה גדול מזה ועוד אדבר מזה בשרש שמתא ופעל ממנו מנדין אותו והתאר מנדה והוא לשון ריחוק מן

NAeh] Rabbini frequenter uſurpāt hoc uocabulū. ut לולב נאה, אתרוג נאה Et in fœ.g. Mulier pulchra, habitatio pulchra. pulchritudinem ſignificat. Inde & nomē uenit הנוי ut, Pulchritudo, diuitiæ & robur, &c. de quo locutus ſum in Radice יאה ubi dixi quod nihil diſcriminis ſit inter נאה & יאה

NAbal] Apud Rabbinos legitur, Turpe os. Item, Quicūq; habet turpe, ſiue peruerſum os: hoc eſt, qui
Gen.34. turpia loquitur. Eſtq; deductum ab illo, Quòd rem turpem, ſiue abſurdam feciſſet in Iſraël. Venit & in alia forma נבלות ut, Et diſcooperiam turpitudinem eius. Omnia ſignificant abominationem & turpitudinem. Germanicè ſchentlich, Italicè Villania.

NAbal] Omne נבלה quod in Biblijs legitur non uenit uſurpatum, niſi de cadauere iumenti, beſtiæ & uolucris mortuæ. Neque dicitur de cadauere hominis mortui, niſi eius, qui non naturali, ſed uiolenta morte pe-
1.Reg.13 rijt. ut, Stabant iuxta cadauer. Item, Cadauer uiri Dei, Itē,
Ibidem. Et erit cadauer tuum in cibum, &cęt. ſic omnia alia exce-
Deut.28. pto uno. ut, Viuent mortui tui, cum cadauere meo reſur-
Eſa.26. gent. qui locus loquitur de reſurrectione mortuorum. Et ualde miror ego ſup hoc, quomodo appellauerit (propheta) corpora iuſtorum mundorū quieſcentium in puluere terræ, cadauer. Nec dubium eſt quin ſubſit ratio, quæ conſtat ſapientibus & authoribus Cabaliſticis, quam tamen ego ignoro.

NAGAH] Sepher Mugah & Hagahah deſcripta ſunt in Radice הגה.

NIdui] Nidui, & Herem, & Schamatha, omnia ſignificant Anathema: ſed ita ut aliud alio maius ſit. de quo amplius loquar in Rad. שמתא. Inde Verbū uenit ut מנדין אותו id eſt, pfligāt eū. Itē nomē Adie. מנודה id eſt, pſcriptus, pfligatus. relegatus in exiliū: ſignificat hęc uox pprie

ישעיה ס' שובאיכם מבדיכם ׃ וכן בדה היא ׃
ויקרא כ'

בדן מה שהאשה מכנסת לבעלה בשעת הנשואין נקרא בדן או בדוניא או בדונייתא ואומרים
יחזקאל ט"ז שהוא בגזר מנד לכל זונות יתנו נדה ואת נתת נדניך שהוא
דברים כ"ג השכר הנותנים לזונה לכן תרגומים אגרא אתנן זונה תרגו׳ אגר זניתא וקשה לי כי הנדוניא היא להפך כי האשה נותנת הנדוניא לבעל ׃

בוול אם פגע בך מנוול פירוש יצר הרע והוא לשון
איכה ג' טנוף והשם נוול תרגום מכל בנות עירי מניוול בנתא דירושלם קרתי ולכן נקרא האשפה נולי
דניאל ג' כמו שנאמר בדניאל ובתיכון נולי יתשמון ובעזרא נולי
עזרא ו' יתעבד בלשון אשכנז מישט ובלעז מנוצאייו ׃

בראשית ל"ז **בזות** ויגער בו אביו ונזף בו אבוהי וכן כל לשנא
רות ב' גערה הדבוק לבית כמו לא תגערו בה לא תנזפו בה ואשר אינם דבוקים לבית הם לשון השחתה והתאר נזות וכן בפרקי אבות כל מי שאינו עוסק בתורה
משלי י"א נקרא נזות שנאמר נזם זהב באף חזיר ׃ ונראה לי כי הביאו זה המקרא לראיה כי כן נזם זהב באף ראשי תיבות וסופי תיבות נזת והשם נזיפה ובלשון אשכנז אן שרייאן ובלעז הורוגא ׃

Esa.66. ut accipitur in isto loco, Odio uos habentes & expellen-
Leuit.20. tes uos propter nomen meum. Hinc est quod & mulier menstruata נדה uocatur.

NEdan] Id quod adfert uxor marito suo tempore nuptiarum uocatur נדן uel נדוניא uel נדונייתא Et dicunt quidam deductum esse ab illo Ezech.cap.16. Omnibus quoq; meretricibus dant (uiri) donum. Tu uerô dedisti dona tua, &c. ubi mercedem significat, quæ dari solet
Deut.23. meretricib. Vnde & in Tharg. per אגרא quod mercedem significat redduntur. ut, Munus meretricis, Thar. Mercedẽ meretricis. Et sanè difficultatẽ hoc mihi parit, cũ נדוניא contrariũ significet, q; ẽm uxor marito tribuit נדוניא uocat̃

NAual] Apud Rabbinos legit̃, Si irruerit in te turpis ille. intelligũt, Iezer Hara, id est affectũ malũ. uocabulũ hoc inquinationẽ significat. Inde nomen uenit נוול
Tren.3. id est, inquinatio, seu deturpatio. ut, Propter omnes filias ciuiatis meæ. Tharg. Propter turpitudinẽ filiarũ Hierusalem ciuitatis meæ. Hinc est quôd stercus נולי uocatur. ut
Daniel.3. in Daniele, Et domus in sterquiliniũ, siue in latrinam pona
Ezræ.6. tur. Similiter in Ezra, Et domus eius fiat sterquilinium.

NAzaph] Et increpauit eum pater suus. Thargũ
Gen.37. ונזף &c. Sic quoque omne uocabulum גער quod sequitur Beth seruile, increpationem significat. & in Thar
Ruth.2. gum per נזף redditur. ut, Et nolite increpare eam. Tharg. לא תנזפון בה. Quæ uerò non adstruuntur ad Beth, ea corruptionem significant. Inde uenit & nomen formale, siue Adiectiuũ. Cuius usus est in Pirke Aboth. ut, Quicunque
Prou.11. non studet Legi, uocatur נזוף. Sicut dicit, Monile aureum in naribus porci, &c. Et uidetur mihi, q; adduxerint hunc Versum pro argumento, eô quôd literæ capitales harum dictionum נזם & זהב Item finalis in dictione באף constituant dictionem נזף Inde uenit nomen נזיפה Germanicè anschreyen, Italicè koruga.

נזק בנזק המלך ואין לו דומה במקרא אך בדניא לא להוי נזיק ובעזרא ומהנזקת מלכין לשון עונש ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה באמרם המזיק והניזק ותמהתי למה לא אמרו המזיק והמוזק עם המכה והמוכה ומזה נקראו השדים מזיקין שלפעמי נעשין הבריות על ידם בל"א גישידקט ובלעז קונדונאט ׃ אסתר ז׳ דניאל ו׳ מגלה ד׳

נחתום מעשה אופה תרגום עובד נחתום שר האופים רב נחתומין בלשון אשכנז בעק ובלעז פורנאר או פישטור ובדברי רזל נקרא פלטר אבל יש הפרש ביניהם עיין בערוך בערך דפס ׃ בראשית מ׳

נטל רוב לשון משא והגבהה מתורגם בלשון נטילה ויש מלשון לקיחה כמו וישאו להם נשים ונסבו להון נשין וכן שמשו רזל הרבה בלשון זה טול קורה בין עיניך לטול את החלה וכן אטול יטול וכו׳ ׃ רות א׳

נטריקון נוהגים לקרותו נוטריקון ופירש בערוך הוא שכותבין אות אחת שנעשית סמן לכל דבר ודבר ואני קבלתי מפי הקרדינאל שהוא לשון יון וגם בלשון רומי קורין לסופרים נוטארי וכן בדברי רבותינו זכרונם לברכה קראו להם נוטרין ומזה נוטריקון פירוש ענין ספרות בלשון אשכנז קאנצלייש כי כן דרך הסופרים לקצר וכותבין ב׳ או ג׳ אותיות וכל אחת עולה לתיבה אחת וכן פירש רש"י נפתלי מדרש אגדה נוטריקון נתקבלה פה תפלתי לפני ׃

Esther.7. NAzag] Damnum regis. Non amplius inuenitur
Daniel.6. in Biblia præterquam in Daniele.ut, Ne rex dam-
Ezræ.4. no afficeretur. Et in Ezra.ut, Et nocens regibus. Idem si-
gnificat quod עונש damnum, pœna. Cæterum Rabbini frequenter utuntur, ut cum dicunt, המזיק nocens הניזק qui damnum accepit. Et miror ego cur non dicunt המזיק & המוזק qua forma dicitur המכה & המוכה percutiens & percussus. Hinc & demones מזיקין uocantur, eô quòd aliquando per illos puniuntur siue damnum accipiunt homines Germanicè geschedigt Italicè Condumnat.

Gen.40. NAchtom] Opere pistoris. Thargũ עובד נחתום Item
Ibidem. præfectum pistorum. Thargum רב נחתומין Germanicè Beck, Italicè furnar, aut pistor. Et apud Rabbinos uocatur פלטר Est tamen discrimen inter ea, uide in Aruch in Radice רפס.

NAtal] Plerunq; uocabulũ נשא & הגבהה in Thargum redduntur per נטילה quod accipere siue tollere
Ruth.1. significat. ut, Et duxerunt sibi uxores: Thargũ ונטלו להון נשין Et in hac significatione crebro utuntur Rabbini, ut cum dicũt. Tolle trabẽ ex oculis tuis. Vt tolleret placentã. Item Tollam, tollet.

NOtarikon] Solent (hanc uocem) pronunciare, Notarikon. Et in Aruch exponit Notariekon esse, cum una litera scripta signum est totius rei, &c. Atqui ego accepi ex ore cuiusdam cardinalis uocabulum esse græcum. In lingua quoq; Romana scribas נוטרי uocant, cuius uocis usus est, & apud Rabbinos unde uenit נוטריקון quod idem ualet ac סופרות Germanicè Cantzleijsch. Hoc est, Mos est scribarum, ut scribant duas uel tres literas quarum unaquęq; constituit dictionem. Atq; ita explicat R.S. dictionẽ Napthali, ubi sic dicit, in Midrasch Agadah per נוטריקון tantũ ualet, q.d. accepta est hîc oratio mea coram domino,

Pręterea

גם כשעושין מתיבה אחת שתי תיבות כגון כרמל כר מלא ויקרא א׳

נכה מנכין לו מן המעות וכן אולי אוכל נכה בו במדבר כ״ב
פירש רש״י שהוא לשון חסרון והוא לשון
הכאה ממש אלא שהוא מבנין פעל ואין לו דומה במקרא
כלשון אשכנז אב שלאגן ובלעז סקונטאר ׃

נמוך: בדברי רבותינו זכרונם לברכה מקום נמוך
שם תאר על משקל גדול ולא נמצא במקרא
ויש אומרים שהוא מן וימכו בעונם שרשו מכך ענין תהלים ק״ו
שפלות כלשון אשכנז נידר ובלעז אבאשו ׃

נמוס דוב לשון חוק ומשפט שאינו לשם שמים
מתורגמין בלשון נמוס כמו ובחקותיהם לא ויקרא י״ח
תלכו ובנימוסיהון לא תהכון ובמשפטי הגוים ובנימוסי יחזקאל ה׳
עממיא ומשפט הכהנים ונימוסי כהניא אבל בתלים שמואל א׳ ג׳
ומשלי כל לשנא תורה מתורגמין בלשנא נמוס כמו
בתורת יי חפצו ובתורתו וכו׳ בנמוס דיי רעותיה ובנמוסי תהלים א׳
וכן תורת אמך נמוסא דאמך ׃ משלי א׳

נסח בנוסחא אחריתא וכן נוסח הגט ודומיהם
מלשון ונסחתם מעל האדמה ובעזרא דברים כ״ח
יתנסח אע מן ביתיה לשון עקירה והעתקת דבר ממקום עזרא ו׳
למקום גם הכתיבה מספר לספר נקרא העתקה עיין בשרש
עתק ומזה מה שאמרו רבותנו זכרונם לברכה הסח הדעת
והוא שמסיר אדם דעתו ולבו מעניין לעניין ׃

נסך: כל יין שנתנסך לעבודה זרה הוא נקרא יין
נסך והשותה ממנו לוקה מן התורה משום
שנאמר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ובזמן דברים ל״ב
הזה אסרו חכמים אפילו סתם יינם של גוים משום ספק
פן נתנסך לעבודה זרה

Leuit.1. Præterea cũ ex una dictione duas faciunt. ut, כרמאל כן כרמל
Deut.22. NAcca] Subtrahunt ei de pecunia. Item, Fortaſsis potero ſubtrahere ei. Rabbi Schelomo exponit per חסרון quod defectum ſignificat. Germanicè Abſchlagen, Italicè Seauntar: propriè percuſsionem ſignificat, idq́ in Coniugat. Piel, neq́ ſimilis uox ei amplius extat in Biblia.

Namas] Apud Rabbinos legitur. Locus humilis. iuxta formã גרזל, Neq́ inuenit̃ in Biblia. Sũt tamẽ q̃
Pſal.106. dicũt deductũ eſſe ab illo, Et depreſsi ſũt in iniquitate ſua

NAmas] Plerunq́ uocabula חוק & משפט, quum nõ referunt̃ ad Deũ. In Tharg. transferunt̃ per נימוס
Leuit.18. ut, In Satutis eorũ non ambulaueritis. Tharg. ובנימוסי &c.
Ezech.11. Et ſecundum iuditia Gentium. Thargum. ובנמוס עממיא Item, Iuditiũ ſacerdotum. Tharg. ונימוסי כהניא. Verùm in
1.Sam.2. Pſal. & prouerb. omne uocabulũ תורה in Tharg. per נימוס
Pſal.1. traducitur. ut, In lege uoluntas eius, & in lege eius medita
Prou.1. tur, &c. Tharg. בנימוס דיי רעותיה ובנימוסי Item, Legẽ matris tuæ. Tharg. נמוסא דאמך.

NAſach] In Exemplari poſtremo. Item, Exemplar repudij. & ſimilia. deſumptum eſt ab illo, Atq́ ex-
Deut.28. terminabimini de terra, &c. Et ab illo quod in Ezra legit̃,
Ezræ 6. Exterminabitur lignum de domo eius, In his locis ſignificat eradicationem, & translationem de loco ad loco. Scriptura item, quę ex uno libro in alium transfertur, uocatur העתקה. Vide in Radice עתק. Hinc eſt quòd Rabbini dicunt הסח הדעת quòd dici ſolet, quũ homo abſtrahit animũ ſuum, & cor ſuum ab una re ad aliam.

NEſech] Omne uinum quod libatur Idolis, uocatur יין נסך, & qui bibit illud, dignus eſt iuxta legem
Deut.32. ut uapulet: ſecundum illud, quod dicitur, Quorum adipẽ comederunt, & quorum libamina biberunt. Hoc autem tempore prohibuerunt Rabbini in uniuerſum nõ eſſe bibendũ uinũ cum Gentibus, eò quòd dubiũ ſit num libatũ

ראה על פי שאמרו שהגוים בזמן הזה אינם בקיאים בטיב עבודה זרה מכל מקום הוא אסור לפי שהוא דבר הנאסר במנין וצריך מנין אחר להתירו לפיכך הוא אסור וכל שאר דיני יין נסך מבואר בפוסקים ואני איני כדאי להאריך בזה ׃

נעץ עבין בעיצה ידוע בדברי רז"ל ובלשון עברי הוא לשון תקיעה כמו ויתקעה בבטנו וכן
שופטים ד' ותתקע את היתד ודומיהם רבים ואין אחד מהם מתורגם
שופטים ד' בלשנא נעיצה אבל ותצנח בארץ ובעיצת בארעא בלע"ז
שופטים ד' שטיקן ובלעז פיקאר

נפח הרוח של ריח רע היוצא מפי השבעת שלמטה נקרא נפיחה בלע"א בורץ ובלעז פיטו או קורידא

Deest haec Radix in Versione

נפק בהרבה מקומות שמשו רבותינו זכרונם לברכה בשרש זה בלשון יציאה והוצאה כגון לאפוקי דרבי נתן פירוש להוציא מן הכלל מה שאמר ר' נתן וכן נפקא מיניה פי' יוצא ממנו וכן מאי נפקותא ר"ל מה תועלת יוצאת מזה ובמסורת מפיק הא או ויו או יוד פירוש כשמוציאין אותם מן הפה בסוף
משלי ג' התיבה תרגום של ומוציא דבה ומפיק טיבא ׃

בראשית ל"ד **נפקת ברא** תרגום הכזונה יעשה את אחותנו הכנפקת ברא פירוש יוצאנית חוץ ויש זונה דמתורגם זניתא ויש מתורגם מטעיא ויש
דברים כ"ג מתורגם פונדקיתא וכן לא תהיה קדשה בבנות ישרא' ולא

fuerit Idolis nec ne? Et licet dicant Gentes, quod hoc tempore non seruiant idolis nihilominus tamen prohibitum est, eô quod res est, quæ prohibita fuit per certũ numerũ Rabbinorum. Vnde necesse est aliũ adesse numerũ ubi soluendum est, quod priores illi statuerunt. Hinc prohibitum est uinum Nesech, & omnia reliqua ad ipsum pertinentia, sicut explicatũ est apud authores (quos Hebr. פוסקים à determinãdo nominãt) Neque mihi licet hac de re prolixius agere.

NAaz] Significatum נעיצה notum est apud Rabbinos. Et in lingua Hebr. idem significat, quod תקיעה
Iud.4. id est, infictio. ut, Infixitque illum in uentrem eius. Item, In-
Ibidem. fixit clauum. & similia. Nec unum ex eis in Thargum per
Ibidem. נעיצה redditur, præterquam illud. Et infixit in terra. Thargum, ונעיצת בארעא German. stecken, Italicè phikar.

Insere נפח cet: Naphach. Est odor q. Flatus ventris (proprie: ventus odoris exeuntis e natibus (annulo posteriori)) Dicitur Nephicha, germanice furz Italice: pedo aut Kodesa. {Forte omisit Fagius hanc dictionem verecundiae caussa.

NAphack] Rabbini hanc Radicem in multis locis usurpãt pro egressione & productione: (hoc est pro eo quod sequitur, uel colligitur ex aliqua re) ut, לאפוקי מדרבי נתן id est, Excipiendum est de hac summa: id quod dixit Rabbi Nathan. Eiusmodi locutio est מאי נפקא מיניה Sensus est, Quid egreditur (id est sequitur) ex eo? Item, מה נפקותא, id est, Quæ utilitas prouenit inde? Et in Masoreth legitur, Mappik He, uel Vau, uel Iod, Sẽsus est, Cũ proferũt istas literas ore in fine dictionis tũc sonus iste (uocatũ Mappik He, uel Vau, uel Iod) Item ubi Textus Hebraicus ha-
Prou. 10. bet, Qui profert conuitium. Thargum habet ומפיק טיבא.

NAphkath Bara] Vbi textus Hebraicus habet:
Gen.34. Nunquid quasi cum meretrice aget cum sorore nostra. Thargum dicit הכנפקת ברא Cuius expositio יוצאת חוץ id est, quæ exit foras, id est, Vagatrix. In quibusdam tamẽ locis uocabulum זונה in Thargum per נפקתא redditur in aliis per מטעיא. In aliis per פונדקיתא. ut, Et non
Deut.23. erit scortum de filiabus Israël. Nec erit scortator de fi-

דברים כ״ג יְהְיֶה חָדָשׁ תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי לָא תְהֵי בַפַּחַת בָּרָא וְהוּמַר וְלָא יְהֵי בְּפִיא בַר וְתָמֵהְתִּי עַל שֶׁתִּרְגֵּם בַר וְלֹא בָרָא שֶׁהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל חוּץ שֶׁהוּא שָׁוֶה לְזָכָר וְלִנְקֵבָה גַם יֵשׁ לִתְמוֹהַ
מלכים א׳ יד עַל יוֹנָתָן שֶׁתִּרְגֵּם וְגַם קָדֵשׁ הָיָה בָאָרֶץ וְכֵן וְיֶתֶר הַקָּדֵשׁ
מלכים א׳ יד וְכֵן וַיְבַעֵר אֶת הַקְּדֵשִׁים כֻּלָּן תַּרְגּוּ׳ בַּפַּחַת בָּרָא בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה

בָּצַל הִתְבַּצְּלוּת הוּא שַׁעֲבַת דְּבָרִים שֶׁטּוֹעֵן אָדָם נֶגֶד מִי שֶׁהֶאֱשִׁים אוֹתוֹ וְחָשְׁדוּ בְּדָבָר מָה וְהוּא אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ כֵן וּמֵבִיא רְאָיוֹת וּסְבָרוֹת לִדְבָרָיו יִהְיוּ אֲמִתִּיִּים אוֹ לֹא וְכֵן אָמַר הֶחָכָם חֲבַל הִתְבַּצְּלוּת מִי שֶׁבָּא לְהִתְבַּצֵּל אִם אֱמֶת אוֹ שֶׁקֶר וְהוּא לְשׁוֹן הֲסָרָה מִן וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי
שמות ל״ג יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם שֶׁתַּרְגּוּמוֹ וְאַעְדִּיאוּ וְתָמֵהְתִּי אֵיךְ לֹא נִמְצָא לְשׁוֹן הִתְבַּצְּלוּת בְּכָל דִּבְרֵי רז״ל בלשון אשכנז כנר ענטוורן ובלעז אשקוזאר׃

בָּצְרִי הַנּוֹצְרִים אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁוּ נוֹלַד בְּבֵית לֶחֶם וְנִתְגַּדֵּל בְּעִיר הַנִּקְרֵאת בִּלְשׁוֹנָם נַצוֹרִיט׃ וּבִלְשׁוֹנֵנוּ נָצְרַת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִזְכַּר שְׁמָהּ בַּמִּקְרָא וְהֵם אוֹמְרִים שֶׁהִיא בְאֶרֶץ הַגָּלִיל רָחוֹק מִירוּשָׁלַם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָךְ קוֹרְאִים אֲנַחְנוּ הַגּוֹיִם הַמַּאֲמִינִים בְּדָתוֹ נוֹצְרִים׃

נֶקֶב בְּדִבְרֵי רז״ל וְהוּא צָרִיךְ לִנְקָבָיו אַל יִשְׁהֶה אָדָם נְקָבָיו׃ כֵּן כִּנּוּי רז״ל הוֹצָאַת הַזֶּבֶל וְהַשֶּׁתֶן וְקָרְאוּ לְזֶבֶל נְקָבִים גְּדוֹלִים וּלְשֶׁתֶן נְקָבִים קְטַנִּים וְלָכֵן נִקְרֵאת הָאִשָּׁה נְקֵבָה בִּשְׁבִיל הַנֶּקֶב שֶׁבָּהּ׃

Deut.23. Nec erit ſcortator de filiabus Iſraël. Thargum Hieroſol. לא תהי נפקת ברא יגו׳ ולא יהי נפיק בר. Et miror cur tranſtulerit בר & non ברא quod in Thargum reſpondet חין Hebræo: eſtq́ꝫ cōmune ad marem & fœminam. Sic etiam admirandum eſt. Quod Ionathan, Et ſcorta maſculina erant
1.Reg.14. in terra. Item, Reliquias ſcortatorum, &c. Item, Et ſuſtulit
Ibid.24. ſcortatores de terra, &c. in omnibus iſtis locis reddidit per
Ibidem 15. נפקת ברא in fœminino genere.

NAzal] התנצלות uocatur argumentatio uerborum, qua quis nititur contra eum, qui ipſum accuſat, & ſuſpectum habet in aliqua re, negans hoc ipſum uerum eſſe: adducendo argumenta & coniecturas contra uerba illius, ſiue ea uera ſint, ſiue non uera. Hinc eſt quòd dicit ſapiens quidam, Accipe excuſationem ab eo, qui uenit ut ſe excuſet, ſiue ea uera ſit, ſiue minus. Significat autem hæc uox propriè ablationem, deſumpta ab illo loco, Et tu-
Exod.33. lerunt à ſe filij Iſraël ornamenta ſua. ubi Thargum habet ואעדיו. Porrò miror quòd hæc phraſis apud omnes Rabbinos non inueniatur Germanicè Verantvurten, Italicè Aſchcuſar.

NOzri] Dicunt Chriſtiani Ieſum natum eſſe in Bethlehem, & educatum fuiſſe in ciuitate, quæ in lingua eorū Nazareth, in noſtra uerò Nezer uocatur. Tametſi nomen eius non ſit commemoratum in Biblia. Ipſi autem dicunt quòd ſita ſit in terra Galileę, itinere trium dierum à Hieruſalem diſtans.

NAkab] Apud Rabbinos legit̃, Neceſſe eſt ut leuet aluum. Item, Non differat homo cacationem ſuam. ſic cognominare ſolent Rabbini excrementum ſtercoris, necnon & urinam. Vocant autem unde ſtercus exit foramina maiora. & unde urina exit, foramina minora. Hinc eſt ꝙ mulier נקבה uocatur, propter foramen quod habet.

נַקַט נְקוּט הַאי כְּלַלָּא בִּידָךְ פֵּירוּשׁ קַח זֶה הַכְּלָל בְּיָדְךָ וְכֵן אָמְרוּ לִשְׁנָא מְעַלְיָא נָקַט פֵּירוּשׁ
אסתר ט׳ לָשׁוֹן מְשׁוּבָח לָקַח וְכֵן בְּפָסוּק וּמָרְדְּכַי יָצָא תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי וְהַתִּבָּיָא בְּקִיטִין חֲצוֹצְרָתָא בִּידֵיהוֹן ׃

נַרְתִּיק יִתְבָּאֵר בְּשֹׁרֶשׁ תִּיק עַיֵּין שָׁם ׃

נָשׂוּי מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִקְרָא פָּנוּי וּבְשֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה קוֹרִין לוֹ נָשׂוּי וְאֵין לִשְׁאַל לָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ נָשׂוּי בִּלְשׁוֹן פָּעוּל וַהֲלֹא הָאִשָּׁה הִיא הַנְּשׂוּאָה וְהוּא
רות א׳ הַנּוֹשֵׂא שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים אֶלָּא כֵּן נָהוּג בְּדִבְרֵי רז״ל שֶׁאוֹמְרִים הַפָּעוּל בִּמְקוֹם פּוֹעֵל וְהוּא כִּדְמוּת תּוֹאַר וְכֵן אָמְרוּ כָּפוּי טוֹבָה הוּא תּוֹאַר בִּמְקוֹם כּוֹפֶה וְכֵן הָיָה רָכוּב עַל הַחֲמוֹר הוּא תּוֹאַר בִּמְקוֹם רוֹכֵב ׃

נשלמה אות הנון בשם א׳ רחום וחנון ׃

אות הסמך

סַבַּב כִּי הָיְתָה סִבָּה מֵאֵת יְיָ הַדָּגֵשׁ בִּמְקוֹם הַכֵּפֶל
מלכים א׳ יב פֵּירוּשׁ הקב״ה הָיָה מְסַבֵּב הַדָּבָר ורז״ל קָרְאוּ לְסִבָּה גַּרְמָא וּבִסְפָרִים הַיְצוּבִים עִלָּה וְקוֹרִין לְהקב״ה עִלַּת הָעִלּוֹת אוֹ סִבַּת הַסִּבּוֹת בלא״ אורזאך אַלֶר אורזאכן וּבִלְשׁוֹן רוֹמִי קויזה קויזארום ׃

סִבְלוֹנוֹת כֵּן קוֹרִין הַדּוֹרוֹן שֶׁשּׁוֹלֵחַ הֶחָתָן לַכַּלָּה וְהוּא לְשׁוֹן סֵבֶל וּמַשָּׂא וְכֵן פֵּירֵשׁ רש״י
שמות ו׳ סִבְלוֹת מִצְרַיִם מַשָּׂא מִצְרַיִם וְנִמְצָא מַשָּׂא בִּלְשׁוֹן מַתָּנָה
בראשית מ״ג כְּמוֹ וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת פֵּירוּשׁ וַיִּתֵּן מַתָּנוֹת ׃

NAkat] Accipe hanc regulam in manum tuam. Idem ualet, q.d. קח זה הכלל בידך Hinc est etiā quod dicunt, Vocem insignem accepit, Hoc est, לשון חשובה לקח Est etiam usus eius in Thargum Hierosolymitano in hunc Versum, Et Mardochęus egressus est. Thargum, Et sacerdotes acceperunt tubas in manus suas. Esther.9.

NARTHEK] declarabitur in Rad. תיק ubi uide,

NAscui] Qui non habet uxorē, uocatur פנוי, Cui uerò uxor est illum נשוי appellant. Nec interrogandum est, qua de caussa ipsum maritum uocant נשוי in participio præterito, q.d. ductus, quum tamen ipsa sit quæ ducatur. Ipse uerò qui ducat, secundum illud quod dicitur, Et duxerūt sibi uxores. Ruth.1. Verùm sic mos est apud Rabbinos, qui usurpant participium præteritum loco participij præsentis, habetq; similitudinem cum nomine formali siue Adiectiuo. Simili modo dicunt כפוי טובה quod est nomen adiectiuū, loco כופה. Item רכוב על החמור pro רוכב, &c;

FINIT LITERA NVN,
& incipit litera Samech.

SAbab] Quia fuit caussa à domino, Ibi Daggesch 1.Reg.12. reprę́sentat Beth geminatū. Est aūt sensus, Deus fuit causa huius rei. Cæterū Rabbini caussam גרמא uocāt. Et in libris prophanis עלה nuncupāt. Hinc est quod Deum עלת העלות uel סבת הסבות id est, caussam caussarū uocant, Germ, vrsach aller ursachen. Latinè causa causarum.

SAblonuth] Sic uocant donum, quod mittit sponsus sponsę. Et significat sarcinā & onus. Atq; ita exponit R.S. סבלות מצרים per משא מצרים id est, Onus Aegyptiorū. Est & ubi משא pro מתנה id est, munere usurpatur, ut, וישא משאות Sensus est, Et dedit munera. Exod.6.

Sabar

סָבַר לֹא פִלָּלְתִּי תַּרְגּוּם לָא סַבְרִית פֵּי' לֹא הָשַׁתְּבִי ורז"ל שִׁמְּשׁוּ בְּזֶה הַרְבֵּה בְּשֵׁם הַתֹּאַר כְּמוֹ סָבוּר הָיִיתִי סְבוּרִים הָיוּ וּבְדָנִיֵּאל וְיִסְבּוֹר לְהַשְׁנָיָא זִמְנַיָּא וְהַשֵּׁם סְבָרָה וְהוּא עִנְיָן מַחֲשָׁבָה וְדַעַת נְכוֹנָה וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִזֶּה סַבְרֵי מוֹרַי שֶׁאוֹמְרִים עַל הַיַּיִן פֵּירוּשׁ תְּנוּ דַעְתְּכֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר כָּל בּוֹ בְּסִמָּן כ"ה׃ — בראשית מח, דניאל ז'

סָבַר סֵבֶר פָּנִים יָפוֹת תַּרְגּוּם אֶת פְּנֵי לָבָן יַת סְבַר אַפֵּי דְלָבָן וְכֵן אוֹר פָּנֶיךָ יְיָ נְהוֹר סְבַר אַפָּךְ וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה מַסְבִּיר לוֹ פָּנִים וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא קָרוֹב לְעִנְיָן רִאשׁוֹן לְשׁוֹן סְבָרָה׃ — בראשית לא, תהלים ד'

סֶגֶן הַמִּשְׁנֶה לְכֹהֵן גָּדוֹל נִקְרָא סֶגֶן וּבִסְמִיכוּת סְגַן כְּמוֹ נָגִיד פָּקִיד בְּבֵית יְיָ מְמֻנֶּה סְגַן כַּהֲנַיָּא וּבְפָסוּק בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי חַד לְכַהֲנָא רַבָּא וְחַד לִסְגַן כַּהֲנַיָּא וְלֹא מְצָאתִיו בְּלִי סְמִיכוּת וְהוּא לְשׁוֹן פַּחוֹת וּסְגָנִים שֶׁהֵם מִשְׁנִים לְמֶלֶךְ׃ — ירמיה כ"ט, אסתר א', ירמיה נ"א

סֵדֶר זֶה הַשֹּׁרֶשׁ לֹא נִמְצָא בַּפָּסוּק רַק פַּעַם אַחַת בִּלְשׁוֹן רַבִּים צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה נִמְצָא הַרְבֵּה וְהַשֵּׁם סֵדֶר וְכֵן יֵשׁ קוֹרִין לְכָל פָּרָשָׁה מֵהַתּוֹרָה סֵדֶר אוֹ סִדְרָא גַּם לְכָל הַתַּלְמוּד שִׁתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה שֶׁהֵם סֵדֶר מוֹעֵד וְסֵדֶר נָשִׁים וְסֵדֶר נְזִיקִין וְסֵדֶר זְרָעִים וְסֵדֶר טָהֳרוֹת — איוב י'

Gen.48. SAbar] Non putaui. Thargum לא סברית hoc est, nõ cogitaui. Rabbini utuntur in hac significatione pro nomine formali. ut, סביר הייתי arbitratus fui, סבורים היו arbitrati fuere. Et in Daniele legitur, Et putabit se posse mutare tempora. Inde & nomen subſtantiuũ uenit סברה quod cogitationem & rectam opinionem significat. Ab illo quidam exponunt illud סברי מרי quòd dicunt super (benedictione) uini. Cuius sensus est, Aduertite huc animum, & cogitationes uestras, ita explicatum scribitur in libro (cui nomen est) כל בו signo .20.

Daniel.7.

Gene.31. Psal.4. SAbar] Aspectu uultus pulchro. Faciẽ Laban. Thar. Aspectum uultus Laban. Lux uultus tui Dñe. Thar. Lux aspectus uultus tui Dñe. Et Rabbini dicunt מסביר לו פנים Et uidetur mihi quòd uicinitatem habeat in significatione cum præcedenti uocabulo סברה.

SEgen] Secundus à sacerdote magno uocabatur סגן Et in regimine dicit̃ סגן Segã Præpositus & princeps

Hiere. 20. in domo Domini. Thargum, והוא ממנה סגן כהניא. Item in

Esther. 1. Versu, Cum sederet rex. Tharg. Hierosol. Vnam sedem pro magno pontifice. Alterã ꝓ eo qui secũdus erat à pontifice. Nec inuenio extra constructionem. Eius usus est &

Hier. 51. apud Hieremiam, cap. 51. פחות וסגנים ubi per Seganim intelliguntur qui sunt secundi à rege.

Iob 10. SAdar] Hæc Radix tantum semel in Biblijs inuenitur, idq́ in plurali numero. ut, Vmbra mortis, & ubi non sunt ordines. Apud Rabbinos uerò sæpe inuenitur nomen סדר Hinc est quod quamuis Parescha ex lege סדר uel סדרא uocant. Totam item Thalmud in sex ordines diuidunt. qui sunt Seder Naschim, id, ordo mulierũ, Seder Nezikin, id est, ordo damnorum. Seder Zeraim, id est, ordo seminum, Seder Teharoth, id est, ordo purificationum,

וסדר חדשים ולא בא ממנו פעל רק בבנין פעל הדגוש סידר סדרת מסדר מסודר סדר אסדר ובלעז אורדינר וכן בלשון אשכנז אורדיננציא ׃

סרדר בדרזל החזן היה מביא בסודר פירוש בבגד וכן קבין סודר וקבין הזה ידוע בדרזל ועוד

רות ג׳ אבארהו בשרש קנה ותרגום הבי המטפחת הבי סודרא

שמות ל״ד וכן על פניו מסוה תרגום ירושלמי סודרא ׃

סטן תמצא בשרש שטן עיין שם ׃

סייג הוא גדר וגבול מלשון כוגה בשושנים המתורגם דסייגולהון עזרא הכהן וזרבבל וישוע וכולי בלא״ צרין ובלעז פראטא ותרגום ירושלמי גדר מזה וגדר מזה סייגא מן דין וסייגא מן דין ויש ספרים כתיב וסגייא והוא טעות סופר ׃

סיום ענין השלמת הדבר ותכליתו בלשון אשכנז אויף הורן ובלעז ציסאר ולא שמשו בו רזל רק בבנין פעל סיים סיימת מסיים אסיים וכולי והשם סיום

תלים קיח **סיע** רוב לשנא עזר וסעד מתורגם בלשנא סיוע

תילים כ ובפרט בתלים כמו יי׳ בעזרי יי׳ סייעני

זכריה א ומציון יסעדך יסייעינך וכן והם עזרו לרעה מסייען לאבאשא ׃

סיע ענין חברותה תמצא בשרש סעה ׃

שופטים כ **סיית** שולף חרב שלפי סיפא ודומיהו מעשים אבל בלשון רבות כלן מתרגמין בלשון סיית ׃

תילים מב **סך** כי אעבור בסך לשון מבין ואין לו דומה במקרא ובדברי רז״ל סך החשבון סך הכל בלא״ צאל ובלעז

& Seder Kadoschim, id est ordo sanctificationum. Nec ab eo uerbum uenit, nisi in Coniugat. Piel dagessata. ut, סדר ordinauit, סדרת ordinauisti מסדר ordinās מסודר ordinatus סדר ordina אסדר ordinabo, Italicè ordino. Similiter & Germanicè Ordinantz.

SVddar] Aedituus fuit eleuans linteum. hoc est, uestem. Item possessio סודר. notum est hoc genus possessionis apud Rabbinos, De quo iterum tractabo in
Rut,3. Radice קנה Adhihe pallium. Thargum, סודרא הבי.
Exod.34. Item, Posuit uelamen super faciem suam. Thargum Hierolymitanum סודרא.

SATAN] Inuenies in Radice שטן ubi uide.

SEiag] Sepē & terminū significat. Deductum est ab
Can.6. illo, Qui cirūsepitur rosis. ubi Thargum habet, Sepē
Num.22. fecerūt eis, Ezra sacerdos, Zerobabel, & Ieschua. Germ. zaun, Italicè phrata. Eratq; hinc & hinc maceria. Tharg. Hierosolymitanum סירגא מן דין וסייגא מן דין. Et in qubusdā libris scriptum est סגייא, quod errore scriptoris contigit.

SIiem] Perfectionem rei, & completionem eius significat, Germanicè auff hœren, Italicè cessar. Neq; usurpant Rabbini, nisi in Coniugat. Piel. ut, Cessauit, cessauisti, cessant, cessabo, &c. Inde Nomen סיום cessatio.

Psal.118. SIia] Ferè uocabulum עזר & סעד in Tharg. per סייע
Psal.29. redddūtur, præsertim in Psalmis, Dominus autem adiu
Zach.1. uit me. Tharg. סעייני Item, Atque de Zion suffultiat te. Thar. סייניך. Ipsę cooperatę sunt in peius. Thar. מסייען לאבאשא

Iudi.20. SIA] Societatē significat. & inuenies in Rad. סעה.

SAieph] Educēs gladium. Tharg. סלפי דסייפא & similia. Pauca inueniūtur in singulari numero, sed mul
Psal.42. ta in plurali, quæ omnia transferuntur per סייף.

SAch] Qui transibam in numero. Vocabulum hoc numerum significat, Neque amplius inuenitur in Biblia. Et apud Rabbinos סך pro חשבון usurpat̄. ut, סך הכל id est, summa omniū. Germanicè zal, Italicè numero,

 &

צומרו ולפעמים הוסיפו בו מם ואמרו סכום כבשרש שלפניך ׃

סכום כמו סכום מקח וכן במסורת סכום פסוקי דספרא וכן ותוכן לבנים תתנו ׳ תרגום וסכום שמות ה׳
לבניא תתנון כן מצאתי בכל הנוסחאות הסמך קמוצה והכף בחולם ׃

סכם לשון הסכמה והוא השואת דעות בני אדם יחד באמרם הסכימו פלוני ופלוני וכן על דעת עצמו יוכל אדם לומר הסכמתי לעשות כך וכך ואין משמשין בו רק בהפעיל הסכים מסכים מסכם וכו׳ והשם הסכמה והוא כמו מסקנא ועוד אזכרנו בשרש סקן ואולי לשון הסכמה נגזר מלשון סכום חשבון דלעיל ופירוש הסכמתי עשיתי חשבוני כך וכך ׃

סכין ושמת שכין בלועך את על פי שהוא בכתב משלי כ״ג
בשין הוא כמו סכין בסמך כמו מלא כרשו ירמיה נ״א
כמו כרסו ומלין אחרים הכתובין שין במקום סמך ונמנין על פי המסורת ׃

סכן השטן מקטרג בשעת סכנה ויש מפרשים מזה ובוקע עצים יסכן בם פירוש יעשה עצמו קהלת י׳
בסכנה וכן אמרו בהמה מסוכנת פירוש הנוטה למות בלעז פריגול ובלא״ו ערליך ואולי סכנה נגזר מלשון סכין דלעיל וכן אומרים משל הדיוט סכין ביד שוטה סכנה ׃

סכר בדברי רז״ל ברביעי היו מתענין מפני האסכרה שלא תפול בתינוקות והוא חולי שסותם פי

& aliquando adijtiunt Mem, & dicunt סכום, ſicut eſt uidere in ſequenti Radice.

Exod.5. SEchum] Summa cõtractus. Item, in Maſoreth, Summa Verſuum libri. Item, Summam laterum dabitis. Tharg. וסכום &c. Sic etenim inueni in omnibus exemplaribus Samech ſcilicet cum Camez & Caph cum Holem.

SAcham] Conſenſum ſignificat, qui eſt, ubi homines ſententias in unum conferunt, ut quum dicunt, Conſenſerunt ille & ille. Poteſt item uſurpari, ubi quis de ſua ipſius ſententia loquitur. ut, Cõſenſi, ſiue ſtatui facere taliter & taliter. Neq; uti eo ſolent, niſi in Coniugatione Hiphil. ut, הסכם, מסכים, מוסכם &c. Inde nomen הסכמה conſenſus, adſtipulatio, Et perinde eſt ac ſi diceretur מסקנא de quo iterum mentionem faciam in Radice סקן. Et fortaſſis uocabulum הסכמה deductum eſt à præcedenti Radice סכום quæ ſummam, ſiue ſupputationem ſignificat. ut ſenſus ſit הסכמתי id eſt, feci rationem ſeu ſupputationem meã taliter & taliter.

Prou.23. SAccin] Pone cultrum in gutture tuo. Tametſi (hoc in loco) ſcribatur cum Schin. Nihilominus tamen idẽ

Hier.51. ualet quod סכין cum Samech. Sicut etiam fit in iſto loco, מלא כרשו pro כרסו Et id genus aliæ dictiones inueniunt̃, in quibus Schin ſcribitur loco Samech, quæ numerantur iuxta Maſoreth.

Eccl.10. SAcan] Sathan accuſat in hora periculi. Et ſunt, qui inde deducunt illud in Eccleſiaſte, Qui ſecat ligna, uulnerabitur ab eis, id eſt, Accerſet ſibi ipſi periculum. Hinc eſt, quôd dicũt בהמה מסוכנת id eſt, quod inclinat ad mortem, Italicè periclo, Germanicè gferlich. Et fortaſsis סכנה deductum eſt à סכין præcedenti Radice. Inde nata eſt uulgò iactata ſententia, Gladius in manu ſtulti, periculũ eſt.

SAcar] Apud Rabb. legit̃, Quarto die ieiunabãt propter הסכנה ne caderet in pueros. Morbus eſt, qui

 obtu-

הקנה שבצואר ויומות האדם לפי שעה   ונראה לי שלשון
ראשית ח' אספרה נלקח מלשון ויסכרו מעינות תהום לשון סתימה
וכן נקרא בלעז אספראבצייה   והוא היה בתחלת הבריאה
נופל בתנוקות ואחר כך גם בגדולים   וזה לפעמים כשהיו
מתעטשין פורחה רוחם ומתו   לפיכך בא המנהג כשאדם
מתעטש אומרים לו אסותא או רפואה   וראיתי בספר
רפואות קורין לאספרה בלשון עברי מחנק וכן אמר איוב
איוב ז' ותבחר מחנק נפשי ויש פותרים מזה ויצו אל ביתו ויחנק
שמואל ב' י"ז דאחיתופל ורוצה לומר שבא לו זה החולי מרוב עצבון
רוח ודאבון נפש שהיה לו מפני שלא נעשית עצתו ומת
במחנק   ואומרים זה לפי שלא יתכן לאיש חכם ונבון
במוהו שיחנק את עצמו

שמות ל' **סלע** מחצית השקל בשקל הקדש   פלגות סלעא
בסלעיא קודשא   ובלשון רבים שלשים
ויקרא כ"ז שקלים תלתין סלעין ואמרו רז"ל כל כסף האמור בתורה
סתם סלעין   ודנביאים ליטרין   ודכתובין קנטרין חוץ
ראשית כ"ג מכסף עפרון וכבר כתבתי בשרש זוז כי כל סלע ארבעה
זוזים עיין שם   ואולי המטבע הנקראת בלשון אשכנז
שילינג נלקח מלשון סילעין דכסף ׃

סלק בדרז"ל יסלקהו מן הצדדים   פירוש לשון
העברה והעתקה תרגום ויעתק משם ואסתלק
ראשית י"ב ירמיה מתמן וכן ויעלה מעליו ויסתלק מעלוהי וכן השלך הס
עמוס ח' פי רש"י השלך וסלק וכן תרגומו רמי וסליק וכן רוב לשון

obturat os fiſtulæ cibalis,quæ eſt in collo, quo morbo homo correptus in hora moritur.Et uidetur mihi hoc uocabulũ deſumptũ eſſe ab illo, Et obſtructi ſunt fontes abyſſi:ubi obturationem ſignificat.Sic quoq; uocatur & in Italica lingua Aſcerãtia.Morbus iſte ab exordio conditi mũdi, primũ omniũ inuaſit pueros. dein etiã adultos. & hoc interdum quũ ſternutarent, tũ euolabat ſpiritus eorum & moriebantur. Vnde profecta eſt conſuetudo, ut homini ſternutanti dicant אסותא uel רפואה id eſt,ſalus.Et uidi in libris medicinal.quod אסכרה uocãt מחנק cuius uocis uſus eſt in Iob,Et elegit anima mea מחנק id eſt, ſtrangulationẽ Sunt itẽ qui in hac ſignificatione exponunt illud 2. Sam. 17.de Achitophele.Et præcepta dans domui ſuæ,ſtrãgulatus eſt.ubi dicunt quòd morbus iſte inuaſerit eum ob nimiam animi triſtitiam & dolorem, quo fuerit affectus, eò q͂ nõ ſucceſsiſſet conſiliũ eius,& q͂ perierit ſtrãgulatione.Hoc aũt ideo dicũt,q͂ putant abſurdũ eſſe dicere de uiro ſapiente & prudente,qualis ipſe Achitophel erat,quòd ſeipſum ſuſpenderit.

Gen.8.

Iob 7.

SEla] Dimidiũ Siclũ iuxta ſiclũ ſanctuarij. Thar. סלעא כסלעי קודשא Et in Plur.num. Triginta ſiclos. Tharg. סלעין תלתין. Et dicunt Rabbini, Omne argentum, cuius in lege mentio fit,abſolute ſiclos intelligi.Quòd uerò in ꝓphetis cõmemoratꝰ ליטרין eſſe,& q͂ in Hagiographis talenta eſſe, excepto talento, cuius mentio fit apud Ephron.& antea ſcripſi in Radice זוז quod omne סלע ualeat quatuor זוזים Vide ibi.Et fortaſsis moneta,quæ à Germanis Schilling uocatur,deducta eſt à uoce סלעין דכסף.

Exod.30.
Leuit.27.
Gen.23.

SAlak] Apud Rabbinos legit̃,Recedant à lateribus. Vocabulum hoc tranſitionem & tranſlationem ſignificat.Thargum,Et tranſerens inde, &c. Thargum, ואסתלק מתמן. Item,Et recedat à nobis. Tharg. ויסתלק מעלנא. Item illud in Amos,cap.8. הסליך הם R.S.exponit הסלך וסלק ſicut & in Thar.reddit̃ רמי וסלק Et plerũq; uerbũ עלה in Cõiug. Kal,

Gen.12.
Hier.21.

עליה בבנין הקל מתורגם בלשון סליקא בעבר ובבינוני
שמות י"ט כמו ומשה עלה ומשה סליק   אשר אתה עולה שם דאת
סליק תמן   אבל המקור והצווי והעתיד מתורגם בלשון
סק בחסרון למד עיין בשרש סק ׃

סלק לשון הפסקה וסוף וכן נוהגין לכתוב בסוף
הספר סליק פירוש נשלם ונפסק וכן קורין
לטעם סוף פסוק סלוק לשון הפסקה וכן הפיוט שאומרים
ביום טוב בשמונה עשרה קודם הקדושה נקרא סלוק ועקר
שופטים ג' הלשון הוא מלשון שתיקה   תרגום של ויאמר הס ויימר
עמוס ח' סליק   וכן השליך הס רמי וסליק ׃

שמות ל' **סם** קח לך סמים תרגומו בוסמין כמו בשמים
ולא נמצא בלשון יחיד רק בדברי רז"ל סם
ירמיה י"א פלוני יהבה לו סם המות   וכן תרגום נשחיתה עץ בלחמו
נרמי סמא דמותא במיכליה ויש הפרש בין סמים ובשמי
אעפי שאונקלוס תרגם שניהם בוסמין   כי בשמים אינו
כולל רק אותם הריחניים הנאכלים   אבל סמים כולל את
אותם שמשימין ברפואות ונקראים בלשון רומי ארומטא
שמות ל' כגון סממני הקטרת כגון נטף ושחלת ודומיהם ׃

דברים כ"ח **סמא** בדרז"ל בלעם סומא באחד מעיניו היה איש
עור   תרגום ירושלמי גבר סומא ובעורון
תרגם אונקלוס ובסמיותא בלשון לעז ציקו או אורבו ׃

איוב כ"ח **סמאל** לא ידעו עיט   תרגום דלא חכימיה סמאל
דפרח היך עופא וכן אמרו תני שוחד לסמא

Kal,quod aſcendere ſignificat.In Tharg.transfertur per
Exod.19. סליקת in præterito,& in participio præſenti.ut, Et Moſes
Deut.32. aſcendit.Tharg. ומשה סליק Item,In quem aſcendis. Thar.
מס דלית סליק Verùm quum uenit in Infinitiuo, Imperatiuo & futuro.In Tharg.reddit̃ per סק cũ defectu Lamed.

SAlak] Ceſſationem & finem ſignificat.Hinc ſcribere ſolent in fine libri סליק id eſt.Completus eſt et finitus.Hinc etiam accentum Soph paſuc uocant סליק à finiendo ſcilicet.Eadem de cauſa carmen, quod dicunt in die feſto הממנה עטרה ante קדיסה uocatur סליק Quòd uerò primum etymon huius uocabuli attinet,tacere ſignifi-
Iud.3. cat. Vnde ubi Hebræus dicit,Et ait, Tace. Thargum ha-
Amos 8. bet סליק Item הסליק הם Thargum רמי וסליק

Exod.3. SAm] Sume tibi aromata.Thargum, בוסמין quod idem ualet ac בסמים. Nec inuenitur in ſingulari numerò,niſi apud Rabbinos tantum.ut,Aroma iſtud bonũ
Hier.11. eſt ei.Item, סם המות (ſic uocant uenenum lœthale (Vnde ubi Hebræus dicit,Perdamus ligno panem eius. Thargũ habet,Immittamus uenenum mortiferum in cibos eius: Eſt tamen diſcrimen inter סמים & בסמים, tametſi Onkelus utrunq; per בוסמין uertat.Nam בסמים Aromata tantum odorifera,quæ edũtur cõplectitur, ſed סמים compræhendit etiam ea,quibus utuntur in remedijs,quæ in lingua Romana aromata uocantur,ut ſunt aromata,ex quibus in eenſum coficiebatur.nempe נטף ושחלת & ſimilia.

SAma] Apud Rabbinos legit̃, Bileam cæcus fuit al-
Leuit.21. tero oculo. Vir cæcus.Tharg.Hieroſ. גבר סמיא.Et cæci-
Deut.28. tate.Tharg. ובסמיותא Germ. Blind, Italicè ceco,uel orbo.

SAmaël] Semita quam nullum cognouit uolatile,
Iob.28. Tharg. Quam non cognouit Samaël,qui uolat tanq̃
auis,Hinc eſt quod dicunt, Date munus ipſi Samaël in

Gg die

ביום הכפורים ויש אומרים שאשמדי הוא סמאל ושני
שמות נקראו לו ובבר זכרתיו בשרש אשמדי ׃

סמבטיון שם נהר ואומרים שכל ימי השבוע הוץ
בשבת הוא רץ ומביע אבנים גדולות ואי
אפשר לעבור וזו היא הסבה שעשרת השבטים שהם כלכדים
שם לא יצאו משם שלא לחלל יום השבת וכתב הרמב״ם
ז״ל כי הוא נהר גוזן מן ויגד שלוים ׃ לשון העברה והסרה
והחכמים קראו לו סבטיון מפני שביתתו בשבת כי יום השבת
בלשון ההוא סבט וכן נקרא בלשון ערבי שיחליפו התיו
לטית וכן מוסיפין מלת יון בסות שמות התוארים כלשונם
ודוק ׃ במדבר י״א

סמוך סמוך לחשבה וכן למה נסמכה פרשה זו
לשון קרוב בלע״ז גיבעהן ובלעז אפריסמר
ובמיהו סמך מלך בבל ואין לו עוד דומה במקרא וכל שאר יחזקאל כ״ד
לשבא סמיכה לשון משען ומזה אמרו רז״ל סמך לדבר
תרגום של משענת קנה סמך והוא כמו ראיה אבל פחות ישעיה כ״ו
ממנה כמו שאמרו אף על פי שאין ראיה לדבר סמך
לדבר פירוש סיוע ׃

סמך נוהגים לומר על מי שנעשה רב או חבר
הרב פלוני נסמך לרבנות או נתנו לו
סמיכות או סמיכה והוא נלקח מן ויסמוך את ידיו עליו במדבר כ״ז
פירוש עשהו רב ועיין גם בשרש חבר ׃

die expiationis, Alij dicunt quod Aſchmedai ſit Samael atq; ei eſſe duo nomina, de quo prius mentionem feci in radice שמדי.

SAmbation] Nomẽ eſt fluuij de quo dicũt ꝗ ꝑ ſingulos dies heptomadis tanto impetu currat, dẽpto ſabbato, ut lapides magnos moueat neq; poſsibile ut quis trãſeat. Cuius hãc ferũt eſſe cauſam, decẽ tribus illic captiuas detineri, ut nõ poſsint exire inde nec ſabbato, ne uiolẽt illud. Et Rãbam ſcripſit hunc eſſe fluuium גוזן Gozan, quem ſic appellatum eſſe uolunt à uerbo גז quod celerem tranſlationum & ablationem ſignificat, ſicut accipitur in Numeris ca. 11. ויגז שלויים Cæterum ſapientes uocarunt eum סבטון Sabbaton ab eo quòd ceſſat ſiue quieſcat in Sabbato. Sabbatum enim in Rom. lingua סבט uocat̃, ſimiliter & in Arabica, in qua mutãt Taph in Teth, atq; in fine adijtiunt in lingua ſua, nominibus adiectiuis ſyllabã ion, de quo fac periculũ.

SAmach] Vicinũ eſt tenebris. Itẽ, Cur coniũcta hęc Pareſchah, Significatum eius eſt approximatio, Germanicè genehen, Italicè apriſmar. ſimilem ſignificationem habet & illud in Ezech. cap. 24. סמך מלך בבל nec amplius ea in ſignificatione in Biblijs inuenit̃, Reliqua enim omnia, ſuſtentationem ſignificant. unde eſt, quod dicunt Rabbi. סמך לדבר per quod intelligunt id cui innitit̃ aliqua res. Su-
Ezech 24. ſtentaculũ arundineũ, ibi Thar. habet סמך Idẽ quoq; significat quod ראיה quod pro argumento euidenti accipit̃, ſed tamen minus quiddã ſignificat, ſicut liquet ex eò quòd dicũt שאין אעפ ראיה לדבר סמך לדבר פ׳י סמע סמך Id eſt, Tametſi nõ ſit euidens argumentum pro hac re tamen eſt fulcrũ, ſiue ſubſidium aliquod cui quis inniti poteſt.

SAmech] Solent dicere de eo qui factus eſt Rabbi aut ſocius Rabbi cuiuſdã נסמך לרבנות id eſt, proximus eſt ad Rabbinatũ, uel, Dederunt ei סמיכה uel סמיכות Eſtq; deſum-
Num. 27. ptum ab illo. Et poſuit Moſes manus ſuas ſuper eũ, Id eſt, fecit eum Rabbinum uide de hoc etiam in Radice חבר.

בראשית ד **סמן** וישם יי׳ לקין אות תרגום ירושלמי סימן ובדרדול יש הרבה ובפסוק במצא פעל
ישעיה כ״ח מממנו ושעורה נסמן פירוש נעשה לסימן והוא לשון יון ממש קורין לאות סימיון בלעז סביין ובלא״ צייכן ומזה אמרו על האשה עד שתביא סמנין / פירוש שתי שערות באותו מקום וכן אמרו איזהו סריס/כל שהוא בן עשרים ולא הביא סימנין ׃

ישעיה י״ב **סנדל** והדריך בנעלים ויהבון בסנדלין ובתרגום ירושלמי שרוך נעל רצועה דסנדלא וכן
בראשית י״ד כל נעל בתרגום ירושלמי לשון סנדל וכן בלשון רומי קורין לנעלים סנדליא וכן נקרא רבי יוחנן הסנדלר פירו׳ עושה נעלים ולא מצאתי שם תאר כמהו בתרגום בתוספת ריש בסוף אך בלשון אשכנז ובלעז במצא זה לרוב ודוח

סנהדר שבעים סנהדרין הם שבעים זקנים של בית דין הגדול בירושלים וכן ושם שבעים
שמות ט״ו תמרים תרגום ירושלמי כל קבל שבעים סנהדרין וכן
תילים ק״ז בתרגום של כתובים נמצאים הרבה כמו ובמושב זקנים
רות ד׳ ובסנהדרין דחכימין וכן ובועז עלה השער / לתרע בית דינא דסנהדרין ודומיהם רבים ולא נמצא בלשון יחיד סנהדר והוא לשון יון ממש קורין לכסאות סנהדרי והוא
תילים קכ״ב על דרך שמה ישבו כסאות למשפט ׃

Gene.4. SIman] Et posuit Dominus in Cain signũ. Tharg. Hierosolymitanum habet סימן frequens est apud Rabbinos, & in Pasuc (id est in Biblia) inuenitur ab eo
Esa.28. deductum uerbum, Et hordeum signatum. Estq; planè Græcum uocabulũ, apud quos signum סימיין uocat, Italicè Sinijo, Germanicè zeichen. Hinc est quod dicunt de muliere donec ueniãt signa, id est, duo pili in eo loco, &c. Sic quoq; dicunt, Quis est eunuchus? omnis uidelicet, qui natus est uiginti annos, & nondum protulit signa.

Esa.13. SAndal] Et faciet calcare eum cum calciamentis. Sibi Thargum habet, Et ibunt cum sandalijs. Vsque
Gen.14. ad corrigiam calciamenti. Thargum Hierosolymitanum corrigiam sandalij. Similiter omne uocabulum מנעל in Thargum Hierosolymitano per סנדליה transfertur. Itidem & in lingua Romana calceos sandalia uocant. Inde uocatus est Rabbi Iochanan Sandelar, id est, calceator. Neque inueni aliud nomen formale huic simile cum superaddito Resch in fine. Verùm in lingua Germanica hoc crebrius inuenitur, Proba.

SAnhedar] Septuaginta Sanhedrin. sic uocabantur septuaginta seniores consistorij magni, quod erat Hierosolymis. Vnde Thargum Hierosolymitanum hunc lo-
Exod.15. cum, Et septuaginta palmæ, & cæt. sic paraphrasticè explicat כל קבל ע׳ סנהדרין Sæpe item usurpatĩn Hagiographis. ut, Et in consessu seniorum. Thargum, Et in San-
Ruth.4. hedrin sapientũ. Item, Ascendens autem Boaz ad portam. Thargum, Ad portam domus iuditij, quod constabat ex Sanhedrin. & id genus multa sunt. Nec inuenitur in singulari numero. Estq; planè Græcum uocabulum: Nam Græci subsellia (quibus iudices insident סנהדרי uocant) ad quod alludit illud Psal. 122. Quoniam illis constituta sunt solia pro iuditio.

סנדרק נוהגין לקרא למי שמחזיק בן חברו למולו סנדק ולא מצאתי הלשון הזה בשום מקום גם בעל הערוך לא הביאו והלועזים קורין לו בעל ברית ובלעז קומפארי ובלשון אשכנז גיואטר ׃

סנטר כדברי רבותינו זכרונם לברכה לא יניח ידו על סנטרו פירש רשי מנטון בלשון צרפתי ובלשון אשכנז קין ׃

בראשית י׳ח **סעד** לפי שהמאכל סועד לב האדם שנאמר וסעדו
רות ב׳ לבכם קראו לאכילה גסה סעודה וכן תרגום
אסתר ב׳ י׳ב לעת האוכל לעידן סעודתא כשירח וכן משאת המלך סעודתא דמלכא בלעז פאשטו ופותרים אותו המלמדים האשכנזים פושט אבל איננו לשון אשכנז רק בלקחת מלשון לעז ובלשון אשכנז איין מול ׃

שמואל ב׳ ב׳ **סעה** לאגדה אחת תרגום לסיעה חד ואחזת
בראשית כ׳ מריעהו וסיעת מרחמוהי אחר אחת בתוך
ישעיה ס׳ו סיעא בתר סיעא כתיב באלף במקום הא והראיה סיעת ובכנוי חזקיה וסיעתו התיו רפויה והקורין סיעתו בדגש טועים ׃

ספסל ישב על גבי ספסל ופירשו לי רבותי שהוא כמו הדום בלא שעמל ובלעז שקאבילו
בראשית ס׳ו ונראה לי שאינו אלא כסא ממש וכן בפסוק ויהי השמש באה תרגום ירושלמי די ספסלן אסתדרו ׃ והוא כמו שנאמר בדניאל עד די כרסון רמיו ׃

SAndak]. Eum qui filium proximi sui circuncidendi in sinu suo tenet סנדק appellare solent, nec inueni uocabulum istud in ullo loco. Neque etiam author Aruch eius mentionem facit. Iudæi Italici uocãt eum בעל ברית Italicè Compari, Germanicè. Geuatter.

SAntar] Apud Rabbinos legitur, Non ponat manum suam super mentum suum. Ibi R.S. in lingua Gallica סנטר per מנטון id est, mentũ exponit, germ. kiñ.

SAad] Quia cibus confortat cor hominis, secundũ
Gen.18. illud quod dicitur, Et consortate cor uestrum. Hinc est quod magnum conuiuium סעודה appellant. Qua in significatione usurpat & Thargum in isto loco, Tempo-
Ruth 2. re refectionis, &c. Thargum, Tempore conuiuij, ubi cum
1.Sam. 11. Schurec scribitur. Item refectio regia. Thargum סעודתא דמלכא Italicè Pastu uocatur, qua uoce utũtur præceptores Germani, dicentes, פוסט quum tamen non sit Germanicum, sed ab Italis desumptum, Germanicè ein mol.

2.Sam.2. SIAh] Et fuerunt in fasciculum unum. Thargum,
Gen.26. לסיעה חד, id est, in cœtum unum. Item, Ahusath amicus
Esa.66. eius Thar. Et comitiua sotiorum suorum. Post unam in medio, Thargum. Cœtus post cœtum, ubi scribitur cum Aleph loco He, quod ostendit & סיעת Et cum pronomine affixo, Hiskia, & societas eius. Vbi Taph raphatur. Et multi legunt סיעתו cum daggesch, id quod error est.

SAphsal] Sedet super saphsal. Rabbini mei exposerunt mihi pro scabello, Germanicè Schemel, Italicè Scabell. Mihi tamen uidetur, quòd solium propriè signi-
Gen.15. ficet, unde in Versu, Et factũ est quòd occubuit Sol. Thar. Hierosolymitanum habet, Solia, siue throni ordinati fuerunt. Cui simile est illud in Daniele, Donec sustule-
Daniel.7. runt thronos.

Saphar

ספק ספק חשבה ספק אינה חשבה כל דבר שאינו ודאי נקרא ספק בלא״ צווייבל ובלעז דוביאו
דברים כ״ח ובלשון מקרא נקרא תלוי כמו והיו חייך תלואים פירוש מסופקים / וכן במשנה אשם תלוי ׃

מלכים א׳ כ׳ **ספק** אם ישפוק עפר שומרון לשון די ורבותינו זכרונו לברכה שמשו בו בבנין פעל והפעיל כמו ספק צרכינו במדבר / אין מספיקין בידו לעשות תשובה
איוב כ׳ והשם הספקה או ספק ובכנוי במלאות שפקו אע״פ שנכתב בשין וכן יש אחרים כמו שכתבתי בשרש סבן בלשון אשכנז גנוגן ובלעז באשטה

ספר מדברי סופרים הם חכמים הנקראים גם הם רבנים ואין הפרש בין אמרם מדברי סופרים ובין מדרבנן וכן במסורת / תקון סופרים ועוד אדבר בו בשרש תקן ׃

בראשית מ״א **ספר** ויגלח ויחלף שמלותיו תרגום וספר וכן נקרא האומן המגלח ספר בלא״ שערר ובלעז
אסתר ב׳ בלביר וכן בפסוק וישב מרדכי על שער המלך תרגו׳ והוה בידא דהמן ארבע אומנוון ספרא דספריה / וגומר ומזה נקרא הכלי שמגלחין בו השער מספרים בלשון שנים לפי שיש בו שני שוקים והחייטים חותכים בו הבגד בלא״ שער ובלעז פורפבי ותרגום של תער מספר בלשון יחיד לפי שאין לו רק רגל אחד בלא״ שארדיר ובלעז ראזור

SAphak] Dubium est num sint tenebrę, & dubium est an non sint tenebræ. Omnis res, quæ non est certa uocatur ספק Germanicè zvueiffel, Italicè dubio. Et in lin gua Hebræa תלוי dicit.ut, Et erit uita tua suspensa ante te
Deut.28, hoc est, in dubio erit. Ad hunc modum & in Mischnah usurpatur.ut, חטא תלוי id est, delictum quod in dubio est.
1.Reg.2 SAphak] Si suffecerit puluis Samariæ. Significatum eius est, sufficientia: Cæterum Rabbini utuntur in Coniugatione Piel & Hiphil.ut, Sufficiēter dedit quibus opus habuimus in deserto. Non sufficit illi ut satiat pœnitentiam. Inde uenit Nomen ספק Et cum pronomine af
Iob.20. fixo.ut, In impletionibus abundantię suæ. tametsi scriptū sit cum Schin, cuiusmodi & aliæ dictiones inueniuntur, sicut scripsi in Radice ספק Et in libris prophanis aliud nomen inuenitur.ut, הסתפקות Germanicè benūgen, Italicè Bastah.

SAphar] Ex uerbis scribarū. Sapiētes sunt qui & alio nomine Rabbanim uocant. Neq; ullum discrimē est quumdicunt מדברי סופרים uel מדרבנים Vnde & in Masoreth legitur, Correctio scribarum est, de quo amplius loquar in Radice תקן.
Gen.41. SApar] Totondit & mutauit uestimenta sua. Tharg. וספר Hinc artifex qui tondet ספר uocatur. Germanicè Scherer, Italicè Balbir. Vnde in Versu, Et reuersus est
Esther 7. Mardochæus ad portam regis. Thargum habet, Et fuerūt in manu ipsius Haman quatuor artifitia. Tonsor qui tondet, &c. Hinc & instrumentum quo detondentur crines, מספרים uocatur in duali numero, eò quòd habet duo crura. Eodem nomine uocatur & instrumentum quo sartores uestes scindut. Germanicè Scher, Italicè foruezi. Thargū item quod respondet תער quod nouaculam significat, est מספר singularis numeri, eò quòd tantùm unum pedem habet, Germanicè Scharsach, Italicè Rasor.

סקן מסחיבן דשחיטה מן הצואר והשם מסקנא והוא לשנא הסכמה והם שני שרשים בענין אחד סכם וסקן ׃

סרב רוב לשון מרד ומרי ומאון מתורגמין בלשון סירוב ורז"ל הרגילו בו הרבה אך בבנין פעל כמו מסרב אסרב יסרב והתאר סרבן והשם סרבנות/ ויש מפרשים מזה סרבים וסלונים (יחזקאל ב') אבל דונש בן לברט פירשו מלשון קוצים ואמר כי הוא אחד מן עשרים מיני קוצים הנמצאים במקרא וכן דרכי סורר (איכה ג')/ שפירש רש"י לשון סירים וקוצים מתורגם ארחי כרב ׃

סרבל (דניאל ג') בדניאל סרבליהון פטשיהון פירשו בו כל המפרשים מיני לבושין הן ובדברי רבותינו זכרונם לברכה בסרבליהון אילו הסרבלין שברגליהם עיין בערוך ואנחנו קורין למלבוש העליון סרבל בלשון אשכנז וגם בלעז מנטיל ׃

סרגנס נוהגים האשכנזים להלביש בשלשה ימים נוראים חלוק אחד ארוך מבגד פשתים לבן וקורין לו סרגנס והרבה שאלתי ודרשתי לדעת מה לשון הוא ואין מגיד לי עד שיהודי צרפתי זקן הגיד לי כי כן הלבישו גם כן הצרפתים

SAkan] Consensus est, iugulationē fieri debere in collo. Inde uenit nomen מסקנא quod idem significat quod הסכמה id est, Consensus. Et sunt duæ Radices eiusdem tamen significationis סקן & סכם

SArab] Plærunq; uocabulū מרר & מרי & מאן in Thargum per סרב trāsferuntur. Estq; frequens apud Rabbinos. Verùm in Coniugatione Piel. ut, מסרב, יסרב., Item nomen adiectiuū סרבן Rebellis. Et nomen substantiuum סרבנות rebellio. Sunt item qui in hac significatione
Ezech. 2. exponunt illud in Ezechiele כי סרבים וסלונים אותך id est, Quoniam irritatores & spinæ tecum sunt. Verùm Dunasch filius Labrat exponit pro spinis, & dicit unam esse ex uiginti spetiebus spinarum quæ in Biblijs inueniuntur. Sic quoq; & illud in Threnis דרכי סורר uias meas peruertit, quod R.S. pro sentibus & spinis exponit. Thargū reddidit אורחי סרב id est, uias meas spinis obduxit.

SArbel] Amiculis suis, fœmoralibus suis. Omnes interpretes exponunt, pro genere uestimentorum. Cæterum Rabbini hoc in loco dicunt בסרבליהון uestes fuisse, quibus illorū pedes uestiti fuerunt. uide in Aruch. Nos uerò uestem superiorem סרבל uocamus, quæ in lingua Germanica, necnon & Italica Mantel appellatur.

SArgenes] In usu hahent Iudæi Germani, ut in tribus diebus terribilibus (sic uocant diem festi expiationis, cum duobus diebus præcedentibus) induant indusium quoddam prælongum lineum & candidum, quod genus uestimenti סרגנס appellant. Et interrogaui, ac quæsiui ut cognoscerē quod nam esset etymon huius uocabuli, & nemo fuit qui mihi potuit indicare, donec Iudæus quidam Gallus & senex indicauit mihi, quod eiusdem uestimenti usus sit quoque apud Gallos,

והוא בעשה ממין בגד דק מאד ונקרא בלשונם סרגה ברפי על הגימל והוא שנקרא בלשון לעז סרזה ובלשון אשכנז אריס והוסיפו בו הסמך כמנהג לשון לעז בהרבה שמות כאשר באַרתי בשרש ליסטיס ׃

סרח ירמיה מ״ט

נסרחה חכמתם לשון סירחון ואין לו דומה עוד במקרא ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו בו הרבה אך בבנין הפעיל הסריח מסריח יסריח והתואר בלשון נקבה טפה סרוחה והשם סירחון בלשון אשכנז גישטנק ובלעז פוצה ורבותינו זכרונם לברכה כנו בלשון זה כל עבין עון וחטא ומרד באמרם משל למלך שסרחה עליו מדינה משל לבן מלך שסרח על אביו וכן בפעלים מלשון עוות כמו אשר העוה עבדך די סרח העויתי סרחית והשם סורחן בשורק כמו אין בידי רעה ופשע חוב וסורחן ומה חטאתי ומה סורחני ובדברי רז״ל תולה סורחנו באחרים ובייש ספרים סרחוני בחירק ולא נהירא כי סרחון הוא מעבין הראשון ׃

שמואל ב׳ י״ט
שמואל ב׳ כ״ד
שמואל א׳ כ״ד
תענית כ׳

סרך

כשנבדקה ריאה של בהמה בצלעות או אונא לאונא וכו׳ קורין לה סירכה וכן אין סירכא בלי נקב ודומיהם רבים ורבותי פירשו לי שהוא ענין דביקה וקשירה ובעל הערוך לא דיבר בו גם לא מצאתי

quodq; fiat ex tenuissimo panno, quod in illorum lingua
Sarge סרגה uocatur, Gimel leniter prolato. Et hoc ipsum esse
quod Itali סרגה Germani הרים Arres nominant, adiecto
in fine litera Samech more linguæ Italicæ, id quod fit in
multis nominibus, sicut declaraui in Radice פסמים.

Hier.49. SArach] Fœtuit sapientia eorum. Significatum eius
est fœtor, neque amplius extat in Biblia. Verùm
Rabbini frequenter usurpant, sed tantum in Coniugatio-
ne Hiphil. ut, הסריח fœtere fecit, מסריח fatiens fœtere, יסריח
fatiet fœtere, Inde & nomen Adiectiuum deriuant, fœ-
minini generis. ut, Guttula sordida. Item nomen substant.
סרחון, Germanicè gestanck, Italicè puza. Rabbbini quoq;
hoc uocabulo appellant quamlibet iniquitatem, peccatũ,
& rebellionem. ut quũ dicunt, Exemplum de rege, cui re-
bellauit prouintia. Exemplum de filio regis, qui rebella-
uit patri suo, &c. Similiter quoq; & uerbaliter usurpant,
2.Sam.19. nempe pro peruersè agere. ut, Peruersè egit seruus tuus.
Ibidem 24. Thargum, די סרח. Item, Peruersè egi, Thargum, סרחית
Inde & nomen substantiuum cum Schurec סורחן Sur-
1.Sam.24. chan. ut, Non est in manu mea malum & iniquitas, Thar-
Gen.20. gum, חוב וסורחן Item, Quod est peccatum meum. Thar
gum, ומה סורחני, Et apud Rabbinos legitur, Suspen-
dit peccatum suum in alijs. Et in quibusdam libris legitur,
סרחונו Sirchuno cum Hirec, quod mihi nõ placet. nam סרחון
Sirachon est de prima significatione.

SArac] Cum affixus est pulmo iumenti lateribus,
uel membrana membranæ adæret, uocant hoc ipsum
סירכה Vnde est quòd dicunt, Non est סירכה absq; fora-
mine. & id genus multa. Et præceptores mei exposuerunt
mihi quòd significet adhæsionem & alligationem. Verũ
author Aruch nihil de eo locutus est, neque inueni con-
similem illi uocem in Thargum in hac significatione,

איכה ג׳ לו דומה בתרגום אך בלשון עוות / תרגום של לעות אדם
בריבו לסרכא אנוש מכבן במצותיה וכן ראית ה׳
איכה ג׳ עותתי חזיתא ה׳ סרוך דסריכו לי / ואולי סירכא הוא לשון
עוות וכן מה שאמרו משום סרך כתה / הוא מזה הלשון ׃

סרס זה השרש לא נמצא במקרא רק על ענין
איש סריס פירוש כריס בצים או סריס
גיד / ורבותינו זכרונם לברכה השאילו זה הלשון על ענין
עקירה באמרם שנסתרסה עבודה זרה בימיהם / וכן מקרא
מסורס / סרסהו ודרשהו פירוש צריך לעקור הפסוק
ולשים סופו לראשו להבין משמעותו ׃

סרסר הלב והעינים סרסורי העבירה / וכן הקונה על
יד סרסור הוא האמצעי בין הקונה והמוכר
לעשות המקח ובלעז סנסאר ובלשון אשכנז אונטר
הויפלר ובייש מהומות נקרא מעקלר ׃

סרק אילן סרק / פירוש שאינו עושה פירות בל״א
און גישלאכט ובלעז סטירילו והוא ענין
שמואל ב׳ ו׳ ריקות תרגום אחד הרקים חד מן סריקיא יהגו ריק
תילים א׳ מרגבין סריקותא ׃

סרק בדברי רבותינו זכרונם לברכה היו סורקין
את בשרו במסרק של ברזל / הוא הכלי
תענית יג שסורקין בו את הפשתה והוא מלשון עובדי פשתים

ſed ubi peruertere ſignificat,quod inuenio. Vnde Thargum quod reſpondet huic loco.ut, Peruertere hominis
Tren.3. cauſam,&c.eſt. לסירכא אנש מסכן במגיתיה Item, Vidi-
Ibidem. ſti Domine incuruationem meam. Thargum, Vidiſti Domine סרוך דסריכו לי Et fortaſsis סירכא ab hac ſignificatione deductum eſt. Hinc etiam deſumptum eſt quòd dicunt, Ne fortè (ad exemplum illius) peruerſè agat filia eius.

SAris] Hæc Radix non inuenitur in Biblijs uſurpata, niſi de uiro eunucho, hoc eſt eo,cui execti ſunt teſticuli, aut cui mentula amputata eſt. Cæterum Rabbini per translationem uſurpant pro extirpare. ut quum dicunt,Extirpata eſt idololatria in diebus eorum, Item, Verſus extirpatus.Item,Extirpa eum, & interpretare eum,hoc eſt,Neceſſe eſt extirpare Verſum & ponere finem eius in capite,ut intelligi poſsit ſimplex ſenſus eius.

SArſer] Cor & oculi ſunt proxonetæ tranſgreſsionis. Item,qui emit per proxonetam.ſignificat eum qui mediat inter emptorem & uenditorem ad faciendũ contractum,Italicè Sanſar, Germanicè vnderkeũffler.Et in quibuſdam locis uocatur meckler.

SArak] Arbor ſterilis. hoc eſt, quæ non profert fructus, Germanicè vngeſchlacht,Italicè ſterilo.Significatum eius eſt uacuitas. Vnde ubi textus Hebraicus di-
2.Sam.6. cit, Vnus ex uacuis. Thargum habet חד מן סריקיא Item,
Pſal.1. Meditantur rem inanem. Thargum, מרננין סריקותא.

SArak] Fuerunt pectinantes carnem eius pectine ferreo. Inſtrumentum eſt,quo pectinant linum. Eſtq; deductũ ab illo, Qui operantur in lino סריקין nihil obſtante

שריקות|אף על פי שנכתב בשין וכן תרגום דפליהי כתנא דסריקין|בלא העכל וכן הכלי שסורקין בו את הסוס בלא שטריגיל וכן נקרא הכלי שסורקין בו בני אדם שער ראשם מסרק בלשון אשכנז שטרעל ובלעז פעטנו ׃

סתם כשאדם מזכיר איזה ענין או שם|ואינו מבאר על איזה הוא מדבר|אמרו עליו סתם פירוש שהדבר סתום ואינו מבואר אלא שנתנו בו כלל כגון כל נהר סתם|הוא פרת|וכל משורר סתם הוא דוד וכן כל סתם מתניתין|ר מאיר וכו בלא שלעכט ובלעז שקייטו ׃

נשלמה אות הסמך
ברוך לכל נופל סומך

אות העין

עבר

עבר בדברי רבותינו זכרונם לברכם בדעבד מותר או אסור|וכן הרבה ופירוש כשהדבר כבר נעשה תרגום עשה עבד והדלת במקום אשר|ונמצא כלי בית דעבד בלשון אשכנז גישעהן ובלעז דפו פאט ׃

עבר קראו רבותינו זכרונם לברכה לחטא ולעון ופשע|עברה לפי שבה עובר האדם על מצות בוראו כגון עברה גוררת עברה|וכן ערות דבר עברת פתגמא דברים כ״ג
וכן אף כי בזמה יביאנו מטול דבעברתא מייתי ליה ואין משלי כ״א
עוד בתרגום ושם התאר עבריין ולא נבנה ממנו פעל ׃

obſtante, quod ſcribitur cum Schin. Vnde & Thargum, Qui operantur in lino דסריקין Germanicè hechelen. Hinc & inſtrumentum quo fricandò pectinant equum, Germanicè ſtrigel. necnon & inſtrumentum, quo homines in adornandis crinibus utuntur מסרק uocatur, Germanicè ſtrel, Italicè petno.

Eſa.,19.

SEtham] Cum aliquis meminit alicuius rei aut nominis, & tamen non diſertè explicat de qua re loquatur. Tunc (interpretes) dicere ſolent, סתם, Senſus eſt, Hæc res ſimpliciter, ſiue abſolutè dicta eſt, & non explicitè. Dederunt tamē de eo regulam, nempe, quòd ubicunq; ponitur נהר, id eſt, fluuius abſolutè, intelligitur Euphrates. Et ubicunq; ponitur משורר abſolutè intelligitur Dauid, ſic quoq; ubi abſolutè in Thalmud legitur מתניתין intelligitur Rabbi Meir, &c. Germanicè ſchlecht, Italicè Skeijto.

FINIT SAMECH, ET INCIpit litera Ain.

ABad] Apud Rabb. legit̃. Poſtq̃ factum eſt, licitum eſt, aut prohibitum. & in hunc modum ſæpe uſurpatur. Eſt autem ſenſus, Cum res antea facta eſt. Tharg. enim quod reſpondet עתה eſt כבר Et Daleth ponitur loco לאחר inuenitur tamē & ſine Beth hoc modo דעבר Germanicè geſchehen, Italicè depo fat.

ABar] Rabbini peccatū, iniquitatē, & præuaricationem, עברה uocant, ab eo ſcilicet quod homo præuaricat̃ præcepta creatoris ſui, ut cū dicūt. Trāſgreſsio trahit tranſgreſsionem. In hac ſignificatione uſus eſt & Chaldæus interpres in hoc loco, Rem turpem. Thargum. עברת פתגמא Item, Quanto magis ſi praua mente adducat illud. Tharg. מכל דבעברת מייתי ליה Nec amplius inuenit̃ in Thar. Inde uenit & nomen adiectiuum עבריין præuaricator à quo tamen nullum formatur uerbum.

Deut.23.
Prou.21.

עבר דרך העברה ר"ל מאמר אחד שאינו עומד על דרך האמת רק העברת הלשון והדמיון כגון שאומרים הקב"ה מלביש ערומים ולפי האמת אין הוא המלביש אותם רק אומרים כן דרך העברה וכן אמר רבי עמנואל ז"ל באחד משיריו ומהללך אמתי הוא ומהלל נדיבי עם כדרך העברה ׃

עבר בעבור זה כמו בשביל או בגלל ואין לשמש בהן זולת הבית וכן אמר ר"אע כל האומר עבור מן בעבור לא אבל מעבור הארץ פירוש הוא כהמה

איוב כ"א **עבר** שורו עבר הוא פעל יוצא כמו מוליד ואין לו דומה במקרא בלשון אשכנז מכט טראגן ובלעז אינפריגר ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו בלשון הריון האשה כגון אשה מעוברת אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ונקרא התינוק בעודו במעי אמו עובר ומזה נקרא לשנה של יג חדשים עבור ודברו כן בבנין פעל הדגוש כמו חזקיה עבר ניסן בניסן וכן
שמואל כ׳ ממחרת החדש השני תרגום מיומי דבתרוהי והוא עבור
מיר ז׳ ירחא תנינא וכולי וכן ענין בריכות בחשבון עבורין ומעברין שנין ׃

קהלת ג׳ ג׳ **עדן** אשר עדן לא היה אשר הם חיים עדנה ופירשו בו שהוא כמו שתי מלות פירוש עדן כמו עד הן עדנה כמו עד הנה ורבותינו זכרונם לברכה הוסיפו יוד בין הדלת והנון ואמרו עדין כמו ועדין לא שבענו מתעניתנו כמו עד הנה או עד כאן ׃

ABar] Apud Rabb.legitur דרך העברה, Per hoc intelligunt orationẽ quę non reuera de aliqua re dicit sed tantum per methaphoram & similitudinẽ.ut quum dicunt de Deo, Vestit nudos,quũ tamen realiter ipse nõ uestiat eos,sed sic dici solet de eo translatè: Hoc schemate usus est R.Emanuel in quodam carmine.ubi dicit,Laus tua nota est,sed laus principum terræ הוא דרך העברה.

ABar] Propter hoc.idem ualet quod בעבור aut בגלל nec usurpari debent absq; Beth. Vnde est quod dicit Rabbi Abraham Ezra. Quicunq; dicit עבור pro בעבור non edat prouentum terræ,hoc est,iumentum est.

Iob.21. IEbber] Bos eius impregnat, uerbum est transitiuum,idem ualens quod מולד Nequ esimile ei extat in Biblia Germanicè machen tragen,Italicè inprenah. Frequenter utuntur de muliere grauida.ut, אשה מעוברת id est, mulier grauida.Item,Mulier nõ fit grauida primo coitu. Puer item qui adhuc in utero matris suæ existit עובר uocat Hinc quoq; & annus qui constat tredecim mensibus עבור

1.Sam.20. nominat,qua in significatione utuntur in Coniugatione Piel daggessata.ut, חזקיה עבר ניסן בניסן Item in Thargum. ut,Factumq; est in crastinum,hoc est,altera die nouilunij. Tharg. מיומי דבתרוהי והוא עבור ירחא תנינא Oculi tui sicut piscinæ in Hesbon.Tharg. עבורין ומעברין סנין id est,Sapientes tui sciunt rationem embolysmorum.

Eccles.4 AEden] Eum qui nondum fuit.Item, Qui adhuc uiuunt.interpretantur ac si essent duæ dictiones עדן pro עד הן & עדנה pro עד הנה. Rabbini uerò addunt Iod inter Daleth & Nun,& dicunt עדין, ut,Adhuc non conuersi sunt ab erroribus suis pro עד הנה uel עד כאן.

עֶדֶן גַּן עֶדֶן כְּבָר פֵּירַשְׁתִּיו בְּשֹׁרֶשׁ גַּן ׃

עֲדַר כְּבָר פֵּירַשְׁתִּיו בְּשֹׁרֶשׁ הָעֵדֶר עַיֵּין שָׁם ׃

דברים כ"ח **עַז** גּוֹי עַז פָּנִים ׃ תֹּאַר לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בּוּשָׁה
וְהָרַבִּים עַזֵּי פָנִים וְהַשֵּׁם עַזּוּת פָּנִים וְכֵן
אֲבוֹתֵינוּ אוֹמְרִים בִּתְפִלָּתֵנוּ תַּצִּילֵנִי מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים
פֵּירוּשׁ תַּצִּילֵנִי מֵאֲנָשִׁים שֶׁהֵם עַזֵּי פָנִים וְגַם לֹא יִהְיֶה לִי
עַזּוּת פָּנִים וְדַע כִּי כָּל לְשׁוֹן עַזּוּת פָּנִים וְחוֹזֶק מֵצַח הוּא
מִדָּה רָעָה אֲבָל חוֹזֶק לֵב וְאַמִּיץ לֵב הוּא מִדָּה טוֹבָה ׃

שמואל א' י"ח **עַיִן** בְּמִיצָא בְּשֹׁרֶשׁ הַזֶּה פֹּעַל מֵהַקַּל וַיְהִי שָׁאוּל עוֹיֵן
אֶת דָּוִד פֵּירוּשׁ שָׂם עָלָיו עַיִן רָעָה ורז"ל הִרְגִּילוּ
בּוֹ בְּבִנְיַן פֹּעַל הַדָּגוּשׁ בְּאָמְרָם עַיֵּין עָלָיו פֵּירוּשׁ שִׂים עֵינֶיךָ
עָלָיו וְכֵן אֵין מְעַיְּינִין בְּמָקוֹם שֶׁמַּכְרִיעִין וְהַשֵּׁם צָרִיךְ עִיּוּן
תילים פ"ז ורש"י פֵּירֵשׁ מִזֶּה כָּל מַעְיָנַי בָּךְ רוֹצֶה לוֹמַר עִיּוּנַי
וּמַחְשְׁבוֹתַי בָּךְ בִּלְשׁוֹן אשכנז גִּיטְרַעכְט וּבְלַעַז סטודיו ׃

במדבר י"א **עַיִן** עֵינַיִן זוֹהַר וּמַרְאֶה כְּמוֹ וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדוֹלַח
יחזקאל א' כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וְכֵן יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ פֵּירוּשׁ זוֹהֲרוֹ
משלי כ"ג וְצִבְעוֹ וְכֵן פֵּירוּשׁ רא"ע שְׂפָתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים בְּרֵיחָן לֹא בְעֵין
שיר ה' בִּלְשׁוֹן אשכנז ואר‍בא וּבְלַעַז קולור ׃

עָבַב לְשׁוֹן עֲכָבָה לֹא נִמְצָא בַּמִּקְרָא ורז"ל הִרְגִּילוּ
בּוֹ הַרְבֵּה אַךְ בְּבִנְיַן פֹּעַל הַדָּגוּשׁ כְּמוֹ אִם לֹא
בַּתָּן לֹא עִכֵּב מְעַכֵּב לְעַכֵּב וְכוּלֵי וְהַשֵּׁם עִכּוּב וּבִלְשׁוֹן
איוב ל"ז נְקֵבָה עֲכָבָה וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי וְלֹא יְעַקְּבֵם כִּי יִשָּׁמַע קוֹלוֹ
כְּמוֹ יְעַכְּבֵם הַכָּף וְהַקּוֹף מִתְחַלְּפִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ

EDEN] Iam explicui in Radice גן עדן.
ADAR] Antea declaraui in Radice הערד.

AZ] Ethnicus impudenti facie. Nomen est formale, quod de eo dici solet, qui non habet pudorem. Et in plurali numero dicitur עזי פנים. Inde nomen substantiuũ עזות פנים Et in hac significatione & forma nos usurpare solemus in præcationibus nostris quum dicimus מעזי פנים ומעזות פנים Sensus est, Libera nos ab hominibus, qui sunt impudẽti facie, & ut etiã nõ fiat impudẽs facies nostra. Scias insuper quòd עזות פנים & מצח חזק semper in malũ ꝑ uitio accipiunt, sed חזק לב & אמיץ לב in bonum pro uirtute.

AIn] Inuenitur ab hac Radice deductum uerbum
1. Sam. 18, in Coniugatione Kal. ut, Et fuit Saul oculans Dauid, Sensus est, Posuit super eum oculum malum. Cæterum Rabbini nostri usurpant in Coniugatione Piel daggessata. quum dicunt, Obserua eum, id est, pone oculum tuum super eum. Item, אין מעיינין במקום מכריעין Ab eo uenit nomen substantiuum עיון ut, Opus est consyderatione siue diligentia. Et Rabbi Schelomo in hac significatione ex
Psal. 77, ponit illud Psalmi, Omnes scaturigines meæ in te, pro, Omnes consyderationes & cogitationes meæ in te, Germanicè getrecht, Italicè studio.

Num. 11. EN] Significatũ eius est, Splendor & aspectus. ut, Aspectus eius quasi aspectus bdelij. Item, Sicut aspe-
Ezech. 1 ctus lapidis tharsis. Item, Quum dederit in calice aspectũ
Prou. 23. suum, hoc est, splendorẽ & colorẽ suũ. Ad hunc modũ ex
Cant. 6. posuit R. Abẽ Ezra illud in Cant. Labia eius sũt ueluti rosę. odore scilicet nõ aspectu, siue forma, ger. farb. Ital, color

ICcel] Vocabulũ עכבה nõ inuenit in Biblia, Rabbini uerô eo utunt, sed tantũ in Coniug. Piel daggessata. ut cùm dicũt, Si nõ dederit nihil impedit. Itẽ, מעכב impediẽs, לעכב ad impediendũ, &c. Itẽ nomen substant. עכוב. & in fœm. gen. עכבה Sũt itẽ qui dicunt illud in Iobe, cap. 17. Et nõ supplantabit ea, cũ audita fuerit uox eius, perinde uale-

בַּשַּׁט וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ וְלָא יַעַכְּבִינּוּן   וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הִתְמַהְמַהּ מִתּוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן עַכָּבָה בלא״ז ווימן ובלעז טארדרי ׃

עִכֵּל לְשׁוֹן עִכּוּל הַמַּאֲכָל שֶׁבְּאִסְטוֹמְכָא   וְנִרְאֶה לִי שֶׁנִּמְצָא גַּם כֵּן בְּאֶלֶת כְּדֵי שֶׁיִּתְאַכֵּל בלא״ז דר דייאן   ובלעז פיידיר   וְכֵן בְּסִפְרֵי רְפוּאוֹת כָּל דָּבָר הַמְּעַכֵּל קָשֶׁה לְהִתְעַכֵּל ׃

עַכְשָׁו אִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי   אָמוּר מֵעַכְשָׁו כְּמוֹ עַתָּה וְלֹא נִמְצָא בְּתַרְגּוּם   וְיֵשׁ כּוֹתְבִין עַכְשָׁיו בְּיוּד וְאֵינוֹ צָרִיךְ ׃

עִלָּה בְּדָנִיֵּאל עִלָּה וּשְׁחִיתָה לְשׁוֹן עֲלִילָה מִלְּשׁוֹן עֲלִילוֹת דְּבָרִים   וּבִסְפָרִים הִיצוֹנִים שִׁמּוּשׁוֹ בָּהּ בִּלְשׁוֹן סִבָּה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ סָבַב ׃ דניאל ו׳ דברים כ״ב

עוֹלָם הַבָּא יֵשׁ מַחֲלוֹקֶת בֵּין הָאַחֲרוֹנִים   עַל זְמַן עוֹלָם הַבָּא   יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא עוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת רוֹצֶה לוֹמַר תֵּכֶף אַחַר הַמִּיתָה   וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא זְמַן יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ   וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא אַחַר תְּחִיַּת הַמֵּתִים וְכָל אֶחָד מֵבִיא רְאָיוֹת לְקַיֵּם דַּעְתּוֹ וַאֲנִי אֵינִי כְּדַאי לְהַכְנִיס רֹאשִׁי בֵּין רָאשֵׁי הַחֲכָמִים הָהֵם   אַךְ מִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲמוֹד עַל אֲמִתַּת הָעִנְיָן הַזֶּה   יְעַיֵּין בְּפֵירוּשׁ דּוֹן יִצְחָק אַבַּרְבִּינְאֵל זל בְּסֵפֶר נַחֲלַת אָבוֹת בְּפֶרֶק בֶּן זוֹמָא   כִּי הֵיטִיב לְדַבֵּר בָּזֶה מְאֹד וְעוֹד אֲדַבֵּר מִזֶּה בִּמְגִלַּת עָתִיד ׃

עַם הָאָרֶץ קוֹרִין לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ תַּלְמוּד תּוֹרָה עַם הָאָרֶץ כִּי סְתָם הָעָם הַהֲמוֹנִי אֵינָם יוֹדְעִים

תּוֹרָה

re ac ſi diceret יעככם tardabit ea, cõmutato ſcilicet Caph in Cuph per mutuum ſimboliſmum, ſicut ſcripſi etiam in Radice קמט atq; ita redditum eſt in Tharg. per יעכבינן Similiter omne uocabulum התמהמה in Tharg. per עכבה redditur, German, ſaumen, Italicè tardare.

ICcel] Hoc uocabulum digeſtionẽ cibi, quæ fit in ſtomacho ſignificat. Et uideť mihi ꝙ etiã inueniať in hac ſignificatione uſurpatũ cũ Aleph, ab eo ſcilicet quod ediť, id eſt, digeriť, germ. verdeüvuen, Ital. peijdir. Eius uſus eſt etiã in libris medicinal. ut, Quicquid digerit difficulter di(geriť.

ACHſchaf] Apud Rabb. legitur, Si nõ modo, quando? Dic modo. idem ualet quod עתה id eſt, nunc, modo, nec inuenitur in Tharg. Sunt tamen qui ſcribunt עכשיו cum Iod, quod tamen non eſt neceſſarium.

Dan. 6. Deut. 22. ILla] In Daniele legitur, Occaſionem & prauitatem. idem ſignificat quod עלילה deductũ ab illo עלילות דברים figmenta uerborũ. Et in libris ꝓphanis uſurpant pro סבת id eſt, cauſſa, ſicut ſcripſi in Radice סבב.

OLam Habbo] Controuerſia eſt inter nouiſsimos ſcriptores de tempore ſeculi uenturi. Quidam enim dicunt quòd ſit ſeculum animarum, hoc eſt, quod mox incipit poſt mortem. Alij referunt ad tempus dierũ Meſsiæ. Alij uerò ad tempus quod erit poſt reſurrectionẽ mortuorum. Et quiſq; adducit argumentum pro confirmanda ſua ſententia. Ego uerò non ſum dignus, ut ingeram caput meum inter capita ſapientum iſtorum. Veruntamen qui ei quod uerum eſt hac in re inſiſtere cupit: uideat Peruſch Aberbinel in lib. נחלת אבות cap. Ben Zoma: nã bene de hac re locutus eſt, de qua et ego iterũ loquar in Ra. עתיד.

AM Haarez] Eum qui non nouit doctrinam legis עם הארץ uocant. Nam עם abſolutè uſurpatum uulgus, quod legem non nouit ſignificat. Et in plurali nu-

ובלשון רבים עמי הארץ ויש שאומרים עמי הארצים
ובאמות הם עם ארצים   ובבר כתבתי בשרש בור ההפרש
בין בור ובין עם הארץ   ובלשון אשכנז נקרא עם הארץ
און גילערנט ובלשון לעז איגיוראנט ׃

ענה   בל לשנא עברי שבמקרא הוא בבנין פעל
במו אם ענה תענה אותו   ענה בדרך כחי שמות כ'ג
ודומיהם והשם עבוי ולא נמצא בפסוק ועבין קרוב לזה תילים ק'ב
ענין צום ולא בא רק בהתפעל כמו להתענות לפני אהיך דניאל י'
וכן תרגום לא תצומו ביום לא תתענון והשם תענית ישעיה נ'ח
קמותי מתעניתי וכן הצום צמתוני אני תרגום הצום תענית עזרא ט'
אתון מתענין קדמי ועוד אזכרנו בשרש תענית ׃ זכריה ח'

עשק   ויקרא שמו עשק כי התעשקו עמו שניהם ראשית מ'
בתיבין בשין ואין להם עוד דומה במקרא
ותרגומו בסמך עסק ארי אתעסקו וכן תרגום של אודות
עסק ׃   ונמצא שם אדם בדברי הימים נקרא עשק ד'ה א'ח'
בשין ימנית ׃

עצם   בל דבר יש לו עצם ומקרה ופירוש עצם
גוף הדבר במו כעצם השמים ומקרה הוא שמות כ'ג
הדבר שחל על העצם   כגון אבן הוא העצם והלבנות או
השחרות או הגודל או הקטנות שבו נקרא מקרה   ועוד
אדבר מזה בשרש קרה   וכן שם העצם כמו אברהם ושרה
ודומיהן ובלא אן אים זעלברט ובלעז פרופריו ׃

numero dicitur עמי הארץ Sunt tamen qui dicunt עמי הארצים
Et in ueritate ipsi sunt עם הארצים Antea quoque scripsi in Radice בור de discrimine, quod est inter בור & עם הארץ In lingua Germanica uocatur עם הארץ ein vngelerter, & in lingua Italica Inijorant.

ANa] Omnis usus uocis ענוי in Biblia tantum est
Exod.22. in Coniugatione Piel. ut, Sin affligendo afflixeris eũ.
Psal.102. Afflixit in uia uirtutem meam. & id genus similia. Inde nomen uenit ענוי quod tamen non inuenitur usurpatum in Biblia. Habet porrò uicinitatem quandam cum hac significatione, quando significat ieiunare, in qua significatio-
Ezræ 8. ne tantum uenit in Coniugatione Hithpaël. ut, Affligeremus nos coram Deo nostro. In hac significatione usur-
Esa.28. pat & Thargum. ut, Non ieiunabitis in hunc modum hodie. Thargum, לא תענון. Inde uenit nomen תענית, Sur-
Ezræ 9. rexi à ieiunio meo. Item, Nunquid ieiunando ieiunastis
Zach.7, propter me? Thargum, Nunquid ieiunio afflictionis affligitis uos coram me?

Gen.26. ASak] Et uocauit nomen eius Esek, Quia negotiũ habuerunt cum eo. Vtrunque scribitur cum Schin, neque amplius extat in Biblia. In Thargum uerô cum Samech legitur עסק. ut, ארי אתעסקו. Sic quoque & Thargum quod respondet אורית est עסק. Inuenit quoque in Paralip.
1.Para.8. Homo quidam, qui Esek uocatus fuit.

EZem] Omni rei est substantia & accidens. Expositio, עצם corpus, seu substantiã rei significat, ut, Qua-
Exod.34. si substantia cœli. מקרה uerò est id quòd cadit in substantiam. ut, Lapis est substantia, & albedo, uel nigredo, uel magnitudo, uel paruitas, quæ in eo est, uocatur מקרה de quo iterum loquar in Radice קרה. Hinc dicitur עם העצם Nomen proprium, ut, Abraham, Sarah. & similia. Germanicè an im selbert, Italicè proprio.

עקם רז״ל הרגילו בזה השרש אך בפעל הדגוש כמו עקם להם הדרך הוליכם דרך מעקם והוא לשון עוות בעויתי שחותי עקימת שחייתי בלע״ז קרומפא ובלעז טורטו ׃

דניאל ג׳ **עקר** כדניאל עקר שרשוהי ואין הפרש בין עקר
איוב יט ושרש וכן תרגום ושרש דבר נמצא בו ועקר דמלתא אשתכח ביה וכן מה שנמצא בדברי רז״ל כלל ועקר או כל עקר פירוש שום דבר של עקר כלל וגם הרגילו רבותינו זכרונם לברכה לקרא להקב״ה עקר באמרם
תהלים יב כופר בעקר וכן תרגום ללשוננו בגביר מאן דכפרין בעקר

ערב לא נמצא שרש בכל המקרא שיש לו כל כך הוראת בשרש הזה כי אחד עשר לשונות נמצאו בו וכבר חברתי שירה חדשה בספר הבחור של עשרה בתים ובסוף כל בית מלת ערבים ולכל אחד הוראה
ויקרא יא מיוחדת ולא יכולתי להכניס בו מלת עורבים מן כל עורב למינו כי אינו נכנס במשקל של זה השיר ורז״ל הרגילו הרבה בלשון תערובות בלשון אשכנז מושן ובלעז מישקולאר באמרם ערוב תבשילין ערוב חצרות ודינם מבואר בפוסקים ׃

ערבב כדי לערבב השטן וכן נכנסו בערבוביא הוא לשון תערובות דלעיל וכפלו בו למד הפעל
במדבר יא ותמהתי על תרגום של והאספסוף שתרגם וערברבין והיה לו לומר וערבבין ואולי לפי שהאספסוף כפול העין והלמד רצה התרגום לכפול אותם גם כן ׃

AKam] Frequens est hæc Radix apud Rabbinos, sed tantum in Cōiugatione Piel daggessata. ut, Incuruauit eis uiam. Duxit eos per uiam curuam, idem significat quod עוית ut,
Psal.38. Incuruatus & depressus sum. Thargum עקימית מחיית, Germanicè krump, Italicè torto.

Dan.3. IKar] In Daniele legitur, Stirpem radicū illius. Nihil discriminis est inter עקר & שרש. Vnde & ubi in Hebræo legitur שרש. Thargum habet עקר ut, Num
Iob 19. radix causæ inuenta est in me? Thargum ועקר דמילת &c. Huius generis est quod inuenitur apud Rabbinos כלל ועקר uel כל עקר Cuius sensus est, שום דבר של עקר כלל. Solent item & Rabbini Deum עקר uocare. ut quum dicunt, כופר בעקר, Negat fundamentum, id est, Deum. Vnde ubi Hebræus dicit, Lingua nostra præualebimus. Thar
Psal.12. gum habet מאן דכפרין בעקרא qui negāt primū fundamentū.

ARab] Non inuenitur Radix in tota Biblia, quæ tot habeat significata atq; hæc Radix. Vndecim enim modos significandi habet. Et iam composui carmen nouum in libro Bachur, quod constat 10. bathim. Et in fine cuiuslibet metri inuenitur dictio ערבים & quæq; habet suam propriam significationem, nec potui hîc commodè referre ערבים Cuius usus est Leuit. 11. Omnis quoq; coruus iuxta genus suum. Non enim conuenit cum mensuratione huius carminis. Cæterum Rabbini utuntur pro cōmixtione, Germ. mūschen. Italicè mesch kolar. ut quum dicunt ערוב תבשילים. Item, ערוב חצרות quorum ritus explicatur apud Causidicos.

IRbeb] Vt turbent satanā. Itē, Ingressi sunt cum mixtura. idē significat quod תערובת suprà positū, & geminatur in ea tertia radicalis. Et miror ego super Tharg. quod respondet huic loco, Et uulgus collectum, quod transtu
Num.11. lerit per וערברבין, Quum tamen potius dicendū erat וערבבין sed fortasis quia האספסוף secundam & tertiam radicalem geminatam habet. uoluit & Tharg. similiter geminare.

ערך: בערכאות של גוים פירוש מושב הערוך וקבוע לשרים ולשופטי העיר לדון שם בלעז טריאבונאל ׃

ערן קורין לתושב העיר ערוני או עירוני ולרבים עירונים ולנקבה עירונית ולרבות עירוניות וכן נוהגין לקרא העין בצירי ונראה לי יותר נכון בחירק עירוני כי הוא נגזר מלשון עיר והנון נוספת כמנהג התאר לפעמים וכן בלעז ציטאדינו ובלשון אשכנז בורגר ׃

ערע כל לשון פגישה ומקרה מתורגם בלשון ערע חוץ מכבכתובים מתורגמין בלשנא ארע באלף וכן תרגום אשר פגשתי די ערעית ויקר יי וערע ביה ותפגוש אותם וערעת ויש נוסחאות משובשות בקצתם ארע ובקצתם ערא באלף ובאלה אך תמהתי שרז״ל נהגו לכתוב עראי כגון שיבת עראי בנין עראי בעין בראש ובאלף בסוף וזה לא נמצא לא בכתובים ולא בבבא ספרים והיה ראוי להכתב ארעי או עראי ופירוש המלה בלשונם דבר שאינו בעצם ובכוונה רק דרך מקרה ובלשון אשכנז אוז גיבערליך ובלעז אקאזו ׃

בראשית ל'ג
במדבר כ'ג
שמואל א' כ'ה

ערת נוהגין האשכנזים כשיש לאדם אהוב ומכיר שהוא מרויח עמו בטוב קורין לו מערב באמרם יש לפלוני מערב טוב ולא ידעו שאינו אלא מעריית רוצה לומר מכיר וכן בלשון לעז קורין לו קונבדו לשון הכרה בלא״ז איין גוטר קונד וכן נמצא בפוסקים מותר בחול המועד להלוות לגוי שהוא מכירו ומעריפו וכולי משום אבוד מעריפיא ושמעתי שתרגום הלא

ARaph] In tribunalibus Gentium. Expositio, Sedes est ordinata & constituta principibus & iudicibus ciuitatis, ut iudicent ibi. Italicè tribunal.

ERran] Incolã ciuitatis ערין aut ערוני uocant, & in plurali masc. ערונים in fœ. g. עירונית, & in plur. עירוניות sic cõsueuerũt ꝓnuntiare cũ Zere, At meo uidere magis cõueniret sonare עירין Iron cũ Hirec: deducit em̃ ab עיר id est, ciuitas, & Nun superadditũ est ꝑ more ut fit aliquãdo in nominibus Adiect. Italicè citadino, German. burger.

ARa] Vocabulum פגישה obuiatio & מקרה id est, occursus, in Chaldæo per ערע transferuntur, præterquam in Hagiographis, ubi per ארע cum Aleph redduntur. ut, Cui ego obuiam ueni. Thargum, די ערעית. Itẽ,
Gen.33. Occurrit itaq; Dominus. Tharg. וערע ביה. Item, Et ipsa oc
Num.23. currit eis. Tharg. וערעת Extant exemplaria, ubi in qui-
1.Sam.25. busdam legitur ארע & in alijs ערע idq; in utrisq;. Veruntamen miror Rabbinos scribere solitos עראי cum Ain in capite, & cum Aleph in fine, ut quum dicunt שינת עראי id est, somnus uulgaris בנין עראי ædifitium uulgare. Et tamẽ hoc non inuenitur, neque in Hagiographis, neq; in 21. libris. scribi enim deberet ארעי uel ערעי. Significat autem hæc uox apud illos (puta Rabbinos) rem, quæ non fit realiter & studio, siue data opera, sed cõtingenter, seu à casu. Germanicè ongeferlich, Italicè acaso.

ARaph] Quum alicui est amicus & notus, à quo redit ad eũ bonũ lucrũ, hunc Germani מערב uocare solent. ut quũ dicunt, Est illi מערב טוב nec sciunt dicendum esse non מערב sed מעריך quod idem ualet atque מכיר id est notus. quomodo & in lingua Italica uocatur קינדי quod cognitionem significat, Germ. ein guter kund. Et in hac significatione inuenitur & apud Causidicos. ut quum dicunt, Licet in prophanioribus diebus festi mutuum dare Gentili, amico scilicet & familiari suo &c. ne scilicet amittat talem fructuosum amicũ. Audiui insuꝑ circa hunc

 locum.

בועז מודעתנו מערפננא   ובקשתי ולא מצאתי כן רק
דאשתמודע לנא ואולי כן הוא בתרגומים אחרים   ועוד
שמות י״ג אדבר מזה בשרש פדם   ויש מפרשים מזה ואם לא תפדה
וערפתו   אינו רוצה לומר שתמית אותו   כי הבהמה מה
חטאת אלא הוא לשון הכרה פירוש תעשה בו סמן להכיר
אותו שהוא בכור אבל דברי רז״ל הם האמת ׃

עתד כדברי רבותינו זכרונם לברכה לעתיד לבא
הרבה טרחתי למצא הפרש בין מה שאמרו
רז״ל לעתיד בסתם ובין אמרם לעתיד לבא   ולא עלתה
בידי אך זה לבד מצאתי שעל הרוב כשהוא במקום הפסק
אמרו לעתיד לבא   כגון ודע מתן שכרן של צדיקים
יהושע ז׳ לעתיד לבא וכן אין גיהנם לעתיד לבא וכן כעבן יעכרך ה׳
ביום הזה ואין אתה עכור לעולם הבא אבל כשאינו במקום
הפסק אינו אומר אלא עתיד סתם כגון עתיד הקדוש ברוך
הוא לעשות מחול לצדיקים   וכן לפני מי אתה עתיד לתן
דין וחשבון   וכן תקנו מסדרי התפלה ואתה עתיד לטלה
ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא   ואני אין דעתי משגת
להבין ההפרש שבין עולם הבא ובין לעתיד לבא כי זה וזה
יכול להאמר ליום הדין   או לימות המשיח או תבת אחר
מיתה וכבר דברתי מזה במלת עולם עיין שם ׃

משלי כ״ה **עתק** אשר העתיקו אנשי חזקיה   תרגום דכתבו
רחמוי דחזקיה   ומזה נקרא הסופר הכותב
בראשית י״ב ספר מלשון ללשון מעתיק   והוא מלשון ויעתק משם

Ruth.3. locum, Nunquid Boes amicus noster reuersus est, &c. in Tharg. inueniri מערפכנא quæsiui & non sic inueni, quin potius דלמתמודע לנא quanquam in alijs uersionibus Chaldaicis fortassis hac uoce מערפכנא redditum inueniri possit. & iterum loquar de eo in Radice פוס Sunt porrò qui in hac significatione exponunt illud, Quòd si non redemeris, deceruicabis ipsum. Et non uult dicere (inquiũt) ut Exod. 13. interimas ipsum, iumentũ enim quid peccauit? Verùm notionis significationem (dicunt) habet, ut sensus sit, Facias illi signum ad discernendum quod sit primogenitus. Sed uerba Rabbinorum uera sunt.

AThad] In futuro seculo. Multum laboraui ut inuenirem discrimen inter id quod dicunt Rabbini לעתיד absolutè. Et q͂ dicunt לעתיד לבא & nõ potui inuenire, uerũ hoc tantum inueni, quòd quum stat in Pausa, plærunq; dicant עתיד לבא Exempli gratia, Scias munus præmij iustorum esse in futuro seculo. Item, Non est gehenna in futuro seculo. Sic quoq; de Achan dicunt, Turbet te Dominus in die isto, &c. Neq; tu turbatus esto in seculo futuro. Iosue 7. Verùm ubi non uenit in pausa, usurpant tantum absolutè. Vt, Futurũ est, ut fatiat Deus choream iustis. Item, Coram quo tandẽ futurũ est, ut causam & rationẽ reddas. Simili modo & qui ordinauerunt precationes utuntur. Et tu futurus es ut tollas eam à me, & restituas eam mihi in seculo futuro. Et ecce sensu meo assequi non possũ, ut intelligã in quo differant עולם הבא & עתיד לבא Vtrunq; enĩ dici potest de die iuditij, aut de diebus Messiæ, aut de tempore quod sequitur statim mortem, de quo & antea locutus sum in dictione עולם ubi uide.

Prou. 25. AThak] Quas transtulerunt uiri Hizkiję. Thargũ, Quas scripserunt amici Hizkiję. Inde scriptor, qui transfert librũ ex libro מעתיק appellat. Estq; desumptũ ab illo,

לשון הסרה והספר או הכתב ההוא אשר הוא מעתיק בקרא העתקה כלשון אשכנז אב גישריפט ובלעז קופייא או סימפלידייר ׃

נשלמה אות העין
ברוך המוציא לחם ויין

אות הפא

פגם פגימתה של לבנה פירוש החרוץ שנראה בלבנה בחסרונה/ וכן תרגום עד ירח לא יאהיל איוב כ׳ה
עד דפגמא סיהרא וכן חרוץ שנמצא בסכין בקרא פגימא וכן הפצירה פים תרגום שופינא לחרפא כהון פגימות כל מן דפרזל בלשון אשכנז שארט ובלעז טאקו ׃

פגר כבר כתבתי בשרש נבל כי כל לשנא נבלה שבמקרא אינו בא רק על גויית בהמה וחיה ועוף שמתה ולא על אדם רק כשלא מת מיתת עצמו ולא נמלט מהם איש רק אחד עיין שם ׃ והנה פגר כמעט הפך מזה כי כל לשון פגר הנמצא במקרא אינו בא רק על גויית אדם מת ולא על שאר בעלי חיים רק במקום
אחד והוא / וירד העיט על הפגרים שהם היו פגרי בהמות ראשית ט׳ו
ועוד דע כי כל לשון פגר לא נמצא רק על פגרי אנשים רשעים לכן אין מזכירין זה הלשון רק על מיתת רשעים ׃

פוך כבר כתבתי בשרש לול כי זאת המלה תתחבר לפעמים עם לולי ולו ואולי והנה אין לה מלה

illo.Et transtulit inde,ubi amotionem significat. Vnde & liber,siue scriptura,quam quis transfert העתקה id est translatio nuncupatur, Germanicè abgeschrifft, Italicè Çopia, & in lingua Romana Exemplar.

FINIT AIN, ET INCIpit litera Pe.

Agam] Fractura ipsius Lunæ, id est, intercisio, quæ apparet in Luna deficiente. Vn-
Iob.25. de ubi textus Hebraicus dicit, Donec Luna non fuerit in tabernaculo. Thargum habet עד דפגימת סיהרא Similiter & retusa acies,quæ inuenit in cultro
1.Sam.13. פגימא uocatur.Et facta est coactio orum.Tharg.Et fuit eis lima,ut exacuerent ea retusam aciem omnis instrumenti ferrei,Germanicè schart,Italicè tako.

PAgar] Antea scripsi in Radice נבל omne uocabulum נבלה cuius usus est in Biblia nō uenire usurpatū, nisi de cadauere iumenti,bestiæ & uolucris mortuæ, neq; de homine dicitur,excepto,quum non est mortuus naturali morte. Fallit hoc tantum in uno loco. uide ibi. Et attende quod פגר ferè contrarium eius est.Omne enim uocabulum פגר quod in Biblijs inuenitur, tantum de mortuo homine dicitur,& non de reliquis animalibus, dem-
Gen.15. pto uno loco,is est,Et descenderunt uolatilia super cadauera, id est, cadauera animalium. Et amplius scias,quòd ubique פגר tantum de cadaueribus hominum impiorum usurpatum inuenitur.quapropter nec usus est istius uocabuli,nisi ubi mentio fit de morte impiorum.

PVn] Modo scripsi in Radice לוּ quòd hæc dictio construitur aliquando cum לוא & לו & לולי Et noueris quòd non habet propriam uocem in lingua Hebræa, Sed in Thargum uenit ,ubi est oratio conditionalis,quam in Grammatica Latini Coniunctiuum appellant. qui modus loquendi notus est apud illos. Et in lingua He-

 bræa

מיוחדת בלשון עברי אך בתרגום באה על מאמר תנאיי
ובגראמטיקא לשון רומי קורין לשמוש כזה זובזיונגטיבום
והוא ידוע בלשונם ובלשון עברי באה על הרוב על העבר
וצריך להוסיף על המאמר ההוא אחת ממלות הויה
ולהפך העבר לבינוני כמו לולי אלהי אבי היה בעזרי כי רחמית ל"א
עתה ריקם שלחתני תרגום אילולי פון אלהא דאבא וגומר
הרי הוא כאלו אמר כי אתה ריקם היית משלח אותי בלא"ז
דו הישט גידעגט מיד וכן לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך במדבר כ"ב
אילולפון אית חרבא בידי ארי כען קטלתיך כאילו אמר
הייתי הורג אותך בלא"ז איך היט דר שלאגן דיך וכן אולי במדבר כ"ב
נטתה אילו לפון לא סטת כאלו אמר לא היתה נוטה
בלא"ז היט די ביש אב גיבייגט וכן אתה הכית את ארם בכן מלכים ב' י"ג
פון מחית ית ארם כאלו אמר היית מכה בלשון אשכנז
דו הישט גישלאגן וכן כלם דוק ותמצא ׃

פדם קורין לקצת הפיוטים פזמונים ולא ידעו מה איוב ג'
הוא ושמעתי אומרים שתרגום של ויען איוב
הראשון ופדים לשון צעקה ואני חפשתי בהרבה נוסחאות
מדוייקות ולא מצאתי רק ואתיב כמו שמתורגמים שאר
חבריו ואולי כן הוא בתרגום ירושלמי או בתרגום עקילוס
או בתרגום רב יוסי אשר לא נמצאו ביניכו היום וכן
הפורטים על פי הנבל תרגום דמערבין וכן הלא בועז עמוס ו'
מודעתנו אומרים שתרגום מערפבבא וכל אלו לא
נמצאו בתרגומים שלנו ׃

פחת לא פחות ולא יותר והזהרו ממנו בעל
באמרם אין פוחתין וכן הפוחת לא יפחת

bræa uenit plærunque in forma præteriti, sic tamen, ut necesse sit addere istiusmodi locutioni aliquod uerbum substantiuum, & conuertere præteritum in participium Gen.31. præsens.ut, Nisi Deus patris mei fuisset mihi auxilio, nũc uacuum dimisisses me. Thargum, אילולי פון אלהא דאבא יגו' Ecce perinde est ac si dixisset, Quia nũc uacuum fuisses dimittens me, Germanicè du hettest gesent mich. Huius generis est, Vtinam esset gladius in manu mea interfecissem Num.22. te. Thargum, אילופון חרבא בידי ארי כען קטלתיך, q.d. fuissem occidens te, Germanicè ich hett erschlagen dich. Ibidem Huiusmodi est, Nisi diuertisset à facie mea. Thargum, אילופון, לא סטת, q.d. Nisi fuisset declinans, Germanicè hett sie nit 2.Reg.13. abgeneigt. Similis locutio est, Tunc percussisses Syriam, Thargum, בכן פון מחית ית ארם q. d. Fuisses percutiens, Germanicè Du hettest geschlagen. Et sic reliqua omnia. Proba & inuenies.

PAzam] Vocant quædam carmina פזמונים nec sciunt quid sit. Audiui quidem qui dicunt, quòd Thargum, quod respondeat huic loco, qui est in Iobe, cap.3. Et respondit Iob, sit ופזים quod clamare significat, q.d. Et clamauit Iob. Sed scrutatus sum multa exemplaria, eaque emendatiora, & non inueni, nisi ואתיב id est, & respondit quemadmodum in reliquis locis transfertur. aut fortassis est, ut ita sit translatum in Thargum Hierosolymitano, aut in Thargum Aquilæ, aut in Thargum Rabbi Iosæ, quæ non inuenitur apud nos hodie. Similiter dicunt illud in Amos, cap.6. Concinnentes cum uoce psalterij, in Thargum reddi per דמקרבנים quæ tamen omnia non inueniuntur in nostro Thargum.

PAchath] Nec minus, nec maius. Inde uerbum deriuatur. ut quum dicunt, Non minuunt. Item, Qui parum dat, non minus dabit, & cæt. Nec inueni-

ויקרא י״ג ולא נמצא בלשון מקרא ויש אומרים שמזה פחתת היא
לשון חסרון ואונקלוס ורש״י לא אבו כן גם קורין לאדם
חגי ב׳ שפל וגרוע פחות ויש אומרים שמזה פחת יהודה · פני
מלכים ב׳ י״ח פחת אחד שהם שרים ונקראים כן לפי שהם פחותי
המעלה והממשלה משאר השרים בלשון אשכנז גרובן
ובלעז פוצט וזה לא יתכן כי התיו איננה שרשית והראיה
נחמיה ה׳ לחם הפחה וכן להיות פחם שהוא כמו פחתם ׃

פטר

זה הלשון נמצא במקרא עומד ויוצא כקל
ד״ה ב׳ כ״ג כי לא פטר יהוידע את המחלקות יוצא
שמואל א׳ י״ט ויפטר מפני שאול עומד וכן בדברי רז״ל לפטור את כל
וכולי עומד הנני פוטר ומוחל לפלוני יוצא ועל הרוב
הרגילו היוצא בפעל הדגוש באמרם לא פטרנוהו בלי
לויה ברוך שפטרני גם שמשו בו בבנין נפעל כמו התלמי
הנפטר מרבו וכן אומרים על אדם שמת נפטר כמו כיון
שנפטר יעקב אבינו והתאר חייב ופטור כלם ענין היתר
ושלוח וכן לשנא שלוח מתורגם בלשנא פטור בהרבה
בראשית מ״ג מקומות כמו וישלח לכם את אחיכם · ויפטר לכון ית
בראשית מ״ד אחיכון והאנשים שלחו וגבריא אתפטרו והשם פטור
דברים כ״ג הפא בחירק וכן ספר כריתות תרגום גט פטורין וכן ראוי
לומר שטר פטור זה ואנחנו אומרים פטור ופטורים

tur in phrasi Biblíaca. Sunt tamen qui inde deducunt illud in Leuit. cap.13. פחתת היא ut significet diminutionẽ. Verùm Onkelus, & R.S. noluerunt sic reddere. Vocant item hominem humilem & uilem פחות. Vnde est quod dicunt huius significationis esse & istas locutiones פחת
Hag.1. יהודה Ducem Iehudah. Item, Faciem ducis unius. Vbi in-
2.Reg.18. telliguntur principes, qui ita uocantur, eò quòd minorem dignitatem & potestatem habent quàm reliqui principes Germanicè graffen, Italice kont. Verùm hoc non conuenit, cum Taph non sit litera radicalis, id quod probatur ex
Nehem. 5. istis locis, Panem duci (debitum) non comedi. Item, Vt essem dux eorũ, quod perinde est ac si diceretur פחתם.

PAtar] Hoc uocabulum in Biblia inuenitur absolutum & transitiuũ, idq; in Coniugatione Kal. Quia nõ
2.Parà.23. permisit Iehoiadah sacerdos (abire) cohortes. ubi est uerbum transitiuum, Et sublatus est à facie Saul. ubi est abso-
1.Sam.19. lutum. sic quoq; usurpatur à Rabbinis. ut, Vt liberaret totum mundum. ubi absolutè capitur, Ecce ego liberum facio, & remitto illi uel illi, &c. ibi transitiuè accipitur. Et plerunq; transitiuè usurpant in Coniug. Piel. ut cùm dicunt, Nõ dimisimus eũ sine cõductu. Item. Benedictus sit qui liberauit nos. Vtuntur & eo in Niphal, ut, Discipulus qui discedit à Rabbi suo. Hinc est quòd & de mortuo homine dicunt נפטר ut, Postq; mortuus est Iacob pater noster. Inde uenit nomen Adiect. פטור liber. Omnia permittere & dimittere significant. Vnde dimittendi uocabulum in Thargum per פטור redditur in multis locis. ut, Vt dimit-
Gen.43. tat uobis fratrem uestrum. Thargum ויפטר &c. Item, Emis-
Ibidem 44 si sunt uiri illi. Thargum וגבריא אתפטרו Inde uenit & nomen substantiuum פטור Pe scilicet habente Hirec. Vnde liber repudij in Thargum redditur per גט פטורין Hinc etiam dicendum est פטר פטור (quo schemate intelligunt quittantiam) Nos aũt Iudæi dicimus פטור & פטורים cum

כִּשְׁנָא תַּחַת הַפֵּא וְטָעוּת הוּא בְּיָדֵינוּ כִּי פְּטוּרִים הוּא שֵׁם ד״ה ח׳ ט׳
תֹּאַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים מִמִּשְׁקַל פָּטוּר וְחַיָּיב דִּלְעֵיל וְכֵן בַּלְשָׁכוֹת
פְּטִירִים וְיֵשׁ בִּלְשׁוֹן הַפְסָקָה אַךְ בְּבִנְיַן הִפְעִיל כְּמוֹ אֵין
מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֶן וְכֵן הָאִישׁ הַנִּקְרָא לְאַחֲרוֹנָה
לְסֵפֶר תּוֹרָה בְּשַׁבָּת נִקְרָא מַפְטִיר וְהוּא הָאוֹמֵר הַהַפְטָרָה
וְהִנֵּה אֶכְתּוֹב מַה הִיא סִבַּת הַהַפְטָרָה כְּפִי מַה שֶׁמָּצָאתִי
כָּתוּב שֶׁאַנְטִיוֹכַס הָרָשָׁע מֶלֶךְ יָוָן גָּזַר עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא
יִקְרְאוּ בְתוֹרָה בָּרַבִּים מֶה עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל לָקְחוּ פָּרָשָׁה אַחַת
מִנְּבִיאִים שֶׁעִנְיָנָהּ דּוֹמֶה לְעִנְיַן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁל
הַשַּׁבָּת הַהִיא וְהַמָּשָׁל בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית קָרְאוּ כֹּה אָמַר הָאֵל ישעיה מ״ב
יְיָ בּוֹרֵא שָׁמַיִם וּלְפָרָשַׁת נֹחַ קָרְאוּ פָּרָשַׁת כִּי מֵי נֹחַ זֹאת ישעיה נ״ד
לִי וְכֵן כָּל פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה וְעַתָּה אַף שֶׁבָּטְלָה הַגְּזֵרָה הַמִּנְהָג
הַזֶּה אֵינוֹ בָּטֵל וְעַד הַיּוֹם קוֹרִין אוֹתָן הַפָּרְשִׁיּוֹת שֶׁל נְבִיאִים
אַחַר קְרִיאַת הַתּוֹרָה וְנִקְרָאָה הַפְטָרָה לְשׁוֹן הַפְסָקָה ׃

פַּטְרוֹן לָאָב לְפַרְעֹה פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן בראשית מ״ה
פֵּירוּשׁ לְאָדוֹן וְהוּא לְשׁוֹן לַעַז מַמָּשׁ וְנִלְקַח
מִן פַּאטִיר שֶׁהוּא בְּלַעַז אָב ׃

פִּי מָצִינוּ בְּמִקְרָא לְשׁוֹן פִּי עַל שִׁיעוּר הַדְּבָרִים
כְּמוֹ פִּי שְׁנַיִם פֵּירוּשׁ שִׁעוּר שְׁנֵי חֲלָקִים וְעַל דברים כ״א
הָרוֹב בָּא עִם לָמֶ״ד אוֹ כָּ״ף הַשִּׁמּוּשׁ כְּמוֹ לְפִי אָכְלוֹ כְּפִי שמות י״ב
עֲבוֹדָתוֹ וְדוֹמֵיהֶם וְכֵן אַף עַל פִּי הַנִּמְצָא בְּדִבְרֵי רז״ל פֵּירוּשׁ במדבר ד׳
אַף לְפִי דְבָרֶיךָ אוֹ לְפִי הָעִנְיָן הַנִּזְכָּר וְשִׁמּוּשׁוֹ בְּמָקוֹם
בַּעֲבוּר כְּמוֹ לְפִי כַךְ וְנוֹהֲגִין לִכְתּוֹב אוֹתוֹ מִלָּה אַחַת כְּמוֹ
לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּיבִים בְּלֹא דָּרוֹשׁ וּבְלַעַז אִי פִּיר אוֹ ׃

Scheua ſub Pe,id quod error eſt. פטירים enim nomen eſt formale,pluralis numeri de forma פטור וחייב ſuprà poſiti. Cuius generis eſt quod legitur,1.Paral.9. בלשכת פטורין. Significatum eius eſt,ceſſatio, ſed tantum in Coniugat. Hiphil.ut, אין מפטירין &c. Inde & uir,qui poſtremus uocatur ad lectionem legis in Sabbato מפטיר appellatur,atque is eſt,qui dicit ההפטרה. Et ecce ſcribam quæ nam ſit cauſa (lectionis) ההפטרה Iuxta id quod inueni ſcriptum, nempe, quòd Antiochus impius rex Græ tiæ præceperit Iſraëlitis.ut non legerent legem publicè. Sed quid fecerunt Iudæi? Legerunt Pareſcham unam ex prophetis:cuius materia conformis eſſet ei materiæ,quæ deſcripta erat in Pareſcha,quæ in Sabbato legi ſolebat. Exempli gratia,
Eſa.42. Pro Pareſcha Breſchith, &c.legerunt ex Eſaia, Sic dicit Dominus Deus,creator cœli, &c.Et pro Pareſcha Noah
Eſa.54. legerunt,Secundum dies Noah,&c.Et ſic de ſingulis Pareſchis.Et quanquam nunc ceſſauerit decretum illud (regis præfati) tamen conſuetudo legendi Haphtara non ceſſauit,quoniam adhuc hodie legunt iſtiuſmodi Pareſchas ex prophetis poſt lectionem legis. Et uocatur Haphtara, à ceſſando,ſeu finiendo.

PAtron] In p trem Pharaoni,R.S.exponit in ſotiũ, & in patronũ,hoc eſt, in dominũ.Eſtq́ plane Italicũ. deſumptũ à פאטרי,quod in Italica lingua patrẽ ſignificat.

PI] Inuenimus in Biblia uocabulum פי dici de men
Deut.21. ſura rerum.ut, פי שנים id eſt,menſura duarum partium.Et plerunq; uenit cum Lamed,uel cum Caph ſeruili
Exod.12. ut,לפי אכלו, כפי עבודתו & id genus ſimilia.Hinc eſt illud ſche
Num.4. ma פי, על, פק,. quod inuenitur apud Rabbinos. Cuius expoſitio eſt,etiam iuxta uerba,uel, iuxta ſententiam memoratam. Vſurpant item & pro בעבור propterea,ut לפיכך So lentq́ ex eo facere unam dictionem.ut, לפיכך אנחנו חייבים id eſt,ob id nos tenemur,Germ.darum,Italicè I pero.

Paiat

פייט הוריין למשורר או לחרזן פייטן והשיר או החרוז נקרא פיוט וכן הורין אנו לקרבות שמוסיפים בימים טובים בתפלה פיוטים ואומר אבי שהוא נלקח מלשון רומי שהורין למשורר ולבעל הלצה פואיט ונראה לי שבראשונה הוא נלקח מלשון יון ׃

משלי ו׳ **פייס** תרגום לא יאבה כי תרבה שחד לא מתפייס כד תסגי שוחדא והשם פיוס לשון ריצוי והחכמים שמשו בו בלשון בקשה ותחנה באמרם
אסתר ד׳ ראובן שפייס משמעון כך וכך וכן תרגום להתחנן לו לפייסא ליה ׃

שמואל א׳ כ״ג **פלג** הורין לריב ומחלוקת פלוגתא תרגום סלע
דברים י״ז המחלקות כית פלוגתא דברי ריבות פתגמא פלוגת דינא כלם ענין הפרש והרחקה וחלוקה נגזר
ראשית ׳ מלשון נפלגה הארץ והרוב לענין זה מה שאמרו רז״ל אל תהי מפליג לכל דבר וכן בין סמוך בין מופלג וכן זקן מופלג חכם מופלג פירוש מופרש ומרוחק מאנשי דורו בזקנה או בחכמה והשם הפלגה כמו שאומרים פלוני יודע ספר בהפלגה ׃

פלסות פירש בערוך פלוסופה הוא חוזה ככבים ואינו אלא לשון יון ממש והיא מלה מורכבת מן פילוס פירוש אוהב סופיא פירוש חכמה דהיינו פילוסופוס אוהב חכמה

PAiat] Poëtam & rythmorum compositorem פייטן uocant. Et carmen ipsum, aut rythmus פיוט uocatur. Hinc est quod nos לקרובות quas adijcere solent in diebus festis precatonibus Piutim uocamus. Et ego dico quôd hoc uocabulum desumptum sit ab Italis, qui cantorem & oratorem, poëtam uocant: quod tamen mihi uidetur primum à Græcis desumptum esse.

Prou.6. PAias] Nec acquiescet etiamsi multiplicaueris munera. Tharg. לא יתפיים id est, Non reconciliabitur. Inde nomen uenit פיוס quod uoluntatem, siue placationem significat, Germanicè vuilligen, Italicè contentar. Sapientes tamen usurpant etiam pro petitione & deprecatione: ut quum dicunt, Ruben petijt à Simeone taliter & taliter.
Esther 4. Et Thargum quod respondet huic להתחנן לו est, לפייסא ליה.

PAlag] Iurgium & contentionem פלוגתא uocant,
1.Sam.23. quam uocem & Tharg. usurpat. ut, Petram diuisionũ,
Deut.16. Tharg. כיף פלוגתא Verba contentionũ. Thargum. פתגמא פלוגת דינא Verba iudicum discordantia. Omnia significant diuisionem, elongationem & partitionem, deductũ
Gen.10. scilicet, ab illo, Diuisa est terra, Et uicinitatem habet cum ista significatione id quod dicunt Rabbini, Ne nimium remoueas quamlibet rem. Item, Inter uicinum & remotum. Huius significationis sunt & istæ locutiones זקן חכם מופלג, ומופלג. Expositio, Separatus, & elongatus est ab hominibus sui seculi in senio uidelicet, aut sapientia. Inde uenit nomen הפלגה id est, Excessus, Hyperbola, quum dicunt, Ille nouit hunc librum בהפלגה id est, excellenter, bene.

PIlesoph] In Aruch exponitur pro inspectore stellarum (id est, Astronomo,) quum tamen sit propriè Græcum uocabulum. Estque dictio composita ex philos, id est, amator, & sophia, id est, sapientia. Vnde philosophus, id est, amator sapientiæ.

פלפל ידוע שהבושם הנקרא פלפל הוא חד וחריף מאד לפיכך קורין לחריפות פלפול באמרם בפלפול התלמידים וכן והחזירם עתניאל בן קנז בפלפולו וקורין לאדם חריף מפלפל בלשון אשכנז שארף ובלעז אקוטא ונראה לי שמזה מה שמתרגמים ואיש נבוב (איוב י"א) ילבב וגבר נש מפלפל ידייה׃

פומבי הלוחות הראשונות לפי שנתנו בפומבי נשברו פירוש בפרהסיא ואינו אלא לשון לעז שקורין לשמחה גדולה ומפורסמת פומפא ותרגום מוציא אסירי (תילים ס"ח) בכושרות בפומבי וכבר הראיתי לך בהקדמותי כי דברי רז"ל ותרגום ירושלמי מסכימים עם לשון לעז ורומי בכמה מקומות וכן תראה בשרש שאחר זה׃

פמליא בדברי רז"ל פמליא של מעלה וכן בפסוק הנך יפה רעיתי (שיר א') תרגום בפמליא במלאכיא קדישא ופירש בערוך חיילות ובלשון רומי ולעז קורין לאנשי בית האדם פמיליא הפא רפויה והמם בחירק כמו וישמע בית פרעה (בראשית מה') שפירש רש"י מאשיבאדה בלעז של לשון צרפת והוא בלשון אשכנז גיזינד׃

פנה כשאפנה אשנה שמא לא תפנה פירוש כשאהיה פנוי ובטל ממלאכתי בלא"ו מוסיג ובלעז אוציוזו והלשון הזה לא נמצא בפסוק כי אם לפי המדרש ופניתי אליכם (ויקרא כ"ו) פונה אני מכל עסקי והשם פנאי על משקל גנאי והתאר פנוי כמו מקום פנוי ולמי שאין לו אשה נקרא פנוי והנקבה פנויה׃

PIlpel] Notum est aroma quoddam esse quod פלפל uocatur, acutum & acre ualde. Vnde est quod etiam ingenij acrimoniam Pilpul uocant. ut quum dicunt בפלפול תלמידים Item, Et restituit ea Athniel filius Kanas acuta adinuentione sua, Vocãt item & hominẽ acuti ingenij מפולפל Germanicè scharpff, Italicè acuto. Et uidetur mihi etiã huius significationis esse quod legit̃ in Tharg. super istũ
Iob.11. locum, Et uir uacuus cordatus fit, Thar. יבר נם מפלפל ירקדן.

PAmbi] Tabulæ primæ quia datæ fuerunt cũ pompa fractæ sunt. idem ualet quod בפרהסיא id est, palam. Vocabulũ est planè Italicũ. nam Itali gaudiũ magnum &
Psal.68. publicũ Pompa uocant, Educit uinctos cũ congruentijs, Tharg. בפומבי id est, cum pompa. Et iam ostendi tibi in Præfatione mea: quod Tharg. Hierosol. consentit cum Italica & Romana lingua in multis locis, quemadmodum uidebis etiam in Radice sequenti,

PAmalia] Apud Rabbinos legitur, Familia superior.
Cant.1. Et in Versu, Ecce tu pulcher dilecte mi. Thargum. In familia angelorũ sanctorũ. In Aruch exponit̃ pro copijs, siue exercitib. In lingua itẽ Ital. & Rom. domesticos alicuius hominis פמיליא uocãt, Pe scilicet leniter prolato,
Gen.45. & Mem cum Hirec. ut, Et audiuit domus Pharaonis R.S. exponit per uulgarẽ & Gallicã uocẽ מסני"דה. germ. gesiind.

PAnah] Cum otiosus fuero discam. fortasſis nunq̃ otiosus eris, Sensus est, Cum otiosus ero & liber à labore meo, Germanicè miessig, Italicè otios. Vocabulum
Leuit.26. istud non inuenitur in Biblijs, nisi per explicationem. ut, Et respitiam ad uos. id est, Conuertã ego me ab omnibus negotijs meis. Inde & nomen extat פנאי iuxta formam גנאי. Item nomen Adiectiuum פנוי otiosus, uacuus. ut, Locus uacuus. Cui item non est uxor פנוי uocatur. & mulier non maritata פנויה.

פנה עוד שמשו בשרש הזה לענין הוצאת הרעי מן הגות כאמרם הנפנה בשדה וכן נפנין אחורי הגדר אפילו בשדה המלאה כרכום ולא בא אלא
ויקרא י״ד כבנין נפעל והוא לשון ופנו את הבית לשון בעור או הוא
ראשית כ״ד לשון הרקה ותער כדה תרגום ירושלמי ופניאת וכן
ראשית מ״ב מריקים שקיהם פנון בלשון אשכנז אויז רוימן או לער ובלעז סקומראר ׃

פסד כבר נכתב בשרש הפסד עיין שם ׃

פסל כל הפסול פוסל הוא שם תאר למה שאינו
ויקרא י״ט כשר פגול הוא תרגום ירושלמי פסול יהי והוא שם דבר על משקל גבול וכן לא נמצא פסול כדרעו ובמשקל אחר פסולת כגון סולת שאין בו פסולת ובא פעל ממנו כל מקום שבא אלה פסל את הראשונים והנפעל נפסלת מלבנות הבית בלא״ ואלש ובלעז ואלשו
שמות ל״ד והוא קרוב לענין כריתה כמו פסול לך ׃

פסק זה השרש לא נמצא במקרא אבל לשונות הרבה בעברי מתורגמין בלשון הפסקה כגון לשון מניעה ושביתה והדילה ועוד עיין במתורגמן והשם הפסק או הפסקה ומזה פסוק ופסוקים וכן טעמים המפסיקים ושאינו מפסיקים וכבר דברתי מכל אלה מה שיספיק בספר טוב טעם ׃

פסק שופטים דיינין הפוסקין את הדין וכן תרגום
מלכים א׳ כ׳ כן משפטך אתה חרצת דנת דינך פסקת ומה שיפסקו הדיינין נקרא פסק ומזה הפוסק מעות לצדקה בלשון אשכנז אויז שפרעכן ובלעז סיטינציר ׃

PAnah] Vſurpant quoq; hanc Radicem pro egeſtione ſtercoris.quod exit è corpore.ut quum dicunt,Qui cacat in agro.Item:Euacuant aluũ poſt ſepem. atq; in campo referto croco.Et uenit tantũ in Cõiug.Niphal.Deſumptũ eſt ab illo, *Leuit.13.* Vt euacuent domũ illã.ubi repurgationẽ, & euacuationẽ ſignificat,*Gen.24.* Et euacuauit hydriã ſuã. Tharg. Hieroſol: habet ופניית Item,*Ibidem 42* Cum euacuarent ſaccos ſuos. Thar,פנן.Germ.auſzraumen,oder leren,Italicè vuadar.

PASAD] Deſcripta eſt in Radice הפסד.

PAſal] Omnis cõtagioſus contagio inficit. Nomen eſt adiect.quod dici ſolet de eo,qui non eſt aptus, ſiue idoneus.*Leuitt.19.* Abominatio eſt. Tharg. Hieroſ. פסול יהי nomen eſt ſubſtãt.incedẽs iuxta formã גבול. Huius ſignificatiõis & illud eſt,Non inuentus eſt inutilis in ſemine eius. Venit etiam in alia forma פסולת .ut,Simila quæ non habet furfures. Ab eo Verbũ deducĩt, ut quũ dicũt,Omnis locus , in quo dicĩt פלה diſſecat pręcedentia.Et in Niphal.ut,Inidoneus es,ut ædifices domũ,Germ.falſch,Italicè falſo. Et uicinitatẽ quandã habet in ſignificando cum כריתה ſicut patet ex iſto loco *Exod.34.* פסול לך id eſt.ſculpe tibi.

PAſak] Hæc Radix non inuenitur in Biblia,ſed multa uocabula Hebraica in Tharg.redduntur per הפסקה ut ſunt מניעה prohibitio, סביתה ceſſatio, חדילה defectio. de quibus latius uide in Tharg.Inde uenit nomen הפסק uel הפסקה.Item פסוק & פסוקים Itẽ accentus מפסקים id eſt conſtituentes pauſam ומלכן מפסיקים ,nõ pauſantes.de quibus omnibus ſuffitienter locutus ſum in libro טוב טעם.

PAſak] Iudices qui ſententiam pronuntiant in cauſa.*1.Reg.20.* Sic erit iuditium tuum,ut tu ſtatuiſti. Thargũ .דנת דינך פסקת quod item determinant iudices פסק uocatur. Huius generis eſt & illud , Qui ſtatuit pecuniã pro eleemoſyna,Germanicè auſſprechen,Italicè ſententia.

פקר כל שכן דפקר טפי וכן פוקרים המינים לשון מינות הוא והעקר שהוא נלקח מן אפקורוס פירוש בערוך זה המבזה תלמידי חכמים ואני כבר כתבתי בשרש מין / כי מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת והנמשכים אחריהם נקראים מינים ואפיקורסין ואולי אפיקורוס היה מבזה תלמידי חכמים ׃

פקר בדברי רז"ל מן ההפקר לשון חירות וחפשי ואין לשמש בו רק בהפעיל בל"א ווריי ובלעז ליברו ולא נמצא בתרגום גם בעל הערוך לא דבר ממנו דבר ׃

שיר ד׳ קהלת ב׳ **פרדס** פרדס רמונים גנות ופרדסים פי׳ גן שגדלים בו אילני מאכל ומזה קורין הגוים לגן עדן פארדיס ובל"א פארדייס ומה שאמרו רז"ל ארבעה נכנסין לפרדס רמז למרכבה העליונה וזה ידוע בקבלה ואין לי בזה עסק ׃

פרהסיא בצנעה ולא בפרהסיא פירוש כמו בפרסום אלא שמן פרסום נגזר פעל כמו שיתבאר בשרשו ומזה לא נגזר פעל לעולם ונראה לי שאין משמשין בו זולת בית השמוש בלשון אשכנז אופן בור ובלעז פובליקו ׃

ויקרא י״ט **פרט** פרט הוא ההפך מן כלל והוא נגזר מן ופרט כרמך הם גרגרים הנושרים מהגפן ובלשון אשכנז אייבצליג ובלעז פירטיקולר ומזה נגזר פרוטה באמרם שוה פרוטה שתי פרוטות הוא שם מטבע קטנה
עמוס ו׳ ויש אומרים שמזה הפורטים על פי הנבל רוצה לומר

PAkar] Quanto magis præsumit, &c. Item, præsumunt hæretici. Vocabulum hoc hæresim significat. Et origo eius desumpta est à uoce אפיקורס. Et in Aruch exponitur pro eo, qui contemnit discipulos sapientes. Verùm paulo antè scripsi in Radice מין quod Min & Epicurus duo uiri fuerint, qui uixerũt sine lege, quos qui secuti fuerunt Minim & Epicurei fuerunt appellati. Quanq̃ fortasis Epicurus contemptor fuerit sapientum.

PAkar] Apud Rabbinos legitur. De eo quod liberum est. Significatum eius est libertas: neq; usurpari debet, præterquam in Coniugatione Hiphil, Germanicè frey, Italicè libero. Non inuenitur in Thargum, nec quippiam de eo loquitur author Aruch.

PArdes] Paradisus malorum punicorum. Hortos & paradisos. hoc est, in quo crescunt arbores frugiferæ. Hinc est quod Gentes Gan Eden paradisum nominant. Germanicè paradeys. Quòd item dicunt Rabbini quatuor esse, qui ingressi sunt paradisum, typus est quadrigę illius cœlestis, de qua, quid sit, notum est in Cabala. de quo mihi hîc nihil est negotij.

PArhesija] Clanculũ & non palàm. idem ualet quod בפרסום in propatulo, nisi quòd à פרסום uerbum deriuatur, sicut declarabitur in Radice sua, à præsenti autem Radice nunquam deducitur uerbum. Et meo uidere, non debent usurpari sine Beth seruili, Germanicè offenbar, Italicè publico.

PArat] Prath opponitur כלל id est, uniuersali.
Leuit. 19 Estq; desumptum ab illo ופרט כרמך ubi grana significat: quæ cadunt de uite, Germanicè einzelig, Italicè particular. Hinc quoq; deducitur פרוטה quum dicunt, Valet numum, Duo numi. Nomen est paruæ monetæ. Et sunt qui dicunt huius significationis esse illud in Amos, cap. 6. הפורטים על פי הנבל Vt sit sensus, Quisquis dat cantori

tori

שנתן כל אחד פרוטה למשורר ומזה פרוטרוט כאמרם
הקולבן הוא סלע לפרוטרוט פירוש לפרוטות קטנות
ובאמר גם כן על גרגר הזרע פרוטה כמו שאמרו רבותנו
זכרונם לברכה זרע אדם וזרע בהמה מפרוט אחת יוצאת
כמה פרוטות ויש אומרים שתרגום הפורטים דמקרבין ירמיה נ״ח
וכבר כתבתי דעתי בשרש פדם ׃

פרכס עות המפרכס בהמה המפרכסת לשון גענוע
וכן בפסוק וישלח אברהם את ידו תרגום בראשית כ״ב
ירושלמי דלא בשעת צעריה אפרכס כלשון אשכנז
צאפלן ובלעז בוליגאר ׃

פרנס כל לשון מרעה ששב על האדם לא על הבהמה
מתורגם בלשון פרנסא כמו הרועים הרועים ירמיה כ״ג
את עמי פרנסא דמפרנסין ית עמי ורעו אתכם ויפרנסון
יתכון ושם התאר בן משק ביתי גבר פרנסא דעמי אל בראשית ט״ו
הסוכן לות פרנסא ובדברי רז״ל פרנס הממונה על ישעיה כ״ב
הצבור ודומיהם רבים ואין לשמש בזה השרש רק בפעל
הדגוש ׃

פרס ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
מאות פרסה היא ובלשון רבים פרסאות
וכתב הפייטן בסילוק דפרשת שקלים כי דרך יום הוא
עשרה פרסאות וכל פרסה היא ארבעה מילין עיין שם

פרסם לשון פרסום הוא כמו בפרהסיא אלא שבא
פעל מזה כמו לא פרסמו הכתוב מצוה
לפרסם את החנפים והתאר גנב מפורסם מוסר מפורסם

tori numum. Hinc quoque & פרוטרוט uenit, quod minutas partes significat, ut quum dicunt, סלע לפרוטרוט id est, constans ex paruis numis, Eadem ratione, & de grano seminis פרוטה dicitur, quomodo Rabbini usurpant circa istum locum, Semine hominis, & semine iumenti ex grano, ubi inquiunt, Ex grano uno egrediuntur multa grana. Extant tamen qui dicunt, Thargum, quod respondeat הפורטים esse דמקרבכים de quo, quid ipse sentiam, iam scripsi in Radice פרס.

Hier.31.
Amos. 6.

PIrches] Auis trepidans. Iumentum trepidans. Significatum eius est motio, qua in significatione usurpat & Thargum Hiersolymitanum in hunc locum, Et extendit Abraham manum suam. Tharg. Ne scilicet in hora angustiæ suæ trepidaret, Germanicè zappelen, Italicè boligar.

Gen.22.

PArnas] Omne uocabulum מרעה quod refertur ad hominem, non ad iumentum, redditur in Thargum per פרנסא ut, Pastoribus, qui pascunt populũ meum, Thargum, פרנסא דפרנסים ית עמי Et pascent uos. Tharg. ויפרנסון יתכון Inde uenit nomen substant. פרנסא. ut, Filius cibationis domus meæ. Thargũ. Vir qui cibat populũ meũ. Ad thesaurariũ. Tharg. לית פרנסא id est, ad dispensatorẽ. Et apud Rabb. legit̃. Dispensator qui cõstitutus est sup populum. & similia multa, neq; usurpari debet hæc Radix præterq̃ in Piel daggessata.

Hier.23.
Esa.22.

PAras] Terra Israël quadringenta miliaria (habet in longitudine) & totidẽ in latitudine. In plurali num. פרסאות miliaria. Et scripsit Poëta in fine דפרסת מקליס Iter diei esse .10. miliaria, & quãuis פרסה cõficere .4. miliaria. uide ibi. In istis aũt terris פרסה constat quinq; miliaribus.

PIrsem] Pirsem idẽ ualet quod בפרהסיא nisi q; ab eo uerbũ deducit̃. Non manifestauit scriptura. Præceptum est manifestare hypocritas. Inde nomẽ Adiect. Fur manifestus. Traditor manifestus.

פרע רבותינו זכרונם לברכה הרגילו הרבה בזה
הלשון בלשון תשלום כגון מי שפרע מדור
המבול וכו' ודומיהם רבים כלם בבנין הקל וכן בבנין בפעל
ותמיד בקשר עם מלת מן כמו כשהקב"ה נפרע מן האמה
וכן נפרעין ממנו בגלוי עתיד להפרע מן האדם והשם
פרעון וממנו נגזר פורענות ובלשון רז"ל פורעניות וכן
כל לשון נקמה כמו נקום נקמת אתפרע פורענות וכן במדבר ל"א
ויום נקם ויומא דפורענתא ולא נמצא בפסוק משרש זה ישעיה ס"א
רק בפרוע פרעות לפי דעת קצת ׃ שופטים ה'

פרע הקורא את המגלה למפרע פירוש לאחור וי"מ יחזקאל כ"ד
מזה וגם אני אפרע פירוש לא אשוב אחור ׃

פרץ נמצאים מלות בזה השרש שהוראתם דבר
והפכו כגון ויפרוץ האיש לשון חוזק ויפרוץ בראשית ל'
בחומת ירושלים לשון שבירה וכן בדברי רז"ל כמו במה מלכים ב' י"ד
פריצה טהרה בישראל פי' גדלה ונתחזקה ובלשון שבירה
רבים מאד כמו חדור פרוץ פרצו גדר של עולם והשם
פריצה הוראה לגנב פירוש שבירה שבקיר ׃

פרצת אדם הראשון נברא שני פרצופין פי' בערוך
פרצות גוף ותמהתי והלא הוא לשון יון
ממש הורין לפנים פרצות וכן מנהג בלשוננו לומר כמה
פרצות מכוער זה פירוש פנים בלשון אשכנז גישטאלט
ובלעז פאצא ׃

PAra] Rabbini ſæpe utuntur hoc uocabulo pro
תשלום id eſt retributione, ſiue ſolutione debiti. ut
quū dicunt, Is qui ſolutionem accepit à ſeculo diluuij, &c.
& ſimilia multa, eaq́ꝫ omnia in Coniugatione Kal, in eadē
ſignificatione uſurpatur & in Cōiug. Niphal. & ſemper
coniungiṫ cum dictione מן ut, Deus ſolutionem, ſeu debi
tum accipit à populo. Item, Debitū accipiunt ab eo in pro-
patulo. Paratus eſt ut debitum accipiat ab homine. In-
de uenit nomen פרעון à quo deducitur פורענות & apud
Rabbinos legiṫ פורעניות. Omne itē uocabulū נקמה uindicta
Num.31. ultio, in Tharg. per פרע reddiṫ. ut, Vlciſcere ultionē, &c.
Eſa.61. Tharg. אתפרע פורענות. Itē, Et diē ultionis. Tharg. ויומא דפורענות
nec inueniṫ in Biblia ab iſta Radice deduci, niſi illud בפרוע
Iud.5. פרעות Propter uindictas ſumptas, &c. Et hoc quidem iu-
xta opinionem quorundam. למפרע

PAra] Qui legit librū retrorſum. idem ualet quod
לאחור id eſt retrorſum, ſiue præpoſtere. Sunt itē q in
Ezech.24 hac ſignificatiōe exponūt illud לא אפרע nō deſiſtā, id eſt, nō
(reuertar retrorſū.

PAraz] Inueniunṫ dictiones de-
ductæ ab hac Radice, quæ ſunt contrariæ ſignifica-
Gen.30. tionis. ut, Augeſcebatq́ꝫ uir ille, &c. ubi fortitudinē ſignifi-
2.Reg.14. cat. Interrupit murū Hieruſalē. ibi fractionē ſignificat. Si-
militer uſurpaṫ & apud Rabb. ut quantū aucta fuit ſan-
ctimonia in Iſraēl. ibi idē ualet q̊d aucta & corroborata
fuit. Sæpe itē ꝓ סברה quod corruptionē ſignificat, accipiṫ.
ut. Seculū hoc corruptū eſt. Itē corruperūt ordinē mūdi.
Inde uenit nomen פרצה ut, פרצה קוראה לגנב id eſt, Ruptura.
uocat furem (ſenſus eſt, Occaſio facit furem.)

PArzaph] Primus homo creatus fuit duplici effigie.
In Aruch exponiṫ ꝓ corpore, de quo miror, cùm ſit
planè Græcū uocabulū: nam Græci faciē פרצוף appellant.
Qua in ſignificatione & nos uſurpare ſolemus. ut cùm di-
cimus, Quam deformis eſt hæc effigies ubi pro פנים ac-
cipitur, Germanicè geſtalt, Italicè phaza.

עובדיה א׳ **פרק** ואל תעמוד על הפרק פירוש מקום פנוי שמשם יתפרקו הדרכים בל״א בלוס לשון
שמות ל׳ב ויתפרקו שהוא לשבא הפרשה וכן קראו לחלקי הספרים פרקים והוא מה שקראין בלשון הקדש פרשה כמו שיתבאר בשרשו וגם נוכל לומר כי פרק הוא לשון אבר מלשון רז״ל באמרם פרק של היד פרק של הזרוע גם הפרק של הספר הוא אבר וחלק מן הספר ׃

פרק כו כפרק מתה שרה וכן כתו עומדת על פרקה לשון עת וזמן ׃

פרקמטיא כתוב בערוך שיש ספרים שכתוב בהן פרגמטיא בגימל ובתרגום ירושלמי
בראשית כ׳ג עובר לסוחר בפרגמטיא בפחת ואני מצאתי בספרים מדויקים דמתקבלין בכל פרקמטיא בקות ואולי הוא טעות סופרים וכן בלשון יון קורין לסחורה פרגמטיא בגימל רפויה ׃

פרש לשון הבדלה והפרשה ולא נמצא במקרא
יחזקאל ל׳ד רק במקום אחד בתוך צאנו נפרשות ורז״ל שמשו בו הרבה והתאר פרוש פרושים והם הפרושים מדרכי העלם הזה כמו שהיו הנזירים אבל כל נזיר תרגום נזירא ולא פרוש ותמהתי על מה ששמשו רבותינו ז״ל בזה השרש כבנין פעל הדגוש בפעלים עומדים באמרם כשפירש יעקב מאביו וכן המפרש בים וכן ואלו פירש

Obad. 1. PErek] Nō ſtabis in biuio.id eſt, in loco uacuo, ubi ſcilicet diuiduntur uiæ, Germanicè bles, deductum ab illo, Et rupit à ſe cunctus populus, &c. ubi diuiſionem
Exod. 32. ſignificat. Hinc eſt quòd & partes librorum פרקים uocāt pro quo in lingua ſancta פרסה uſurpatur, quemadmodū declarabitur in ſua Radice, Poſſumus etiam dicere פרק membrū ſignificare, qua in ſignificatione Rabbini uſurpant, ut quum dicunt. Pars ſiue membrum manus: Membrum brachij. Simili modo & caput libri פרק uocatur, quòd ſit tanquam membrum, uel pars.

PEREK] Eo tēpore mortua eſt Sara. Itē, Filia eius ſtat ſup tēpus ſuū. ſignificatū eius idē eſt q̄d עת & זמן id eſt, tēpus.

PRakmatia] In Aruch ſcribitur, Extare libros, in quibus פרגמטיא cum Gimel ſcribatur. Quo modo inuenitur & in Thargum Ionathæ in hunc locum עובר לסוחר
Gen. 23. Ad mercatorem tranſeuntes. Thargum, בפרגמטיא נפקת Ego autem inueni in libris correctioribus ſcriptū cū Kuph, hoc modo דמתקבלין בכל פרגמטיא id eſt, qui recipiuntur in omni negotiatione, quod fortaſsis errore ſcriptorum factū eſt. Similiter & in Græca lingua, mercaturam פרגמטיא uocant, Gimel leniter prolato.

PAraſch] Vocabulum hoc diuiſionem & ſeparationem ſignificat. Nec inuenitur in Biblia, niſi tantum in
Ezech. 34. uno loco. ut, In medio ouium ſuarum diſperſarum. Frequens tamen eſt apud Rabbinos. Inde uenit & nomen Adiect. פרש phariſæus, in plurali פרושים qui ſic dicti fuerunt, eò quòd ſeparati fuerunt à moribus huius ſeculi, quales olim erant Nazaræi. Verùm ubicunq; in Hebræo habetur נזיר in Tharg. redditur per נזירא & non per פרש Et quidem miror quî fiat, quòd Rabbini utuntur in Coniugatione Piel daggeſſata, idq; in ſignificatione abſoluta, ut quum dicunt, Poſtquam ſeparatus fuit Iacob à patre ſuo. Item, Qui traijcit mare. Item, Iſti ſeparati ſunt ad uitā

לְחַיִּים שֶׁהֵם מְהַדְּגוּשׁ בִּרְאִיַּית הַיּוּד הַמּוֹרֶה עַל הַצֵּרִי וְהָיָה יוֹתֵר נָכוֹן לוֹמַר בְּבִנְיַן הַקַּל הַפּוֹרֵשׁ לַיָּם וְכוּלֵי וּבְהִפְעִיל שִׁמּוּשׁוֹ בּוֹ הַרְבֵּה הִפְרִישׁ מַפְרִישׁ יַפְרִישׁ וְכוּ׳ וְהַשֵּׁם הֶפְרֵשׁ וּבְפִעֵל הַדָּגוּשׁ פָּרָשָׁה כִּי אִם לֹא הָיְתָה רֵישׁ הָיְתָה דְּגוּשָׁה עַל מִשְׁקַל כַּפָּרָה וְכֵן קָרְאוּ לְכָל חֵלֶק מִנ״ג חֲלָקִים שֶׁנֶּחְלְקָה בָּהֶן חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה פָּרָשָׁה וְכֵן פָּרָשָׁה פְּתוּחָה פָּרָשָׁה סְתוּמָה אֲשֶׁר פֵּירַשְׁתִּי עִנְיָנָם בְּסֵפֶר מָסוֹרֶת הַמָּסוֹרֶת ׃

ויקרא כ׳ד **פָּרַשׁ** לִפְרוֹשׁ לָהֶם עַל פִּי יְיָ לְשׁוֹן בֵּאוּר וְהַשֵּׁם
אסתר ד׳ פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף וּמְשַׁמְּשִׁין בּוֹ בְּבִנְיַן פִּעֵל כְּמוֹ כַּךְ וְכַךְ פֵּירֵשׁ פְּלוֹנִי וְכֵן כַּאֲשֶׁר פֵּירְשׁוּ רז״ל וּבְעֶזְרָא בְּתוֹרַת
נחמיה ח׳ אֱלֹהִים מְפוֹרָשׁ פָּעוּל מִבִּנְיַן פִּעֵל וְהַשֵּׁם פֵּרוּשׁ ׃

שמות כ׳ט **פֶּרֶשׁ** וְאֶת פִּרְשׁוֹ ׃ פֵּירֵשׁ הרדק הוּא הַזֶּבֶל שֶׁבִּכְּרֶס הַבְּהֵמָה וְנִרְאֶה לִי שֶׁאַתְּ שֶׁבִּכְּרֶס הָאָדָם נִקְרָא כֵּן וְהָרְאָיָה וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדוֹנָה ׃

פָּשַׁט מִנְהָג פָּשׁוּט הוּא ׃ דִּין פָּשׁוּט הוּא ׃ פֵּירוּשׁ נִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מָקוֹם וְכֵן נִקְרָא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁטַח יָשָׁר וְאֵין בּוֹ עֲקְמוּמִית פָּשׁוּט בלא״ שלעכט וּבלעז דִּישְׁטִיסוֹ וְכֵן פֵּירוּשׁ כָּל פָּסוּק לְפִי מַשְׁמָעוֹ נִקְרָא פְּשַׁט וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ פֵּירוּ׳ אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ לְגַמְרֵי אֲבָל יֵשׁ לוֹ פְּשׁוּטוֹ עִם מִדְרָשׁוֹ וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן וְכֵן אָמְרוּ פְּשִׁיטָא עַל דָּבָר שֶׁהוּא יָדוּעַ וּפָשׁוּט בִּלְשׁוֹן אשכנז ור זעהגליך וּבלעז בִּין שאווי ׃

Quæ omnia ſunt de Coniugat. daggeſſata, id quod oſtendit Iod quod indicat Zere, magis tamen conueniret ea uſurpare in Coniug. Kal, hoc modo הפורש לים &c, Frequẽs item uſus eius eſt in Coniugat. Niphal. ut, הפרש, נפרש, יפרש &c, Inde nomẽ uenit הפרש id eſt, differentia, Item in Cõiugatione daggeſſata. ut, פרשה quod daggeſſaretur, ſi hoc non impediret Res litera iuxta formam כפרה. Hinc eſt quòd quamlibet partem ex 53. partibus, in quas diſtributi ſunt quinque quinarij legis Pareſchah uocant. Hinc etiam dicitur Pareſcha aperta, Pareſcha clauſa, quæ, quid ſibi uelint, declaraui in libro Maſoreth Hamaſoreth.

Hiphil

PAraſch] Vt exponeretur eis ſententia Domini. Si-
Leuit. 24. gnificatum eius eſt declaratio. Inde & nomen uenit:
Esther 4. פרשת כסף solutionem pecuniæ. Vſurpant quoque in Coniugatione Piel. ut quum dicunt, Taliter & taliter expoſuit ille, uel ille. Item, Quemadmodũ expoſuerunt Rabbini.
Nehem. 8. & in Nehemia legitur, In lege Dei explicato ſermone. ubi eſt participium præteritum in Coniugatione Piel. Inde uenit nomen ſubſtantiuum פירוש id eſt, expoſitio.

Exod. 29. PEreſch] Et fimũ eius R.D.K. exponit pro ſtercore quod eſt in aluo iumenti, Et meo iuditio etiã de humano
Iud. 3. ſtercore dicitur. cuius argumento eſt illud, Sed ſtercus egreſſum eſt.

PAſchat] Conſuetudo uulgaris. Mos uulgaris. id eſt, diffuſus in omni loco. Hinc quæuis res, quæ rectam habet lineam absq; curuitate פשוט uocatur, Germanicè ſchlecht, Italicè diſteſo. Hinc & ſimplex, ſiue literalis ſenſus ſcripturæ פשט nominatur. atq; inde prouenit & iſthęc locutio, quum dicunt, Verſus non egreditur de manibus ſimplicitatis ſuæ in uniuerſum: ſed eſt ei ſimplex ſenſus unà cum myſtico intellectu, neque egreditur de manibus uniuſcuiuſq;. Similiter & פשיטה uocabulum uſurpant de re nota & plana, Germanicè verſehenlich, Italicè Ben ſchae,

Paſchat

פשט הורין למטבע שאינה מתחלקת לפרוטות
פשוט ובלשון רבים פשיטין או פשוטין
בלשון אשכנז פפעניגג ובלעז סולדו ׃

פשפש יפשפש במעשיו פירוש יחפש וכן תרגום
ויחפש לבן ופשפש וכן כל לשון חקר בראשית ל״א
באיוב משלי תילים מתורגם בלשון פשפוש ׃

פשפש הרמש הנמצא בקירות המטות נקרא פשפש
וכן נקרא בלא״ז וואנטש לויד פי׳ כני הקירות
ובלעז צימזי ונקרא פשפש מלשון חפוש בדלעיל כי
האדם ממשמש בה וכן אמרו רז״ל בריה כרותה לפשפש
דיהו בטעמו וארכו כרחבו וכל המולולו מריח כו ׃

פשר ומי יודע פשר דבר אין לו דומה במקרא והוא קהלת ז׳
כמו פרוש בהפוך אותיות או כחלופ שין לתיו
שהוא כמו פתר וכן תרגום של כל לשון פתרון פשר
וכמו שלשון פתרון לא נמצא בעברי רק בענין חלומות
כן לשון פשר לא נמצא בתרגום רק על לשון פתרון וכן
כדניאל פשר חלמא חלמא ופשריה ודומיהם ׃ דניאל ב׳

פשר מים שנתחממו מעט עד שאינם קרין ואינם
חמין נקראים מים פושרין וכן בפסוק כנסתי קהלת ב׳
לי תרגום מרזבין דשדיין מין פושרי בלא״ לוליד ובלעז
טיפידי ומזה קראו ההשואה העושים בין שני בעלי דינין
פשרה ובנו ממנו פעל באמרם מצוה לפשר ואחר
שנתפשרו ודומיהם בלשון אשכנז אייניג ובלעז אקורדא

PAschat] Monetam,quæ non diuiditur in minutas partes פשיט uocant.Et in plurali numero פשיטין uel פשוטין, Germanicè pfenning,Italicè ſolido.

PIſchpeſch] Scrutatur opera eius. idem ualet quod יחפש Vnde ubi textus Hebraicus habet, Et
Gen.31. ſcrutatus eſt Laban. Thargum habet ופשפש Sic quoque omne uocabulum חקר quod inueſtigare ſignificat, quod in Iobe,Prouerb.& Pſal.legit̃,In Thar.per פשפשים transfert̃.

PIſchpeſch] Reptile quod in fulcris lectorum inuenitur פשפש uocatur, Germanicè vuantlaus, hoc eſt,Cimices parietum,Italicè zimeze. Vocatur autē פשפש à ſcrutatione,quam in ea experitur homo. Cuius ſignificationis eſt & præcedēs Radix. Hinc eſt quòd dixerūt Rabbini. Fœdus percuſſum eſt cum Cimice. Odor eius eſt ſimilis ſapori eius, & longitudo eius ſimilis eſt latitudini eius,& quicunq; conterit eum,olfacit odorem eius.

Ecclef.7. PEſcher] Et quîs nouit ſolutionem uerbi? non amplius extat in Biblia,idemq; ualet quod פרש tranſpoſitis literis,aut commutato Schin in Taph:ex quo fit פתר Vnde Thargum quod ubiq; reſpondet uocabulo פתרון eſt פשר Et quemadmodum uocabulum פתרון non inuenitur in Hebræo,niſi ubi de ſomniјs agitur, ita & uox פשר in Thargum non inuenitur,niſi ubi textus Hebraicus habet פתרון Legitur & in Daniele,Interpretationem ſomniј. Somnium & interpretationem eius.

Ecclef.2. PAſcher] Aquæ, tepidæ, quæ non planè neque frigidæ, neque calidæ ſunt,uocantur מים פושרים Hac uoce uſus eſt Chaldæus interpres, Eccleſiaſt.2. in hunc locū, Coaceruaui mihi.&c.Tharg. Fiſtulas effundentes aquas tepidas.Germanicè loulich, Italicè tepidè. Hinc eſt quòd
Daniel.3. conuentionem, quæ fit inter duos, qui iuditio contendūt
Ibidem 2. פשרה uocāt.Inde & uerbū deducūt.ut,Præceptū eſt facere concordiam.Item,Poſtq; concordes facti ſunt.& ſimilia, Germanicè einung,Italicè Acorda.

Oo Pathal

פתח כחורת הפתח ידועה ורוב ימי תמהתי על מה שקוראין התיו רפויה והרי היא ראויה להדגש אחר הפתח גם רוב היהודים קורין המלה מלרע ואינו אלא מלעיל וכן קוראין אנחנו האשכנזים בפתח מלעיל

פתל החוטין שמשימין כפי הנרות נקראים פתילות וכן במדרש אשת לפידות שעושה פתילות למקדש בלשון אשכנז צוכן ובלעז סטופיני ונקראים פתילות לפי שהחוטין משוזרין ונפתלין יחד נפתל ועקש תרגום פתילא ועקומא ׃ שופטים ד׳ משלי ח׳

נשלמה אות הפא
כשם אשר הכל צופה

אות הצדי

צבע נקראו אנשים החנפים רוצה לומר שאין תוכם כברם צבועים פירוש שמראים צבע אחר ממה שהם וכן אמר המשורר האיזובי והזהר בני מן הצבועים בשיקתם נשיקה בעתרה ויש מפרשים מן הצבועים פירוש אדמונים בטבע וצבע שערם אדום כי רובם הם רעים בטבע ׃

צבע מהשרש הזה אצבע וסתם אצבע הוא שאחר הגודל כמו את אצבעו בדם ודומיהו ונאמר גם כן על הכלל רוצה לומר כל אחד נקרא כן ובלשון רבים אצבעות ובקרא גם כן אבר האיש אצבע באמרם אין כל האצבעות שוות ׃ ויקרא ד׳

צדד כן שרשו של צד וכן נהגו רז״ל בדבריהם לומר בלשון רבים צדדין על שני צדדין ומלת כיצד היא מורכבת מן כאי צד ׃

PAthah] Notum eſt punctum Pathah. Et diu miratus fui, qua de cauſa Taph leniter pronuntient. quum tamen eſſet daggeſſanda poſt punctum Pathah. Multi itẽ Iudæi proferunt cum accentu milra, cûm tamen habeat accentum Millel. quemadmodum nos Germani pronuntiamus cum Millel.

PAthal] Fila, quæ ponũtur in ore lucernarum פתילות uocãtur. Cuius uocis uſus eſt in Midraſch. ut, Mulier lucernarum, quæ facit פתילות id eſt, ellichina pro ſanctuario, Germanicè zochẽ, Italicè ſtopine. Vocantur autem פתילות eò quod fila unde fiunt retorquentur, & copulantur ſimul. Hanc uocem & Tharg. habet. ut, Diſtortum

Prou. 8. & peruerſum. Tharg. פתילא ועק ומא.

FINIT PE, ET INCIpit litera Zade.

Aba] Homines hypocritæ, qui nõ ſunt intus in corde, quales foris apparent צבועים id eſt, fucati uocantur. hoc eſt, alium præ ſe ferunt colorem, quàm re ipſa ſint. Hinc eſt quôd dicit Cantor Eſobæus, Caueas mi fili à fucatis. nam oſculum eorum, eſt ueluti oſculum ſuperfluũ. Sunt tamen qui מן הצבועים exponunt pro אדומים id eſt, hominibus, qui natura rufi ſunt, quiꝙ rufos habẽt crines: & qui plęrunꝙ natura mali ſunt.

ZAba] Ab hac Radice uenit אצבע, id eſt, digitus, abſolutè tamen אצבע digitus eſt proximus pollici. ſicut accipitur in iſto loco, Et digitum ſuum in ſangui-

Leuit. 4. nem, &c. & ſimilia. Vſurpatur tamen generaliter de quolibet digito. In plurali numero dicitur אצבעות

ZAdad] Hæc eſt Radix (uocis) צד qua forma uti ſolent Rabbini in uerbis ſuis, dicentes in plurali numero צדדים Et in duobus lateribus eius. Hinc proficiſcitur כיצד dictio compoſita, ex כאי צד.

צדק הרגילו רז"ל לקרא למתנת עניים צדקה וכן פירשו וצדקה תציל ממות · צדקה תרומם גוי · ולפי לשון המקרא אין הפרש בין צדק לצדקה רק שזה לשון זכר וזה לשון נקבה וקראו הצדקה בלשון הגוים אלמוזן והוא נלקח מלשון יון ׃ משלי י' וי"א משלי י"ד

צדיק קראו רבותינו זכרונם לברכה לאות הזאת צ צדיק באמרם צדיק כפופה צדיק פשוט וכן קורין לה האשכנזים והצרפתים צדיק אבל שאר היהודים גם כל המדקדקים קראו לה צדי ׃

צדוק שני תלמידים היו לו לאנטיגנוס איש סוכו אחד שמו צדוק ואחד שמו ביתוס ויצאו לתרבות רעה וכפרו בתורה שבעל פה ולא האמינו רק מה שכתוב בתורה שבכתב על כן קורין להם קראים לשון מקרא ועוד אדבר בם בשרש קרא ובלשון רומי קורין להם צאדיציאי כי כן מנהג לשונם לשים צדיק במקום זיין שלנו כמו שאבאר עוד בשרש חסר ׃

צות בדרז"ל המסרב לציית דין לחברו והוא לשון האזנה והקשבה בתרגום האזינו השמים אציתו שמיא וכן הקשב איוב אצית איוב בלשון אשכנז בור בעמן ובלעז אסקולטר ׃ דברים ל"ב איוב ל"ג

צלל מים צלולים יין צלול הוא הפך עכור וכן פירוש רש"י עכרתם אותי צלולה היתה החבית ואתם עכרתם אותה והוא נלקח מלשון צללו כעופרת בראשית ל"ד שמות ט"ו

ZAdak] Rabbini, quod pauperibus datur צדקה appellare solent, qua in significatione exponunt il-
Prou. 10. lud, Iustitia liberat à morte. pro eleemosyna, &c. Item, Iu-
& 11. stitia exaltat gentem. Veruntamen in Biblia nihil est di-
Ibidem 14. scriminis inter צדק & צדקה nisi quod illud, puta צדק est generis masculini: hoc uerò, id est, צדקה est fœ. generis. Porrò Gentiles, siue Christiani eleemosynam uocant אלמוזן quod à Græcis desumptum est.

ZAdik Rabbini literam istam צ Zadik uocant. ut quum dicunt, Zadik curuatum, Zadik simplex. Similiter Germani & Galli appellant nempe Zadik. Verùm reliqui Iudæi maxime [& omnes] Grammatici Zere nominãt. [lege Zade]

ZAdok] Duos discipulos habuit Antignus uir Sochæus, quorum alteri Zadok, alteri uerò Baiethos nomen erat, qui deficientes à præceptore, ad homines malos, cœperunt negare legem oretenus traditam. Neq; fidẽ habuerunt nisi ei quod in lege scriptum erat. Qua de causa קראים q. d. bibliaci, siue textuales appellati fuerũt. de quibus amplius loquar in Radice קרא Et in lingua Romana uocant eos Sadduceos. Sic enim mos est Latinis, ut loco Kuph, quod nobis est Zade ponant. quemadmodũ declarabo iterum in Radice קסר.

ZAiath] Apud Rabbinos legitur, Qui renuit iuditio cõtendere cum proximo suo, idem ualet quod האזנה & הקשבה quæ auditionem & auscultationem significãt. Vnde ubi textus Hebraicus dicit, Auribus percipite
Deut. 32. cœli, Thargũ habet, Auscultate cœli. Item, Ausculta Iob.
Iob 33. Thargum אצית איוב Germ. vernemen, Italicẽ auscutar.

ZAllal] Aquæ claræ. Vinũ clarum. contrariũ eius est עכור quod turbulentum significat. Vnde R. S.
Gen. 25. hunc locum, Turbastis me, &c. sic explicat, Clarum fuit
Exod. 15. dolium, & uos turbastis ipsum. desumptũ est ab illo, Submersi sunt tanquam plumbũ. ubi submersionẽ significat.

שהוא לשון שהיעה כתרגומו אשתקעו כאברא כי כל עוד שהמים והשמן איבן שהועים על הרוב הם עכורין וכאשר הם שהועים הם זכים וצלולים בלא לוישר ובלעז הייארו ׃

צלם כבר באר הרמב״ם ז״ל בספרו מורה הנבוכים ההפרש בין צלם ודמות ואנחנו קוראים לכל פסל צלם וכן בדניאל צלם חד ׃ דניאל ב׳

צמצם בדברי רז״ל צמצמן בין שני בדי ארון והשם צמצום לשון דוחק וסתר כי כסתה פניה בראשית ל״ח
תרגום ירושלמי ארי צמצמה אפהא בלשון אשכנז צווינגן ובלעז סטריבזאר ׃

צנן צנון וחזרת הצנון הוא שרש כדמות לפת בלשון אשכנז רעטיד ובלעז ראביזיל וחזרת הוא עשב הנקרא בלעז לאטוגא ובלשון אשכנז לאטיד ׃

צנע בדברי רבותינו וכרונם לברכה דברים שבצנעה פירוש בסתר וכן תרגום וינח משה את המטות במדבר י״ז
ואצנע והוא מענין צניעות בקראו האנשים השפלים והמסתתרים בעבור ענותנותם צנועים ׃

צער לשון צער ומכאוב ולא נמצא במקרא אך תרגום בעצב תלדי בנים בצערא תלד בנין בראשית ג׳
ותמהתי כי כל לשון חלון וחללה שבמשלי מתורגם בלשנא צערא ׃

צרב צורבא מדרבנן פירוש בערוך חוזק תלמידי חכמים ורש״י פי׳ לשון חריפות ולשני הפרושים

quemadmodũ & Onkelus reddidit כאברא אתקשא Quamdiu aquæ, aut pinguis aliquis liquor per submersionẽ nõdum subsiderũt, plerũq; turbida sũt. postq; uerò subsiderunt, pura & clara fiunt, Germanicè lauter, Italicè kiiaro.

ZElem] Rabbi Moses filius Maymoni (piæ memoriæ) in libro suo, cui nomen est Moreh Nebuchim, declarauit quid sit discriminis inter צלם & דמות Et omne sculptile צלם uocamus, qua in significatione & in Daniele

Dan. 2. accipitur צלם חד id est, imago una.

ZImzem] Rabbini dicunt, Constringebãt eos inter duos uectes arcæ. Inde uenit nomen צמצום quod coartationem & absconsionem significat. unde ubi textus

Gen. 39. Hebraicus habet, Obuelauerat enim faciem suam. Thargum Hierosol. dicit, ארי כמכמה אפקא Germanicè zvuingen, Italicè strinzar.

ZAnan] Raphanum & lactucam. צנון Radix est similis rapę, Germanicè Retich, Italicè Raphinel. Cęterũ חזרת herba est, quæ Italicè lactuca, Germanicè Latich uocatur.

ZAna] Apud Rabbinos legitur, Res, quæ in abscondito fiunt. idem ualet quod בצנעה id est in occulto. Vnde Thargum, quod respondet huic loco, Et repo-

Num. 17. suit Moses uirgas illas coram Domino. est, וצנעא id est, & abscondit. deductum est, à צניעות quod uerecundiam significat. Vnde homines humiles, & qui seipsos propter humilitatem suam quodammodo occultant צנועים appellantur.

ZAar] Afflictionem & dolorem significat: nec inuenitur in Biblia, sed in Tharg. ut, Cum dolore pa-

Gen. 3. ries filios. Tharg. בצערא &c. Et miror quòd uocabulum קלון ignominia, & קללה maledictio, quæ in prouerbijs leguntur in Tharg. per צערא transferuntur.

ZArab] Acutus ex Rabb. in Aruch exponit pro forti discipulo sapientũ, Et R. S. exponit ꝑ acrimonia ingenij

משלי ח׳ הוא נגזר מן אש צרבת שאין דבר חזק וחד ממנו
נאבתבו קוראין צורבא דרבנן כל מי שקורא ושונה
בתלמוד אפילו אם אינו נסמך לרבנות ׃

צרך זה השרש לא נמצא במקרא רק במקום
אחד בדברי הימים עצים מן הלבנון ככל
ד״ה כ׳ ב׳ צרכך ורבותינו זכרונם לברכה שמשו בו הרבה בשמות
ובפעלים אך בבנין הקל ובפעל לא נמצא והשם צורך
והתאר צריך ובתרגום לא נמצא רק בשמות כמו ידו בכל
בראשית ה׳ ויד כל בו הוא יהא צריך לכולא ואת בני אנשא יהון
צריכין ליה וכל לשון חפץ מתורגם בלשון צרוך כמו
מלכים א׳ ה׳ אעשה כל חפצך אספיק כל צרכך בלא״ בידורפניש ובלעז
שופטים ג׳ ביזוביי ושמשו גם בזה להוצאת הריעי כמו מסיך הוא את
רגליו עביד הוא ית צרכיה וכן אמרו והוא צריך לנקביו ׃

צרך הרבה נופל זה הלשון על לשון עבודה זרה
דברים ל״ב ופסל כמו לשדים לא אלוה לשדין דלית
מלכים א׳ י״ח בהון צרוך אם אלהים הוא אם אית ביה צרוך ודומיהם
איוב ל״ה רבים כלם לשון כח ותועלת וכן מה אועיל מחטאתי
ירמיה י״ג מה צרוך מתעל סורחני וכן לא יצלח לכל לית ביה צרוך
לכל מדעם בלשון אשכנז נוץ ובלעז אוטילו ׃

Prou.16. ingenij. Et iuxta utranque expositionem uidetur hæc phra-
sis desumpta esse ab isto loco כאש צורבת id est, quasi ignis
flagrans: igni siquidem nihil uehementius & acutius. Nos
aût uocamus צורבא דרבנן quemuis, qui legit & discit in
Thalmud, etiam si non accesserit ad Rabbinatum.

KArach] Hæc Radix non inuenitur in Biblia, nisi
tantum in uno loco, nempe, 2. Paral. cap. 2. ut, Lin-
gna de Libano quotquot tibi necessaria fuerint. Cæterum
Rabbini frequenter usurpant, tam nominaliter, quàm uer
baliter : non tamen inuenitur in Coniugat. Piel & Ni-
phal. Inde nomen substantiuum uenit צורך necessitas, &
Adiectiunm צריך necessarius. In Thargum tamen inue-
Gen.16. nitur tantum nominaliter usurpatum. ut, Manus eius cõn-
tra omnes, & manus omnium contra eum. Thargum. Ipse
erit indigens omnibus, atque etiam filij hominum erunt in-
digentes eo. Omne item uocabulum חפץ quod uoluntatẽ
& desiderium significat, in Thargum per צורך redditur.
ut faciam omnem uoluntatem tuam. Thargum, Suffitien
ter dabo omnia quæ tibi necessaria sunt, Germanicè be
derffnüs, Italicè Bizunij. Vtuntur etiam Rabbini hac for
ma pro egestione stercoris. ut, Cooperit pedes suos. Thar-
Iud.3. gum, Facit ipse necessitatem suam: In hac quoque signifi-
catione usurpant quum dicunt והוה צריך לנקביה id est, O-
pus habet cacatione.

KEroch] Frequens usus est istius uocabuli, ubi men
tio fit de idololatria, & de sculptilibus. ut, Dæmonijs
Deut.32. & non Deo. Thargum, Dæmonijs, in quibus nulla est u-
tilitas, Si Deus est. Thargum, Si est in eo utilitas. & simi-
1.Reg.18. lia multa, quæ omnia uirtutem & utilitatem significant.
Iob 35. Huius significationis & illud est, Et quam utilitatem ha-
beo ex peccato meo? Thargum, ומה צריך &c. Item, Quod
Hier.13. ad nihil utile est, Thargum לית ביה צריך לכל מדעם. Germa-
nicè nütz, Italicè utilo.

צרת לשון חבור ודבוק לא נמצא בפסוק גם בתרגום במדבר כ״ד
לא מצאתיו רק במקום אחד בתרגום ירו׳ וצים
מיד כתים ויצרפון עמהון לדוגין מן רומאי פי׳ ויתחברון
ורבותינו ז״ל שמשו בו הרבה כגון הקב״ה מצרפו למעשה
מצטרפין יחד והשם צרות וכן צרות האותיות וזה ידוע
לבעלי הקבלה ונמצא ספר הנקרא ספר הצרופים ואין
לי בזה עסק ׃

צרפת שני צרפת הם האחד צרפת הסמוך לצדון
מלכים א׳ י״ז והוא שם מקום שנאמר קום לך צרפתה אשר
עובדיה א׳ אשר לצידון והשני שם מדינה שנאמר כנענים עד צרפת
בלעז פרנצא ובלשון אשכנז וראנקרייך ׃

נשלמה אות הצדי
ועל זה לאלהינו נודה

אות הקוף

קביא המשחק בקוביא ובדברי קוביאות והם עצמים
קטנים של ששה פאות חקוק על הפאה האחת
נקודה אחת ועל השנית ב׳ ועל השלישית גימל וכן כלם
לשחוק בהם ובלשון אשכנז וואורפיל או טופיל שטיין
ובלעז דאדי ושם תואר קוביוסטוס פירו׳ שוחק בקוביאות
ובערוך פירוש שהוא הגונב נפשות והראשון נכון ׃

קבל לשון קבלה לא נמצא רק בעזרא ובדברי
הימים ובאסתר שהם ספרי הגולה ופעם
משלי י״ט אחת במשלי שמע עצה וקבל מוסר אבל בתרגום

ZAraph] Assotiationem & coniunctionem significat. nec inuenitur in textu Bibliæ. In Tharg. quoq; non reperi, nisi tantum in uno loco Tharg. Hierosolymi-
Num.24. tani. ut, Et naues (uenient) de partibus Italiæ. Tharg: Et adiungentur illis legiones, &c. ubi idem ualet quod יתחברון id est, assotiabuntur. Rabbini quoq; frequenter usurpant ut, הק״בה מצרפו למעשה Cuius sensus est, Deus reputat ei pro bono opere. Item, Conflantur simul. Inde nomen uenit צרוף conflatio. ut, צרוף האותיות id est, combinatio literarum, quæ nota est peritis Cabalæ. Extat item liber qui uocatur ספר הצרופין, de quo mihi hîc nihil est negotij.

ZArpath] Duo sunt Zarphat. Alterum Zarphat, quæ est prope Zidon, ubi est nomen loci, sicut patet
1.Reg 17. ex eo quod dicitur, Surge, & uade in Zarphath, quæ est
Obad.1. apud Zidon. Alterum nomen est prouintiæ, quæ nota est hodie, quę Italicè Francia, Germanicè Franckreich uocat.

FINIT ZADE, ET INCIpit litera Kuph.

KVbia] Qui ludit cum tessera. Et in plurali numero קוביות Ossa sunt parua, quæ habent sex oras. In una ora sculptum est unum punctum. in secunda duo, in tertia tria: Et sic reliqua omnia, quæ ad lusum parata sunt. Germanicè vuürffel, oder doppelstein, Italicè Dade. Inde uenit nomen formale קייביסטוס qui ludit cum talis. In Aruch exponitur pro fure animarum. Sed primum mihi magis solidum uidetur.

KIbbel] Vocabulum קבלה non inuenitur, nisi duntaxat in Ezra, in Paralip. & in Esther, qui libri in captiuitate conscripti fuerunt. Et semel in Prouerbijs reperitur. ut, Audi consiliũ, & suscipe disciplinã. Sed in Tharg.
Prou.19.

במצאים הרבה לשונות מתורגמין בלשון קבלה עיין
במתורגמין   גם רז״ל שמשו בו הרבה מאד ואין צריך
להביא עליהם ראיות והשם קבול או קבלה והתאר קבלן
ומקבל בקרא מי שלמד ספרי קבלה   והם סתרי תורה
ונביאי שקבל איש מפי איש עד מרע״ה לכך נקראת קבלה
והיא נחלקת לשני חלקים עיונית ומעשית ואיני כדאי
לבאר ענינה כי בעונותי לא למדתי חכמה זו   ודעת
קדושים אלה לא אדע ולא אבין ׃

קבל   קובל אני על פלוני   הוא לשון תרעומות
וכן קבל לשון צעקת חמס   מתורגם בלשון
בראשית ד׳ י׳ קבלה כמו צועקים אלי קבלן קדמי זעקת סדום קבילת
סדומאי ודומיהם רבים בכלן הבית רפויה   אבל לשון
שמות כ׳ג קבלה דלעיל היא דגושה וסימנך שמוע אשמע צעקתו
קבלה אקבל קבילתיה ודוק ׃

קבע   קבע לו זמן וכן עת קבוע   והשם קבע או
קביעות כלם לשון קיום הדבר והגבלתו בלא
גיזיצט ובלעז דשירמינטו ולא במצא זה הלשון במקרא
ישעיה נ׳א אולי יש לדמות לו קבעת כוס התרעלה שהם השמרים
ונקראו כן לפי שהם קבועים בתחתית הכלי ׃

קדר   דוד ופארור וקלחת   שלשתן מתורגמין
קדרא וכן בדברי רז״ל קדרא דבי שותפי לא

multa uocabula per קבלה reddita inueniuntur. Vide in Methurgeman. Est quoque frequens apud Rabbinos, de quo non est opus hîc adducere exempla. Inde & nomen deducitur קבול uel קבלה Et nomen formale קבלן id est, qui didicit libros Cabalæ, in quibus habentur secreta legis & prophetarum, quæ accepit uir ex ore uiri usque ad Mosen Rabbinum nostrum (super eum sit pax) atque inde Cabala nuncupatur. Diuiditur autem in duas partes, speculatiuam scilicet & practicam. Et ego quidem non sum dignus, ut explicem negotium eius: propter peccata enim mea non didici sapientiam istam, & scientiam sanctorum istorum non noui, nec intelligo.

KAbal] Accuso ego illum uel illum. Significatum eius est murmuratio. Vbicunque item uocabulum clamoris, qui ex illata prouenit iniuria, ponitur, in Thargũ
Gen.4. per קבלה redditur. ut, Clamant ad me. Thargũ. Clamant
Gen.18. coram me. Clamor Sedom, Thargum. קבילת סדומא & similia multa, in quibus omnibus Beth raphatur. Verùm קבלה supra memoratũ habet Beth daggessatũ. Et pro signo quo inuicem dignoscas, capias istum locum, Audiam cla-
Exod 23. morẽ eius. Tharg. Suscipiendo suscipiã clamorẽ eius. proba.

KAba] Constituit ei tempus. Item, Tempus determinatũ. Inde nomen קבע & קביעות Omnia rei stabilitatem & determinationẽ significant, germanicè gesetzt. Italicè determinato. Nec inuenitur hoc uocabulum in Biblia, nisi quòd fortassis huc aliquo modo referri potest illud in Esaia קבעת כוס התרעלה ubi fœces significat, quæ sic uocantur, eò quòd fixę sunt in imo uasis.

KAdar] Dud, Parud & Kalachath, tria hæc in Thargum per קידרא quod ollam significat transferuntur. Cuius uocis usus est apud Rabbinos, ut quum dicunt, Olla duorum sodalium, neque calida est, neque frigida.

קדירא ולא חמימא והוא הכלי שמבשלין בו ונוהגים לקרא אותו קדרה הקוף בשוא והדלת בצרי ובהא בסוף וכן בקדרה שבשלו בה נתבשלו כלא האבן ובלעז פינייטה ׃

קדר אנחנו קורין העם הנקרא טרטרן קדרים בשם בני ישמעא קדר ואדרבא ומבשם שהם שוכבים בערב אבל הטארטרן אינם דרים בערב אלא לפי שגם הם שוכבי אהלים כבני ישמעאל נקראים קדרים כמו הם ׃ ראשית כ״ה

קדש לשון זה משמש בדברי רבותנו זכרנם לברכ׳ לענינים רבים קדוש וקדיש וקדושה וקדוש וקדושין והקדש ולא אוכל לפרש כל אחד ואחד אך כל אחד הוא יתבאר במקומו לפי ענינו ׃

קהל קבוץ גדול נקרא קהל כמו צבור ומשקל אחר קהלה ונוהגין להפריש ביניהם וקורין לקבוץ יהודים הדרים בעיר אחת קהל ולעיר שבה הקהל נקראת קהלה כמו קהלת פאדואה או ויניצייא ולרבות קהלות אבל קהל לא יתרבה לומר קהלים גם המקום שבו בתי חיים רוצה לומר קברי מתים נוהגין לקרא קהלה אף על פי שהוא כפר ואין בו קהל רב ׃

קטגר אין קטיגור נעשה סניגור פירוש מלשין ורכיל והוא לשון יון ממש ובלשון אשכנז היגדרר ובלעז אינטריגדור והשם קטיגוריא ׃

קטנית מיני קטנית ובלשון רבות קטניות ובלשון הקדש נקראים זרעונים ובלא צומין ובלעז לוגומי או מינוטיא לשון קטנות לבד נקראים קטנית ׃

Inſtrumentum eſt in quo coquitur. Et ſolent pronuntiare קדירה Kuph cum ſcheua, & Daleth cum Zere, & cum He in fine. ut, In olla qua coxerunt, cocti fuerunt. Germanicè hafen, Italicè phinijat.

KEdar] Nos populum, qui Tartari uocantur, Kedarim nuncupamus, nomine filiorum Iſmaël, Kedar & Adboël & Mibſcham, qui habitāt in Arabia. Verum Tartari non morantur in Arabia. ſed quia in Tabernaculis habitant, more filiorum Iſmaël, ob id Kedarim ipſorum nomine uocantur.

Gen. 25.

KAdoſch] Vocabulum iſtud apud Rabbin. multis ſeruit rebus. ut Kiduſch, Kadiſch, Keduſchah, Kadoſch, Keduſchin, & Hekdeſch. Nec poſſum hîc ſingula explicare, ſed quodq; ſuo in loco declarabitur iuxta materiam ſuam.

KAhal] Congregatio populi קהל uocatur. ut, צבור id eſt. cœtus, eccleſia. Venit & in alia forma קהילה quæ ab inuicem diſtinguere ſolent: Congregationē enim Iudæorum cōmorantium in ciuitate קהל uocant, Ciuitas uerò, in qua eſt קהל, id eſt, cœtus, ſiue eccleſia קהילה uocat. ut, Eccleſia Paduē. uel Venetiana. Et in plurali fœ. קהלות ſed קהל non habet pluralem numerum, dicendo קהלים. Locus item, in quo ſunt domicilia uiuentium, hoc eſt, ſepulchra mortuorum קהילה uocare ſolent, etiam ſi ſit pagus, ubi non eſt magnus cœtus.

KAtegar] Nullus accuſator fit aduocatus. Significatum eius eſt delator & obtrectator. Eſtq; planè Græcum uocabulum, Germanicè hinderer, Italicè Intrigador. Inde uenit nomen קטגוריה kategoria.

KIthnith] Genera leguminum. Et in plurali קטנית in lingua ſancta uocantur זרעונים Germanice zūmiſz, Italicè lagume, uel minutija à paruitate. Vnde & קטניות nuncupantur.

Kal

קל קלות ראש רבים סבורים שקלות ראש הוא מי שהולך פרוע בראשו ושוטים כי ההוא נקרא גלוי הראש כמו שאמרו אסור לילך ד' אמות בגלוי הראש אבל קלות ראש הוא מה שאמרו אל יקל אדם את ראשו ופירוש בערוך שלא ילך בהרמת ראש אלא בכפיפת ראש

תהלים מ"ה **קלמוס** עט סופר מהיר תרגום היך קולמוס דספרא רגיל וכן קורין לו בלשון רומי קלמוס ובלעז קלמי ומזה קורין לכלי שמשימין בו הקלמוסים והדיו קאלימר וכן בבראשית רבא משל למלך שקנה קאלמריז לבנו וכולי ׃

קלס כל לשון קלס בלשון המקרא לגנאי כמו לעג
יחזקאל כ"ב וקלס וקלסה לכל הארצות יתקלסו בך אבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה הוא לשבח כמו מקלסין לפני המלך לברך לעלה ולקלס וכן ופילגשים ויהללוה
שיר ו' תרגום ויקלסו להון ובלשון אשכנז לובן ובלעז לוידאר ׃

קלסתר קלסתר פניו / פירוש צורת פניו וכן תרגום של ואור פני לא יפילון וקלסתר אפי
איוב כ"ט ויצורי כצל כלם וקלסתר אפי משנה פניו ותשלחהו
איוב י"ז מתני קלסתריה שלשתן באיוב ולא מצאתי להם דומה
איוב י"ד כתרגום / ובערוך כתיב קלסטר בטית ולא מצאתי כן בכל הספרים המדויקים ׃

בראשית ל' **קלת** אשר פצל ברהטים תרגום די קליף ואת הבית יקליף בלא שילן ובלעז שקורציאר וחשם קליפה כגון קליפת השום קליפת העץ ומזה נקרא העור שכותבין עליו קלף לפי שנקלף ממנו השער בלשון אשכנז פערמוט ובלעז פירגמינו ׃

KAl] קלות ראש Multi putant quòd קלות ראש significet eum, qui nudo capite incedit, ſed errant. Talis em̄ גלוי ראש uocatur. ut quum dicunt, Prohibitum eſt ambulare quatuor cubitos retecto capite. Quin קלות ראש eſt id quod dicunt, Nō leuiter attollat homo caput ſuū. Quod in Aruch ſic exponit, Nō incedat eleuato capite, ſed demiſſo

Pſal.43. KAlmos] Stilus eſt ſcribæ expediti. Tharg. Tanquam calamus ſcribæ exercitati. Similiter & in Romana lingua calamum uocant, Italicè Calmi. Hinc inſtrumentū, in quo calamos, & atramentum reponunt קלמייר uocant. Cuius uocabuli uſus eſt in Breſchith Rabba. Simile eſt de rege, qui emit filio ſuo calamarium.

KEles] Omne uocabulū קלס in Biblia in contemptū
Pſal.44. accipitur. ut, Subſannationē & deriſionē, Et in deri-
Ezech.22. ſionē cunctis terris. Item, Subſannabunt te. Germanicè
Ibidem. geſpœtt, Italicè Abiphement. Verùm apud Rabbinos in laudem accipitur. ut, Laudant coram rege filiū tuum. Itē,
Cant.6. In laudem & gloriam, Et concubinæ lauaduerunt eam. Thar. ויקלסו להון. Germanicê Loben, Italicè laudar.

KLaſtar] Effigies faciei eius. id eſt, forma, ſiue figu-
Iob 29. ra faciei eius. Et lucem uultus mei non abijciebant. Thargū. ויקלסתיר אפי Et effigiem, ſeu formam uultus mei. Et membra mea ſicut umbra ſunt omnia. Tharg. Et forma
Ibidem 17. uultus mei. Item, Immutas faciem eius, & dimittis eum. Thar. Immutas formam eius. Tria hæc in Iob habentur.
Ibidem.14 nec amplius inuenio in Thar. Et in Aruch ſcribitur cum Teth litera, quo modo nō reperi in omnibus libris correctioribus.

Gen.30. KEleph] Quos decorticauit in fluenta. Thargum.
Leuit. 14. די קליף Et domum illam iubebit radi. Tharg. יקליף Germanicè ſchœlen, Italicè ſcozilar. Inde nomen קליפה. ut, Cortex allij. Cortex ligni. Hinc & pellis ſuper quam ſcribunt קליף uocatur, eò quòd inde detracti ſunt pili, Germanicè Perment, Italicè Pergameno.

קַמָּא הַרְבֵּה בָּהֵם רז״ל בְּמִלָּה זוֹ כְּאָמְרָם פֶּרֶק קַמָּא תַּנָּא קַמָּא פֵּירוּשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא מָצָאתִי זֶה
שמות כ״ב הַלָּשׁוֹן בְּתַרְגּוּם רַק מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם מְתוּרְגָּם בְּכָל מָקוֹם
מֵאִיתְמְלֵי מִדְּקַמּוֹהִי רוֹצֶה לוֹמַר מִלְּפָנָיו וְיֵשׁ סְפָרִים
שֶׁכָּתוּב בָּהֶן מִדְּקַדְמוֹהִי וְהוּא טָעוּת סוֹפֵר דּוֹחַ וְתִמְצָא ׃

איוב א׳ **קָמַט** וַתִּקְמְטֵנִי לְעֵד הָיָה פֵּירֵשׁ הָרַמְבַּ״ן ז״ל לְשׁוֹן קְשִׁירָה מִדִּבְרֵי רז״ל וּמִזֶּה אָמְרוּ קְמָטִין וְהוּא
כְּשֶׁבָּלָה הַבָּשָׂר וְהָעוֹר יִתְקַשֵּׁר יַחַד כִּלְשׁוֹן אשכנז רונצלן
משלי ל׳ ובלעז פאלדי וְכֵן פֵּירֵשׁ רש״י לִיקְּהַת אֵם לִקְמָטִין שֶׁבִּפָנֶיהָ

קָמֵיעַ הוּא כְּתִיבָה מְעוּטָּה עַל חֶלֶק שֶׁנּוֹשְׂאִין כַּצַּוָּאר לִרְפוּאָה אוֹ לְהַצְלָחָה וּפֵירֵשׁ בֶּעָרוּךְ שֶׁהוּא
לְשׁוֹן קֶשֶׁר וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִמְעָא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ
זכרונם לברכה שֶׁפֵּירוּשׁוֹ מְעַט וּלְפִי שֶׁמְּשִׂימִין בְּקָמֵיעַ
פִּתְחִין קְטַנִּים עִם כְּתִיבָה מְעוּטָּה בְּרָאשֵׁי תֵיבוֹת וְגִימַטְרִיָּאוֹת
שֶׁל שֵׁמוֹת קְדוֹשִׁים וְהַשְׁבָּעוֹת לְפִיכָךְ נִקְרָא קָמֵיעַ ׃

קָמֵץ הוֹרִין לְאָדָם כִּילֵי קְמִיצָן וּבְדִבְרֵי רז״ל הוּא לְשׁוֹן אֲסִיפָה וְקִבּוּץ כְּאָמְרָם הַמְקַמֵּץ
ברכות מ״ח צוֹאַת כְּלָבִים והר״דק פֵּירֵשׁ מִזֶּה לִקְמָצִים לְשׁוֹן אֲסִיפָה
וְכֵן דֶּרֶךְ הַכִּילַי לֶאֱסוֹת וּלְקַבֵּץ עַל יַד וְכִילַי בלשון אשכנז
קארג ובלעז סקארסו וּמִזֶּה נִקְרָא גַּם כֵּן הָאֶצְבַּע שֶׁלִּפְנֵי
ויקרא כ׳ ה׳ הַזֶּרֶת קְמִיצָה מִן מְלֹא קֻמְצוֹ שֶׁבָּהּ הָיָה הַכֹּהֵן מוֹדֵד הַקְּטֹרֶת

KAma] Rabbini frequenter utuntur hac dictione.ut quum dicunt פרק קמא Capitulum primum תנא קמא Doctor primus.idem ualet quod ראשון id est,primus. Nec repperi hoc uocabulum in Tharg.nisi quod ubi in Hebræo dicitur,Ab heri & nudiustertius, in Tharg. ubiq; reddit per מאתמלי מדקמוהי hoc est anteà.Et in quibusdā libris scribitur מדקדמוהי id quod error est scriptoris. Proba,& inuenies.

Iob.16. KAmat] Quòd me rugis impleueris,&c. Ramban (piæ memoriæ)pro קמיטה exponit, citans uerba Rabbinorum.Hinc deducunt קמטין quæ nascuntur quū caro consumpta est,& pellis cōtrahitur.Germanicè runtzlen,Italicè phalde.Et in hac significatione exponit R.S.il-
Prou. 30. lud in Prouerb. ליקהת אם id est,rugas quas habet in facie.

KAmea] Scriptura parua est in membrana, quam gestāt in collo salutis & fœlicitatis causa.Et in Aruch exponitur per קטר quod colligare & coniungere significat.Mihi tamen uidetur idem significare quod קמעא quo modo uti solent Rabbini pro מעט id est, modicum. Et quia ponunt in Kamea schędulas paruas cum scriptura modica,quæ constat ex capitalibus literis dictionum & geometricis sacrorum nominum atq; iuramentorum, ob id קמיע uocatur.

KAmez Hominem parcum קמצן uocant.Et apud Rabbinos usurpat̃ hæc uox pro collectione & congregatione.ut quum dicunt, Qui colligit stercus canum. Et in hac significatione,R. D. K.exponit illud in Genesi
Gen.41. לקמצים ut significet collectionē.Mos em̄ est hominis parci, ut colligat,& cōgreget quantū potest.Cæterū כילי in lingua Germ.dicit̃ karg,& in Italica Sekarso. Hinc quoque & digitus, qui antecedit minimum digitum קמיצה uoca-
Leuit.2. tur.Quod desumptum est ab illo מלא קמצו plenum pu-
& 5. gillū suū.Eo siquidē digito sacerdos mēsurabat incensum.

עיין בשרשי הרד"ק ומזה קראו גם כן לנקודה כזו חמץ · שבהברתו צריך לקמוץ שפתיו יחד · ובפתח צריך לפתוח אותם

קְנוּבְיָא בדברי רז"ל שנים שעשו קנוביא וכן חיישינן לקנוביא פי' בערוך לשון רמאות ונראה לי כי קנוביא מלה מורכבת בלשון לעז מן קון ואון כי קון בלע עם ואון בלעז אחד דהיינו ביחד גם אוביר בלעז לשון השואה באמרם אוביטי אינסימי רוצה לומר בהשואת יחד בלשון אשכנז איינש ובלעז אוביט זה מה שנראה לי הישר והנכון בפירוש המלה הזאת ׃

קְנָה בדברי רבותינו זכרנם לברכה קבול קנין וקנין סודר והוא במקום מה שאומר הפסוק וזאת

רות ד' לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונותן לרעהו כן אנחנו קונין עתה בסדר שהוא הבגד וזה שלוקחין שני עדים ומבארים לפניהם דברי תנאיהם וכל אחד מהעדים פושט כנף בגדו והמקבלים עליהם לקיים כל דבר נוגעים בכנפי בגדיהם וזה נקרא קנין

רות ד' סודר וכן תרגום קנה לך וישלוף נעלו אושיט ידיה לקנינא עיין שם ׃

קְנַח אל יקנח אדם בצרור שקנח בו חבירו וכן הרבה בדר"זל ואין משמשין בו רק בבנין פעל הדגוש והשם קנוח כגון קנוח סעודה והוא מה שאוכלין אחר

Vide in Radicibus. Inde etiam punctum hunc in modum figuratũ ־ Camez nuncupatur, eò quòd in prolatione eius uocis necesse sit constringere duo labia simul, quæ in proferendo Pathah aperiuntur & distenduntur.

Duo ...

KEnunia] Apud Rabbinos legitur, Eò quòd fecerunt Kenunia. Itẽ, Soliciti sumus de kenunia. In Aruch (hæc uox) pro fraude exponitur. Mihi tamen uidetur dictionem esse Italicam, & compositam ex kon, & un. Kon enim Italicè idem ualet quòd עם id est, cum, & on אחד id est, unum, hoc est, una pariter: Vnir item in lingua Italica conuentionem significat, ut quum dicunt, Vnite inseme, id est, Conuentionem fecerunt una. Germanicè einung, Italicè unit. Et hoc mihi rectius & solidius esse uidetur quod ad expositionem huius dictionis attinet.

KAnah] Rabbini dicunt, Acceptio possessionis. Itẽ, Possessio pallij. Sic uocant consuetudinem, quæ successit in locũ eius, quæ olim in Israel erat. de qua mẽtio fit Ruth 4. Hæc autem consuetudo olim erat in Israël, in cõmutatiõe propinquitatis, cũ roborare quis uellet negotiũ, extrahebat calciamentum suum. Ea est apud nos hodie quòd dum emimus, uel contrahimus aliquid, adhibemus in hunc usum uestem, quam סודר appellant. Hanc appræhendunt duo testes, & disertè explicant coram his, qui cõtrahunt uerba conditionis eorum, quorum testium quisque expandit oram uestimenti sui, & qui recipiunt, se confirmaturos quamlibet rem, attingunt oras uestimentorum illorũ. Et hoc ipsum uocatur קנין סודר Qua uoce usus est & Chaldeus in hunc locum, Possideת tu: & extraxit calcaimẽtum suum, &c. Tharg. Extende manũ tuam לקנין, uide ibi.

Ruth. 4.

KAnach] Non abstergat homo cum fasciculo, quo abstersit se sodalis suus. In hac significatiõe frequẽs eius usus est apud Rabb. qui usurpant tantum in Coniugatione Piel daggessata. Inde uenit nomen קנוח ut קנוח סעודה per quod intelligunt id, quod post conuiuium edi-

הַסְעוּדָה וּבִלְשׁוֹן יָוָן נִקְרָא אֲפִיקוֹמִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּשָׁרְשׁוֹ

קַנְטַר הִתְחִיל לְקַנְטְרָן וְהַשֵּׁם דִּבְרֵי קַנְטוּרִין וְהַתֹּאַר קַנְטְרָן וְכֵן אָמְרוּ מִפְּנֵי שֶׁקַּנְטְרָנִין הֵן וּבַעַל הֶעָרוּךְ כָּתַב קַנְטַר בְּתָיו וּפֵירְשָׁהוּ לְשׁוֹן כַּעַס וַאֲנִי לֹא מְצָאתִיו רַק בְּטֵית וַאֲנַחְנוּ מְפָרְשִׁים אוֹתוֹ לְשׁוֹן צְחוֹק בלשון אשכנז שפוטן ובלעז שווייאר ׃

בראשית כ״ג **קַנְטַר** וַיִּשְׁקוֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן פֵּירֵשׁ רש״י יֵשׁ מָקוֹם שֶׁשְּׁקָלֵיהֶן גְּדוֹלִים שֶׁהֵן קַנְטְרִין צינטנריש

שמות כ״ה בלעז ׃ כִּכַּר זָהָב טָהוֹר תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי קַנְטַר דְּהַב דְּכֵי וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא נִלְקַח מִלְּשׁוֹן רוֹמִי שֶׁקּוֹרִין לְכַךְ מִשְׁקַל אוֹ מִסְפַּר שֶׁל מֵאָה צינטינאר וְהַקּוֹף וְהַצַּדִי מִתְחַלְּפִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר ׃

קוּנְטְרֵס בַּעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת קָרְאוּ לְפֵירוּשׁ רש״י שֶׁחִבֵּר עַל הַתַּלְמוּד קוּנְטְרֵס וְאוֹמְרִים שֶׁנִּקְרָא כֵן לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה הוּא חִבֵּר הַפֵּירוּשׁ קוּנְטְרֵס קוּנְטְרֵס וְאַחַר כָּךְ נַעֲשָׂה מִמֶּנּוּ סֵפֶר מְיוּחָד וְקוּנְטְרֵס נִלְקַח מִלְּשׁוֹן לַעַז שֶׁקּוֹרִין לְקוּנְטְרֵס קווינטירנו לְשׁוֹן חֲמִשָּׁה שֶׁכָּךְ נוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת קוּנְטְרֵס מֵחֲמִשָּׁה עָלִין בלשון אשכנז בוגן ובלעז פוליי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁנֵי עָלִין נִמְצָא שֶׁכָּל קוּנְטְרֵס עֲשָׂרָה דַּפִּין וְיֵשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה מִן אַרְבָּעָה עָלִין דְּהַיְינוּ שְׁמוֹנָה דַּפִּין וְקוֹרִין לוֹ קוואטירנו רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁל אַרְבַּע דַּפִּין ׃

קָנַס בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זכרונם לברכה קוֹנְסִין אוֹתוֹ כַּךְ וְכַךְ פֵּירוּשׁ עוֹנְשִׁין וְהַשֵּׁם קְנַס פֵּירוּשׁ עוֹנֶשׁ וּבְרִבּוּי קְנָסוֹת בלשון אשכנז בוס ובלעז פינה ׃

tur,quod in Græca lingua אפיקומן uocatur, ſicut declaraui in Radice ſua.

KAntar] Incepit uexare eos.Inde nomen.ut, Verba uexationum.Et nomen Adiectiuum קנטרן uexator.Item, Eô quòd uexatores ſunt. Porrò Author Aruch ſcripſit קנטר cum Taph,& exponit per כעס quod iraſci & indignari ſignificat.Ego tamen tantũ cum Teth ſcriptum inueni.Et nos Iudæi exponimus per כחיך id eſt, illudere,irridere.Germanicè ſpotten,Italicè ſchuijar.

Gen.23. Exod.25. KAntar] Et appẽdit Abrahã ipſi Ephron.Exponit R.S.Eſt locus ubi maiora pondera קנטרין uocant. Italicè צינטנרים. Talentũ auri puri.Tharg.Hieroſ. קנטר דהב דכי. Et meo iuditio deſumptum eſt à Latinis,qui Summã ponderis,aut numerum centenarium, Centenarium uocant.Kuph em̃ & Zade inter ſe cõmutant̃ ſicut declarabit̃

KVnteres] Authores annotationũ Thalmudicarum commentariũ R.Salomonis, quod ędidit ſup̃ Thalmud קונטרס apellant. Dicunt autem ſic nuncupatũ fuiſſe,eô quòd primũ cõpoſuit cõmentariũ illud p̃ ſingulos quinterniones,ex quibus poſtea factus eſt unus liber. Cęterũ קונטרס deſumptum eſt ab Italis,qui קונטרס quinterno appellant,à quinario numero:ſic enim conficere ſolent quinternionem ex quinq; folijs,Germanicè Bogen,Italicè folia ; quodlibet enim duas habet paginas. Exinde liquet quòd quilibet quinternio habet decem paginas.Sunt item quæ exquatuor conficiuntur folijs , quæ conſtituunt octo paginas, quas uocant quaterniones, â quatuor folijs.

KAnas] Apud Rabbinos legitur,Punitur enim taliter & taliter.idem ualet quòd עונשין. Inde nomen קנס id eſt,pœna:& in plurali numero קנסות. Germanicè Buos,Italicè pœna.

reret

קסר בימים קדמונים קראו לכל מלך של רומי ציסר וזה לפי שהמלך הראשון שלהם היה בן פקועה פירוש שמתה אמו בלדתה אותו ובקעו את כריסה והוציאו הילד חי ועל כן נקרא ציסר כי בלשון רומי ציסריו הוא לשון חתיכה ואנחנו אומרים קיסר כי כן מה שקוראים הם בצדי קוראים אנחנו בקוף וזה בעבור אות הצי שלהם שצורתו כצורת כף הפוכה כזה C לפעמים הם קוראין אותו במקום צי ולפעמים במקום כי ׃

קפד נהגו רבותינו ז״ל הרבה בלשון הקפדה בענין חששה באמרם לא הקפיד עליו וכן הרבה אך בלשון הפעיל והוא נלקח מלשון קפדה בא שהוא ענין כריתה מן קפדתי כאורג חיי וכן הרבה מלשון קצור מתורגם בלשון הקפדה כי כן מי שאינו מקפיד על דבר מקצר בו וכורת אותו מלבו ואינו חושב בו עוד והשם הקפדה והתואר אין הקפדן מלמד ׃

יחזקאל ז׳
ישעיה ל״ח

קפה קפה של צדקה קפה של בשמים הוא כלי כגון תבה קטנה או ארגז שמשליכין בו מעות או דבר אחר וכשאומרים קפה סתם רוצה לומר קפה של צדקה בלשון אשכנז בוכש ובלעז בושלו ׃

קפח אין הקב״ה מקפח שכר שום בריה והוא לשון כריתה תרגום פשט גדוד בחוץ ובמדברא בימ׳מא קפחין פירוש כורתין וממיתין בלשון אשכנז אב שניידן ובלעז טאלייאר ׃

הושע ז׳

KEſar] Romani quemuis regem olim Cæſarem appellabant: ab eo nimirum, quod primus rex illorum filius Cæſę fuit, hoc eſt, mortua fuit mater eius quum pareret eum, cuius uterum ſciderunt, & eximerunt puerum uiuum, à quo euentu Cæſar appellatus fuit. Cæſar enim in lingua Romana â cędendo nomen habet. Nos autem Iudæi dicimus Keſar: Quod enim illi cum Zade pronunciant, nos per Kuph proferimus. & hoc quidem fit propter literam C, quam habent, cuius figura ſimilis eſt figurę Caph inuerſæ, hoc modo, C, quam literam ipſi aliquando ſonant Ce, aliquando Ke.

KAphad] Rabbini frequenter utuntur uocabulo הקפדה pro חששה quod curam & ſollicitudinem ſignificat, ut quũ dicunt, Nõ curat ipſum. Crebrò item in Coniugatione Hiphil. Eſtq́ꝫ deſumptum ab illo loco קפדה בא
Ezech. 7. Exterminium uenit; ubi idem ſignificat quod כריתה id eſt, excidiũ, nomen ſcilicet deductum ab illo uerbo, Succidi
Eſa. 38. ueluti textor uitam meam. Sic frequenter uocabulum קצור quod abbreuiationem ſignificat. In Tharg. redditur per הקפדה. Qui enim non curat rem aliquam, perinde eſt ac ſi amputet, ac ſuccidat eam à corde ſuo, & pro nihilo reputet amplius. Hinc & nomen uenit הקפדה. & nomen formale הקפדן ut. Nullus iracundus bene docet.

KVppa] Arca eleemoſynæ. Arca aromatum. Inſtrumentum eſt ſimile ciſtæ paruæ, aut capſulæ, in quam abijtiunt pecuniam, aut aliam rem. Et quum abſolutè dicunt קפה intelligunt ciſtam, qua reponitur eleemoſyna, Germanicè bũchs, Italicè bũſchlo.

KIpach] Deus nulli creaturæ mercedem reſcindit, Significatum eius idem eſt quod כריתה id eſt, ſucciſio. Vnde ubi textus Hebraicus habet, Spoliauit præ-
Oſeæ. 7. do foris. Thargum dicit, In deſerto, In mari incidunt. hoc eſt, Succidunt & occidunt, Germanicè Abſchneiden, Italicè ſchalijar.

קצב הורין למוכר בשר קצב וכן עשו ממנו פעל לקצב עליו בשר והוא מן ויקצוב עץ פירוש חתך או כרת ׃

קצב ימיו של אדם קצובים פירוש סדורים וקבועים
שיר ד' מן כעדר הקצובות פירוש סדורות זו אחר זו
יחזקאל מ"ח והשם קצבה מלשון מדה וקצב אחד פירוש סדר אחד
יונה ב' ויש מפרשים מזה לקצבי הרים ירדתי לשון קץ וגבול כאלו אמר לקצוי כי הם אחד במבטא ׃

קרא רבותינו זכרונם לברכה קראו לפסוק קרא באמרם רישא דקרא או סיפא דקרא ומ"א מקרא אין מקרא יוצא מידי פשוטו מקרא מסורס הוא גם קראו לכל העשרים וארבע מקרא באמרם חזרנו על כל המקרא לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא ונוהגין ההמון לקרא ספרי נביאים ביחוד מקרא ובהקדמתי לספר מסרת המסורת נתתי בזה טעם ׃

קרא כבר כתבתי בשרש צדק ענין הצדוקים והבייסותים שהם נקראים קראים ובלשון יחיד קראו אותו קרא ויש קראי על משקל בנאי וכן נהגו לקרא לאדם בקיא במקרא קראי כגון כשמת רבי אליעזר ברבי שמעון בן יוחי היו בני דורו קורין וסופדין עליו בכלל שבחיו קראי ובולי פירוש בעל פסוק ׃

קרי יש מלה דקרי ולא כתיב או כתיב ולא קרי וכאלה רבות בארתי כלם בספר מסורת המסרת

KAzab] Venditorem carnis קצב uocant. Inde deducunt uerbum, dicentes, Concidat super eo carnẽ
Estq; deductũ ab illo, Præciditq; lignum, & proiecit &c.
2.Reg.6. ubi idẽ significat quod חתך uel כרת id est, abscidit, pręscidit.

KAzab] Dies hominis determinati sunt, hoc est, or
Cant.4. dinati & statuti. desumptum est ab illo, Sicut grex (ouium) eiusdẽ staturæ, id est, quæ ex ordine sunt constitutæ.
Ezech.41 Inde nomen קצבה Et in Biblia וקצב אחד hoc est,
Ionæ 2. ordo unus. Sunt itẽ qui in hac significatione exponunt illud, Ad terminos montiũ descẽdi. ut idẽ sit quod קץ finis et גבול terminus q.d. לקצבי. sunt em̃ eiusdem prolationis.

KAra] Rabbini nostri Versum (Bibliacũ) קרא uocant. ut cũ dicũt, Principiũ uersus. Finis uersus. Et in alia forma מקרא. ut, Nõ uersus egredit̃ ex manib. simplicitatis. Versus euulsus est. Vocant quoq; & totã Bibliã, מקרא, In æternũ diuidat homo annos suos in tres partes, & tertiã partem impendat Biblijs. Solet item uulgus literatorum libros prophetarum in singulari numero. מקרא uocare. Et in Præfatione mea in librum Masoreth Hamasoreth dedi hac de re rationem.

KArah] Supra in Rad. צדק descripsi negotiũ Sadducæorũ & Baiesothim, qui scilicet קראים uocati fuerunt. Et in num. sing. uocant talem קרא. Est & ubi קראי legit̃ iuxta formã בנאי. Similiter hominẽ, qui exercitatus est, in Biblia קראי uocare solẽt. Verbi gratia, Mortuo Rabbi Eliazaro filio Rabbi Schimeonis, filij Iochai, filij eius seculi quum clamarent & plangerẽt eum, inter cæteras laudes eius, quas prædicabant, uocabant eum קראי &c. quod significat בעל פסוק id est, dominum Pasuc (sic uocant eum) qui uersatus est in Biblijs.

KEri] Est dictio quæ legitur, & non scribitur, uel quę scribitur & nõ ita legitur, quales multas, easq; omnes declaraui in libro Masoreth Hamasoreth.

קרי קראו רבותינו זכרונם לברכה לשכבת זרע קרי
באמרם בעל קרי וכן לא ראה קרי מימיו
דיעקב והוא לשון מקרה לילה ומלת אם תלכו עמי קרי דברים כ״ג
פירוש שתאמרו מקרה הוא׃ ויקרא כ״ו

קרבץ האשכנזים קורים לפיוטים שאומרים בשבתו׳
וימים טובים קרובץ ולא מצאו לזה טעם רק
שאומרים שהוא ראשי תיבות קול רנה וישועה באהלי תילים קי״ח
צדיקים ולזה הטעם אין טעם ולא אוכל להאריך והנני
בותן לך טעם איך נפל בינינו זה השבוש הנה ידוע כי
אנחנו האשכנזים באנו מגזע הצרפתים כי כאשר גורשנו
מצרפת שבת כלה גרש יגרש בתפשטנו בארץ אשכנז שמות י״א
ונשארו בפינו הרבה מלות מלשונם ורבים ממנו סבורים
שהם מלשון הקדש כמו שכתבתי במלת סרגנס והנה
הפיוטים בקראו קרובות בתיו לפי שמקרבין אותם אל
התפלה וכן קוראים אותן כל שאר היהודים וכן זכרם
הרד״ק בשרש עתר עיין שם ולפי שהצרפתים אינם
מבדילין במבטא בין הצדי ובין התיו הרפויה וכאשר
שמענו שאמרו קרבות חשבנו שאומרים קרבוץ וקדמונינו
לא מצאו טעם למה נקרא כן אלא שהוא ראשי תיבות
כדלעיל ואחר כך מצאתי בספר האשירי בפרק אין עומדין
וזה לשונו ורבי אליעזר הקלירי שעשה קרבוץ וכולי
ואני אומר אולי לפי שגם הוא היה אשכנזי היה רגיל
לקראם קרבוץ ועוד הרי הוא קרא אותם קרבוץ ולא
קרובץ ובזה בטלין דברי הראשי תבות דלעיל ועוד אפילו

KEri] Rabbini seminis effusionem קרי appellant. ut quum dicũt בעל קרי Item de Iacob dicunt, ꝙ non uiderit קרי à diebus suis. idem significat quòd illud in Deut. cap. 23. Propter occursum nocturnum. Item istud in Leuit. cap. 26. Si ambulaueritis aduersum me. hoc est, Si dixeritis, Casus, siue euentus malus est.

KRubaz] Iudæi Germani carmina, quæ in Sabbatis & festiuis dieb. dicũt קרובץ uocãt. cuius rationẽ ignorant, nisi quòd dicunt, Abbreuiaturam esse, cuius literæ hasce integras constituant dictiones, Vox iubilationis
Psal. 118. & salutis in tabernaculis iustorum. Sed hæc explicatio nõ conuenit, quare hîc non possum prolixius agere. Itaq; pandã tibi rationẽ, quomodo uenerit ad nos error iste. Ecce notũ est nos Iudæos Germanos à Gallis ortũ duxisse. Cũ eñ expulsi fuimus Gallia anno à cõdito orbe 5 5 5 5. dispersi fuimus in terram Germaniæ, tum remanserũt in ore nostro uocabula de illorum lingua, quæ multi putant esse uocabula Hebraica, sicut scripsi in dictione סרגנס. Vocantur autem carmina illa קרובית cum Taph, ab eo quòd applicant ea ad orationes. atq; ita sonant & omnes alij Iudæi, sicut commemorat & R.D.K. in Radice קרב ubi uide. Galli item non distinguunt quum pronuntiant Zade & quum pronuntiant Taph raphatum. Et quemadmodũ audiuimus quòd dicunt קרובית arbitramur quòd dicant קרובץ. Atq; ueteres nostri nullam inuenerunt rationem cur ita uocetur, nisi quòd dixerunt esse abbreuiaturam (quã ראשי תבות appellant) ut suprà memoratum est. Cæterum inueni in libro Haaschiri, Capitulo אין עומדין in hunc modum. Et Rabbi Eliezer Callirus, qui fecit קרובץ &c. Ad quod ego dico, quòd fortassis inde quòd & ipse Germanus fuerit, solitus fuit sonare קרובץ Item ex eo quòd uocauit ea carmina, קרובץ & non קרובץ refutantur qui dicunt esse Rosche Teboth suprà commemoratas. Et amplius

הויו הראשונה לא תתכן במלה בהיות הבית דגושה ודוח ׃

קרן קרן וריוח ׀ והקרן קיימת לו לעולם הבא קרן הוא מה שנמצא בלשון עברי בקצת מקומות שנקרא אשם כמו על גזל הגר להשיב האשם אליו (במדבר ה') וכן האשם המושב שניהם בתרגום ירושלמי קרנא (במדבר ה) ועקר קרן הוא לשון חוזק ותוקף כמו קרן ישעי ודומיהו (תילים י"ח) והריוח הוא מה שנתוסף על הקרן ועוד אדבר בו בשרש רוח ׃

קשט בדברי רבותינו זכרונם לברכה קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים הוא לשון עדי ותרגום ותקשרים ככלה כקשוט כלתא (ישעיה מ"ט) והשם קשוט עיין בשרש כשט גם בשרש תכשיט ובלשון אשכנז צירונג ובלעז אורנאמענט ׃

קשקש נוהגים לקרא הפעמונים הגדולים שתולים הנוצרים בתוך מגדלי בית אליהם קשקושים בלא"ז גלוקן ובלעז קאמפאני וקשקש הוא לשון השמעת קול וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה אסתרא בלוגינא קיש קיש קריא וכתב בעל הערוך כי נמצא בקצת נוסחאו׳ כיש כיש בכת ׃

נשלמה אות הקוף
בשם כל כפות ידקוף

אות הריש

ראה דבר שהוא טוב ונכון לעשותו הוראין לו דבר ראוי ולא נמצא בפסוק רק הראויות לתת לה (אסתר ב') בלשון אשכנז ווירדיג ובלעז דיגייו ׃

plius nota quod primum Vau nõ conuenit huic dictioni eò.quòd Beth ſit dageſſata. Proba.

KEren] Sortem & lucrum. Sors manet ei in ſeculo futuro, Keren eſt id, quod in lingua hebræa in multis locis אשם uocatur, ut de rapina peregrini (dicitur) להשיב
Num.5. האשם אליו id eſt, ad reſtituendam ſortem ei. Item האשם המושב id
Ibidem. eſt, ſors reddatur Domino. ambo iſti loci in Tharg. Hiero ſol. redduntur per קרן Quod autem primam originis ſignificationem huius uocabuli attinet. Robur & fortitu-
Pſal.18. dinem ſignificat, ut, Cornu ſalutis meæ. & ſimilia ריוח Reuach autem, id eſt, lucrũ, eſt id quod ad ſortem accedit de quo amplius loquar in radice רוח

KAſchat] Apud Rabbinos legitur. Iuſtifica te ipſum, & dein iuſtifica alios. ſignificatum eius eſt עדי id eſt, ornamentum. Vnde Thargũ, quod reſpondet huic
Eſa.49. loco. Et circumligaberis eis quaſi ſponſa &c. eſt, Quaſi ornamento ſponſæ. Inde nomen uenit קישוט uide in radice קשט ſimiliter in radice תכשיט Germanicè zierung Italicè ornament.

KIſchkeſch] Campanas quas Chriſtiani in turribus tẽplorũ ſuorũ ſuſpendunt קשקושים appellare ſolent. Germanicè glocken, Italicè Campani קשקש autem uocis ſonum ſignificat. Hinc eſt quod dicunt Rabbini, Numus in lagena magnum ſonũ ædit. Et ſcripſit Author Aruch in quibusdam exemplaribus inueniri כיש כיש cum Caph.

FINIT KVPH ET INCIPIT
litera Res.

RAAH] Rem quam facere iuſtum & ęquum eſt, eam uocant דבר ראוי Nec inuenitur in biblia prę-
Eſther 2. terquam in iſto loco הראויות לתת לה id eſt, quæ dignę erant ut darent̃ ei, Germanicè vuirdig Italicè dinijo.

Raah

ראה חמשה אותות יש לראה בלשון אשכנז לונג ובלעז פולמון ואין לשאול למה נקראת ראה כי אין טעם לשמות גם בעל הערוך לא הביאו ׃

רב לשון שר ונגיד וגביר מתורגם רב כמו שר צבאו רב חיליה נשיא אלהים רב קדם יי׳ גביר שמתיו לך רב שויתיה לך וכן עם הכנויים רבו רבך רבי וכן אבי אבי רכב ישרא׳ רבי רבי וכלם הריש פתוחה והיוד לכנוי

אבל רבי יהושע ורבי ישמעאל ודומיהם הריש בחירק והיוד נוספת כיוד אכזרי וודמיהם ואמרו רז״ל כל רב ומר מבבל וכל רבי מארץ ישראל ותמהתי על מה שנמצא בהרבה סדורי תפלות רבי הריש בשוא ולא יתכן בנקוד כלל כי הבית דגושה ואין דגוש אחר שוא נע ונראה לי הטעם כי קרה זה לפי שלפעמים כותבים במקום רבי הריש לבדה בנקודה עליה כזו ר׳ ונקודה בשוא ולא בנקודת אחרת לפי שהשוא איננה תנועה לבד נשארה גם כן במלת רבי אך קשה לי שאנחנו האשכנזים קוראים הברת הריש בקמץ חטוף ובאמור רבי על משקל חלי עדי ולעולם לא מצאתיה כן לכן אני אומר שדינה להיות בחירק רבי כי שרשו רבב והראיה כי הפייטנים כאשר התמו את שמם כתבו אחר הריש יוד כגון אליעזר ברבי קלירי להורות על חירק הריש ויש שמשימין גם כן יוד אחר הבית הראשונה כמו רבי שמעון הגדול שחתם שמו שמעון בירבי יצחק

ראשית כ׳א
ראשי׳ כ׳ג כ׳ז
מלכים ב׳ כ׳

RAah] Quinq; membranulæ ſunt pulmoni, Germanicè lung, Italicè pulmon. Nec eſt interrogandũ. cur uocetur רואה Nam de nominibus non poteſt dari ratio. Etiam author Aruch non citauit ipſum.

RAb] Vocabula נגיד שר & גביר in Thargum redduntur per רב ut, Princeps exercitus eius. Tharg.
Gen.21. רב חיליה Princeps Dei. Tharg. רב קדם יי Ecce poſui illũ tibi
Ibidem 27. in dominum. Thargum. רב מניתיה לך Sic quoq; cum pro-
2.Reg.2. nominibus. ut, רבך, רבו, רבי ut, Pater mi, pater mi, currus Iſraël. Thargum, רבי רבי &c. in quibus omnibus Res habet Pathah. Et Iod conſtituit affixum pronominale. Cæterum Ribbi Iehoſchuah, & Ribbi Iſmaël. & ſimilia. In his, inquam, Res habet Hirec & Iod ſuperadditum eſt, ſicut Iod in dictione הכרי & in ſimilibus. Dicunt item Rabbini, Omne מר & רב (dici de eo) qui ex Babilonia fuit, Et omne Ribbi de eo, qui fuit ex terra Iſraël. Mirũ tamẽ eſt mihi ꝙ ſæpe in precationib. legit̃ רבי Rebi cũ Res ſcheuato quæ punctatio omnino nõ cõuenit, eò ꝙ Beth habeat dagges cum tamẽ dagges nunquã ueniat poſt ſcheua mobile. cuius uidet̃ mihi hæc eſſe ratio. Fit interdum, ꝙ loco רבי ſcribunt. Res literã ſolũmodo cum puncto ſupra ſe, hoc modo ר & cum puncto ſcheua, & nõ alio, eò ꝙ ſcheua non eſt punctũ mobile. Vnde eſt ꝙ relinquit̃ in dictione רבי Rebi. Veruntamen difficultatẽ mihi parit, ꝙ nos Germani ſyllabã Res cũ Hatephcamez ꝓferimus, & dicimus, רבי iuxtã formã חלי, עני cum tamen nunq; ita ſcriptũ inueni. Quapropter ego dico iuſtum eſſe, ut ſcribatur cũ Hirec רבי Ribbi: nam Radix eius eſt רבב. Cuius argumento eſt quòd poëtæ quum aſsignant nomina ſua, ſcribunt poſt Res Iod. Exempli gratia, Eleazar filius Ribbi Caliri, ubi Res cum Hirec punctatur. Sunt item qui ſimilem in modum ponunt Iod poſt Beth primum, ut Rabbi Schimeon qui nomen ſuũ in hunc modũ ſignat, Schimeon ביריבי יצחק

Ss Simi-

ורבי ביאור שליח צבור חתם שמו בחרוזת אקדמות
מלין מאיר ביר רבי יצחק בשתי תיבות כי ביר הוא כמו
איוב יח בר בתרגום ירושלמי כמו לא נין לו ולא נכד בעמו לא
ביר ליה ולא ביר דביר ויש מהרבנים הנקראים רבן כמו
רבן גמליאל ורבן יוחנן הנזכרין בתוספות והם חשובי המעלה
יותר מרב ורבי והרבוי רבנים ובסמיכות רבני אבל רב
ורבי לא יתרבו כי לא נוכל לומר רבים ורבים ושם התאר
של השם יתעלה רבון הריש בחירק וכן רבונו של עולם
ובי״ש נוסחאות נקודה בפתח רבון רבונו והוא טעות כי
יהושע ג׳ שמות כ״א כן תרגום אדון כל הארץ רבון כל עלמא וכן אם אדוניו
יתן לו אשה אם רבוניה ׃

ויקרא כ״ה **רבית** נשך כסף נשך אוכל רבית כספא רבית עבור
וכן תרבית ומרבית כלן מתורגמין רבית הריש
בחירק ואנו אומרים רבית בקמץ הטות בטעות כמו
שנאמר רבי כשעות כאשר בארתי בשרשו ׃

רבותא בדברי רבותינו זכרונם לברכה מאי רבותא
שמשו בו במקום התחדשות וכן רבותא קא
משמע לן ועקרו מלשון גודל ורבוי פירוש דבר יותר גדול

Similiter & Rabbi Meir publicus minister populi, nomē suū ita signauit rythmicè. ut, Principium uerborū Meir ביר רבי יצחק cum duabus scilicet dictionibus. Nam ביר idē ualet quod בר in Thargum Hierosolymitano. ut, Et non
Iob 20. filius ei, neq; nepos in populo suo. Thargum. Non filius ei, neq; filius filij. Sunt porrò ex Rabbinis, qui רבן uocantur. ut, Rabban Gamliel, & Rabban Iochanan, in quibus Nunin in fine per paragogen adiecta sunt. Sunt autem istiusmodi Rabbini præstantiores alijs qui ueniunt appellatione Rab & Ribi. Et in plurali numero dicitur רבנים. Et in regimine רבנייא Rabbane. Verùm Rab & Ribbi nō ueniunt in plurali numero. Non enim possumus dicere, Rabbim & Ribbim. Inde deducitur & nomen formale, quod tribuitur Deo excelso. nempe רבון Ribbon habente Res Hirec. Hinc quoque dicitur רבונו של עולם id est, Dominus mundi. Et in quibusdam exemplaribus punctatur Beth cū Pathah רבון Rabbon רבנן Rabbanan, id quod error est, quod uidere est in Thargum. Vbi enim He-
Iosue 3. bræus dicit. Dominus uniuersæ terræ. Thargum habet,
Exod. 21. רבון כל עלמיא. Item, Si Dominus eius dederit ei uxorem. Thargum, אם רבוניה.

Deut. 23. RIbbith] Per usuram argenti, & per usuram frumen Tharg. רבית כספא רבית עיבור idē significant תרבית & מרבית quæ omnia in Thargum redduntur per רבית Res habente Hirec. Nos tamen Iudæi dicimus רבית Rabith cum Hatephcamez, quod error est, sicut eodem modo sed male dicimus רבי Rabbi, quemadmodum declaraui in Radice sua.

REbuthah] Apud Rabbinos legitur, Quid magni siue, quid noui est? Vsurpant pro התחדשות quod rei nouitatem significat. Similis loquutio est, Nouum facit audire nos. & quod ad primū etymō eius attinet, significat magnitudinē & multitudinē, hoc est, rem ualde magnā.

ויקרא ז' ולא נמצא בתרגום רק על ענין גדלה ושררה כמו זאת
משחת אהרן ומשחת בניו תרגום שניהם רבותא וכן
דניאל ד' כדניאל ורבותך רבת ׃

רבץ הרביץ תורה בישראל ומרביצי תורה כן קראו
בעלי ישיבה שיש להם תלמידים רבים בתלמוד
ותמהתי איך לקחו זה הלשון ועל הרוב אינו בא רק על
בעלי חיים שאינם מדברים ובפרט בספרד היו נוהגין
לקרא אותם מרביצי תורה ולשאר הרבנים היו קוראים
חכמים סתם כי לא היו ביניהם הסמוכים לרבנות כלל
מפני שאמרו רבותינו ז"ל אין סמיכה בחוצה לארץ ׃

רגל לשון הרגל הוא מורגל בדברי רז"ל בבנין הפעיל
הושע י"א ולא נמצא במקרא רק אנכי תרגלתי לאפרים
שהוא כמו הרגלתי וכן לא שמושו כו רז"ל רק בבנין הפעיל
הרגיל מרגיל מורגל ארגיל וכולי והתאר רגיל רגילים
והשם רגילות או הרגל וכן אמר החכם ההרגל על כל דבר
תהלים מ"ה שלטון ענין בקיאות ומהירות עט סופר מהיר תרגום
קולמוס ספרא רגיל ולא מצאתי לו חבר בתרגום ובלשון
אשכנז ביהענד ובלעז פראטיקא ׃

רגש ענין ההרגש ידוע בדברי רז"ל בבנין הפעיל כגון
הרגיש מרגיש והשם הרגשה או הרגש כמו
חוש ההרגש בלשון אשכנז אנפפינדן ובלעז סינטיר ׃

Leuit.7. Nec inuenitur in Thargum usurpatum, nisi ubi mentio fit de magnificentia & magistratu. ut, Hæc est unctio Aaronis, & unctio filiorum eius: quod utrunque Thargum per Daniel. 4. רבותא reddidit. Itē in Daniele, Et magnificentia tua creuit.

RAbaz] Cubare fecit legem in Israël. Et qui faciunt cubare legem in Israël. Sic uocant presides academie, qui multos habent discipulos qui discunt Thalmud. Et miror quomodo usurpent hoc schema, quum plærunque de brutis animantibus dicatur, quæ non possunt loqui. Et præsertim in Hispania solent uocare eos מרביצי תורה Reliquos autem Rabbinos חכמים id est, sapientes absolutè uocant. Nulli enim inter eos fuerunt, qui per impositionem manuum ad Rabinatum eligebantur, quod inde prouenit, quòd dixerunt Rabbini (piæ memoriæ) Impositionē manuum non habere locum extra terram Israël.

RAgal] Vocabulum הרגל usitatum est apud Rabbinos, idque in Coniugatione Hiphil. Nec inuenitur Oseæ 11. in Biblia, nisi tantum in isto loco ואנכי תרגלתי לאפרים id est, Ego asuefeci Ephraijm. ubi תרגלתי dicitur pro הרגלתי Similiter & Rabbini tantum usurpant in Coniugatione Hiphil. ut, הרגיל, מרגיל, מורגל, ארגיל &c. Inde nomen Adiectiuum רגיל asuetus, exercitatus, in plurali רגילים & nomen substantiuum רגילות uel הרגל usus. Hinc est quòd dicit sapiens, Vsus omni rei dominatur. Significatum eius est exercitatio, & uelocitas. ut, Stylus scribæ uelocis. Psal.45. Thargum, Calamus scribæ exercitati. nec inueni ei sotiū in Thargum, Germanicè behend, Italicè practica.

RAgasch] Significatum הרגש notum est apud Rabbinos in Coniugatione Hiphil. ut, הרגיש. Inde nomen substantiuum הרגשה uel הרגש sensus, sensibilitas. ut, חוש ההרגש Germanicè empfinden, Italicè Sentir.

רוח רז"ל הרגילו הרבה בלשון זה בבנין הפעיל הרויח
מרויח ארויח וכולי וכל תועלת וממון שמגיע
לאדם נקרא רוח ויש שכותבין ריוח ביו"ד להבדיל בינו
ראשית ל"ב ובין רוח והוא בגדר מן ורוח תשימו שהוא לשון הרוחה
שהוא הפך הצוקה בלא"א גיווין ובלעז אוטלו או גיוואדאניו

רדיאל אומרים שיש מלאך אחד שנקרא רדיא וכן
קהלת י' תרגום עוף השמים יוליך את הקול מלאכא
רדיאל מכריז בכל יומא מן שמיא ואומרים שהוא בעל
דניאל ד' סודו של הקב"ה בלעז סיקרטאריו מלשון כל רז לא אנס
לך גם נמצא ספר בקבלה שנקרא ספר רדיאל ׃

רחם אונקלוס פטרא רחמנא רחמנא ליצלן בריך
רחמנא והוא כנוי לשם יתעלה תרגום רחום
תלים ע"ח וחנון יי' רחמנא וחננא יי' וכן והוא רחום תרגום והוא
רחמנא ויש מפרשים רחמנא תורה והוא טעות בגלה כי
הוא לשון זכר והראיה באמרם בריך רחמנא אמר רחמנא

ut diversi generis sint arbores, neq etymologia neq usq requirit semper, et planè

רכב לשון הרכבה שמרכיבין שני מיני אלנות יחד
ראשית ל"ו וכן ענה בן צבעון הרכיב חמור על סוס בהמה
ויקרא י"ט ותרגום ובהמתך לא תרביע ובעירך לא תרכיב ולא ידעתי
לפותרו בלשון אשכנז ובלעז חומפושטו ׃

Termini artis hortu... lungen, groagen, ... abzaugen, äugeln ... ubi de arbo... ... in ... aliis ...

RAuach] Rabbini hanc uocem sæpius usurpant in Cõiugatione Hiphil.ut, מרויח, הרויח, הרוח, &c, Omnis utilitas, quæ ex diuitijs redit ad aliquem רוח uocatur, Et sunt qui scribunt ריוח cum Iod, ut distinguat inter ipsum & רוח Ruah. Est autem deductum ab illo. Et spatium

Gen.32. ponite &c. ubi idem significat quod הרוחה id est, Spatii amplitudo, cui opponitur הצוקה id est, angustia, Germanice gevuinn, uel, nutz, Italicè utilo gvuadanjo.

RAziel] Dicunt angelum quendam esse uocatum רזיאל quam uocem habet Tharg. in Ecclesiaste. Quia

Ecclef.10. auis cœli aufert uocem illam. Thargum, Angelus Raziel prçconizat quotidie de cœlis. Et dicunt quod sit à secretis Dei, Italicè Secretario, desumptum est ab illo, Omne secre

Dan.4. tum non est absconditum tibi. Extant item duo libri Cabalistici, quorum alter uocatur Raziel magnus, alter Raziel paruus.

RAcham] Id quod quis facere coactus fuit, remittit deus, Orandus est deus ut auertat. Benedictus deus misericors. Epitheton est dei benedicti. Misericors &

Psal.78. clemens est Dominus. Thargum, רחמנא וחננא ה׳ Item, Et ipse est misericors. Thargum והוא רחמנא. Extant item, qui רחמנא pro lege exponunt, quod manifestus error est. est enim masculini generis, quòd probatur ex eo quòd dicunt בריך רחמנא benedictus misericors אמר רחמנא dixit deus.

RAchab] הרכבה dicitur cum diuersi generis arbores plantando coniunguntur. ita de Anah filio Zi-

Gen. 36. beon legitur quòd ascendere, siue equitare fecerit asi-

Leuit.19. num super equam. Iumentum tuum non facies prostitui promiscuè. Thargum, Et iumentum non equitare, siue ascendere facies.

Rema

במדבר כ"ד **רומא** וצים מיד כתים וסיעו יצטרחן מן רומאי
חבקוק ג' וכן גזר ממכלה צאן תרגום ישתיצון רומאי
פירוש יושבי עיר רומא אבל לא מצאתי בכל התרגום
ישעיה כ"ד דעשרים וארבע רומא באלף רק רומי ביוד כמו מכבי
מיכה ז' בעולה מכבי רומי ותרא אויבתי ותהוי רומי ושמחי בת
איכה ד' אדום רומי רשיעא וכן הרבה :

רמז ענין רמיזה ידוע בדברי רבותינו ז"ל
איוב ט"ו ולא נמצא בפסוק רק בהפוך אותיות מה
ישעיה נ"ח ירזמון עיניך כמו ירמזון ותרגום שלח אצבע מרמיז
משלי ו' באצבע וכן קורץ בעיניו רמיז בעיבוהי והשם רמז או
רמיזה בלשון אשכנז טוייטן ובלעז ציבייאר :

רע רוב לשון מתחת מתורגם מלרע ויש מתורגם
תחות כמו מתחת לרקיע תרגום מלרע לרקיע
בראשית א' מתחת השמים תרגום מתחות שמיא וזה דבר תימה בעיני
בראשית א' וכן כל מלה שטעמה בסוף קראו המדקדקים מלרע
וכאשר הטעם אינו בסוף קראו מלעיל וכבר פירשתי כל
זה באר היטב בשוב טעם :

רעי קורין לכל היוצא מפי הטבעת למטה רעי וכן
איוב כ' תרגום כגללו לנצח יאבד היך רעיה וכן ואת
ויקרא א' פרשם תרגם ירושלמי ואת רעיהון בלא מישט או
ובלעז שטיבקו :

שמות א' **רעם** וילן העם ואתרעם עמא וכן כל לשון תלונה
מתורגם בלשנא התרעמות בבנין התפעל והשם

Num.24. ROma] Et naues (uenient) de partibus Italiæ: Thar:
Haba.3. Et copię uenient à Romanis. Item, Sublatus est à caula grex ouium: Thargum, Delebuntur Romani, id est, Habitatores ciuitatis Romæ, sed nõ inueni in toto Thargum super. 24. libros Bibliæ רומאי cum aleph scriptum, sed
Esa.54. tantum רומי cum Iod. ut, Quam filij maritatæ Thar-
Miche 7. gum מבני רומי Videbit quoque inimica mea. Thar.
Thie 4. Et uidebit Roma, Gaude filia Edom. Thargum, Roma impia. & sic in multis locis.

RAmaz Significatum רמיזה notum est apud Rabbinos. Neq; inuenitur in Biblia nisi per transpositio-
Iob 15. nem literarum. ut, מה ירזמון עיניך Quamobrem annuunt
Esa.58. oculi tui? pro ירזמון Emittere digitum. Thargum מרמז באצבע
Prouer. 6. Item, Annuit oculis suis. Tharg. רמיז בעינוהי Inde nomen רמז uel רמיזה Germanicè deuten Italicè Zinijar.

RA] Ferè uocabulum מתחת in Thargum transfer-
Gen.1. tur per מלרע Interdum tamen, & per תחות redditur.
Ibidem Vt, Sub firmamento. Targũ מלרע לרקיע. Sub cœlo. Thargum מתחות שמיה Et hæc mira res est in oculis meis. Similiter quamlibet dictionẽ quæ accẽtum habet in fine, grammatici מלרע uocant, secus uerò מלעיל Quæ omnia optimè declaraui in libro טוב טעם

REi] Stercus quod ex aluo per secessum egreditur רעי uocant, Cuius uocis usus est in Thargum super
Iob 20. Iob. ut, Sicut stercus suum peribit, Thargũ היך רעיה Et fi-
Leuit.16. mus eorum. Thargum Hierosolimi. רעיהון Germanicè mist, Italicè sterco:

Exod.17. RAam] Et murmurauit populus. Thargum ואתרעם עמא Omne item uocabulum תלונה in Thargum redditur per בתרעמות in coniugatione Hithpaël. Inde

Tt nomen

במדבר י' תרועמה תלובותם תרגום תרעומותיהון בלשון אשכנז מורמלן והוא לשון לעז ממש מרמראר ׃

רצע רבותינו זכרונם לברכה קראו לחו של עור רצועה כגון רצועה של תפלין ותרגום ירושלמי
בראשית ל"ד שרוך נעל רצועה דסנדלא ועקר הלשון מן ורצע אדוניו
שמות כ"א את אזנו במרצע ולכן כל מי שמלאכתו במרצע נקרא רצען כמו אומן הנעלים בלא"ז שושטר ובלעז קאלצולאר

רצף רז"ל שמשו בזה השרש בלשון חיבור באמרם כך וכך ימים רצופים ובפסוק במצא תוכו רצוף
שיר ג' אהבה שהוא מלשון רצפה שהוא הצעת אבנים וחבורם זה בזה בקרקע ויהיה צורת ורצפת ענין אחד ׃

עזרא ג' **רשה** בעזרא ברשיון כורש מלך פרס הוא כמו רשות באמרם רשות הרבים רשות היחיד
דברים כ"ח אבל בלשון תרגום לא במצא רק רשו כמו לא יוכל לבכר
רות ד' לית ליה רשו וכן לא אוכל לגאל לית לי רשו על משחל זכו וזכות ויתכן לעשות ממנו פעל אבל בבנין הפעיל לבד כמו הרשיתיו והשלטתיו והביבוני מרשה והפעול מרשה והשם הרשאה וכל זה ידוע ואין צריך לפרשו ׃

רשל רבותינו ז"ל שמשו בזה השרש בבנין התפעל בענין עצלות ורפיון באמרם המתרשל במצוה
שופטים י"ח והשם התרשלות ותרגום אל תעצלו לא תתרשלון ׃

nomen uenit תרעומת murmuratio. ut, Murmurationes
Num.17. uestras. Thargum תרעומתיכון Germanicè murmelen, estq́; plane Italicum uocabulum murmerar.

RAza] Rabbini corrigiam pellis רצועה uocant. ut, Corrigia Thephillim. quā uocē habet & Thargum
Gen.14. Hierosol. in hunc locum. Vsq; ad corrigiam calciamenti. Thargū, רצועה דסנדלא Primitiua uox unde originem ducit
Exod. 24. est ורצע אדוניו &c. id est, Et perforabit dominus eius aurem eius subula. Hinc omnis qui in opere suo subula utitur רצען uocatur. ut, Calceator, Germanicè Schuster Itali. Calcilar.

RAzaph] Rabbini utuntur hac radice pro חבור quod coniunctionem siue assotiationem significat. ut, cum
Cant.3. dicunt. Taliter, & taliter per dies continuos. Et in Pasuc inuenitur. Medium eius cōstratum charitate. ubi idem significat quod רצפה id est, stratum lapidum, & coniunctionem eorū in pauimento. erunt ergo eiusdem significationis צרף׳ & רצף׳.

Ezre 3. RAschah] In Ezra legitur, Iuxta facultatem quam habebant à Cores rege persarum. Idem ualet quod רשות, ut, Licentia multorum. Licentia unius. sed in. Tharg. tantum inuenitur רשו. ut, Nec poterit primogenitum face-
Deut.21. re. Thargum, לית ליה רשו id est, non est ei potestas. Item,
Ruth.4. Non possum redimere. Thargum לית לי רשו non est mihi facultas. iuxta formam זכו & זכות Et potest ab eo uerbum deduci, sed in coniugatione Hiphil solummodo. ut, Permisi ei, & potestatem ei concessi. Inde participiū præsens מרשה potestatem faciens, & participiū præteritū מורשה qui habet potestatem. Item, Nomen הרשאה potestas. Et totum istud manifestum est, nec eget declaratione.

RAschal] Rabbini utuntur hac radice in coniugatione Hithpaēl pro pigritia, & remissione. ut, cum dicunt. Qui piger est in preceptis. Inde nomē התרשלות pigritia In. Tharg. quoq; legit. ut, Ne pigri sitis. Thar. לא תתרשלון
Iudic.18.

יהושע י״ח אַתֶּם מִתְרַפִּים אַתּוּן מִתְרַשְׁלִים וּכְבִנְיַן פִּעֵל אַל תֶּרֶף יָדֶיךָ
יהושע י׳ לֹא תִּתְרַשֵּׁל יְדָךְ עַל כֵּן הוּא מַרְפֶּא הוּא מְרַשֵּׁל בִּלְשׁוֹן
ירמיה ל״ח אשכנז טרעג או שלאף ובלעז פיגרו ׃

רָשַׁם

יְצִיאַת הַצַּדִיק מִן הָעִיר עוֹשָׂה רוֹשֶׁם וּמִשְׁקַל אַחֵר וְאֵין דִּישׁוּמוֹ נִכָּר לְשׁוֹן אוֹת וְסִמָּן וְהִתְוִיתָ
יחזקאל ט׳ ט׳ תָּיו וְתִרְשׁוֹם תָּוָא אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּיו דִּי עֲלוֹהִי רוֹשֶׁם תָּוָא
דניאל ה׳ ו׳ וְכֵן בְּדָנִיֵּאל כְּתָבָא דִּי רְשִׁים רְשַׁם כְּתָבָא וּבלשון אשכנז צייכן ובלעז סיגייו ׃

רָתַח

מַיִם רוֹתְחִין פֵּירוּשׁ מַיִם חַמִּים בְּיוֹתֵר וְכֵן
תילים ל״ט תַּרְגוּם חַם לִבִּי רָתַח לִבִּי וְהוּא מִלְּשׁוֹן יַרְתִּיחַ
איוב מ״א כַּסִּיר וְכֵן סִיר נָפוּחַ תַּרְגוּם דְּרָתַח בִּלְשׁוֹן אשכנז דא
ירמיה א׳ וואלט ובלעז בולייא וּמִזֶּה תַּרְגוּם שֶׁל כָּל חֵימָה דְּאֻמּוֹת מְתוּרְגַּם בִּלְשׁוֹן רִתְחָא ׃

נשלמה אות הריש ואין בה עוד שרש

אות השין

שׁוֹשְׁבִן

נוֹהֲגִים אֲבוֹתֵינוּ לִקְרֹא לְרֵיעֵי הֶחָתָן שׁוֹשְׁבִינִים
שופטים י״ד וְכֵן לְרֵעֵהוּ אֲשֶׁר רֵעָה לוֹ דְשִׁמְשׁוֹן תַּרְגוּ׳ לְחַבְרֵיהּ דַּהֲוָה שׁוֹשְׁבִינֵיהּ וְגַם לְמִי שֶׁאֵינוֹ חָתָן בִּקְרָא חֲבֵירוֹ שׁוֹשְׁבִן
שמואל ב׳ י״ג כְּמוֹ וּלְאַמְנוֹן רֵיעַ תַּרְגוּם שׁוֹשְׁבִינָא ׃

שָׁאַל

יָדוּעַ כִּי בְשֹׁרֶשׁ הַזֶּה שְׁנֵי עִנְיָנִים אֶחָד בְּקַל וְאֶחָד בְּהִפְעִיל וְהֵם שׁוֹאֵל וּמַשְׁאִיל הַשּׁוֹאֵל הוּא הוּא הַלּוֹקֵחַ בְּהַלְוָאָה בִּלְשׁוֹן אשכנז אנטליהינן ובלעז טור איבפרישטו וְהַמַּשְׁאִיל הוּא הַנּוֹתֵן בְּהַלְוָאָה בלשון אשכנז איין לייהר ובלעז פרישטדור וְכֵן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ

Iehosu.18. Item Quousq; uos otio torpetis. Thargum אתין מתרשלים Et
Ibidem 10. in coniugatione Piel. Ne laxaueris manũ tuam. Thargũ
Hiere.38. לא תרשל ידך Vt quid enim ipse dissoluit, &c. Thargum אית
מתרשל Germanicè treg, oder schlaff. Italicè pigro.

RAscham] Apud Rabbinos legitur Egressio iusti è ciuitate facit notam. Item in alio forma. Nota eius nõ est cognita, significatũ eius est nota & signum. Et pinge signum &c. Thargum ותרשום תוא Et super quemcunq;
Ezech.9. fuerit signum. Thargũ דעליהי רושם תוא Item in Daniele, Scri-
Daniel. 5. & 6. ptura quę signata erat. Annotauit scripturam Germanicè zeichen. Italicè Sinijo.

RAthah] Aquæ bullientes, id est, aquæ nimium
Psal.38. calidæ. Caluit cor meum. Thargũ, Feruet cor meum.
Iob 41. Desumptũ est ab illo, Feruere facit sicut ollam profundũ
Hiere.1. Item ollam bullientem. Thargũ רתחא Germanicè vuallet, Italicè bulija. hinc est, quod omne uocabulum חימה id est, furor quod in Iob, prouerb. & psal, legitur in Thargum per רתחא transfertur.

FINIT RES, ET INCIPIT LItera Schin.

SCHASCHEBON] Amicos sponsi שושבינים ap-
Iudic.14. pellare solẽt. Socij sui quem ipse sibi associauerat. Thargum לחבריה דהוא שושבניה id est, socij sui qui erat amicus eius. Item si quis non sit sponsus nihilominus tamen socius eius שושבן uocatur. Habebat autem Amnon
2.Sam.13. amicum. Thargum שושבינא.

SChaal] Notum est hanc radicem duo habere significata, Vnum in coniugatione kal. Alterum in Hiphil, quæ sunt שואל & משאיל dicitur autẽ השואל qui mutuo accipit Germa. entlehnen, Italice Tor inpresto המשאיל qui mutuum dat, Germanicè ein leiher. Italicè prestador. Est item

מנהג לפעמים לקחת לשון אחד בהלואה מלשון אחר
ונקראים שמות מושאלים כמו שבארתי בפרק המינים
יחזקאל כ״ב וכן נמצא בפעלים כמו חרשיה תרגמי הוא דרך השאלה
כי לשון גרם אינו נופל על חרש אלא לשון שבירה ׃

שבל בדברי רבותינו זכרונם לברכה בשביל כך וכך
כמו בעבור ואין לשמש בו בלי בית השמוש
כמו שבארתי בשרש עבר ׃

דניאל ה׳ **שבש** בדניא ורברבנוהי משתבשין עבין שבוש ידוע
ירמיה כ׳ שהוא לשון טעות וכן פתיתני יי ואפת
שבשתני יי ואשתבש נראה לי שהוא לשון סבסוך כן
איכה ה׳ ישתרגו עלו על צוארי תרגום אתבשו כשבשין דגופנא
איוב מ׳ ונראה לי אשתבשו וכן גידי פחדיו ישורגו פחדוי משבשין
כלן לשון סבסוך וסבוך כי כן המשובש הוא נבוך
ומסובסך ׃

שגל נקראת אשת האיש שגל בעבור שהיא מוכנת
לו למשגל שהיא הבעילה וכן קורי גיד האמה
אבר המשגל ואין לגלות דברי ערוה ׃

דברים ל״ב **שד** יזבחו לשדים דבחין לשדין ותרגום ירושלם
תהלים ק״ו לשדיא אבל בנותיהם לשדים דתלים תרגום
למזיקיא ובלשון יחיד שד ולא נמצא בפסוק וכן בלשון
ישעיה ל״ד תרגום לא נמצא בלשון יחיד ושעיר על רעהו יקרא
ושידין חד עם חבריה ויש אומרים שנקראו כן בעבור
שהם שודדים והוא טעות כי היה ראוי להיות שדים הדלת
בדגש ׃

mos linguæ sanctæ uocabulũ aliquod per accomodationẽ
transumptiue sumere. Cuiusmodi nomina מושאלים uocan-
tur sicut declaraui in libro speteierũ. Huius generis & uer-
Ezech. 23. ba inueniũntur. ut, Et testas eius comminues. ubi uerbum
תגרמי translatè accipitur. Nam uocabulum גרם non com-
petit חרש quod testam significat, nisi per confractionem.

Daniel 5. ¶ Chabal] Apud Rabbinos legitur. Propterea quod
taliter, & taliter &c. Idem ualet quod בעבור Neq; usur-
pari debet absq; Beth seruili, sicut declaraui in Radice עבר.

¶ Chabasch] In Daniele legitur. Et principes eius stu-
pefacti sunt. significatum שבש notũ est, significat enim
Hiere. 20. errorem. Vt, Persuasisti mihi domine, & persuasus sum
Thargum, Seduxisti me Domine & seductus sum. uide-
tur idem significare quod סכסך id est, turbatus, impli-
Thren. 1. catus. ut, Et implicatæ ascenderunt super caput meum.
Thargum, Perplexæ sunt sicut palmites uitis. & meo qui-
Iob 40. dem iudicio dicendum erat אסתבכו pro אתסבכו Item, Nerui
testiculorum eius perplexi sunt. Thargum פחדוי מסבכין O-
mnia intricationem & perplexitatem significant, unde
& מסובכים dicitur quod sit ueluti perplexus & intricatus.

¶ Chagal] Vxor uiri שגל uocatur eò quòd parata est
ei למשגל id est, ad coitum. Hinc est, quod & ueretrum
אבר המשגל nominatur, nec licet hîc reuelare res obscœnas.
Deut. 32. ¶ Ched] Immolant demonibus. Thargũ דבחין לשדין. Et
in Thargum Hierosoly. לשדיא uerum illud in psalmis
Psal. 106. Filias suas demonibus. Tharg. reddidit per למזיקיא In singu
lari numero dicitur שד quod tamen nõ inuenitur in Bib-
Esa. 34. lia quemadmodum nec in Thargum. Et saturus uocifera-
bitur ad socium suum. Thargum. Et demones alter cum
altero. Et sunt qui dicunt sic uocatos ab eo quod deuastãt
(homines) id quod error est. Deberet enim Daleth in שדים
habere Dagges.

Schaddai

שַׁדַּי אָמְרוּ רז״ל שֶׁהַקָּבָּ״ה נִקְרָא שַׁדַּי מִלְּשׁוֹן דַּי וְהַשִּׁין לְשִׁמּוּשׁ וְכֵן פֵּירַשׁ רש״י מִי שֶׁיֵּשׁ דַּי בֶּאֱלָהוּתוֹ אוֹ מִי שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי וּלְפִי זֶה הָיָה רָאוּי לְפוֹתְרוֹ בִּלְשׁוֹן אשכנז כינוגהאפטיגר וּמָה שֶׁנָּהֲגוּ לְפוֹתְרוֹ אלמעכטיגר הוּא מַה שֶׁפִּתְרוּהוּ רוֹב הַמְפָרְשִׁים שֶׁהוּא לְשׁוֹן תַּקִּיף וּמְנַצֵּחַ כְּעִנְיַן שׁוֹדֵד כִּי הַדָּלֶת דְּגוּשָׁה ׃

שַׁדֵּךְ לְשׁוֹן שדוך נוֹפֵל עַל זִוּוּג שֶׁמְּזַוְּגִין יַחַד אִישׁ וְאִשָּׁה וּבִלְשׁוֹן עִבְרִי נִקְרָא חִתּוּן כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי בְּשֹׁרֶשׁ חָתָן וְהַתֹּאַר שַׁדְּכָן וְהַשֵּׁם שַׁדְּכָנוּת וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ פָּעַל כְּבִנְיַן הַדָּגוּשׁ מְשַׁדְּכִין הַתִּינוֹקוֹת וּלְשַׁדֵּךְ הַבָּנוֹת בִּלְשׁוֹן אשכנז כישוועגרן ובלעז פירינצר ׃

בראשית כ״ח **שַׁדֵּךְ** אִישׁ שָׂדֶה תַּרְגּוּם גְּבַר שַׁדְּכָן יֵשׁ מְפָרְשִׁים אוֹתוֹ מִן הַשֹּׁרֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי לְכַוֵּן הַלָּשׁוֹן וְנִרְאֶה לִי שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן רז״ל קוֹרְאִין לְאָדָם בָּטֵל שַׁדְּכָן שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שְׁתִיקָה וַחֲבָיָיה תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי

בראשית ח׳ וַיָּשׁוֹכּוּ הַמַּיִם וּשְׁדִיכַת אַרְעָא וְיֵשׁ נוּסְחָאוֹת כְּתִיב גְּבַר שַׁרְכָן בְּרֵישׁ וְהוּא טָעוּת עַיֵּין בֶּעָרוּךְ בְּשֹׁרֶשׁ שַׁדֵּךְ הַשְּׁלִישִׁי ׃

שַׁדֵּל עִנְיַן הַהִשְׁתַּדְּלוּת יָדוּעַ בְּדִבְרֵי רז״ל וְכוּלָן בְּהִתְפַּעֵל כְּמוֹ אַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ הֱיֵה

בראשית ל״ב מִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ / וְכֵן בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ

רות ב׳ וְאִשְׁתַּדַּל בְּהֶאָבְקוֹ עִמּוֹ בְּהִשְׁתַּדְּלוּתֵיה / וְכֵן וְאָנָה עָשִׂית וּלְאָן אִשְׁתַּדַּלְתְּ לְמֶעְבַּד עִנְיַן שְׁקִידָה וַחֲרִיצוּת בלא אונטר וויברן ובלעז שוליציטאר וְיֵשׁ מִלָּשׁוֹן זֶה שֶׁהֵם עִנְיַן פִּתּוּי

SChaddai] Rabbini dicunt Deum uocatum שדי à sufficentia, existente Schin litera seruili, qua in significatione exponit, & R.S. Nempe pro eo cui est sufficientia in deitate sua, uel ab eo quòd dixerit mundo suo satis est. Et iuxta hanc significationem debet in lingua Germanica exponi per Benüeghafftiger quod enim solent interpretari Almechtiger, sequuntur in eo interpretes, quorũ pleriq; pro forti & uictore exponunt, à uastando deductum, eò quòd Daleth daggessata est.

SChadach] Dici conuenit de cõiunctione qua uir & uxor mutuo coniungunt. Et in lingua hebræa uocant hoc ipsum חתון sicut exposui in Radice חתן inde uenit nomen adiectiuum שדכן Et nomen substant. שדכנות Ab eo uerbum fecerunt in cõiugatione Daggessata. ut, משדכין התינוקות id est, coniungunt pueros. Item ולשדך הבנות Germa. Beschyuægern. Italicè perintar.

Gen.25. SChedach] Vir agri. Thargum בר שדכן Sunt qui deducunt à priori radice, uerum ego non noui conferre in significatione. Quin potius uidetur mihi à Rabbinis desumptum esse, qui hominem ociosum שדכן uocant, quo modo silentium, & quietem significat. Vnde ubi Hebræus dicit. Et quieuerint aquæ. Thargum Hierosoly. habet

Gen.8. ושדיכת ארעא id est, & quieuit terra. In quibusdam tamen exemplaribus legitur בר שרכן cũ Res litera, quod errore factũ est, uide in Aruch in Radice שדך quę tertia est in ordine.

SChadal] Significatũ השתדלות notum est apud Rabbinos, & omnia in cõiugatione Hithpaël. ut, Ne sis solicitus ut uideas eum, Esto solicitus ut sis uir. similiter & in

Gen.32. Thargum usurpatur. Vt, Et luctatus est uir cum eo. Thargum ואשתדל בהאבקו עמו בהשתדלותיה Item, Vbi fecisti. Thargum ולאן אשתדלת &c. significatum eius est, Vigilantia & solertia Germ. vndervuinden Italicè Sullicitar Deducunt quoq;

שמות כ״ב וְהַסָּתָה אֲבָל הֵם בְּבִנְיַן פִּעֵל הַדָּגוּשׁ כְּמוֹ כִּי יְפַתֶּה אִישׁ
שופטים י״ד בְּתוּלָה תַּרְגוּם אֲרֵי יְשַׁדֵּל וְכֵן פַּתִּי אֶת אִישֵׁךְ שַׁדִּילִי יַת
בַּעֲלֵךְ וכן בדברי רז״ל מִפְּנֵי שֶׁאָמוּ מְשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים
וְהַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל הוּא לְשׁוֹן הִשְׁתַּדְּלוּת וְכָל
שֶׁהוּא מֵהַדָּגוּשׁ הוּא לְשׁוֹן פִּתּוּי כלא״ אוכר רידן ובלעד
סימובאר ומִזֶּה נוֹהֲגִין הֶהָמוֹן כְּשֶׁרוֹאִים אֵיזֶה דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה
לִמְכּוֹר וְנִרְאֶה בִּתְחִלַּת הַהַבָּטָה שֶׁהוּא טוֹב וְיָפֶה וּכְשֶׁמְּעַיְּנִין
בּוֹ הֵיטֵב נִמְצָא שֶׁהוּא גָּרוּעַ וְלֹא יִצְלַח לַכֹּל קוֹרִין אוֹתוֹ
שִׁדּוּל כִּי הוּא נַעֲשָׂה לְפַתּוֹת בּוֹ הָאָדָם שֶׁיִּקָּחֵהוּ ׃

דברים י״ד **שִׁדְרָא** הַשְּׁסוּעָה פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵנוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּרִיָּה
שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁתֵּי שִׁדְרוֹת פֵּירוּשׁ שְׁנֵי גַּבִּין ורב
שִׁדְרָאוֹת וְחוּט הַשִּׁדְרָא הוּא הַחוּט הַלָּבָן שֶׁיּוֹרֵד מִן הַמּוֹחַ
דֶּרֶךְ חוּלְיוֹת הַשִּׁדְרָא וְהֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂר עַד הָאֲשָׁכִים וְיֵשׁ
מלכים א׳ ו׳ קוֹרִין אוֹתוֹ בְּשִׂין שְׂמָאלִית מִלְּשׁוֹן וּשְׂדֵרוֹת בָּאֲרָזִים וְאֵינוֹ
אֶלָּא בְּשִׁין יְמִין וְכֵן בִּקְדוּשָּׁה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יָסַד הַפַּיְטָן
שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה חוּלְיוֹת שֶׁבְּשִׁדְרוֹתֵיהֶן בְּכָל הַמַּחֲזוֹרִים בְּשִׁין
יְמִין וּבְיֵשׁ נוּסְחָאוֹת כְּתִיב בְּזַיִן שֶׁבְּשִׁזְרוֹתֵיהֶם וְהוּא הַנָּכוֹן
ויקרא ג׳ שֶׁכֵּן תַּרְגּוּם לְעֻמַּת הֶעָצֶה לְקֳבֵל שִׁזְרָא בלשון אשכנז
רוקגרוט ובלעז פיל די שקיבא ׃

שָׁהָה לְשׁוֹן שְׁהִיָּה יָדוּעַ בדרז״ל עִכּוּב אִחוּר וְעִכּוּב
ישעיה כ״ט תַּרְגּוּם הִתְמַהְמְהוּ וּתְמָהוּ אִתְרַפּוּ שְׁהוּ וְכֵן

ab isto uocabulo, quæ persuasionem & prouocationem
Exod.22. significant, sed in Cõiugatione Piel daggessata.ut, Si quis
Iud.14. persuaserit uirginẽ, &c. Tharg. ארי ישדל Item, Persuade
uiro tuo. Thargum, שדילי ית בעלך. Similiter usurpatur &
apud Rabbinos.ut,Eò quod mater eius persuaserit ei. Sũma, quoties est de Coniugat. Hithpaël, solicitudinem significat: quum uerò de Coniugatione Piel daggessata,persuasionem significat.Germanicè vndervuindẽ, Italicè Simonar. Vulgus item literatorum quum uidet rem aliquam uenalem,quæ primo intuitu bona & pulchra apparet : uerùm ubi diligentius considerat, depræhendit non tam bonam esse, eam inquam, rem, שדיל uocare solet,ab eo scilicet, ꝙ sic apparata est, ut persuadeat homini ad emendum eam.

Deut.14. SChedra] השסועה Rabbini exponunt ꝓ animali, quod habet שתי שדרות id est,duo dorsa, & duas spinas dorsi. Item, חוט השדרה est filum album, quod descendit ex cerebro per iuncturas dorsi,quarum sunt decem & octo usq; ad colos. Quidam cum schin habente punctum in sinistro
1.Reg.6. cornu legũt,quasi ueniat ab illo בשדרות בארזים quũ tantum cum Schin punctulo Iamin proferendũ sit. Quemadmodum usus est poëta in precatione noui anni (quã בקדשה uocant) inquiens,Decem & octo iuncturæ שבשדרותיהם id est,quæ sunt in dorsis eorum. Et isto modo legitur in omnibus Machsorim,uidelicet cum Schin Iamin. In quibusdam tamen exemplaribus scribitur cum Zain,hoc modo, שבשזרותיהם id quod magis conueniens est. Sic etenim &
Leuit.3. Thargum habet (in hunc locum) E regione dorsi. Thargum לקבל שזרה. Germanicè Ruckgradt, Italicè Phil de schekna.

SChahah] Vocabulũ שהייה usitatũ est Rabb. pro tarda
Esa. 29. stiõe & impeditiõe, Tardate & miramini, Thar, אתרפו ושהו

Item,

רחמית כ׳ד והאיש משתאה ובברא שהי בה והשם שהיה ואין לשמש
בו רק בבנין הקל כגון במה שנים שהתה שרה עם אברהם
משה שהה שמנים יום בהר בלא״ זוימן ובלעז שארזר ׃

שוב נהגו רבותינו זכרונם לברכה לשמש במלה זו
במקום עוד כאמרם שוב אינו רואה והוא כמו
תוב עיין בשרשו ׃

שום רז״ל שמשו במלה זו למעוט כגון שום אדם
שום מקום וכן הרבה ולא תבא אלא עם מלת
לא או אין לפניה או לאחריה כמו מלת כל המשמשת
שמוש מאומה כמו שכתבתי במקומה ואין לנו מלה
בלשון עברי המשמשת שמוש שום כי אין בה צורך
וכאשר תשמש מם בראשה שמושה במקום בעבור כמו
משום שנאמר כך וכך וכן משום כבוד אשתו ועוד נהגו
לשמש בה עם מלת על כמו שאנו אוכלים על שום מה
על שום שלא וכולי ויש אומרים שהוא מלשון ארמי
כמו על שם ולא נהירא כי לא נמצא רק בדברי המשנה
ולא עם מלות לשון ארמי בלשון אשכנז בון וועגן
ובלעז פיר לא אמורי ׃

במדבר כ׳ב **שות** ויאלה שפי פירש רשי לשון שופי ושקט וכן
בדרז״ל שלש שנים ובשופי רוצה לומר בהשקט
בלי שום מחלוקת ועוד אזכרנו בשרש שפה ׃

שור השורה הראשונה שבמערכת וכן שורות הספר
והם מה שקורין רז״ל שטה ויש מפרשים כזה

Gen. 24. Itē, Porrò uir ille ſtupefactus eſt in ea. Thar. שהי בה Inde nomen uenit שהייה tardatio. Et tantum uſurpari debet in cōiugatione kal. ut, Multis annis diſtulit Sara cum Abraham. Item, Moſes moram agebat in monte per octoginta dies. Germanicè Saumen, Italicè Tardar.

SChub] Rabbini hac dictione pro עוד id eſt, amplius, poſthac, uti ſolent. ut cum dicunt, Poſthac ſiue amplius non uidet. Idem ualet quod תוב uide in Radice ſua.

SChum] Rabbini uſurpant hanc uocem diminutiue. ut, Nec ullus homo. Nec ullus locus. nec uenit uſurpata niſi cum uocula לא uel אין præcedente aut ſequente eam. Nam dictio כל ſeruit alicubi loco מאומה id eſt, quicquam, ſicut ſcripſi in ſuo loco. Nec habemus dictionē in lingua hebræa quę agit officiū שום quia non eſt neceſſarius eius uſus. Cū uerò Mem ſeruit in capite eius, idē ualet quod בעבור ut, Propterea quod dicitur taliter, & taliter. Itē Propter gloriam uxoris ſuæ. Solent preterea & eo uti cū adiuncta uocula על ut על שום מה id eſt, qua de cauſa. Item, על שום שלא &c. Nec deſunt qui dicunt eſſe uocabulū ſyriacū idemq; ualere quod על שם quod tamen non eſt luculentū, inuenitur enim tantum in textu Thalmudico, & non inter uoces ſyriacas, Germ. von vuegen. Ital. Per lo amore.

Num. 22. SChuph] Et abijt ſolus. Rabbi Schelomo exponit pro quieto, & tranquillo. qua in ſignificatione accipitur & apud Rabbinos. ut, Tribus annis idq; in quiete. Hoc eſt in tranquillitate abſq; ulla contentione. Et iterum recordabor eius in Radice שפה.

SChur] Apud Rabbinos legitur Linea ſiue ordo primus qui eſt in Cellario. Item, Verſus ſeu Lineæ libri. השורות id ſunt quod aliàs Rabbini שטה uocant. Sunt item qui in hac ſignificatione exponunt illud in Iobe. Intra

איוב כ״ד בין שורותם יצהירו פירוש בין שורות הזיתים ומזה מה שאמרו רבותנו זכרונם לברכה לפנים משורת הדין והוא כשיעשה אדם איזו טובה או חסד לחבירו שאינו מחוייב
גם כן בו וזהו ההפרש בין צדיק וחסיד ומזה אמרו ז״ל השנאה מקלקלת השורה פירוש שלפעמים יקלקל אדם שורת הנהגתו ויצא חוץ לשורה מפני השנאה כמו שפירש רש״י גבי בלעם וכן האהבה מקלקלת השורה גבי אברהם ׃

שחרר בדברי רבותינו זכרונם לברכה כתב כוגרת שחרר עבדך וכן עבד משוחרר פירוש כשהעבד יוצא מעבדות לחירות נקרא משוחרר והוא מלשון לא חמור אחד מהם נשאתי תרגם אונקלוס שחרית לשון שררה כמו שאמרו הרבה לשחוור וישתחוו לך ושחרר שרשו שחר וכפול בו למד הפעל על משקל
משלי כ״ז סגריר בלשון אשכנז ודייא ובלעז ליברו ותמהתי שבעל הערוך לא דבר מזה דבר ׃

שטה בדברי רז״ל שורת הספר נקרא שטה כאמרם בראש השטה בסוף השטה כאשר באורתי בספר מסורת המסורת במאמר חמישי עיין שם ובלשון אשכנז צייל״ן ובעז ריגא ׃

שטה שטת התלמוד פירוש הלכתא ומנהגא וביש מקומות קראו לזה סוגיית התלמוד ואת הוא
ירמיה ח׳ מלשון הלוך ומרוצת התלמוד כן תרגו׳ כלו שב במרוצתם כלהון מסכן ברעות בפשיהון ואם כן סוגיית התלמוד רוצה לומר מרוצת התלמוד בלא״ דער לויף ובלעז קורשו ׃

שטה בדברי רבותנו זכרונם לברכה שוטה רשע וגם רוח וכן אין מביאין ראיה מן השוטים וכן

Iob 24. muros suos faciũt oleum, cuius sensus est, intra ordines, seu lineas oliuarum. Hinc est quòd Rabbini dicunt לפנים משורת הדין per quod intelligunt benefitium, quod quispiam facit proximo suo: tametsi non teneatur facere. Et hoc est discrimen inter iustum & pium. Huius generis est etiam quod dicunt, Odium peruertit ordinem. hoc est, Interdum peruertit homo ordinem consuetum suum, & transgredit̃ ordinem, motus inuidia: quemadmodũ exponit R.S. de Bi-
Num. 24. leam. Similis locutio est. Amor peruertit ordinem suum.
Gen. 22. sicut exponit de Abrahamo.

SChichrar] Rabbini dicunt, Quum filia tua adulta est, manumitte seruum tuum. Item, Seruus manumissus. Quum seruus exit de seruitute ad libertatem, uocatur משוחרר. Estq́ desumptũ ab illo, Nec asinum quidem unum
Num. 16. tuli ab eis. Tharg. Onkeli, שחרית quod potestatem & imperium significat. Qua in significatione etiam usurpant, quum dicunt, Adiungas te nobili, & adorabunt te. Porrò שחרר pro Radice habet שחר, & geminatur in eo tertia Radicalis, iuxta formam סגריר Germanicè frey, Italicè libero.
Prouer. 27. Et miror authorem Aruch nihil hac de re locutum esse.

SChitah] Apud Rabbinos, Linea, seu uersus libri שטה uocatur. Vt, In principio uersus, In fine uersus. sicut declaraui in libro Masoreth Hamasoreth, oratione quinta: ubi uide. Germanicè zeilen, Italicè riga.

SChitah] Ordo Thalmud. idẽ ualet quod מנהג & הלכתא id est, cursus, tractatus, siue stylus Thalmudicus. Et in quibusdã exemplarib. uocãt hoc ipsũ סוגיית תלמוד quod & ipsũ idẽ significat q̃d מרוצת התלמוד & הלוך id est, tractatus & cursus Thalmudicus. Hac uoce usus est Thargumista in
Hier. 8. Hier. Nullus nõ conuersus est in cursum suũ. Tharg. Omnes uadunt cũ uoluntate animæ suæ, iuxta quam significationem סוגיית התלמוד Cursum Thalmud significabit. Germanicè der lauff, Italicè curso.

SChatah] Apud Rabb. legit̃, Stultus, impius, & qui elato est animo, Itẽ, Nõ adducunt argumentũ à stultis.

תילים י״ד תרגום של אויל וכסיל שטיא וכן אמר נבל בלבו אמר
שטיא ושמעתי מקצת מלמדים אומללים אומרים שוטה
במדבר ה׳ בשין שמאלית ואומרים שהוא נגזר מן כי תשטה אשתו
והם שוטים גמורים ושטי כזב ׃

במדבר כ״ב **שטן** לשטן לו תרגום לסטן ליה וכן כל שטן דאיוב
מתורגם סטן בסמך אבל כל שטן דזכריה
מתורגם יתטי ולא ידעתי מהו ׃

שטף שטופי זמה סתם הוא זנות ושטוף הוא ענין
מהירות כששטף המים שהוא ממהר לרוץ) כי
הזנות הוא שוטף הנבאים לזמה והרי הם שטופים בזנות
ועל כן נקראים שטופי זמה בלשון אשכנז גיבלוצט
ובלעז אונראטו ׃

שטר שטר חוב שטר כתובה וכן כל לשון שטר
בדרזל הוא כתב שכתוב בו הממשלה שנותן
איוב ל״ח אדם לזולתו עליו והוא לשון התשים משטרו בארץ וכן
ירמיה ל״ב תרגום ואכתוב בספר דירמיה וכתבית בשטרא ובלשון
רבים נאמר שטרות ולא שטרים אבל בסמיכות נאמר
איוב ל״ח בלשון זכר שטרי כמו מזרות בעתו תרגום שטרי מזליא
איוב ט׳ בזמניה וכן חדרי תימן שטרי מזליא לכן טועים
האומרים בתפלת אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו השין
בשוא והשית בקמץ והראוי שטרי כמו שכתבתי ומה
שנמצא בדברי רבותינו זכרונם לברכה כך וכך שנים
לשטרות כן היה המנהג מזמן אלכסנדרוס מוקדון שכל
השטרות שהיו כותבין היו מתחילין למנות משנת מלכותו

Thargum.item quod respondet אויל, & כסיל est שטיא. Vt,
Psal.14. Et dixit insipiens in corde suo. Thargum אמר שטיא. Et audiui quosdam pędagogos ineptos proferentes שוטה cum Schin habente punctum Schmol, & dicentes deductum
Num.5. esse ab illo כי תשטה אשתו Cum declinauerit uxor eius. sed ipsi planè stulti sunt, declinantes ad mendacium.

Num.22. SAtan] In aduersariũ ei. Tharg. לסטן ליה Sic quoq; omne שטן quod in Iob legitur, in Tharg. transfertur per סטן cum Samech: Sed omne שטן quod in Zacharia est, in Thargum transfertur per יחטי nec planè scio quid sit.

SChataph] Exundant scelere. absolutè positũ ad scortationẽ refertur. Et שטוף etiam festinationẽ significat, in morem inundantis aquæ quæ festinant cursum. Nam scortatio quasi inundando impellit scortatores ad scelus: unde ipsi tanq; per inundationẽ rapiunt ad scortationẽ. Et ob id uocãtur שטופי זמה, Germ. gefletzt, Ital. vndado.

SChetar] Cautio debiti. Cautio dotis. Similiter omne uocabulũ שטר. apud Rabbinos scripturã, seu literas significat, in quibus cõtinetur potestas. quam alius alij tra-
Iob 38. dit. Estq; desumptũ ab illo, Num pones potestatẽ eius in
Hier.32. terra? Item in Tharg. Scripsiq; in libro. Tharg. וכתבית בשטרא In num. plurali dicimus שטרות & non שטרים Sed in regi-
Iob 38. mine usurpamus in masc. gen. שטרי. ut, מזרות בעתו Thar.
Ibidem 9. שטרי מזליא בזמניה Dominia planetarũ in tempore suo. Item, Atq; penetralia Austri. Tharg. שטרי מזליא Proinde errant qui dicũt in Oratiõe אבינו מלכנו כל שטרי חובותינו Schin cũ Scheua prolato, & Teth cum Camez. Scribi enim & proferri debet שטרי Sitre: sicut scripsi. Quòd uerò apud Rabbinos legitur כך יכך מנים לשטרות Sic consuetudo fuit à tempore, quo regnare cœpit Alexander Macedo. In omnibus enĩ instrumentis literarum quas scribebant, incipiebant numerare ab anno regni sui, & non ab anno creationis

ולא משנת בריאת עולם וזה היה ג' אלפים ות"ן לבריאת
עולם/כמבואר בסדר עולם ׃

שייך בדברי רבותנו זכרונם לברכה/לא שייך למימר
וכן בגדיה השייכים לגופה ע"ב תוספת וחבור
דברים הראויים יחד ולא נמצא בתרגום ובלשון אשכנז
עז גיהורט דיר ובלעז קונביין ׃

ויקרא כ"ו **שייר** בדרז"ל לשון השארה ויתרון וכן יותרת הכבד
תרגום ירושלמי דמשתייר מן כבדא וכן
שמות י"ב משארותם פירוש רשי שיורי מצה ומרור האלף בתחלת
משלי ט' ביוד כמו בעמקי שאול בעומקי שיול וכן כל שאול
דבכתובים ׃

שייר בדרז"ל היוצא בשיירה פירו' במחנה או בגדוד
בראשית ל"ז וכן תרגום של שביהם משריתא וכן ארחת
ישמעאלים תרגום שיירת ערבאי בלא שארן ובלעז
קומפניאה ׃

שכב קראו רז"ל למי שהוא חולה על ערש דוי שכיב
בראשית מ"ח מרע תרגום אביך חולה אבוך מרע בלשון
אשכנז קראנק ובלעז אמלאד ועניין שכבת זרע זכרתי
בשרש קרי ׃

שכח כדברי רבותינו זכרונם לברכה מלתא דלא
שכיח פירוש דבר שאינו מצוי וכן כל לשון
מציאה מתורגם בלשון שכיחה ׃

שכן קראו רז"ל לרוח הקדש שכינה על שם שהוא
בראשית מ"ה שכן על הנביאים וכן ותחי רוח יעקב פירש

mundi. Effluxerunt tum à condito mundo 3450. anni: sicut explicatur in Sæder Olam.

SChaich] Apud Rabbinos legitur, Non conuenit dicere. Item, Vestes eius quæ conueniunt corpori eius. Significatum eius est, Additio & coniunctio rerum conuenientium. Neq; inuenitur in Thargũ, Germanicè Es gehert sich, Italicè Convuin.

SChijar] Apud Rabbinos usurpatur pro eo quòd residuum est, & quod redundat. Similiter & in Tharg.
Leuit.3. ut, Atq; augmentum illud quod est super iecur. Thargum Hierosol. דמשתייר מן כבדא, id est, quod superfluum est de
Exod.12. epate. Item illud משארותם Rabbi Salomon exponit, Reliquias azymorum & amarorũ, commutato scilicet Aleph
Prou.9. in Iod, sicut fit etiam in isto loco בעמקי שאול Et in profundis inferni. Thargum, בעומקי שיול quo pacto se habet omne שאול quod in Hagiographis legitur.

SCheijar] Apud Rabbinos legitur, Qui egreditur cum turma, hoc est, cum castris, aut cum turma. Similiter & in Thargum utrunq; redditur per משריתא. Item,
Gen.37. Comitiua Ismaëlitarum. Thargũ, Turma Arabum, Germanicè scharen, Italicè Companijah.

SChacab] Rabbini eum qui lecto decumbit שכיב מרע uocant: quam uocem & Thargum habet, ut, Pater
Gen.47. tuus ægrotat Thargum. אבוך מרע Germanicè kranck, Italicè Malado. Porrò quis sit usus huius schematis שכבת זרע commemoraui in Radice קרי.

SChathah] Apud Rabbinos legitur מלתא דלא שכיח id est, res, quæ non inuenitur. Similiter omne uocabulũ מציאה in Thargum per שכיחה transfertur.

SChacan] Rabbini Spiritum sanctum שכינה uocãt, eò quòd quiescit super prophetas. Vnde ubi textus
Gen.45. Hebraicus dicit de Iacob, Et reuixit spiritus Iacob.

רש"י שרתה עליו שכינה וכן אמרו אין שכינה שורה אלא
על גבור וכו' וכן במקום שהשכינה שורה כלן לשון חנייה
כתרגו' ויחן ושרי וכן כל לשון שכן ששב על השם יתעלה שמות ל"ט
מותרגם שכנתא אני יי שכן דשכינתי שריא וכן אשר במדבר ל"ה
שכנתי שמי שם דאשרתי שכנתי תמן וכל זה כדי להרחיק ירמיה ז'
הגשמות ממנו יתעלה ולבעלי הקבלה יש סודות גדולות
על מלת שכינה ואין לי בזה עסק ׃

שכן רבותינו זכרונם לברכה קראו לרחובות העיר
שכונות וכן אמרו משכונה לשכונה בלשון
אשכנז גאסן ובלעז קונטראדה ׃

שלשל בדרז"ל שלשלת כמו שרשרת בלשון עברי
כי הריש והלמד מתחלפות כמו מזרות
ומזלות מפלשי ומפרשי בלשון אשכנז קיטן ובלעד
קאטינה ובלשון רבים שלשלאות ובספרים הצובים
בהשתלשלות הסבות פירוש שתלויות זו בזו כשלשלת ׃

שלשל בדרז"ל קורין להוצאת הריע יותר מדאי
שלשול וכן ברפואות מאכילין אותו דברים
המשלשלים ואולי נקרא כן לפי שהצואה תרד
בהשתלשלות זו אחר זו ׃

שם בדרז"ל על קדוש השם מפני חלול השם כן נהגו
רז"ל להזכיר שם הקב"ה וזה לפי שאסור להזכיר
אחד משמותיו לבטלה ולא נהגו בו אלא עם הא הידיעה

R.Salomon exponit, Quieuit ſuper eum שכינה. Hinc eſt quòd dicunt Schinah non quieſcit niſi ſuper uirum fortem, &c. Item in loco ubi Schina quieſcit. Omnia quietem, ſiue manſionem ſignificant. Vnde ubi Hebræus di-
Exod.19. cit ויחן, Thargum habet ושרי Sic quoque omne uocabulū
Num.35. שכן quod ad Deum benedictum refertur, in Thargum red
Hier.7. ditur per שכינתי ut, Ego Dominus habito, Tharg. Diuinitas mea quieſcit. Item, Vbi quieſcere feci nomē meum ibi. Tharg. Quieſcere feci diuinitatem meam ibi. Totum hoc fit ad tollendam corporeitatem à Deo benedicto. Cæterum authores Cabaliſtici magna habent myſteria de uoce שכינה de quibus hîc agere non eſt mei negotij.

SChahan] Rabbini plateas ciuitatis שכונת uocant. ut quum dicunt, De uico in uicum, Germanicè gaſſen, oder gegent, Italicè contradah.

SChilſchel] Apud Rabbinos legitur שלשלת pro שרשרת quod hebraicū eſt. Nam Res & Lamed literæ ſunt permutabiles, Sicut eodem modo dicitur מזרות & מזלות. Item, שלשלי & שרשרי Germanicè ketten, Italicè catena. & in plurali numero שלשלאות. Et in libris prophanis legitur בהשתלשלות הסבות per quod intelligunt cauſas condependentes. ubi uidelicet aliud ex alio tanquam ex catena ſequitur.

SChilſchel] Rabbini plus nimiam ſtercoris egeſtionē שלשול uocant. Cuius uocis uſus eſt in medicinalib. libris ut quum dicunt, Cibant eum rebus quæ aluū ſoluunt. Et fortaſsis hinc habet nomenclaturam, quod ſtercus per aluum, quaſi concatenatim deſcendit.

SChem] Apud Rabb. legitur, Propter ſanctificationē nominis ~~diuini~~. Propter uiolationē ~~dei~~. Sic ſolent Rabbini meminiſſe nominis ſancti Dei benedicti. Et hoc ideo fit quòd prohibitum ſit cōmemorare, uel unū ex nominibus eius in uanum, ſeu fruſtra. Neque uſurpant illud abſque He Haiediah, hôc modo השם quemadmodum ſcripſi in

הַשֵּׁם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִלַּת מָקוֹם וּמִלַּת גְּבוּרָה אֲבָל
כְּשֶׁיִּסָּמֵךְ לְמִלָּה שֶׁל אַחֲרָיו אֵינוֹ צָרִיךְ לְהֵא הַיְדִיעָה כְּמוֹ
שֵׁם שָׁמַיִם שֵׁם שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת וְדוֹמֵיהֶם ׃

שֵׁם הַרְבֵּה נָהֲגוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לוֹמַר עַל
שֵׁם בִּמְקוֹם בַּעֲבוּר כְּגוֹן בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרָג
עַל שֵׁם סוֹפוֹ וְעִם כַּת הַשִּׁמּוּשׁ שִׁמְּשׁוּ בוֹ בִּמְקוֹם מִלַּת כְּמוֹ
בְּאָמְרָם כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשַׁר בְּאֹמֶר כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁין אוֹתוֹ
הַכָּת בְּחוֹרָה בִּשְׁוָא וְיֵשׁ קוֹרִין אוֹתָהּ בְּפַתַּח וְהוּא טָעוּת
ובלשון אשכנז אזו וואל ובלעז הושי ביין ׃

שֶׁמָּא הַרְבֵּה שִׁמְּשׁוּ בַּעֲלֵי הַמִּשְׁנָה בְּמִלָּה זוּ בִּמְקוֹם
דִּלְמָא שֶׁהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל פֶּן וְדִלְמָא וְשֶׁמָּא
דברים ז׳ אֶחָד הוּא כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רַשִׁ״י כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם
עַל כָּרְחָךְ לְשׁוֹן דִּלְמָא הוּא שֶׁמָּא תֹאמַר בִּלְבָבְךָ וְכֵן תַּרְגּוּם
יהושע ט׳ שֶׁל אוּלַי בִּקְצָת מְקוֹמוֹת כְּמוֹ אוּלַי בְּקִרְבִּי אַתָּה יוֹשֵׁב אוּלַי
מלכים א׳ י״ח יָשֵׁן הוּא וְיִיקָץ שְׁנֵיהֶם מְתוּרְגָּמִין דִּלְמָא אֲבָל עַל הָרוֹב
איוב ו׳ תַּרְגּוּם שֶׁל אוּלַי מָאִים שֶׁהוּא כְּמוֹ לוּ כְּמוֹ לוּ שָׁקוֹל יִשָּׁקֵל
כַּעְסִי תַּרְגּוּם מָאִים אֲבָל פֶּן לֹא יָבֹא לְעוֹלָם בִּמְקוֹם לוּ רַק
הוּא מוֹרֶה עַל דָּבָר שֶׁמְּפַחֵד הָאָדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה וְלֹא יָבֹא
משלי כ״ב וְכֵן הוּא מְתוּרְגָּם לִפְעָמִים דְּלָא כְּמוֹ פֶּן תֶּאֱלַף אוֹרְחוֹתָיו
דְּלָא תֵּילַף וְעַיֵּין בִּמְתוּרְגְּמָן בְּשֹׁרֶשׁ דִּלְמָא וּמָאִם ׃

dictione מקום & in dictione גבורה Verùm ubi construitur ad sequētem dictionem non indiget He haiediah. ut quum dicitur שם שמים id est, nomen Dei שם ארבע אותיות id est. nomen quatuor literarum. & similia.

Deut.21. SChem] Rabbini usurpant על שם pro בעבור id est, propter. ut, quum dicunt, Filius rebellis & inobediens occiditur propter finem suum. & cum Caph seruili præfixa utuntur pro כשם id est, sicut, quemadmodum. ut quum dicunt, Quemadmodum impossibile est de matre tua &c. Sicut sanctificant eum, &c. ubi Caph punctatur cum Schena. Sunt tamen qui cum pathah legunt, id quod error est, Germanicè alsovuol, Italicè coschiben.

SCheme] Frequēs est hęc dictio apud authores Thalmudicos pro דלמא quod Thargum est, respondēs Hebrææ uoculæ פן id est, fortassis. Porrò דלמא & שמא idem significant. sicut exponit Rabbi Schelomo in hunc locum,
Deut.7. Si dixeris in corde tuo, Plures sunt gentes istæ, &c. Necessariò sequitur uocabulum דילמא idem esse quod שמא. Sic quoque & Thargum, quod respondet אולי. In quibusdam locis est דילמא. ut, Fortassis in medio mei tu
Iosue 9. habitas. Aut fortè dormit & excitabitur. In duobus locis
1.Reg.18. istis אולי in Thargum per דילמא redditur. Sed plærunque Thargum, quod respondet אולי est מאים
Iob 6. quod idem ualet atque לו, ut, Vtinam appræhendendo appenderetur indignatio mea. ibi Thargum habet מאים. Sed uocula פן inæternum non uenit loco לו Tantummodo enim eius usus est, ubi mentio fit de aliqua re, quam timet aliquis, uel non futuram, uel non euenturam. Hinc est quòd in Thargum transfertur per
Prou. 22. דלמא. ut, Ne discas uias eius. Thargum דלמא תילף. uide in Methurgeman in Radice דילמא & מאים.

Scha-

שָׁמַיִם הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם וְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁגּוּר בְּפִיו קָרְאוּ לְהַקָּבָּ"ה שָׁמַיִם לְפִי שֶׁהֵם מְכוֹן שִׁבְתּוֹ וְכֵן לְפִי דַּעַת בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם פֵּירְשׁוּ בּוֹ וְאַתָּה הַקָּבָּ"ה תִּשְׁמַע וְגוֹמֵר ׃ מלכים א׳ ח׳

שְׁמַד כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּשְׁעַת הַשְּׁמַד וְכֵן מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה גָּזְרוּ שְׁמָדוֹת וְהַלָּשׁוֹן נִגְזַר מִן לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּמִזֶּה אֲנַחְנוּ קוֹרִין לַיְהוּדִי הַמֵּמִיר דָּתוֹ מְשֻׁמָּד לְפִי שֶׁסִּתָּם הַמּוּמָרִים הִתְחִילוּ בִּשְׁעַת הַשְּׁמַד וְקָרְאוּ לָהֶן מְשׁוּמָּדִים רוֹצֶה לוֹמַר הֵמִירוּ בִּשְׁעַת הַשְּׁמַד וְאַף עַתָּה שֶׁהֵם מְמִירִים הַדָּת כִּרְצוֹנָם נִשְׁאַר לָהֶם זֶה הַשֵּׁם וְתַרְגּוּם כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִשְׁתְּמַד ׃ שמות י״ב

שִׁמֵּשׁ כָּל לְשׁוֹן שֵׁרוּת מְתוּרְגָּם בִּלְשׁוֹן שִׁמּוּשׁ וַיְשָׁרֶת אוֹתָם וְשַׁמֵּשׁ יַתְהוֹן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מְשַׁמְּשׁוּבֵי הַכּוֹן בּוֹסֶפֶת וְהַנְּקֵבָה מְשָׁרֶת אֶת הַמֶּלֶךְ מְשַׁמְּשָׁא כַּד מְצָאתִי בְאֵלֶּה וְרָאוּי לִהְיוֹת מְשַׁמְּשָׁה עִם הֵא וְכֵן לְשׁוֹן בְּעִילָה כַּאֲשֶׁר בָּא אֶל בַּת שֶׁבַע תַּרְגּוּם כַּד שַׁמֵּשׁ עִם בַּת שֶׁבַע תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי תְּשַׁמֵּשׁ עִם אוּחֲרָן אִנְתְּתִי וְהַשֵּׁם תַּשְׁמִישׁ וְרַזַ"ל קָרְאוּ לוֹ תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה וּבָא גַּם כֵּן עַל שְׁאָר דְּבָרִים כְּגוֹן תַּשְׁמִישֵׁי מִצְוָה וְדוֹמֵיהֶם ׃

(שרה; בראשית מ׳; יהושע א׳; מלכים א׳ א׳; תילים נ״א; איוב ל״א)

SChamaim] Rabbini dicunt, omnia ſunt in manu dei præter timorem dei. Item, Nomen dei aſuetum erat in ore eius. uocant ſanctum deum benedictum שמים eo quod cœli ſunt ſedes eius. Similiter & iuxta ſententiã Ca-
1. Reg. 8. baliſtarum accipitur in iſto loco. Tu exaudies in cœlis. quem locum ſic exponunt, Tu deus audies &c.

SChamad] In hora perſecutionis. Item, Regnũ greciæ impium decreuit perſecutiones contrà Iſraël. Eſtq́ꝫ
Eſther 3. deſumptum ab illo, Ad delendum, occidendum & perdendũ. Hinc eſt, quod nos Iudæi eum qui deſciſcit à religione ſua משומד uocamus. Ab eo uidelicet quod homines apoſtatæ ceperunt tempore perſecutionis hinc eſt quod uocarũt eos משומדים quaſi dicas permutarunt legem propter perſecutionem Modo autem cum ſua ſponte nulla adacti perſecutione à religione ſua deſciſcunt, nihilominus tamẽ remanſit eis hoc nomen. Hanc uocem & Thargum ha-
Exod. 12. bet. ut, Nullus extraneus filius comedat ex eo. Thargum Omnis filius Iſraël qui fuerit apoſtata.

SChimeſch] Omne uocabulum שרות id eſt, miniſte-
Gene. 40. rium, in Thargum redditur per שמוש. ut, Et miniſtra-
Ioſuæ 1. bat eis. Thargum ושמש יתהון. Miniſtrum Moſi. Thargum משמשני ibi nun per paragogen adiectum eſt. Et in fœmi-
1. Reg. 1. nino genere dicitur משרת. ut, Et Abiſag miniſtrabat regi. Thargum משמשא ſic inueni cum Aleph cum tamen potius dicendũ eſſet משמשה cum He. Eſt & eius uſus ubi de coitu
Pſal. 51. mentio fit. ut, Poſtquàm ingreſſus fuerat ad Bathſæbam.
Iob 4. Tharg. &c. כד שמיש. Item, Molat alteri uxor mea. Tharg. Rem habeat cum altero uxor mea. Inde nomen תשמיש המטה id eſt, coitus ſiue actus uenereus. Venit etiã uſurpatum de alijs rebus. ut, תשמישי מצוה ſic uocant occupationẽ ſiue operam quam quis impendit ſeruandis præceptis, & id genus ſimilia.

שעבד את עוני עמי תרגום שעבוד עמי והפעלים מענין זה על הרוב הם מתורגמים בלשון
(ראשית ט״ו) התפעל כמו ועבדום וישתעבדון בהון ורב יעבוד צעיר
(ראשית כ״ה) ורבא ישתעבד לזעירא אבל רז״ל שמשו בו בבנין פעל הדגוש עם לשון עצם כמו פלוני שעבד את עצמו הבני משעבד את עצמי ודומיהם והפעול משועבד משועבדים היינו לפרעה כלם ענין הכנעה בלשון אשכנז אונטר טעניג ובלעז אובליגאציון׃

שמתא זה השרש תמצא בסוף הספר׃

שעה הרבה מלשון עת ורגע מתורגמין שעה כמו
(שמות ל״ג) רגע אחד אעלה שעה חד העת לקחת השעה
(מלכים ב׳ ה׳) היא לך דגסיבתא ומשקל אחר שעתא כמו ההפוכה כמו
(איכה ד׳) רגע דהפיכת כשעתא ובדניאל בה שעתא במעלות אשר
(מלכים ב׳ כ׳) ירדה בצורת אבן שעיא ורוב שאר עת ורגע מתורגמין בלשון זמן׃

שעל ראיתי בספרי רפואות שקורין לגביה שאדם מוציא מפיו מן הריאה שעול בלשון אשכנז הושטן ובלעז טושה והוא לשון ערבי נישאר אך נח היה גיבה דם ופירוש בערוך שהיה מוציא חול כעין שעול ומשליך דם ובייש נוסחאות כעין שועל והוא טעות סופר

שפע כדברי רז״ל הקדים משה לצאת אמרו מה ראה כן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו פירוש אין לו שלוה והשקט כלומר אשתו מושלת בו׃

Exod.3. SChiebed] Afflictionem populi mei. uerba item in hac significatione ueniunt quæ in Thargum plerunque
Gen.15. redduntur in coniugatione Hithpaël. ut, Et seruient eis.
Ibidem 25. Thargum. Et subijciet eos. Et maior seruiet minori. Thargum. Et maior subdet se minori, Verum Rabbini usurpāt in cōiugatione. Piel daggessata, adiuncto uocabulo עצם. ut Ille subdidit semetipsum. Ecce ego subijcio me meipsum, & id genus similia. Et in participio præterito משעבד ut subditi fuimus Pharaoni. omnia subiectionem significant. Germanicè vnterthænig, Italicè obligation.

SCHAMATA] *Hanc radicem inuenies in fine libri.*

SChaah] Sæpe uocabulum עת id est, tempus & רגע momentum, in Thargum redditur per שעה. ut, Vno
Exod.33. momento ascendam in medium tui. Thargū שעה חד hora
2.Reg.5. una. Num tempus est accipiēdi? &c. Thargum, Num hęc est hora tua in qua accepisti? Venit & in alia forma שעתא
Thren.4. ut, Quæ subuersa est quasi in momento. Thargū quæ sub-
Daniel 3. uersa est in hora. Et in Daniele legitur In ipsa hora. Item,
2 Reg.20. Per gradus quibus descenderat. Thargū כבורת לבן שעיא Cæterum maior pars aliorum uocabulorū, puta עת & רגע in Thargū per זמן transferuntur, de quo uide in sua Radice.

SCheal] Vidi in libris medicinalibus quod tussionem quam homo profert ex ore à pulmone שעול uocant, Germanicè husten, Italicè tussa. Cuius uocis usus est in
Gen.7. Breschith Rabba in hūc locum. Et remansit tantū Noach היה גונח דם. Et in Aruch exponitur quod uocem ædiderit in morem laborantis tussi & eijcientis sanguinē. In quibusdā tamen exemplaribus scriptum est כעין שעול quod errore scriptoris factum est. Estque planè uocabulum arabicum.

SChaphah] Apud Rabb. legitur. Cum mane egressus fuit moses, dixerūt quid uidit filius Amram quod egreditur? fortassis non est quietus domi, hoc est, nō est ei tranquillitas & quies q.d. uxor eius dominatur ei.

שפע כדברי רז״ל ושיפועו מגיע כנגד בית המקדש וכן תמונה בשפוע ההר היתה ובלשון אחר קראו לשפוע מודרון ובלשון מקרא נקרא מורד וכן
מיכה א׳ כמים מוגרים במורד תרגום דאשדין במודרון אבל לשון שפוע לא נמצא בתרגום ובלשון אשכנז שאל האפשיג ובלעז פינדינטו ׃

שמות י״ט **שרה** תרגום ויחן ושרי וכבר בארתי בשרש שכן עיין שם ׃

ירמיה מ׳ד **שרה** ועתה הנה פתחתיך תרגום וכען הא שריתיך
דניאל ה׳ וכן בדניאל משרא קטרין וקטריה חרציה משתריין כלן לשון התר ופתוח בלשון אשכנז לידגן אור אנטפינדן ובלעז שולייאר וכן כדברי רז״ל לשון מחילה וסליחה כאמרם שרי רחמנא והלל וכן בתפלת כל נדרי כלהון יהון שרן פירוש במחלים ׃

שמואל א׳ כ״ה **שתן** משתין בקיר זה הלשון ידוע בדברי רבותינו זכרונם לברכה בהשלת מי רגלים בלא׳ כרובנן או דאייכן ובלעז פישאר ולא שמשו בו רק בבנין הפעיל השתין אשתין והמפרשים פירשו משתין בקיר זה הכלב שדרכו להשתין בקיר ואני אומר שיותר נכון לפרש משתין בקיר כל זכר שדרכו להשתין בקיר כי הנקבה אינה משתנת בקיר ואת אם נפרשהו על הכלב אין נקבת הכלב בכלל כי הכלבה אינה משתנת בקיר והשם השתנה ובספרי רפואות קורין לו שתן ובדברי רז״ל קורין לו מי
ישעיה ל״ו רגלים וכן לשתות את שיניהם מימי רגליהם קרי ׃

שתת שלשה שותפים יש באדם אביו ואמו והקב״ה והוא לשון חברותא תרגום וחברי נבבים

SChapha] Apud Rabbinos legitur. Et decliuitas eius uergebat è regione domus sanctuarij. Item, Thimna in decliuitate mõtis erat. Alio quoq; uocabulo decliui-
Miche. 1. tatem מורדן uocant quod in Biblia מורד appellatur. ut Sicut aquæ actæ in præceps. Thargum דשפכן במורדן Sed uocabulum שפיע non inuenitur in Thargum Germanicè Thalhaftig Italicè pendento.

Exod. 19. SCharah] Thar. quod respondet ויחן & mansit. est, ושרי cuius antea mentionem feci in Radice שכן ubi uide.

Daniel 5. SCharah] Nunc ergo solui te, &c. Thargum habet שריתך Item in Daniele. Et soluit perplexa. Item, Ligamina lumborum eius dissoluta sunt, Omnia significãt solutionem, & apertionem Germa. ledigen oder entbinden. Italicè Schulijar, Vsurpatur quoque apud Rabbinos pro cõdonatione, & remissione. ut, Cõdonet misericors (deus) ipsi Hillel. Item in præcatione (quæ incipit) כל נדרי ibi legitur, Omnia erunt remissa.

1. Reg. 25. SChathan] Qui mingit in parietẽ. hoc uocabulũ frequens est apud Rabbinos ubi sermo est de proiectione urinæ, Germanicè bruntzen, Italicè peschar. Simili modo & Rabbini tantum in coniugatione Hiphil usurpant dicendo השתין משתין Cæterum Interpretes per mingentem in parietem intelligunt canem, cuius mos est ut in parietem mingat. Ego autem dico magis conuenire ut exponatur de masculo qui in parietem mingere solet. fœmina enim non mingit ad parietem, atq; etiam si de cane exposuerimus fœmella non poterit includi, cum ea non mingat ad parietem. Inde nomen uenit שתן quo uocabulo Rabbini aquas pedũ, id est, urinam appellant. Similiter exponunt
Esa. 36. illud Esaiæ שיניהם pro מי רגליהם id aquas pedum suorum.

SChathaph] Tres extant socij in (formando) homine. Pater eius, mater eius, & sanctus Deus benedictus. Significatum eius est, societas, qua in significatione & Thar.

 usurpat

מלאכי ב׳ ושותפין לגנבים והנקבה שותפת תרגום והיא חברתה
שותפתך והפעלים כלם בלשון התפעל כמו ביצד
משתתפין וכן שנים שנשתתפו והשם שותפות תרגום
ויקרא ו׳ בתשומת יד בשותפות ידא ובעל הערוך כתב חותמך
בראשית ל״ח ופתילך ומטך תרגום ירושלמי שותפך וחוטרך ובקשתיו
ולא מצאתיו וגם לא הבנתיו ׃

נשלמה אות השין ׃
כשם שאנו מקדישין ׃

אות התיו

תבה נהגו רז״ל לקרא למלה אחת תיבה כגון כל תיבה שצריכה למד בתחלתה הטל לה הא בסופה וכן ראשי תיבות וסופי תיבות ובבר כתבתי בספר מסורת המסורת ההפרש שבין תיבה למלה ואמרתי ששם מלה נופל על דבור שאדם מוציא מפיו בחתוך האותיות אבל תיבה לא אמרו רק על מלה הכתובה בתוך הספר והארכתי שם עיין שם ׃

תבע הרבה שמשו רז״ל בזה השרש בענין שאלה שישאל אדם מחברו מה שיש לו לקבל ממנו בלשון אשכנז ואידרן או אן היישן ובלעז דימאנדאר ׃

תגר בדרז״ל היה קורא תגר בצרי תחת התיו ענינו לשון ריב ומחלוקת תרגום בכל עת מדינים
משלי ו׳ ישלח תיגרא רמי בלשון אשכנז קריג או צאנק או האדר ובלעז קוסטיון או ליטה ולא יתכן לעשות ממנו פעל

Esa. 1. usurpat. ut, Socij furum. Thargũ ושותפים &c. In fœminino
Malach 2. genere, dicitur שותפת socia. ut, Cum ipsa sit socia tua. Thar
gum והיא שותפתך Inde & uerba deducunt, sed omnia in cõ-
iugatione Hithpaël. ut, Quomodo societatẽ faciunt? Item,
Duo qui commertium faciunt. Inde & nomen substan-
tiuum שותפות societas, quo utitur Thargũ in hunc locum.
Leuit. 6. Vel datum in manum suam. Thargũ בשותפות ידא. Cæterũ
Gen. 38. author Aruch scribit hunc locum. Annulum tuum, ami-
ctum tuum atq; baculum, &c. in Thargum Hierosoly.
reddi per שותפך וחוטרך uerum quæsiui & non inueni, neq;
etiam intelligo.

FINIT SCHIN, ET INCIPIT
litera Taph.

THEBA] Rabbini dictionem unam תיבה appel-
lare solent. ut, cum dicunt omnis dictio quę in di-
get Lamed in principio, adijce illi Nũ in fine. Itẽ,
Capita dictionũ, Fines dictionũ. Atq; in libro Masoreth
hamasoreth, scripsi quid sit discriminis inter תיבה & מלה ubi
dico quod nomen מלה competit sermoni quẽ homo pro-
fert ex ore suo distinctis literis, sed תיבה non dicunt nisi de
dictione scripta in libro, uide quæ hac de re illic prolixius
tractaui.

THabah] Rabbini fræquenter usurpant hanc ra-
dicem pro postulatione, qua poscit homo à socio suo
id quod est sibi ab eo sumendũ. Germanicè forderen oder
anheischen, Italicè dimandar.

THagar] Apud Rabbinos legitur תגר Thegar cum
Zere sub Thaph. Et significatũ eius est, Iurgiũ, cõten-
Prouerb. 6. tio, quam uocem & Thargum habet in hũc locum. Omni
tempore & emittit contentiones. Thargum תיגרא רמי Ger-
manicè krieg, oder zanck, oder hader, Italicè kustion uel
lita, neq; conuenit ab eo deducere uerbum.

Thagar

בראשית ל״ח **תגר** בת איש כנעני בת גבר תגרא וכן סוחריה
ישעיה כ״ג שרים תגרהה רברבין והרכוי ומסחר הרוכלים
מלכים א׳ י׳ וסחורת תגריא ויש קורין לסחורה תגרות ׃

בראשית י׳ **תגרמא** ריפת ותוגרמא אומרים שהוא ארץ
טורקיאה וכן קורין לאנשיה תוגרמיים
והמלך שלהם תוגר ומן הדין היה ראוי להקרא תוגרמי
כי המם שרשית ותוגרמא תרגום ירושלמי ברבריאה ׃

בראשית א׳ **תהה** תהו ובהו תרגום ירושלמי תהיא ובהיא וכן
בדברי רז״ל תהי בה רבי יוחנן לשון תימה וכן
בראשית כ״ז ויחרד יצחק חרדה ותוה יצחק תיוהא וכדביא נבוכד נצר
דניאל ג׳ מלכא תוה ואולי שרשו תו או תוה ומזה אמרו תוהה על
בראשית ו׳ הראשונות וכן וינחם יי׳ כי עשה ת״י והוי תהי מן קדם יי׳

תהלים י׳ **תוב** לא יוסיף עוד לערוץ תרגום לא יסיף תוב
למתבר וכן כל עוד שבאמת מתורגם תוב ויוכל
להיות שהתיו מקום שין שוב עיין בשרשו ורז״ל בהגו לומר
תו במקום תוב באמרם ותו לא מידי כמו ועוד לא ׃

שמות י״ט **תחם** תחום שבת והוא תרגום של גבול כמו והגבלת
את העם תרגום ותתחם תחום שבת הוא מהלך
יהושע ג׳ אלפים אמה כמו שפי׳ רש״י בפסוק אך רחוק יהיה ביניכם
וביני כאלפים אמה במדה כדי שתקרבו אליו בשבת ׃

Gen.38. THagar] Filia uiri Chananæi. Thargum, גבר תגרא.
Esa.23. Item, Mercatores eius sunt principes. Thargum תגרהם
1.Reg.10. רברבן. Et in numero plurali, Et negotiatores, atque aromatarij. Thar. וסחרת תגריא. Quidã etiã negotiationẽ תגרות uocãt.

Gen 10. THogarma] Riphath & Thogarma. Dicunt esse terrã Turtiæ. Vnde & homines eius regionis תגרמים uocant, & regem quem habent תוגר. quum tamen iustius תוגרמי uocaretur. Nam Mem litera est radicalis, atque in Thargum Hierosolymitano redditur per ברבריא.

Gen.1. THahah] Inanis & uacua, Thargum Hierosolymitanum תהיא ובהיא Sic quoque usurpatur à Rabbinis. ut, Miratur super eo Ribbi Iochanan. Significatum eius est, תמיה id est, admiratio. Qua in significatione exponunt illud in Genesi. Et expauit Isahac pauore magno. Et admi-
Psal.9. ratus est Isahac admiratione, &c. Item in Daniele, Et Ne-
Daniel.3. buchadnæzar rex expauit, pro, admiratus est. Et fortassis Radix eius est תוי uel תוה. Hinc est quòd dicũt, Pœnitet eum priorum. Sic, ubi textus Hebraicus habet, Et pœni-
Gen.6. tuit Dominum quòd fecisset hominem. Tharg. Hierosol. dicit והוי תהי קדם יי' id est, Et fuit admiratio coram Dño.

THub] Non adijtiat amplius grassari. Thargum,
Gen.27. לא יוסיף תוב &c. Similiter omne עוד quod in Iobe. Prouerb. & Psalmis legitur, in Thargum redditur per תוב Et potest esse, ut Thaph pro Schin ponatur תוב pro שוב. uide in Radice sua. Porrò Rabbini consueuerunt usurpare תו pro תוב ut quum dicunt תו לא מדי pro ועוד לא id est Et nihil amplius.

THaham] Terminus Sabbati. Thargũ est quod re-
Exod.19. spondet גבול. ut, Et præscribes terminum populo. Thargum, ותחום Est autem terminus Sabbati, iter mille cubitorum: sicut exponit Rabbi Schelomo in hunc Ver-
Iosuæ 3. sum. Attamen longitudo erit inter uos & illam, quasi mensura duorum millium cubitorum. ibi inquit, R.S. Vt appropinquetis ad eam in Sabbato.

איוב כ' **תיק** תיק בתוך תיק תרגום שלף ויצא מגוה תרגום
דברים כ"ג מן תיקא וכן ועשית מעקה ותעביר תיקא והוא
לשון יון ממש ובלשון אשכנז בוטר ואס ובלעז פודרה
ומזה מה שאמרו רז"ל הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה והוא
רות ד' מורכב מן נר ותיק ונר הוא החמה אבל וישלוף בעלו
דמתורגם ברתק יד ימיניה הוא סותר הפירוש הזה ומזה
בהגו רז"ל כששאלו איזה קושיא בגמרא ולא מצאו לה
תירוץ אומרים תיקו ופירשו בו כדבר העומד בתוך תיק
ואין ידוע מה שבתוכו ויש שדורשין אותו נוטריקון ראשי
תיבות תשבי יתרץ קושיות ובעיות והוא פירוש של הבל ׃

ישעיה מ' **תכן** ושמים בזרת תכן אנכי תכנתי עמודיה ודומיה
תהלים ע"ה לשון תקון וכן כל לשון הכנה אין הפרש בין
שנכתב בכף או בקוף ועוד אדבר מזה בשרש תקן ׃

משלי כ"א **תכן** ותוכן לבות ה' והשם ותוכן לבנים כל הבאים
שמות ה' על זה המשקל הם לשון מנין וחשבון ומזה
נקראת חכמת המזלות והגלגלים תכונה כי אי אפשר
ללמוד אותה המלאכה אם לא ילמוד קודם חכמת המספר
והתשבורת ובעל המלאכה נקרא תוכן ׃

תכף שלש תכיפות הן תכף לגאולה תפלה תכף
לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה
פירוש תכף מיד בלי איחור ועכוב וכן כל פתאום תרגום
ירושלמי תכיף ואונקלוס ויונתן תרגמו כל בפתע פתאום
בתכיף בלשון אשכנז אזו באלד ובלעז שוביטו ׃

Iob 20. THek] Theka in medio thecæ. Extracta est (sagitta) & egressa de pharetra, Thargum מן תיקה Item, Et faciet peribolum. Tharg. Et faciet thecam. Vocabulum est
Deut.22. plane Grẹcũ, Germ. fuoterfas, Ital. phudrah. Hinc est quod dixerũt Rabbini, Eduxit deus solẽ de theca suae. ubi uox est
Ruth 4. cõposita ex נר & תיק & נר significat solẽ. Verũ illud extraxit calceamentum suum. quod in Thargum redditur per נרתק יד ימיניה id est, thecam dextræ manus, destruit hanc expositionem. Hinc etiam in usu habent Rabbini, quum rogant aliquam quæstionem in Gemara, cui tamen non inueniunt solutionẽ, ut dicant תיקו hoc est, manet in theca, nec planè constat quid sibi uelit. Alij exponunt per Notarijekon, cuius literæ capitales has constituant dictiones Thisbites soluet quæstiones & interrogationes. sed hæc interpretatio uana est.

Esa.40. THachen] Et cœlos palmo dimensus est. Ego firmaui
Psal.75. columnas eius. & similia. Significatum eius est, dispositio. Idem significat omne uocabulum הכנה neque aliquid discriminis est, siue cum Caph, siue cum Kuph scribatur: & iterum de eo loquar in Radice תקן.

Prou.21. THachan] Et ponderator cordiũ Dominus, Et sum-
Exod.5. mam laterum. Omnia quæ in hac forma ueniunt, numerum & summam significant. Hinc & sapientia syderũ & orbium cœlestium (id est astronomia) תכונה uocatur. Impossibile em̃ est, ut quis addiscat eã artẽ, nisi prius discat artẽ numerandi. & qui nouit hanc artem תוכן appellatur.

THecheph] Tria sunt, quæ accelerationem requirũt: Oratio post לגאולה dicenda, mactatio post impositionem manuũ, & benedictio post lotionẽ manuũ. Expositio eius est, Statim, absque mora, & impedimento. Similiter omne פתאום in Tharg. Hierosolymitano per תכיף transfertur. Onkelus item & Ionathan omne בפתע פתאום per תכיף reddunt, Germanicè allso bald, Italicè subito.

תַּשְׁבֵּץ כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ כֶּשֶׁט וְקֶשֶׁט שֶׁשְּׁנֵיהֶם קְרוֹבִים בְּעִנְיָן כִּי הַכָּף וְהַקּוֹף מִתְחַלְּפִים כְּמוֹ תָּכַן וְתָקַן וְהַתָּיו בְּתַכְשִׁיט נוֹסֶפֶת כְּתָיו תַּלְמִיד אֲבָל מַה
יהושע ח' שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן וְאֶת תַּשְׁכִּיל כְּבֵן תַּכְשֵׁט הַתָּיו לְנוֹכַח עַיֵּין בְּשֹׁרֶשׁ כשט ׃

תַּלְמוּד כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ גְּמָרָא כִּי הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא יַחַד נִקְרָאִים תַּלְמוּד אַךְ נִמְצָא בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֶׁהַגְּמָרָא לְבַדָּהּ נִקְרְאָה תַּלְמוּד וְכֵן בְּפָסוּק
שיר א' יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ תַּרְגּוּם וְשִׁתָּא סִדְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד
משלי ט"ו בְּגִירְסָא וְכֵן דָּרְשׁוּ כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים אֵלּוּ בַּעֲלֵי תַלְמוּד וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה גַּם נִמְצָא שֶׁהַמִּשְׁנָה לְבַדָּהּ נִקְרָא תַּלְמוּד כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ אֵין לוֹמְדִין הֲלָכָה מִפִּי תַלְמוּד רוֹצֶה לוֹמַר מִן הַמִּשְׁנָה וְתַלְמוּד הוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ לִמּוּד וְהַתָּיו נוֹסֶפֶת עַל מִשְׁקַל תַּעֲנוּג תַּמְרוּק וּמִזֶּה תַּלְמוּד לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְגוֹמֵר תַּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא וְרוֹב הָעוֹלָם טוֹעִים בְּבֵיאוּר מִלַּת תַּלְמוּד וּמְבָאֲרִין הַתָּיו לְנוֹכַח כְּאִלּוּ נֶאֱמַר תִּלְמוּד עַל מִשְׁקַל תִּפְקוֹד וְאֵינוֹ אֶלָּא שֵׁם כְּמוֹ לִמּוּד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי וּבִלְשׁוֹן אשכנז לערנונג וּבְלַעַז לידד ׃

ד"ה א' כ"ה **תַּלְמִיד** מֵבִין עִם תַּלְמִיד שֵׁם תּוֹאַר וְאֵין לוֹ חָבֵר כְּמִשְׁקָלוֹ בַּתְּאָרִים אַךְ בַּשֵּׁמוֹת נִמְצָא תַּרְשִׁישׁ תַּכְרִיךְ ׃

THachſchet] Antea ſcripſi in Radice כסם & קסם quod hæc duo uocabula uicinitatem habent in ſignificatione. nam Caph & Kuph literæ ſunt permutabiles. Sicut תכן & תקן Cæterum Taph in תכנסים litera eſt ſuper
Ioſuæ 1. addita, ſicut Taph in תלמוד. Verùm in iſto loco, Tunc prudenter ages. quem Ionathan reddidit per בכן תכסם ibi inquam, Taph ſecundam perſonam conſtituit. Vide in Radice כסם.

THalmud] Modo ſcripſi in Radice גמרא, Gemara & Miſchna ſimul Thalmud uocari. Inuenitur tamen in multis locis: ubi Gemara ſolummodo Thalmud uoca-
Cant. 1. tur. ut in Verſu, Oſculetur me oſculis oris ſui, & cæt. ibi Tharg. habet, Sex ordinibus Miſchnah & Thalmud cum explicatione. Item circa hunc locum, Omnes dies paupe-
Prou. 15. ris mali ſunt. ibi dicunt. Iſti ſunt authores Thalmud. Cor autem bonum, conuiuium iuge. Iſti ſunt (inquiunt) authores Miſchnah. Inuenitur etiam ubi Miſchna ſolùm Thalmud uocatur. ut quum dicunt, Non diſcunt lectionem ex ore Thalmud, Hoc eſt, ex Miſchnah. Eſt autem Thalmud nomen ſubſtant. cum ſuperaddito Taph. iuxta formam תענוג & תמרוק. Hinc etiam deſumpta eſt hæc phraſis תלמוד לומר. ut quũ dicunt, Fieri ne poteſt, ut intelligatur dictum eſſe de principio menſis? &c. ת״ל מ״ר לומר ביום ההוא. Et maior pars errat in expoſitiõe dictionis תלמוד Sic etenim explicant, quaſi Taph cõſtituat ſecundam perſonam, q. d. תלמוד id eſt, diſcas, iuxta formam תפקיד quũ tamen nomẽ ſit, idem ualens quod למוד id eſt, doctrina. ſicut ſcripſi, Germanicè ein leer, Latinè doctrina.

1. Par. 25. THalmid] Tam pro intelligente quam diſcipulo. nec extat ei ſotius in hac forma inter nomina formalia, ſed in nominibus ſubſtantiuis inueniuntur, quæ ſunt huius formæ. ut. תרשיש תכריך.

Thal-

תלמיד חכם פירשו רבותינו זכרונם לברכה מי הוא הראוי להקרא תלמיד חכם
והרבה שאלתי לדעת למה נקראו בלשון תלמיד השיבו לי שתלמיד הוא סמוך כאלו באמר תלמיד של חכם ואחרים אמרו לי שפירושו תלמיד הנעשה חכם ולי נראה שקרה להם מה שקרה לחכמי היונים שבראשונה קוראו להם סופוס פירוש חכמים ואחר כך הוסכם ביניהם שלא יהיו נקראים עוד סופוס דרך גאוה והתפארות אלא כל אחד יהיה נקרא פילוסופוס פי׳ אוהב חכמה כמו שכתבתי בשרש פלסוף וכן כל רב גדול וחכם מופלג לא רצה להקרא חכם אלא תלמיד חכם דרך ענוה ושפלות רוח ׃

תבין נמצא תבין וגם תבים בלשון יחיד וכן בלשון רבים תבינים ותבים בלשון אשכנז טראבן ׃

תנא בדברי רז״ל תנו רבנן הנה רבים משתבשין בקריאת זאת המלה וקורין הנון בחירק שורק תנו או תנו התיו קמוצה על משקל שנו חכמים וטועים כי שנו הוא לשון עברי מן ושננתם לבניך תרגום ותתנינון דברים ו׳
ובלשון תרגום באים העוברים לנסתרים מנחי למד הא פא הפעל בשוא ועין הפעל בחולם כמו בדניאל ענו כשדאי דניאל ב׳
ובעו דניאל וחברוהי וכן ופלשתים חנו במכמש שרו וכן שמואל א׳ י״ג
ויחנו ושרו וכן ראוי לומר תנו רבנן פירוש למדו שמות י״ג
ומזה נקראו חכמי המשנה תנאים אשר הראשון מהם שמעון

THalmid Hacham] Rabbini nostri (piæ memoriæ) explicarunt, qualis esse debeat, qui dignus sit uocari תלמיד חכם Et sæpe interrogaui, ut cognoscerem, qua de causa appellent uocabulo תלמיד Et responderunt mihi, Thalmid hîc stare in regimine, q. dicatur, תלמיד על חכם id est, discipulus sapientis. Alij uerò dixerũt mihi, expositionẽ eius esse, Discipulus qui factus est sapiens. Cæterum mihi uidetur idem contigisse illis, quod sapientibus Græcorum, quos primùm Sophos, id est, sapientes appellabant. Dein uerò consensum est inter illos non amplius uocandos esse sophos, quòd hoc præ se ferret arrogantiam quandam, & inanis gloriæ iactationẽ, sed quemuis potius philosophũ appellandum, id est, amatorem sapientiæ, sicut scripsi in Radice פלסוף. Similẽ ob causam, quilibet magnus Rabbi, & excellenter sapiens noluit uocari חכם, sed potius תלמיד חכם id est, discipulus sapientis, id quod humilitatis est, & animi submissi.

THANAN] Inueniẽ תנין atque תנים in sing. num. Similiter & in plur. תנינים & תנים Germanicè trachen.

THana] Apud Rabbinos legitur, Didicerũt Rabbini. Ecce multi hallucinantur in prolatione huius dictionis, proferentes Nun cum Vau Schurec תנו Thenu uel תנו Taph cum Camez, iuxta formam תנו חכמים didicerunt sapientes: sed errant. Nam תנו uocabulum est hebraicum deductum ab illo
Deut. 6. ושננתם לבניך id est. Et docebis ea filios tuos. ubi Thargum habet ותתנינון. Et nota, quòd præterita, tertiæ person. plural. de quiescentib. in Lamed He, in Tharg. Pepoal habent cum Scheua, & Ainpoal cum Holem. ut in Daniele legiẽ ענו כשדאי Responderunt
Dan. 2. Chaldæi. Item, Interrogauerunt Danielem. & sotios
1. Sam. 13. eius, &c. Item, Philistæi autem manserunt in Michmas.
Exod. 13. Thargum תבו. Item, Et manserunt. Tharg. ותבו. Simili modo dicendum est תנו רבנן hoc est, didicerunt. Hinc est quòd sapientes Mischnah, Thanaim uocantur, quorum pri-

הַצַּדִּיק וְהָאַחֲרוֹן רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ וְאַחַר כָּךְ הִתְחִילוּ הָאֲמוֹרָאִים אֲשֶׁר הָרִאשׁוֹן מֵהֶם רַבָּא וְהָאַחֲרוֹנִים רַבִּינָא וְרַב אַשִׁי שֶׁחִבְּרוּ הַתַּלְמוּד וְנִקְרָאִים אֲמוֹרָאִים מִלְּשׁוֹן אֲמִירָה לְפִי שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מֵימְרוֹת וּמָצָאתִי בְתַרְגּוּם שֶׁל פָּסוּק יַחַד אֲסִירִים שַׁאֲנָנוּ לֹא שָׁמְעוּ קוֹל נוֹגֵשׂ כַּחֲדָא אֲסִירֵי מְדְרָשַׁיָא (איוב ג׳) שְׁלִיאוּ לֹא שָׁמְעוּ יַבְקֵי בֵּי רַבָּא קָל אֲמוֹרָאָה ׃

תְּנַאי בְּדִבְרֵי רז״ל תְּנַאי הִתְנָה הַקָּבָּ״ה עִם בְּרִיּוֹתָיו וְכֵן כִּתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן עִנְיַן תְּנַאי הוּא (במדבר ל״ב) יָדוּעַ וְאֵין צָרִיךְ לְבָאֲרוֹ וּבָנוּ מִמֶּנּוּ פָּעַל אַךְ בְּבִנְיַן הִפְעִיל כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם וְכֵן הַמִּתְנֶה עִם חֲבֵרוֹ וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִלָּשׁוֹן זֶה אֶפְרַיִם הִתְנוּ אֲהָבִים (הושע ח׳) פֵּירוּשׁ עָשׂוּ תְּנָאִים עִם אֲהָבִים ׃

תִּינוֹק בְּדִבְרֵי רז״ל תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ הוּא לְשׁוֹן יוֹנֵק וְהַתָּיו נוֹסֶפֶת עַל מִשְׁקַל תִּירוֹשׁ וְהָרִבּוּי בִּלְשׁוֹן נְקֵבוֹת תִּינוֹקוֹת וְכֵן אָמְרוּ הַמֵּינִיקוֹת וְהַמּוֹסְרוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי בְּשֹׁרֶשׁ מָסַר עַיֵּין שָׁם ׃

תַּעֲנִית בְּדִבְרֵי רז״ל הוּא לְשׁוֹן עִנּוּי שָׁרְשׁוֹ עָנָה עַל מִשְׁקַל תַּכְלִית מִן כָּלָה וּבְעֶזְרָא חַמְתִּי (עזרא ט׳) מִתַּעֲנִיתִי וְלֹא יָבֹא רֵחַ עַל הַצּוֹם בִּלְשׁוֹן אשכנז ואשטן ובלעז דיזונר אֲבָל עִנּוּי נוֹפֵל עַל כָּל צַעַר ׃

תְּפִלִּין תְּמֵהְתִּי מְאֹד כִּי בַעַל הֶעָרוּךְ הֵבִיא תְּפִלִּין בְּשֹׁרֶשׁ תָּפֵל וְאֵין שָׁרְשׁוֹ אֶלָּא פָּלַל וְהַתָּיו נוֹסֶפֶת כְּתָיו תְּפִלָּה וּתְהִלָּה ׃

primus fuit Schimeon iustus. Et postremus Rabbi noster Hakadosch. Post illos incœperunt Amoraim, quorum primus omnium fuit Rabba, & postremi Rabbena, & Rab Asche, qui composuit Thalmud. Vocati sunt autem אמוראים ab אמירה eò quòd dixerunt sententias, siue orationes. Porrò inueni in Thargum super hunc Versum.
Iob 3. Simul qui uncti fuerunt tranquillitate fruuntur, & non audiunt uocem exactoris. Tharg. Simul qui uincti fuerūt in scholis tranquillitatem habent, non audiunt scholastici uocem docentium.

THenai] Apud Rabbinos legitur. Paciscendo pactus est Deus cum creaturis suis. Iuxta pactum filiorum Gad & Ruben.
Num. 32. Significatum תנאי notum est. nec æget declaratione. Inde nomen deducunt, sed tantum in Coniugatione Hiphil. ut, Duo qui paciscuntur inter se. Item, Qui paciscitur cum socio suo. Sunt item qui in hac
Hose. 8. significatione exponunt illud in Hosea התנו אהבים id est, Ephraitæ pactum fecerunt cum amatoribus.

THinuk] Rabbini dicunt. Infans unius diei. idem significat quod יונק id est, lactens. Et Taph aduentitia est, iuxta formam תירוש pluralem numerum format in fœminino genere תינוקות quemadmodū à מוסר dicunt מוסרות sicut declaraui in Radice מסר. ubi uide.

THaenith] Apud Rabbinos afflictionem significat. & Radix eius est ענה iuxta formam תכלית quod à כלה uenit. Eius usus est & in Ezra. Vt, Surrexi à ieiunio
Ezra 9. meo. nec uenit usurpatum, nisi tantum de ieiunio. Germanicè fasten, Italicè desuner. Sed ענוי refertur ad omnem afflictionem.

THephillin] Valde miror authorem Aruch adduxisse תפילין in Radice תפל quum תפל non sit Radix eius, sed פלל Taph per prothesin adiecto: Sicut est Taph in Thephillah & Thehillah.

ועניין תפלין מבואר בפוסקים ובלשון יחיד קראו תפלת
כאמרם תפלה של יד תפלה של ראש ׃

תקל כל לשון מכשול מתורגם בלשון תקלה כמו
לפני עור לא תתן מכשול תרגום לא תשים ויקרא יט
תקלא בלשון אשכנז שטרויכליגג ובלעז אינסאמפאר ׃

תקן כל לשון תכנה ותקון הכתוב בכף מתורגם
בלשון תקון בקות כמו מי תכן את רוח ײ ישעיה מ'
מאן דתקין וכן כונן למשפט כסאו תקין לדינא כורסיה תהלים ט'
ולא נמצא לשון תקון בקות בכל המקרא רק בקהלת
ומתורגמין בפנים אחרים וכן שמשו בו רבותינו זכרונם
לברכה כגון עזרא תקן כתבה לאשה וכן הרבה וכלם בבנין
פעל הדגוש מתקן מתקן לתקן עולם ותמהתי איך שאנו
האשכנזים אומרים בתפלת מוסף דשבת תכנת שבת בכף
נהיה יותר נכון בקות וכן הוא בנוסחאות סדורי שאר
היהודים תקנת שבת ׃

תקון סופרים אמרו רז״ל שמנה עשרה מלות הם
תקון סופרים והם נמנין על פי
המסורה כגון ואברהם עודנו עומד לפני ײ תקון סופרים בראשית יח
הוא שהרי השם בא לעמוד לפני אברהם לומר לו זעקת
סדום ולכן חשו הסופרים שמא יקראו האנשים כן וזה לא
היה דרך כבוד כלפי השכינה לכן תקנו שהכל יתנו לב
שיהיו קורין הפסוק כמו שהוא וזהו התקון שלהם אבל
לא שהם שנו דבר מהתורה חס ושלום זהו מה שנראת
לי בזה ומי שימצא טעם טוב מזה יבחרהו ׃

Porrò quid ſit תפלין explicatum eſt apud Cauſidicos. In numero ſingulari uocant תפלה dicentes, Thephillah manus, Thephilla capitis.

Leuit.19. THakal] Omne uocabulum מכשול in Thargum per תקלה transfertur.ut, Ante cæcum non pones offendiculum. Thargum. לא תמים תקלא. Germanicè ſtrauchlung, Italicè Inſampar.

THakan] Omne uocabulum הכנה & תכין quod cum Caph ſcribitur. In Tharg.per תקין cum Kuph
Eſa.40. transfertur.ut, מי תכן את רוח ה' Quis ponderauit ſpiritũ
Pſal.9. Domini. Tharg. מאן דתקין. Item. Et præparauit pro iuditio ſoliũ ſuũ. Tharg. תקין לדינא כורסיה. Nec inuenitur uocabulum תקין cum Kuph in tota Biblia, præterquam in Ecclesiaſt. alio tamen modo ſignificãdi. Simili modo & Rabbini uſurpant. ut quũ dicunt, Ezra ordinauit dotẽ pro uxore. & in hunc modum ſæpe inuenitur: & omnia in Coniugatione Piel daggeſſata מתקן, מתוקן, לתקן &c. Et miror quod nos germani dicimus in Oratione, quam in Sabbato adiĳcimus. תכנת מבת cum Caph, quum magis conueniret ſcribi cum Kuph. quemadmodum extat in exemplaribus Ordinariĳs aliorum Iudæorum תקנת מבת. octodecim

THikun Sophrim] Dicunt Rabbini, Duodecim & octo dictiones eſſe (in Bibliĳs) quas ita Scribæ ordinarunt: & recenſentur in Maſoreth. Exempli gratia,
eundem locũ hinc ſumſit Galatinus Gen.19. l.1.c.8. Abraham adhuc ipſe ſtabat coram Domino. Hoc correctio ſcribarum eſt. Quoniam ecce Dominus uenerat, ut ſtaret coram Abrahamo, dicens ad eum, Clamor Sodomę, &c. Iam timuerunt ſcribæ, ne fortaſsis ita legerent homines, atque inde nonnihil decederet gloriæ diuinæ: ideò ordinarunt, ut omnes aduerterent & legerent iſtum Verſum ſicut eſt. Atq; hoc ipſum uocatur illorum correctio, ſeu diſpoſitio. Interim tamen in nulla re mutarunt legem, quod abſit ut fiat. Hoc mihi uidetur hac de re ſentiendum, quod ſi quis meliorem habet rationem eligat eam.

תקע ענין תקיעת כף במצא בשני אופנים האחד
נחום ג' הכות כף אל כף לענין שמחה כמו תקעו כף
עליך בלשון אשכנז חלופפן ובלעז באטיר והשני לענין
הכות האדם כפו אל כף חברו בערבון בלא גלובן ובלעז
תילים מ"ז פרד מיטיר וכן פירש רש"י כל העמים תקעו כף הריעו
וגומר התערבו יחד זה עם זה להריע ויותר נכון להיותו
כמשמעו וכן תרגומא תקעו ידא בחדוה ׃

תרגם רבים חושבים כי לשון תרגום אינו נופל רק
על לשון ארמי ואינו כן כי תרגום רוצה לומ
עזרא ד' פירוש וכן בעזרא וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם
ארמית רוצה לומ ומפורש בלשון ארמי וכן כל המפרש
לשון אחד בלשון אחר נקרא תורגמן או מתורגמן
בראשית מ"ב ובלשון עברי מליץ כמו כי המליץ בינותם תרגום ארי
שמות ד' מתורגמן ביניהון וכן והוא יהיה לך לפה לתורגמן וכן
כשאדם משמיע דבריו על יד אחר באותו לשון עצמו
נקרא מתורגמן וכן אמרו רז"ל כל מזמור שנאמר בו
משכיל על ידי מתורגמן אמרו וכן היה מנהג הדרשנים
הקדמונים שאמרו דבריהם על ידי מתורגמן ובנו ממנו
בנין פעל כגון אונקלוס תרגם או יונתן תרגם ובפסוק
אסתר ג' ישנו עם אחד בתרגום ירושלמי ומתרגמין בנביאיהון ׃

תרנגל תרנגול ותרנגולת ידועים ובפסוק בימים
אסתר א' ההם כשבת בתרגו' ירושלמי תרנגלא דדהבא
וכולי עד תרנגולין מחרחרין וכולי תרנגלא ברא

THaka] Stipulatio manus duobus modis uſurpatur. Primo percuſsionem manus ad manum præ gaudio ſignificat. ut, Cōploſerunt manū ſuper te, *Nah.3.* Ger. Klopffen. Italicè Batir. Secundo, ubi alter alteri ſtipulata manu aliquid promittit, Germanicè globen, Italicè promiter. Atq; ita exponit Rabbi Schelomo illud Pſalmi, Plaudite manu, iubilate, *Pſal.47.* hoc eſt (ut ille explicat) Pollicemini ſimul alius alij, ut iubiletis. Sed conuenientius eſt, ut ſimpliciter accipiatur. quo ſenſu & Thargum reddit, Plaudite manu præ gaudio.

THirgem] Multi putant uocabulum תרגום tantum competere linguæ Syriacæ, quod tamen non eſt. Nam Thargum idem ualet quod Peruſch. Qua in ſignificatione in Ezra uſurpatur. ut, Eratq; ſcriptura exemplaris ſcripta ſyriacè, atq; explicata lingua ſyriaca. *Ezræ 4.* ibi מתורגם idem ualet ac ſi diceretur מפורש בלשון ארמית. Similiter quicunq; trāsfert unam linguam in aliam תורגמן uel מתורגמן uocatur, qui in lingua Hebræa מלין nuncupatur. ut, Quoniam interpres inter eos (erat) Thargum. *Gen.42.* הרי מתורגמן ביניהם. Itē, Et ipſe erit tibi quaſi os. Thar. *Exod.4.* לתורגמן id eſt, interpres. Item, quum quiſpiam audire facit uerba ſua per alium in eadem lingua, is מתורגמן uocatur. Hinc eſt quòd dixerunt Rabbini, Omnis Pſalmus, qui intitulatur משכיל per interpretē dictatus fuit. Sic etenim mos fuit primis illis ueteribus, quòd dictauerunt uerba ſua per interpretem. *Gen.42.* Inde uerbum deducunt in Coniugatione Piel. ut quum dicunt, Onkelus, uel Ionathan interpretatus eſt. Item in Verſu, ubi dicitur, Eſt hîc populus unus. Thargum Hieroſolymitanum habet *Eſther 3.* ומתרגמין בכבילוהין.

THarnegol] Tharnegol & Tharnegoleth nota ſunt. Et in Verſu, In diebus illis, quum ſederet rex. &c. *Eſther 1.* In Thargum Hieroſolymitano legitur, Gallus aureus, &c. uſq; תרנגולין מקרקרין id eſt, Galli crocitātes. &c. uſq; תרנגולא ברא

איוב ל"ח וכן לשכוי בינה לתרנגל ברא ביונתא הוא תרנגול מדברי
תילים כ' בלשון אשכנז אוייאר האן וכן וזיז שדי שני פעמים
בתלים מתורגמין ותרנגול ברא וזה דבר חדוש ׃

תרת בית התרפא פירוש בית עבודה זרה וקורין לו
תילים מ"ד כן לשון גבאי לעג נחלס ממיקבותא ותרפתא
וכן בית תרפא של האשה הוא כנוי לערותה וכן בלשון
רומי קורין לערוה טורפטודו ׃

יחזקאל מ"ז **תרת** ועלהו לתרופה התימה על הרד"ק שהביאו
בשרש רות ומי הכריחו שלא תהיה התיו
שרשית על משקל בתולה רפואה וכן תרגם יונתן לאסותא
וכן הערוך הביאו בשרש תרת ׃

בראשית ל"א **תרפים** ותגנוב רחל את התרפים תרגום אונקלוס
שמואל א' י"ט צלמניא וכן תרגום יונתן התרפים של מיכל
הושע ג' בת שאול והם צלמים המגידים עתידות וכן ואין אפוד
ותרפים אפודא ומחוי פירוש מגידים וכן אומר הפסוק
זכריה י' והתרפים דברו און ומצאתי שכך היו עושין התרפים
שוחטין אדם בכור ומולקין את ראשו ומולחין אותו במלח
ובשמים וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין
אותו תחת ראשו ונותנים אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות
ומשתחוים לפניו ולבן היה מדבר עמהם וכו' עיין בפרקי
רבי אליעזר בפרק ל"ו ׃

Iob 38. id est, Gallus syluestris. Hanc uocē habet & Thar. in Iob, super hunc locum מי נתן לשכוי בינה Tharg. Quis dedit gallo syluestri intelligentiā, ubi תרנגול ברא idē ualet quod תרנגול מדברי id est. gallus syluestris, Germ. ein urhan. Item illud in

Psal. 50. Psalmis. וזיז שדי duabus uicibus in Thargū redditur per תרנגולא ברא id quod mihi nouum quiddam uidetur.

THaraph] Domus turpitudinis, id est, domus idololatriæ, sic uocāt p cōtemptū. Hac uoce usus est & Thargum ista in hūc locū Psalmi, Subsannationē & derisionē.

Psal. 44. Tharg. ממיקמתא ותורפתא. Hinc quoq; dicit, Domus turpitudinis mulieris, quod periphrasis est pudendorū illius. Similiter & in lingua Rom. pudenda turpitudinē appellāt.

THaraph] Et foliū eius in medicinam. Miror R.D.

Ezech. 47 K. adduxisse in Radice ריף Quis enim cogit eum q Taph non possit esse radicalis, iuxta formā בתולה & רפואה quemadmodum & Ionathan reddidit per לאסותא. Insuper & Aruch citat in Radice תרף.

Gen. 31. THeraphim] Et furata est Rachel imagines patris sui. Thargum Onkeli habet צלמניא id est imagines. Simi-

1. Sam. 19. liter Ionathan reddidit Theraphim, quæ Michal filia Saulis posuit in lecto. Fuerūt autem imagines, quæ futura an-

Hoseæ 3 nuntiabant, de quibus & propheta loquit, Absq; Ephod & Theraphim. Tharg. ומחוי מחוייא, id est, quę annūtiabant.

Zach. 10. Huc etiam respicit Versus iste, Quoniam simulachra locuta sunt uanitatem. Porrò inueni quod in hunc modum fiebant Theraphim, Mactabant hominē primogenitū, cuius caput torquendo præscindebant, quod postea sale & aromatibus condiebant, scribebantq; super laminam auream nomen spiritus immundi, qua supposita capiti eius ponebant illud in pariete, incendentes coram eo candelas & adorantes coram eo. Atque cum istiusmodi locutus fuit Laban, &c. Vide in Capitulis Rabbi Eliezer cap. 36.

Tha-

תילים כ״ה **תרץ** טוב וישר ײ תרגום טבא ותריץ ײ וכן דברי
דברים י״ו צדיקים פתגמי תריצין בתום לבב וביושר
מלכים א׳ ט׳ בקשיטות לבא ובתריצותא ומזה קראו להתרת ספק
תירוץ השואל הספק נקרא מקשן והמשיב נקרא תרצן ׃

בראשית י״ד **תשש** וירדוף עד דן פירש רש״י שם תשש כחו לשון
חלשות ושמשו בו בחסרון הכפל תש כחו
דברים ל״ב בנקבה ולפי מדרש רבותינו זכרונם לברכה מזה צור
ילדך תשי והוא נגד הדקדוק ׃

תשבי אליהו התשבי מתושבי גלעד הנה חפשתי
בכל פירושי המפרשים אשר ראיתי ואין אחד
מ״א י״ז מהם מפרש למה נקרא אליהו התשבי מתושבי גלעד
ולמה לא היה נקרא אליהו הגלעדי כמו ברזילי הגלעדי
ירמיה כ״ט וכן ירמיה הענתותי מיכה המורשתי ודומיהם רבים ואין
מיכה א׳ גם אחד הנקרא מתושבי עיר פלוני ויונתן תרגם אליהו
דמתותב מתותבי גלעד והרד״ק פירש שבראשונה ישב
בעיר ששמה תושב ואחר כך ישב בגלעד אבל לא פירש
למה נקרא מתשבי גלעד כדלעיל ואני אתן בזה טעם
נכון כידוע שאחר מעשה פלגש בגבעה צוו ישראל להרוג
שופטים כ״א את יושבי גלעד שנאמר ויצוו אותם לאמר לכו והכיתם
את יושבי יבש גלעד ואי אפשר שלא נמלטו מהם או
שלא היו אנשים שלא נמצאו שם בפעם ההיא ולא נהרגו
והנה אליהו היה אחד מהם ואחר זמן שנתישבה העיר
חזרו ונתישבו שם התושבים הראשונים שנמלטו

Psal.25. THaraz] Bonus & rectus Dominus. Thargum טבא
Deut.16. ותריץ יי Item, uerba iustorum. Tharg. פתגמי תריצין Item,
1.Reg.15. In simplicitate & rectitudine. Thargũ in ueritate ובתריצותא Hinc est, quod solutionẽ dubij תירוץ uocant. Itẽ qui quęrit quod in dubio est מקשן qui uero respondet תרצן nũcupat.

Gen.14. TAschasch] Et persecutus est usq; ad Dan. ibi exponit R. S. quod non potuerit longius pergere eô quòd debilitata fuerit uirtus eius. significatuum eius est debilitas Vtuntur item eo cum defectu alterius literæ geminatæ ut, תם כחו in fœminino gen. & iuxta expositionẽ Rabbinorum etiã huius significationis est illud Deut.32. צור ילדך תשי quod tamen est contra Grammaticam.

2.Sam.17. THischbi] Elijahu Thisbites de habitatoribus Gilead. scrutatus sum commentaria omnium interpretũ quos ipse uidi, nec unũ ex illis inuenio, qui exponat quare uocatus sit Eliahu Thisbites de habitatoribus Gilead, & qua de causa non fuerit appellatus Gileadites, sicut dicitur Barzileus Gileadites. Item, Irmeiahu Anathotites
Hier.29.
Mich.1. Micha Moraschtites. & similia multa. Nec unus extat qui nominatus fuerit ab incolis ciuitatis cuiusdam. Adhęc & Ionathan reddit אליהו דמתותב מתותבי גלעד Et R. D. K. exponit, quod primum habitauerit in ciuitate cui nomen fuerit תותב deinceps uero habitarit in ciuitate Gilead unde uocatus fuerit תותבי uerum non explicat cur dicatur מתותבי גלעד ut supra. Ego autem dabo tibi rationem conuenientem. Notum est, quòd post facinus illud quod perpetratũ fuit cũ concubina in Gibea, iussi fuerunt filij Is-
Iud.21. raël interficere habitatores Gilead, Sicut dicitur, Præceperunt'que eis dicentes, Ite, & percutite habitatores Iabes Gilead, & cæt. Iam fieri non potuit, ut nullus prorsus ex illis euaderet, aut quòd non extiterint qui tum non fuerunt eo in loco, atq; ita non occisi. E quibus sane & Elijas unus fuit. Postea uero ubi cepit inhabitari urbs illa, reuersi sunt & habitarunt ibi denuò primi

והם בקראו תושבי גלעד ואם ישאל שואל היביין לנו שאליהו היה שם בזמן ההוא / התשובה בזה הלא רבותינו זכרנם לברכה אמרו כי פינחס הוא אליהו וידוע כי פינחס
שפטים כ׳ היה במעשה פלגש בגבעה שנאמר ופנחס בן אלעזר בן אהרן היה עומד לפניו בימים ההם אם כן היה אליהו בזמן ההוא יהי רצון שכן יהיה עמנו בזמן הזה ויקויים בנו
מלאכי ד׳ הפסוק הנני אנכי שולח לכם את אליה כה תפלת המחבר אליה׃ לפרט המחבר אליה׃

זה השרש שייך אחר שרש שעבר

שמתא שלשה מיני חרמות הן נדוי חרם ושמתא ונדוי הוא הרחוק עיין בשרשו ואם לא היה שב היו מחרימין אותו ונקרא חרם שנכנס ברמח אבריו ואם לא היה שב היו משמתין אותו ולפי שמתא שם מיתה בג״ה

סליק

ואלה הם דבני הספר.

תהלה לאל

[illegible]

תמו דבני השירה והספר עד [illegible]

istius urbis incolæ euaserant, atque inde uocati fuerunt תושבי גלעד Quòd si rogauerit quispiam, Vnde habemus quòd etiam Elijas extiterit eo tempore? Responsio talis est. Vtique dixerunt Rabbini nostri (piæ memoriæ) quod Pinehas fuerit Elijas, iam cõstat Pinehas extitisse quando designatum fuit facinus illud cum concubina in Gibea, si-
Iudic. 20. cut dicitur, Et pinhas filius Eleazar, filij Aharon stabat coram eo in diebus illis. quod si uerùm est: sequit̃ Elijã tum eo tempore superuixisse. Esto bona uoluntas (corã Deo) ut similiter nobiscum sit hoc tempore, & confirmet in no-
Malach. 4 bis Versum illum, „Ecce „ ego mitto uobis Elijã. sic precatur author Elias, לפרט קטן המחבר אליה id est, anno minoris supputationis trecentesimo primo.

Hæc Radix restituenda erit in locum suum, in litera Schin, post Radicem מעבר.

SChamatha] Tres sunt speties Anathematum, siue excommunicationum. Nidui, Cherem, & Schamata. Nidui profligationem significat. uide in Radice sua. ubi uerò quis non resipiscit, hunc anathematizant, quod uocatur חרם ab eo quod penetrat in 248. mẽbra eius: Quòd si adhuc non pœnitentiam agit, reum mortis iudicant. ut sit sensus, שם מיתה id est, ibi mors est, absit à nobis.

FINIS.

LAVS DEO.

סיום הספר

והנה בהשלמת שרש תשבי נשלם ספר התשבי ובאמת כי לא דבר רק הוא שבמקרה יצא השרש הזה אחרונה שהוא כולל מספר השרשים ושם הספר גם יחד ובאמת לא בעצם ובכוונה היתה זאת אך הוכרחתי להפסיק כי לא מצאתי אחריו מאומה רק שם חדש תשרי וכבר פירשוהו חכמינו זכרונם לברכה שנקרא כן לאמר תשרי ותמחול לנו חובינו ואני אין לי מה לחדש בו וכבר התנתי שלא אביא שרש שלא אחדש בו דבר מה

והנה אני מפיל תחנתי לפני כל מי שמעיין בספר זה מבין עם תלמיד שגיאות מי יבין שאם ימצא בו איזה טעות ושגיאה שישקלני במאזני צדק כי זה פרי המהירות אשר מהרתי לבא הנה · כי בצאתי מביתי לא היה הספר נשלם · ובאמת בהיותי בדרך הולך למסעי ארץ הרים וגבעות למטר השמים ולשלג אשר הוה ארץ עמדתי מרעיד עיינתי דברים בשכלי וכתבתים על לוח לבי ובבאי אל המלון פתחתי פי אמתחתי והוצאתי פנקסי ורשמתי בו את הדברים אשר נתן אלהים בלבי וגם פה לא עשיתי מאומה מפני העדר מציאות הספרים שהיו צריכים לי ועם כל זה ידעתי כי מעטים המה ובטלים במיעוטם ומ״מ הסכמתי לעבור עליו שנית ואקבצם מכל המקומות אשר נפוצו שם ואכתבם על לוח ואקרא בשם כל שרש אשר ימצא שם למען ירוץ הקורא בם ׃

ERRATA, QVAE INTER LEGENDVM
deprehendimus, hoc modo sunt corrigenda.

Pag. Lin. Lege.

12. 17. אלו & א *capiti adiectũ.*

16. 8. לכונמך.

11. 19. ELACH] Hinc & *ultra idem ualet quod* הלאה *Cæterum* Thargum, *quod respondet uocabulo* הלאה *idem est cum* Hebræo, Germanicè *fürbas*, Italicê *ultra.* *Cæterũ* Radices Elach & Elachsan *in uersione latina sunt transpositæ: nam* Elachsan *sequi debet* Elach, *sicuti uides in textu* Heb.

18. 12. פקר

Ibidem 30. *ut*, A *conspectu tuo abscondar.* Tharg. Et *à*, &c.

24. 19. Item, In Gemara, *super hũc locum*, Quem *transtulerunt uiri* Hiskijahu *inquisierunt*, &c.

28. 27. התמן.

34. 1. לבר & *cognatæ significationis sunt cũ* Radice *præcedenti.*

34. 13. Barbaro, Et *nos omnem linguæ sanctæ imperitũ* Loez *uocamus*

Ibidem 17. BATH] Apud Rabbinos *legitur*, Non *præscindat caput una uice. ubi idem ualet quod* פעם אחת. Nec *ipse scio unde nam deducta sit hæc uox, si non est deducta à* בת עין *quod per laconismum dicitur pro* כבת עין אחת *id est in momẽto oculi, q. d. subitò:*

46. 30. *à* קיים קים.

56. 20. Israël. & *similia multa*

58. 21. *id est.*

82. 22. In Methurgeman.

Ibidem 30. In Methurgeman.

86: 23. Eos. Tharg. תברתא לאמיא ופסרתיכון.

88. 9. Hatephpatha

98. 12. Inde *nomen substantiuum* זיוף & *nomen formale* זייפן *id est, falsarius.*

104. ZAKEN] Homo *uocat patrem patris sui, uel patrem matris suæ* זקני *id est, senior meus,* & *matrem patris sui, uel matrem matris suæ* זקנתי *id est, senior mea.*

108. 25. מחבר & *liber ipse* חבור *uocatur.*

110. 8. Nec *amplius inuenitur.*

Ibidem 15. Et *infœminino gen.*

Ibidem 28. Edat.

116. 17. Hatephpatha.

118. 35. החניות.

130. 29. Nabel.

134. 5. טלמול. *uide in* Methurgeman.

150. 21. כדומה.

160. 3. *in* Methurgeman.

Ibidem 31. Non *differunt.*

170. 9. בפרידין טני.

174. 2. Vide *in* Methurgeman.

190. 33. לילבין. Beth *daggessato.*

176. 12. *suum.* Tharg. *reddidit*, Domus *thesauraria.*

Pag. Lin. Lege

186. 24. *Sed fini adiecta. id quod frequens est etiam in alijs linguis, Græca & Latina. ut,* חליכםמרדום *& similia.*

Idem 34. קטל.

Ibidem 17. & 18. לקו.

192. 25. *Offitium, quorum nomina nota sunt.*

198. 33. *Appellant, pro custodiens concubinas.* Tharg. Hieros. *habet* נטיר מטרוניתה *Mihi autem uidetur quòd sit singularis numeri.*

198. 27. *radicalis.*

Ibidem 28. *Mina erit uobis.* Nomen *ponderis est. Itē,* Tres *minæ auri.*

A duplici Cc *usq; ad finem libri in numeris erratum est. lege itaq; pro* 100. 200. *& pro* 200. 300.

100. 1. *Minnalan.*

Ibidem 3. *dictionibus* מן הן.

Ibidem 11. רל *&* הבוין *&* מך.

102 15. *quo, subest ratio, quàm ego.*

104. 1. *Vau pro* Iod.

108. 28. *Similis.*

116. 7. Namach.

Ibidem 9. Iniquitate *sua.* Radix *eius est* מכך *significatio eius est,* מפלות.

Ibidem 23. *Ad locum.*

115. 25. *quum homo abstrahit.*

117. 14. NAPHA] *Ventus mali odoris, qui ꝑdit ex aluo* נפיחה, *dicitur* Germ. *furtz,* Ital. *Koreza.*

Pag. Lin. Lege.

120. 1. *De filijs* Israël.

Ibidem 26. *Et propterea appellamus nos gentes credentes in lege eius* נוכרים.

132. 5. Lamed. *uide in* Rad. פך.

138. 26. *exposuerunt.*

144. 77. *Adhæret.*

148. 14. מתמיתין.

148. 2ē. *Respondet* עמה *est* עבד

156. 18. *Coram me, & amplius declarabo in* Radice תענית.

Ibidem 14. Eschech *uocatus fuit cū* Schin ימנית

166. 28. במקרבכים, *sic quoq;,* Nun*quid* Boas *amicus noster.* Dicunt Thargum *habere* מערפננה

Ibidem 29. *In nostris* Thargumin.

176. 24. Vide *in* Methurgeman.

A duplici Nn *ad finē usq; libri quoq; pro* 100. *lege* 200. *& pro* 200. *lege* 800. *& pro* 80. *lege* 81. *& sic consequenter.*

190. 32. לו

196. 6. & 26. *Zarach.*

208. 1. *Radicibus* R.D.K.

222. 22. *Frumenti.*

226. 30. *Neq; satis liquet quomodo uocettr* Germ. Ital. Komphosto

232. 6. *In alea.*

154. 24. *Tussa dictio est* Arabica.

258. 16. He.

268. 6. *Vincti.*

Ibidem 14. *Verbum, non nomen.*

למען יהיה הספר הזה שלם מכל צד ראינו להדפיס
פה מעט הטעיות שנפלו בו קצתם מצד
המחבר קצתם מצד המדפיסים ומכיהי האותיות ואלו הם

בשרש בזבד כי אין טוב וראיתי צריך לומר וראיתי כי
אין טוב ׃

בשרש חתן מחפתו צריך לומר מחדרו ׃

בשרש טען עצמותיכם צריך לומר עצמותיכם ׃

בשרש כחש פן ישחית צריך לומר פן יכחיש ׃

בשרש כרס מלא כרשו צריך לומר מלא ׃

בשרש מקום ואת גם זאת כמו ואת צריך למחוק מלת
זאת

בשרש נאה דירה נאה צריך לומר נאה ׃

בשרש סבר לא חשתבי צריך לומר חשבתי ׃

בשרת פרח על תעמוד צריך לומר אל ׃

בשרש חלת ואת הבית יחלית צ״ל יקציע תרגום יקלית ׃

בשרש שפע כדו״זל הקדים משה צ״ל שפה ׃

בשרש שפע במודון צריך לומר כמודרון ׃

בשרש תחם אף רחווה צריך לומר רווח ׃

ברוך אל עליון אשר נתן כח לעבדו בן אמתו להחל
ולכלות ספר הזה וכן יהי רצון מלפניו
שיהיה עמי להדפיס שאר הספרים
כאשר בלבבי

ותהי השלמתו בעיר איזנא שנת חמשת אלפים Isna
ושלש מאות ואחת לבריאת עולם שהיא 5301
שנת אלף וחמש מאות וארבעים ואחת 1541
לביאת משיחנו וגואלנו ישוע יתברך
שמו לעולמי עולמין אמן :

כל אילן טוב עושא פרי טוב

Omnis arbor bona, profert fructum bonum.

תקותי במשיח הנשלח שהוא
עתיד לדון חיים ומתים

